

Raport
z realizacji Programu ochrony środowiska
Województwa Mazowieckiego
za lata 2013-2014

Opracowanie:

ATMOTERM S.A.
45-031 Opole, ul. Łangowskiego 4

Zespół autorski:

Zespół autorów pod kierownictwem mgr inż. Karoliny Gwizdak oraz mgr Katarzyny Cholewy:

mgr inż. Alicja Gołębiowska
mgr Anna Wahlig
mgr inż. Dariusz Grabowski
mgr inż. Ewelina Wikarek-Paluch
mgr inż. Joanna Leoniewska-Gogola
mgr inż. Justyna Siudak
inż. Katarzyna Hutyra
mgr Magdalena Szewczyk
mgr inż. Marek Bujok
mgr Maria Młodzianowska-Synowiec
mgr Marta Jamontt-Skotis
mgr inż. Michał Drabek
inż. Paulina Widerska
mgr inż. Robert Niestrój
mgr Sylwia Piotrowska

**DOKUMENT ZOSTAŁ OPRACOWANY WE WSPÓŁPRACY Z DEPARTAMENTEM POLITYKI EKOLOGICZNEJ, GEOLOGII I ŁOWIECTWA
URZĘDU MARSZAŁKOWSKIEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO W WARSZAWIE**

Mazowsze.
serce Polski

Sporządzenie Raportu z realizacji programu ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego za lata 2013 – 2014 oraz sporządzenie wojewódzkiego programu ochrony środowiska wraz z oceną oddziaływania na środowisko zostało dofinansowane przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie, w formie dotacji, w kwocie 99 000 zł.

Spis treści

1	Wprowadzenie.....	5
1.1	Cel i zakres Raportu	5
1.2	Metodyka opracowania <i>Raportu</i> i źródła informacji.....	6
1.3	Założenia Programu Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.	6
2	Ocena ogólna realizacji POŚ WM w latach 2013-2014	13
	Obszar priorytetowy I – Poprawa jakości środowiska	13
	1.1. Cel średniookresowy – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.....	13
	1.2. Cel średniookresowy – Poprawa jakości wód.....	13
	1.3. Cel średniookresowy – Racjonalna gospodarka odpadami	13
	1.4. Cel średniookresowy – Ochrona powierzchni ziemi	14
	1.5. Cel średniookresowy – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym.....	14
	Obszar priorytetowy II – Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych.....	15
	II.1 Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi.....	15
	II.2. Cel średniookresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii.....	15
	II.3. Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi	15
	Obszar priorytetowy III – Ochrona przyrody	15
	III.1. Cel średniookresowy – Ochrona walorów przyrodniczych.....	16
	III.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie lesistości	16
	III.3. Cel średniookresowy – Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej .	16
	Obszar priorytetowy IV – Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego	16
	IV.1. Cel średniookresowy – Transport substancji niebezpiecznych	16
	IV.2. Cel średniookresowy – Przeciwdziałanie poważnym awariom.....	17
	IV.3. Cel średniookresowy – Ochrona przed powodzią i suszą	17
	IV.4. Cel średniookresowy – Ochrona przed osuwiskami.....	17
	IV.5. Cel średniookresowy – Ochrona przeciwpożarowa.....	17
	Obszar priorytetowy V – Edukacja ekologiczna społeczeństwa	18
	V.1. Cel średniookresowy – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza	18
	V.2. Cel średniookresowy – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	18
	Obszar priorytetowy VI – Zagadnienia systemowe	18
	VI.1. Cel średniookresowy – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego	18
	VI.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji.....	18
	VI.3. Cel średniookresowy – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku	19
3	Ocena szczegółowa realizacji POŚ WM w latach 2013-2014	20
	Obszar priorytetowy I – Poprawa jakości środowiska	20
	1.1. Cel średniookresowy – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.....	20
	1.2. Cel średniookresowy – Poprawa jakości wód.....	30
	1.3. Cel średniookresowy – Racjonalna gospodarka odpadami	43
	1.4. Cel średniookresowy – Ochrona powierzchni ziemi	54
	1.5. Cel średniookresowy – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym.....	59
	Obszar priorytetowy II – Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych.....	68
	II.1 Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi.....	68
	II.2. Cel średniookresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii.....	71
	II.3. Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi	77
	Obszar priorytetowy III – Ochrona przyrody	79
	III.1. Cel średniookresowy – Ochrona walorów przyrodniczych.....	79
	III.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie lesistości	88
	III.3. Cel średniookresowy – Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej .	90
	Obszar priorytetowy IV – Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego	92
	IV.1. Cel średniookresowy – Transport substancji niebezpiecznych	92
	IV.2. Cel średniookresowy – Przeciwdziałanie poważnym awariom.....	93
	IV.3. Cel średniookresowy – Ochrona przed powodzią i suszą	101
	IV.4. Cel średniookresowy – Ochrona przed osuwiskami.....	115
	IV.5. Cel średniookresowy – Ochrona przeciwpożarowa.....	119
	Obszar priorytetowy V – Edukacja ekologiczna społeczeństwa	127
	V.1 Cel średniookresowy – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza	127
	V.2. Cel średniookresowy – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	140
	Obszar priorytetowy VI – Zagadnienia systemowe.....	143
	VI.1. Cel średniookresowy – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego	143
	VI.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji.....	146
	VI.3. Cel średniookresowy – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku	147
4	Wskaźniki środowiskowe dla województwa mazowieckiego	151

5	Nakłady finansowe na realizację POŚ WM	154
6	Podsumowanie.....	166
6.1	Ocena realizacji POŚ WM w latach 2013-2014.....	166
6.2	Ocena efektów wdrażania POŚ WM w latach 2013-2014	173
6.3	Wnioski.....	174
	Wyjaśnienie skrótów	176
	Spis tabel.....	179
	Spis rysunków	181

1 WPROWADZENIE

Obowiązek sporządzania raportów z realizacji programów ochrony środowiska wynika z zapisów art. 18 ustawy Prawo ochrony środowiska¹, która jednocześnie obliuguje do tego odpowiednio zarządy województw, powiatów i gmin.

Poniżej przedstawiono zestawienie dotychczas opracowanych programów ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego oraz raportów z ich wykonania.

Tabela 1. Wykaz programów ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego i raportów z ich realizacji

Program ochrony środowiska	Uchwała przyjmująca program ochrony środowiska	Raport z realizacji programu ochrony środowiska	Uchwała przyjmująca raport z realizacji programu ochrony środowiska
Program ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2004-2011	Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 118/2003 z dnia 15 grudnia 2003 r.	Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za rok 2004 (z uwzględnieniem roku 2003)	Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 221/05 z dnia 19 grudnia 2005 r.
		Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2005-2006	Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 2469/94/07 z dnia 27 listopada 2007 r.
Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.	Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 19/07 z dnia 19 lutego 2007 r.	Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za 2007 rok	Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 181/210/09 z dnia 27 stycznia 2009 r.
		Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2008-2009	Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 392/23/11 z dnia 1 marca 2011 r.
		Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za 2010 rok	Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 1594/181/12 z dnia 31 lipca 2012 r.
Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.	Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 104/12 z dnia 13 kwietnia 2012 r.	Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2011-2012	Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 1340/383/14 z dnia 30 września 2014 r.
		Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2013-2014	

źródło: Opracowanie własne.

Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2013-2014 zwany dalej *Raportem*, jest **siódmym** tego typu dokumentem, przedstawiającym stan zaawansowania prac środowiskowych na Mazowszu i drugim odnoszącym się do obowiązującej, zaktualizowanej polityki ekologicznej województwa, jaką jest *Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.*, zwany dalej *Programem* lub POŚ WM.

Raport jest kontynuacją *Raportu z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2011-2012*. W celu zachowania ciągłości raportowania i możliwości porównania wyników badań utrzymano taki sam układ dokumentów.

1.1 Cel i zakres Raportu

Celem *Raportu* jest:

- próba oceny stopnia i efektów realizacji działań, zapisanych w POŚ WM;
- pokazanie postępów jakie udało się osiągnąć w zakresie wykonania przedsięwzięć wpisanych w wyżej wymienionym *Programie*, mających na celu poprawę stanu środowiska naturalnego;

¹ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. 2016 poz. 672, z późn. zm.)

- analiza ujętych w POŚ WM działań oraz ich rezultatów wraz z poniesionymi nakładami finansowymi. Okres raportowania to lata 2013-2014.

1.2 Metodyka opracowania *Raportu* i źródła informacji

Metodyka opracowania niniejszego *Raportu* składa się z oceny opisowej, wskaźnikowej, analizy kosztów oraz podsumowania.

Realizacja przedsięwzięć w *Raporcie* została zaprezentowana z podziałem na obszary priorytetowe, cele średniookresowe, kierunki działań i działania. Stopień realizacji działań wyznaczony jest strzałkami:

↑ **działanie zrealizowane** → **działanie w trakcie realizacji** ↔ **działanie ciągle** ↓ **działanie nierozpoczęte**

W dokumencie przede wszystkim zostały opisane działania realizowane lub współfinansowane przez jednostki Samorządu Województwa Mazowieckiego (Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie, Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych w Otwocku, Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie, Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich, Koleje Mazowieckie – KM Sp. z o.o., Biuro Geodety Województwa Mazowieckiego, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego, Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o. oraz jednostki oświatowe, kultury i medyczne) oraz jednostki rządowe. Zadania realizowane lub współfinansowane przez pozostałe jednostki: samorządy terytorialne, Bank Ochrony Środowiska, fundusze ekologiczne, przedsiębiorstwa i in. będą uwzględnione głównie w kosztach i poziomie realizacji działań.

Dane ze wszystkich wymienionych jednostek zostały pozyskane w wyniku przeprowadzonej ankietyzacji. Ponadto umieszczono informacje o przygotowywanym *Raporcie* na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Wartości wskaźników środowiskowych zostały określone przy wykorzystaniu danych GUS, GIOŚ, URE oraz stron internetowych (www.zielonalekcja.pl, www.ekoedu.uw.edu.pl oraz www.wrotamazowska.pl).

1.3 Założenia Programu Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.

Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r. został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą Nr 104/12 z dnia 13 kwietnia 2012 r.

W dokumencie zidentyfikowanych zostało **5 obszarów priorytetowych** dla Mazowsza:

- poprawa jakości środowiska;
- racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych;
- ochrona przyrody;
- poprawa bezpieczeństwa ekologicznego;
- edukacja ekologiczna społeczeństwa;

oraz obszar działań dotyczący zagadnień systemowych.

W ramach ww. obszarów wyznaczono **cele średniookresowe, kierunki działań i działania**.

Tabela 2. Wykaz celów głównych, obszarów działań i celów szczegółowych stanowiących podstawę analiz w Raporcie

Kierunek działań	Działania
OBSZAR PRIORYTETOWY I – POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA	
Cel średniokresowy - I.1. Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.	
Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń monitorowanych substancji	I.1.1. Przygotowywanie, wdrażanie i monitorowanie programów ochrony powietrza. I.1.2. Systematyczny monitoring emisji substancji.
Ograniczenie emisji powierzchniowej	I.1.3. Rozbudowa centralnych systemów zaopatrywania w energię ciepłą. I.1.4. Zmiana paliwa na inne, o mniejszej zawartości popiołu lub zastosowanie energii elektrycznej oraz indywidualnych źródeł energii odnawialnej. I.1.5. Termomodernizacja budynków. I.1.6. Tworzenie i wdrażanie programów ograniczania niskiej emisji. I.1.7. Wprowadzanie przepisów lokalnych dotyczących sposobu ogrzewania mieszkań.
Ograniczenie emisji liniowej	I.1.8. Zintegrowane planowanie rozwoju systemu transportu na terenie miast, uwzględniające również system kierowania ruchem ulicznym. I.1.9. Modernizacja infrastruktury drogowej w miastach, kierowanie ruchu tranzytowego z ominięciem miast lub ich części centralnych, budowa: obwodnic drogowych miast, autostrad, dróg szybkiego ruchu. I.1.10. Stosowanie przy modernizacji dróg i parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas eksploatacji. I.1.11. Modernizacja transportu miejskiego, usprawnienie miejskiej komunikacji, rozwijanie infrastruktury kolejowej, wymiana taboru. I.1.12. Polityka cenowa opłat za przejazdy i zsynchronizowanie rozkładów jazdy transportu zbiorowego zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego. I.1.13. Organizacja systemu parkingów na obrzeżach miast łącznie z systemem taniego transportu zbiorowego do centrum miasta (m.in. parkingów typu Parkuj i Jedź). I.1.14. Wyznaczanie nowych stref płatnego parkowania w miastach. I.1.15. Wprowadzanie w centrach miast stref z ograniczeniem poruszania się pojazdów. I.1.16. Wprowadzanie niskoemisyjnych paliw i technologii w systemie transportu publicznego i służb miejskich. I.1.17. Zakup przez lokalne władze pojazdów bardziej przyjaznych dla środowiska. I.1.18. Budowa ścieżek rowerowych. I.1.19. Wprowadzenie ograniczeń prędkości na drogach o pyłającej nawierzchni. I.1.20. Intensyfikacja okresowego czyszczenia ulic. I.1.21. Szkolenia kierowców – ekopojazdy.
Ograniczenie emisji punktowej	I.1.22. Ograniczenie wielkości emisji substancji zanieczyszczających powietrze poprzez m.in.: optymalne sterowanie procesem spalania i podnoszenie sprawności procesu produkcji energii, zmianę technologii lub profilu produkcji, zmianę paliwa, a także likwidację źródeł emisji. I.1.23. Stosowanie efektywnych technik odpylania gazów odlotowych. I.1.24. Zmniejszenie strat przesyłu energii. I.1.25. Wdrażanie nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku (BAT).
Ograniczenie emisji substancji do powietrza poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego	I.1.26. Uwzględnianie w dokumentach planistycznych sposobów zabudowy i zagospodarowania terenów umożliwiających ograniczenie emisji substancji do powietrza. I.1.27. Wprowadzanie zapisów dotyczących lokalizacji zakładów przemysłowych, wprowadzających substancje do powietrza, na terenach oddalonych od zabudowy mieszkaniowej oraz terenów cennych przyrodniczo i kulturowo.
Cel średniokresowy - 1.2. Poprawa jakości wód	
Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska, szczególnie w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków	I.2.1. Realizacja KPOŚK. I.2.2. Budowa sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich. I.2.3. Budowa, rozbudowa lub modernizacja przemysłowych oczyszczalni ścieków. I.2.4. Realizacja Programu wyposażenia aglomeracji poniżej 2000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji zbiorczej. I.2.5. Realizacja Programu wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4000 RLM odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód. I.2.6. Zagospodarowanie ścieków w zabudowie rozproszonej – budowa zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni. I.2.7. Budowa i modernizacja urządzeń odprowadzających oraz oczyszczających ścieki opadowe oraz roztopowe przy zastosowaniu rozwiązań technicznych zapobiegających bezpośredniemu odprowadzaniu wód opadowych do cieków wodnych. I.2.8. Podłączanie budynków do istniejących sieci kanalizacyjnych. I.2.9. Budowa i modernizacja systemów poboru, przesyłu i uzdatniania wody.
Redukcja zanieczyszczeń wód spowodowanych działalnością rolniczą	I.2.10. Realizacja programów działań na obszarach szczególnie narażonych na azotany pochodzenia rolniczego. I.2.11. Właściwe stosowanie i przechowywanie nawozów naturalnych (m.in. wyposażenie jak największej liczby gospodarstw rolnych w zbiorniki na gnojowicę i płyty obornikowe).

Kierunek działań	Działania
Realizacja przedsięwzięć mających wpływ na poprawę stanu jakości wód	<p>I.2.12. Wprowadzanie technologii produkcji ograniczających ilość zanieczyszczeń wprowadzanych do wód (m.in. zamknięte obiegi wód technologicznych).</p> <p>I.2.13. Renaturyzacja zbiorników wodnych (m.in. renaturyzacja jezior w gminie Łąck - powiat płocki).</p> <p>I.2.14. Ustanawianie obszarów ochronnych dla GZWP oraz stref ochronnych ujęć wody.</p> <p>I.2.15. Opracowanie dokumentacji hydrogeologicznej dla GZWP.</p>
Monitoring jakości wód	I.2.16. Kontynuacja i dalszy rozwój sieci monitoringu jakości wód powierzchniowych i podziemnych.
Cel średniokresowy – I.3. Racjonalna gospodarka odpadami	
Zmniejszenie ilości odpadów kierowanych na składowiska odpadów, w tym zmniejszenie masy składowanych odpadów do max. 60% wytworzonych odpadów	<p>I.3.1. Objęcie zorganizowanym systemem odbierania odpadów komunalnych wszystkich mieszkańców.</p> <p>I.3.2. Objęcie wszystkich mieszkańców systemem selektywnego zbierania odpadów komunalnych.</p> <p>I.3.3. Zorganizowanie systemu zbierania, sortowania i odzysku odpadów komunalnych ulegających biodegradacji.</p> <p>I.3.4. Wdrożenie nowych technologii w zakresie odzysku, recyklingu i zmniejszenia ilości odpadów.</p> <p>I.3.5. Zwiększenie udziału odzysku odpadów, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska.</p>
Tworzenie regionalnych systemów gospodarki odpadami	I.3.6. Wyznaczenie i budowa regionalnych zakładów gospodarki odpadami.
Dostosowanie składowisk odpadów do standardów UE	<p>I.3.7. Kontrola sprawdzająca dostosowanie składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, na których są składowane odpady komunalne do standardów UE.</p> <p>I.3.8. Zamknięcie składowisk, które nie spełniają obowiązujących wymogów.</p> <p>I.3.9. Modernizacja składowisk odpadów.</p> <p>I.3.10. Rekultywacja zamkniętych składowisk odpadów.</p>
Likwidacja mogilników	I.3.11. Likwidacja mogilnika Zajezerze-Nagórnik.
Usunięcie i unieszkodliwienie do 2032 r. wszystkich wyrobów zawierających azbest	<p>I.3.12. Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest.</p> <p>I.3.13. Przygotowanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest.</p> <p>I.3.14. Usuwanie wyrobów zawierających azbest.</p> <p>I.3.15. Budowa składowisk odpadów azbestowych.</p> <p>I.3.16. Monitoring usuwania wyrobów zawierających azbest.</p>
Właściwe zagospodarowanie komunalnych osadów ściekowych	I.3.17. Minimalizacja oddziaływania na środowisko osadów ściekowych poprzez prawidłowe ich zagospodarowanie.
Kontynuacja procesu usuwania PCB ze środowiska	<p>I.3.18. Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających PCB.</p> <p>I.3.19. Kontrola przedsiębiorców w celu oceny realizacji zadania polegającego na zaprzestaniu użytkowania instalacji i urządzeń zawierających PCB; dekontaminacja i unieszkodliwienie PCB.</p> <p>I.3.20. Sukcesywna likwidacja odpadów zawierających PCB o stężeniu poniżej 50 ppm.</p>
Eliminacja praktyk nielegalnego składowania odpadów	<p>I.3.21. Likwidacja nielegalnych miejsc składowania odpadów komunalnych.</p> <p>I.3.22. Realizacja programu <i>Czyste Lasy na Mazowszu</i>.</p>
Cel średniokresowy – 1.4. Ochrona powierzchni ziemi	
Ochrona gleb użytkowanych rolniczo	<p>I.4.1. Prowadzenie badań określających zanieczyszczenia gleb użytkowanych rolniczo.</p> <p>I.4.2. Aktualizacja map glebowo-rolnych, badania zasobności gleb jako podstawy do wyznaczenia kolejności wapnowania i określenia właściwego nawożenia.</p> <p>I.4.3. Ochrona przed erozją wietrzną m.in. poprzez prowadzenie odpowiednich zabiegów agrotechnicznych i wprowadzenie zalesień na glebach o najniższych klasach bonitacji.</p> <p>I.4.4. Realizacja programu rolnośrodowiskowego.</p> <p>I.4.5. Ograniczenie redukcji wartościowych powierzchni gruntów rolnych przez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego.</p>
Zwiększenie skali rekultywacji zdegradowanych i zdewastowanych terenów	I.4.6. Rekultywacja gleb zdewastowanych i zdegradowanych, przywracająca im funkcje przyrodnicze, rekreacyjne lub rolne.
Edukacja ekologiczna rolników	<p>I.4.7. Realizacja Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego.</p> <p>I.4.8. Upowszechnianie dobrych praktyk rolniczych.</p>

Kierunek działań	Działania
Cel średniookresowy - 1.5. Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym	
Ograniczenie emisji hałasu do środowiska	<p>I.5.1. Sporządzenie i monitorowanie programów ochrony środowiska przed hałasem.</p> <p>I.5.2. Budowa obwodnic, modernizacja, przebudowa dróg wraz z budową zabezpieczeń akustycznych, przebudowa dróg.</p> <p>I.5.3. Budowa zabezpieczeń akustycznych nie wynikająca z modernizacji, przebudowy, budowy dróg.</p> <p>I.5.4. Wdrażanie rozwiązań ograniczających hałas w zakładach.</p> <p>I.5.5. Tworzenie odpowiednich zapisów w dokumentach planistycznych oddzielających potencjalne źródła hałasu od terenów zamieszkałych.</p> <p>I.5.6. Poprawa stanu technicznego tras kolejowych i tramwajowych wraz z zabezpieczeniami akustycznymi.</p> <p>I.5.7. Wyznaczanie obszarów „cichych”.</p>
Ocena stanu akustycznego środowiska	<p>I.5.8. Wykonanie map akustycznych.</p> <p>I.5.9. Rozwój systemu monitoringu hałasu.</p> <p>I.5.10. Opracowywanie przeglądów ekologicznych i analiz porealizacyjnych.</p>
Ochrona przed polami elektromagnetycznymi	<p>I.5.11. Kontynuacja monitoringu pól elektromagnetycznych, a także tworzenie baz danych oraz rejestru zawierającego informacje o terenach, na których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów pól w środowisku.</p> <p>I.5.12. Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zasad ograniczenia w użytkowaniu terenów położonych w zasięgu ewentualnego ponadnormatywnego promieniowania elektromagnetycznego.</p> <p>I.5.13. Prowadzenie przez organy ochrony środowiska ewidencji źródeł wytwarzających pola elektromagnetyczne (zgłoszenia instalacji).</p>
OBSZAR PRIORYTETOWY II - RACJONALNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW NATURALNYCH	
Cel średniookresowy - II.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi	
Zmniejszenie deficytu wód powierzchniowych i podziemnych	<p>II.1.1. Monitorowanie i ochrona ekosystemów zależnych od wód.</p> <p>II.1.2. Racjonalne wykorzystanie wód podziemnych na cele komunalne i przemysłowe.</p> <p>II.1.3. Realizacja i monitoring <i>Programu małej retencji dla Województwa Mazowieckiego</i>.</p>
Działania organizacyjno-prawne w zakresie gospodarowania wodą	<p>II.1.4. Opracowanie warunków korzystania z wód regionu wodnego Środkowej Wisły.</p> <p>II.1.5. Opracowanie warunków korzystania z wód zlewni.</p> <p>II.1.6. Działania kontrolne związane z ochroną wód przed zanieczyszczeniami.</p> <p>II.1.7. Weryfikacja pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód.</p>
Cel średniookresowy - II.2. Zrównoważone wykorzystanie energii	
Poprawa efektywności energetycznej	<p>II.2.1. Realizacja obowiązku oszczędności energii przez jednostki sektora publicznego.</p> <p>II.2.2. Wprowadzanie nowoczesnych i energooszczędnych technologii oraz systemu zarządzania energią i systemu audytów.</p> <p>II.2.3. Opracowanie i przyjęcie dokumentacji dot. zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe (założenia do planów i plany).</p>
Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii	<p>II.2.4. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła.</p> <p>II.2.5. Budowa elektrowni wiatrowych.</p> <p>II.2.6. Wykorzystanie energii odnawialnej poprzez montaż instalacji solarnych oraz ogniw fotowoltaicznych.</p> <p>II.2.7. Budowa biogazowi.</p> <p>II.2.8. Wykorzystanie biomasy do produkcji ciepłej i energii elektrycznej.</p> <p>II.2.9. Wykorzystanie zasobów wód termalnych.</p> <p>II.2.10. Wdrożenie rozwiązań wykorzystujących kogenerację.</p> <p>II.2.11. Wdrażanie efektywnych ekonomicznie i ekologicznych technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym technologii pozwalających na recykling oraz odzysk energii zawartej w odpadach, w procesach termicznego i biochemicznego ich przekształcania.</p>
Cel średniookresowy – II.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi	
Monitoring i kontrola kopalin	<p>II.3.1. Ograniczenie nielegalnej eksploatacji kopalin.</p> <p>II.3.2. Kontrola realizacji koncesji na wydobywanie kopalin ze złóż.</p>
OBSZAR PRIORYTETOWY III – OCHRONA PRZYRODY	
Cel średniookresowy – III.1. Ochrona walorów przyrodniczych	
Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych	<p>III.1.1. Budowanie i aktualizacja baz danych z zakresu ochrony przyrody.</p> <p>III.1.2. Analiza rozmieszczenia istniejących, regionalnych korytarzy ekologicznych na terenie województwa mazowieckiego.</p> <p>III.1.3. Weryfikacja i aktualizacja aktów prawnych ustanawiających formy ochrony przyrody.</p> <p>III.1.4. Rekonstrukcja krajobrazu przyrodniczego Puszczy Kampinoskiej poprzez wykup i gospodarowanie gruntami.</p> <p>III.1.5. Kontynuacja tworzenia sieci obszarów chronionych uwzględniająca utworzenie nowych parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, rezerwatów przyrody oraz form mniejszych tj.: zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne.</p> <p>III.1.6. Odtwarzanie naturalnych terenów zalewowych.</p> <p>III.1.7. Opracowanie planów zadań ochronnych i planów ochrony dla obszaru Natura 2000.</p> <p>III.1.8. Opracowanie planów ochrony parków krajobrazowych i KPN.</p> <p>III.1.9. Opracowanie planów ochrony rezerwatów przyrody.</p>

Kierunek działań	Działania
Ochrona gatunkowa	<p>III.1.10. Czynna ochrona wybranych gatunków chronionych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zagrożonych.</p> <p>III.1.11. Kontynuacja inwentaryzacji przyrodniczej.</p> <p>III.1.12. Przywracanie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i ostoi gatunków na obszarach chronionych z zachowaniem zagrożonych wyginięciem gatunków oraz różnorodności genetycznej.</p>
Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględniającej walory przyrodnicze i krajobrazowe	<p>III.1.13. Egzekwowanie wymogów ochrony przyrody w dokumentach planistycznych.</p> <p>III.1.14. Zrównoważony rozwój turystyki na obszarach cennych przyrodniczo.</p> <p>III.1.15. Planowanie inwestycji z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych.</p> <p>III.1.16. Analiza rozmieszczenia istniejących form ochrony przyrody na terenie województwa mazowieckiego.</p> <p>III.1.17. Określenie terytorialne obszarów niezbędnych dla zapewnienia ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej obszarów o szczególnych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych.</p>
Udrażnianie, kształtowanie, odtwarzanie korytarzy ekologicznych (leśnych, rzecznych) umożliwiających przemieszczenie się zwierząt i funkcjonowanie populacji	<p>III.1.18. Tworzenie przejść umożliwiających migrację zwierząt przy drogach przecinających korytarze ekologiczne.</p> <p>III.1.19. Budowa urządzeń udrażniających rzeki i potoki.</p>
Ochrona i rozwój zieleni na terenach zurbanizowanych	<p>III.1.20. Uregulowanie stanu własności terenów zieleni.</p> <p>III.1.21. Budowa, modernizacja i pielęgnacja parków i skwerów.</p> <p>III.1.22. Utrzymanie terenów zieleni przy drogach gminnych, powiatowych, wojewódzkich, krajowych i osiedlowych.</p> <p>III.1.23. Systematyczna pielęgnacja pomników przyrody.</p>
Cel średniookresowy – III.2. Zwiększenie lesistości	
Realizacja założeń Programu zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do 2020 roku	<p>III.2.1. Zalesianie terenów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo-krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej.</p> <p>III.2.2. Odbudowa powierzchni zniszczonej przez huragany i pożary.</p> <p>III.2.3. Uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych.</p> <p>III.2.4. Regulacja stanu posiadania działek leśnych (wszystkich form własności) poprzez wykup i wymianę gruntów.</p> <p>III.2.5. Przeznaczanie nowych terenów pod zalesienia i ograniczanie wylesień poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego.</p>
Cel średniookresowy – III.3. Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej	
Rozwój różnorodności biologicznej w lasach na różnych poziomach jej funkcjonowania	<p>III.3.1. Ochrona i utrzymanie cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych.</p> <p>III.3.2. Zwiększenie różnorodności genetycznej i gatunkowej biocenozy leśnych (selekcja, szkółkarstwo, odnowienia naturalne, przebudowa drzewostanów i in.).</p>
Ochrona lasów przed nadmierną presją turystów na terenach cennych przyrodniczo	<p>III.3.3. Budowa lub modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczeniu obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną presją turystów.</p>
OBSZAR PRIORYTETOWY IV – POPRAWA BEZPIECZENSTWA EKOLOGICZNEGO	
Cel średniookresowy – IV.1. Transport substancji niebezpiecznych	
Ograniczenie ryzyka wystąpienia zagrożeń związanych z transportem materiałów niebezpiecznych	<p>IV.1.1. Wyznaczenie i budowa przy głównych drogach w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.</p> <p>IV.1.2. Kontrole pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.</p> <p>IV.1.3. Aktualizacja wykazu tras drogowych i kolejowych, po których przewożone są towary niebezpieczne.</p> <p>IV.1.4. Ograniczenie budownictwa obiektów użyteczności publicznej i zbiorowego zamieszkania wzdłuż szlaków, którymi prowadzony jest transport materiałów niebezpiecznych poprzez odpowiednie zapisy w mpzp.</p> <p>IV.1.5. Sukcesywna modernizacja środków transportu przewożących materiały niebezpieczne.</p> <p>IV.1.6. Ewidencjonowanie ilości przewożonych materiałów niebezpiecznych.</p>
Cel średniookresowy – IV.2. Przeciwdziałanie poważnym awariom	
Wzmocnienie instytucjonalne służb inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej i straży pożarnej	<p>IV.2.1. Poprawa technicznego wyposażenia służb inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej.</p> <p>IV.2.2. Doposażenie straży pożarnej w sprzęt ratownictwa chemiczno-ekologicznego.</p> <p>IV.2.3. Wzmocnienie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska.</p>
Prowadzenie baz danych dotyczących zakładów, które mogą być potencjalnymi sprawcami poważnych awarii	<p>IV.2.4. Aktualizacja i udostępnianie bazy danych o zakładach przemysłowych mogących potencjalnie powodować istotne zagrożenie dla środowiska.</p> <p>IV.2.5. Aktualizacja i udostępnianie danych o grupach ZZR lub ZDR, których lokalizacja w niedużej odległości od siebie może zwiększyć prawdopodobieństwo wystąpienia awarii przemysłowych lub pogłębić ich skutki.</p>
Ograniczenie ryzyka wystąpienia zagrożeń przez zakłady, które mogą być potencjalnymi sprawcami poważnych awarii	<p>IV.2.6. Zintensyfikowanie monitoringu i kontroli potencjalnych sprawców poważnych awarii pod kątem spełniania przez nich wymogów bezpieczeństwa i prewencji.</p> <p>IV.2.7. Modernizacja zakładów w celu eliminacji potencjalnych zagrożeń wystąpienia awarii.</p> <p>IV.2.8. Zakaz lokalizacji zakładów stwarzających zagrożenie życia lub zdrowia ludzi w granicach miast i w obrębie zwartej zabudowy wsi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp.</p> <p>IV.2.9. Zakaz lokalizacji inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko na terenach szczególnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp.</p>

Kierunek działań	Działania
Cel średniookresowy – IV.3. Ochrona przed powodzią i suszą	
Przygotowywanie oraz aktualizacja dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego	<p>IV.3.1. Przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego.</p> <p>IV.3.2. Przygotowanie mapy zagrożenia powodziowego.</p> <p>IV.3.3. Przygotowanie mapy ryzyka powodziowego.</p> <p>IV.3.4. Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym.</p> <p>IV.3.5. Opracowanie, przyjęcie i wdrożenie „Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej”.</p> <p>IV.3.6. Wyznaczania i wprowadzenia do planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy i innych dokumentów planistycznych granic obszarów zagrożenia powodzią oraz ustaleń planów zarządzania ryzykiem powodziowym.</p> <p>IV.3.7. Doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia powodzi.</p>
Przygotowanie i modernizacja technicznego zaplecza w zakresie ochrony przed powodzią i suszą	<p>IV.3.8. Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.</p> <p>IV.3.9. Realizacja nowych inwestycji w zakresie infrastruktury przeciwpowodziowej w tym utworzenie polderów na terenie województwa mazowieckiego.</p> <p>IV.3.10. Budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wody w sposób techniczny i nietechniczny.</p> <p>IV.3.11. Doskonalenie systemu wczesnego ostrzegania przed zjawiskami hydrologicznymi oraz meteorologicznymi.</p> <p>IV.3.12. Kontynuacja oceny zagrożenia suszą na Mazowszu.</p>
Cel średniookresowy – IV.4. Ochrona przed osuwiskami	
Ochrona przed osuwiskami	<p>IV.4.1. Kontynuacja systemu monitorowania terenów osuwiskowych.</p> <p>IV.4.2. Zabezpieczanie istniejących osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych Skarpy Wiślanej.</p> <p>IV.4.3. Wprowadzanie w planach zagospodarowania przestrzennego w zapisach dotyczących rejonów osuwiskowych warunków wynikających z badań geologiczno-inżynierskich.</p> <p>IV.4.4. Konserwacja istniejących urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych.</p>
Cel średniookresowy – IV.5. Ochrona przeciwpożarowa	
Ochrona przed pożarami	<p>IV.5.1. Monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym zakup sprzętu.</p> <p>IV.5.2. Propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym w lasach.</p> <p>IV.5.3. Budowa i modernizacja dróg przeciwpożarowych.</p> <p>IV.5.4. Modernizacja i wyposażenie jednostek straży pożarnych.</p> <p>IV.5.5. Opracowanie sieci dróg pożarowych w oparciu o numeryczne mapy terenów leśnych oraz analiza potrzeb ich zagęszczenia.</p>
OBSZAR PRIORYTETOWY V – EDUKACJA EKOLOGICZNA SPOŁECZENSTWA	
Cel średniookresowy – V.1. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza	
Kształowanie i promocja postaw prośrodowiskowych	<p>V.1.1. Organizowanie kampanii informacyjno-edukacyjnych oraz akcji lokalnych służących ochronie środowiska.</p> <p>V.1.2. Wspomaganie edukacji ekologicznej prowadzonej przez samorzady powiatów, miast i gmin.</p> <p>V.1.3. Wspomaganie edukacji ekologicznej zgodnie z założeniami programów współpracy z organizacjami pozarządowymi.</p> <p>V.1.4. Prowadzenie działań związanych z edukacją przyrodniczo-leśną ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody.</p> <p>V.1.5. Organizowanie kampanii i akcji edukacyjno-informacyjnych, dla wszystkich grup społecznych, dotyczącej zasad i podstaw prawidłowego funkcjonowania gospodarki odpadami.</p> <p>V.1.6. Działania informacyjno-edukacyjne na temat zanieczyszczeń powietrza, ich wpływu na zdrowie i możliwości zmniejszenia tych zanieczyszczeń przez społeczeństwo.</p> <p>V.1.7. Kształowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania wody, energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadamianie o szkodliwości spalania paliw niskiej jakości.</p> <p>V.1.8. Prowadzenie działań edukacyjnych uświadamiających społeczeństwo o korzyściach płynących z użytkowania scentralizowanej sieci ciepłej, termomodernizacji i innych działań związanych z ograniczeniem emisji niskiej.</p> <p>V.1.9. Promocja rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz technologii ograniczających zużycie energii.</p> <p>V.1.10. Prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o szkodliwości spalania odpadów i wypalania traw.</p>
Edukacja dzieci i młodzieży	V.1.11. Organizacja cyklicznych konkursów ekologicznych dla dzieci i młodzieży.
Rozwój infrastruktury edukacyjnej	<p>V.1.12. Rozwój terenowej infrastruktury edukacyjnej.</p> <p>V.1.13. Utrzymanie istniejących i racjonalne tworzenie nowych placówek do spraw informacji i edukacji ekologicznej.</p>
Tworzenie dokumentów programowych z zakresu edukacji ekologicznej	V.1.14. Opracowanie wojewódzkiego programu edukacji ekologicznej.
Edukacja ekologiczna rolników	<p>V.1.15. Realizacja <i>Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego.</i></p> <p>V.1.16. Upowszechnianie dobrych praktyk rolniczych poprzez szkolenia dla rolników.</p>

Kierunek działań	Działania
Działania informacyjno-educacyjne skierowane do podmiotów gospodarczych i jednostek administracji publicznej	<p>V.1.17. Organizowanie szkoleń i warsztatów z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach.</p> <p>V.1.18. Dystrybucja materiałów informacyjnych – ulotek i broszur w celu pozyskiwania nowych podmiotów zobowiązanych do składania wykazów i sprawozdań z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach.</p> <p>V.1.19. Udział w szkoleniach w zakresie ocen oddziaływania na środowisko zarówno dla sporządzających, jak i opiniujących dokumenty.</p> <p>V.1.20. Edukacja w zakresie bezpieczeństwa transportu substancji niebezpiecznych.</p>
Działania edukacyjno-informacyjne zagrożień ekologicznych	<p>V.1.21. Akcje edukacyjno-szkoleniowe dla służb zakładów przemysłowych i pracowników administracji publicznej w zakresie zapobiegania awariom i skażeniom środowiska.</p> <p>V.1.22. Działania edukacyjno-informacyjne dla mieszkańców Mazowsza o możliwości zapobiegania i postępowania w razie wystąpienia poważnej awarii lub klęsk żywiołowych.</p>
Cel średniookresowy – V.2. Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	
Rozszerzenie zakresu informowania społeczeństwa o środowisku i jego stanie	<p>V.2.1. Doskonalenie metod udostępniania informacji o środowisku i jego stanie.</p> <p>V.2.2. Rozbudowa baz danych zawierających informacje z zakresu ochrony środowiska ze szczególnym uwzględnieniem przestrzennych baz danych GIS i ich publikacji poprzez usługi sieciowe.</p> <p>V.2.3. Udział w szkoleniach i warsztatach pracowników instytucji publicznych oraz przedsiębiorców w zakresie przepisów o dostępie społeczeństwa do informacji o środowisku.</p> <p>V.2.4. Upowszechnienie informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie mazowieckim.</p>
Zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa i organizacji pozarządowych w postępowaniach administracyjnych i sporządzaniu dokumentów programowych z zakresu ochrony środowiska	<p>V.2.5. Doskonalenie form konsultacji społecznych.</p>
OBSZAR PRIORYTETOWY VI – ZAGADNIENIA SYSTEMOWE	
Cel średniookresowy – VI.1. Upowszechnienie znaczenia zarządzania środowiskowego	
Promocja wdrażania normy ISO 14001 i EMAS	<p>VI.1.1. Wdrażanie systemów zarządzania środowiskowego.</p> <p>VI.1.2. Doskonalenie systemów zarządzania środowiskowego.</p>
Cel średniookresowy – VI.2. Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji	
Tworzenie trwałych powiązań między jednostkami naukowo-badawczymi, przemysłem, samorządem oraz administracją rządową w zakresie wdrażania ekoinnowacji w przemyśle oraz produkcji wyrobów sprzyjających środowisku	<p>VI.2.1. Promowanie tworzenia różnych form współpracy pomiędzy jednostkami naukowo-badawczymi i przemysłem.</p>
Cel średniookresowy – VI.2. Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku	
Monitoring i kontrola podmiotów gospodarczych korzystających ze środowiska	<p>VI.3.1. Monitoring i kontrola wydanych zezwoleń na eksploatację instalacji.</p>
Prowadzenie bazy danych dotyczącej szkody w środowisku	<p>VI.3.2. Aktualizacja rejestru szkód w środowisku.</p>
Egzekwowanie odpowiedzialności za szkodę w środowisku	<p>VI.3.3. Sprawowanie kontroli nad wywiązywaniem się sprawców szkód z obowiązków w zakresie naprawy lub zapobiegania takim szkodom.</p>

2 OCENA OGÓLNA REALIZACJI POŚ WM W LATACH 2013-2014

OBSZAR PRIORYTETOWY I – POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA

Dla obszaru priorytetowego I – **Poprawa jakości środowiska** wyznaczono 5 celów średniookresowych:

- Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.;
- Poprawa jakości wód;
- Racjonalna gospodarka odpadami;
- Ochrona powierzchni ziemi;
- Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym.

I.1. Cel średniookresowy – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.

Cel był realizowany w ramach pięciu kierunków działań obejmujących 27 działań. W latach 2013-2014 wszystkie zadania były realizowane. Większość zadań (15) to działania ciągłe, a pozostałe są w trakcie realizacji. Pomimo realizacji wielu przedsięwzięć stan jakości powietrza w raportowanym okresie nie uległ znacznej poprawie.

We wszystkich 4 strefach województwa mazowieckiego stwierdzono lokalne przekroczenia norm dla pyłu zawieszonego PM₁₀, pyłu zawieszonego PM_{2,5}, benzo(a)pirenu oraz w 1 strefie dla NO₂, co oznacza, że połowa mieszkańców jest narażona na ponadnormatywne stężenia zanieczyszczeń. Głównym problemem jest niska emisja z domów ogrzewanych indywidualnie oraz napływ zanieczyszczeń spoza granic województwa lub kraju. Wpływ na zły stan powietrza mają również warunki meteorologiczne: długie mroźne zimy oraz upalne lata bez opadów.

W dalszym ciągu należy kontynuować działania ograniczające niską emisję poprzez rozbudowę centralnych systemów ciepłowniczych (promocja ciepła systemowego), ograniczenie strat ciepła w budynkach i na przesyle, zmianę paliwa oraz sposobu ogrzewania indywidualnego budynków, propagowanie ekologicznych nośników energii (gaz) i eliminowanie węgla (np. pełne wdrożenie opracowanych programów ograniczenia niskiej emisji). Dodatkowo należy prowadzić działania ograniczające emisję ze źródeł komunikacyjnych.

I.2. Cel średniookresowy – Poprawa jakości wód

Cel był realizowany w ramach czterech kierunków działań obejmujących 16 działań. Nie wszystkie działania w raportowanym okresie były realizowane. Niezrealizowane zostało działanie I.2.5. *Realizacja Programu wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4000 RLM odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód*. Pomimo realizacji wielu przedsięwzięć, stan jakości wód w raportowanym okresie nie uległ znacznej poprawie i wciąż jest niezadowolający.

Na podstawie badań prowadzonych w latach 2012-2014, w województwie mazowieckim stan/potencjał ekologiczny jedynie dla 6% badanych JCWP można uznać za dobry, natomiast 63% to wody o umiarkowanym stanie, a 31% o słabym stanie.

Badania wód podziemnych, prowadzone w 2014 r. w ramach monitoringu krajowego dla jednolitych części wód podziemnych (JCWPd), wykazały, że 90,5% (19 otworów badawczych) charakteryzuje się wodami o dobrej i zadowolającej jakości (klasa II i III wód, klasy I nie odnotowano), natomiast w 2 punktach (9,5%) występują wody o niezadowolającej jakości (klasa IV, klasy V nie odnotowano).

Na 6 badanych jezior w okresie lat 2010-2014 tylko jeden zbiornik (jezioro Białe) posiadał dobry stan wód.

I.3. Cel średniookresowy – Racjonalna gospodarka odpadami

1 lipca 2011 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił, kluczową dla systemu gospodarki odpadami w Polsce, ustawę o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw. Ustawa weszła w życie 1 stycznia 2012 r.

Nowelizacja ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach wprowadziła szereg istotnych zmian do obecnego systemu gospodarki odpadami komunalnymi oraz nałożyła nowe obowiązki na samorządy, podmioty odbierające odpady komunalne i na właścicieli nieruchomości. Zmiany te mają na celu poprawę obecnego systemu gospodarowania odpadami oraz gwarancję szczelności systemu gospodarki odpadami, a w szczególności objęcie wszystkich mieszkańców odbiorem odpadów komunalnych.

W latach 2013-2014 Marszałek Województwa Mazowieckiego w zakresie gospodarki odpadami wydał łącznie 342 decyzje, w tym 178 w 2013 r. oraz 164 w 2014 r.

W okresie objętym *Raportem*, zorganizowanym systemem odbioru odpadów komunalnych zostało objętych 100% mieszkańców województwa mazowieckiego. Cel średniookresowy był realizowany w ramach ośmiu kierunków działań obejmujących 22 działania, które w większości miały charakter ciągły. W raportowanym okresie nie realizowano działania polegającego na budowie składowisk azbestowych.

I.4. Cel średniookresowy – Ochrona powierzchni ziemi

Cel był realizowany w ramach trzech kierunków działań obejmujących 8 zadań. W głównej mierze mają one charakter ciągły oraz służą poprawie jakości gleb.

Jedynym działaniem, które nie zostało zrealizowane, to działanie 1.4.2 *Aktualizacja map glebowo-rolnych, badania zasobności gleb jako podstawy do wyznaczania kolejności wapnowania i określenia właściwego nawożenia.*

Na podstawie badań przeprowadzonych w ramach *Monitoringu chemizmu gleb ornych Polski* (czwarta tura monitoringu przypadła na lata 2010-2012) można stwierdzić, że nastąpiła poprawa stanu jakości gleb, w porównaniu do badań przeprowadzonych w latach poprzednich.

Wg GUS w 2014 r. użytki rolne i leśne zajmowały 90% powierzchni województwa. Użytki rolne stanowiły 67%, lasy 23%, pozostałe grunty 9% powierzchni. Z arealu użytków rolnych, grunty orne stanowiły 70%, trwałe użytki zielone 22%, a sady 4%.

Bardzo duży wpływ na ochronę powierzchni ziemi ma zwiększenie stopnia lesistości (szczegółowo opisane w *Celu średniookresowym III. 1 – Zwiększenie lesistości*), zmniejszenie ilości składowanych odpadów i ograniczenie ich negatywnego wpływu na środowisko (opisane w *Celu średniookresowym I.3. – Racjonalna gospodarka odpadami*), jak również rekultywacja terenów zdegradowanych. Na terenie województwa występuje stosunkowo niewielki udział gruntów zdegradowanych i zdewastowanych – 0,1% przy średniej dla Polski 0,2%.²

W zadawalający sposób wzrasta udział gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych. Na koniec 2014 r. liczba ekologicznych gospodarstw rolnych posiadających certyfikat wynosiła 2 024, a powierzchnia ekologicznych upraw rolnych – 50 486 ha.

I.5. Cel średniookresowy – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

W ramach realizacji celu realizowanych było 13 działań: 10 z zakresu ochrony przed hałasem oraz 3 z zakresu ochrony przed PEM. Wszystkie działania mają charakter ciągły.

Mimo podejmowanych działań, pomiary hałasu prowadzone przez WIOŚ w Warszawie wskazują na przekroczenia standardów akustycznych oraz identyfikują problem ponadnormatywnego hałasu. Największe zagrożenie stanowi hałas drogowy, który głównie obejmuje obszary sąsiadujące z głównymi arteriami komunikacyjnymi.

W przypadku promieniowania elektromagnetycznego, WIOŚ w swoich badaniach nie stwierdził żadnych przekroczeń w raportowanych latach.

W latach 2013-2014 wykonano szereg zadań sprzyjających ograniczaniu hałasu w województwie. Na poziomie regulacji prawnych wprowadzono zapisy do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dotyczące stosowania zabiegów technicznych i organizacyjnych ograniczających emisję hałasu. Ponadto wdrażano działania uwzględnione w programach ochrony środowiska przed hałasem. W zakresie działań inwestycyjnych realizowano przebudowę i rewitalizację linii kolejowych (PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.) oraz modernizację, budowę i przebudowę dróg wyprowadzających ruch z miast. Bezpośredni wpływ na obniżenie emisji hałasu miało działanie polegające na budowie zabezpieczeń akustycznych i stosowaniu cichej nawierzchni. Rozwiązania ograniczające hałas wdrażały również przedsiębiorstwa (m.in. montaż ekranów dźwiękochłonnych, montaż osłon akustycznych, tłumików itp.).

---

² źródło: GUS, dane na 31.12.2014 r.

OBSZAR PRIORYTETOWY II – RACJONALNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW NATURALNYCH

Dla obszaru priorytetowego II – **Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych** wyznaczono 3 cele średniokresowe:

- Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi;
- Zrównoważone wykorzystanie energii;
- Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi.

II.1 Cel średniokresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi

Cel był realizowany w ramach dwóch kierunków działań obejmujących 7 działań. Pomimo realizacji wszystkich zaplanowanych działań na Mazowszu, w raportowanych latach nie osiągnięto istotnej poprawy w zakresie racjonalnej gospodarki wodami. Należy podkreślić, że pobór wód na Mazowszu jest największy w skali kraju. Zgodnie z danymi GUS w 2014 r. udział wód podziemnych w wodach przeznaczonych do konsumpcji wzrósł o 2,9% w stosunku do 2012 r. (z 160,9 hm³ do 165,5 hm³). Wzrost ten związany był z kontynuacją procesu zwodociągowania wsi. Jednocześnie należy stwierdzić, że pobór wód podziemnych na cele produkcyjne, po zwiększeniu w 2013 r. w stosunku do 2012 r. (26,019 hm³ do 27,027 hm³), w 2014 r. ustabilizował się i wyniósł 27,188 hm³. Należy jednak zauważyć, że wielkość zasobów wód podziemnych nieznacznie się zwiększyła w stosunku do 2012 r. (niespełna 2%). W zakresie racjonalnego gospodarowania wodami powierzchniowymi, nastąpiło zmniejszenie poboru tych wód na cele eksploatacji sieci wodociągowej (z 133,6 hm³ w 2012 r. na 123,9 hm³ w 2014 r.), natomiast wzrósł pobór wód powierzchniowych na cele przemysłowe (z 2 400,7 hm³ w 2012 r. do 25 578,1 hm³ w 2014 r.). Również pobór wód do nawodnień w rolnictwie i w leśnictwie w niewielkim stopniu się zwiększył (z 88,5 hm³ w 2012 r. na 89,3 hm³ w 2014 r.).

II.2. Cel średniokresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii

Cel był realizowany w ramach dwóch kierunków działań obejmujących 11 działań. W latach 2013-2014 wszystkie działania były realizowane.

W raportowanym okresie realizowano wiele inwestycji związanych z montażem kolektorów słonecznych, również w budynkach prywatnych, co było kontynuacją konkursów i programów w ramach RPO WM 2007-2013, WFOŚiGW, czy NFOŚiGW.

Z analizy koncesji udzielonych przez Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki oraz wpisów do rejestru prowadzonego przez Prezesa Agencji Rynku Rolnego (www.ure.gov.pl *Mapa odnawialnych źródeł energii*) wynika, że w latach 2013-2014 kontynuowany był rozwój odnawialnych źródeł energii, ze szczególnym ukierunkowaniem na inwestycje dotyczące elektrowni wiatrowych. Na terenie województwa mazowieckiego w 2012 r. ilość elektrowni wiatrowych wynosiła 45 o łącznej mocy wytwórczej 106,25 MW, a w lipcu 2015 r. funkcjonowały 72 takie instalacje o łącznej mocy 218,731 MW. W dalszym ciągu obserwuje się protesty społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych związane z lokalizacją planowanych inwestycji w zakresie budowy instalacji OZE. Jako główną przyczynę tego stanu wskazuje się nieprecyzyjne przepisy budowlane, które nie określają konkretnych odległości farm wiatrowych od terenów mieszkaniowych oraz brak badań dotyczących wpływu infradźwięków na zdrowie człowieka.

W latach 2013-2014 do MBPR wpłynęło 26 projektów *Założeń do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe*. W raportowanych latach natomiast nie zaopiniowano żadnego *Planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe*.

Ważną rolę w dążeniu do zrównoważonego wykorzystania energii w województwie mazowieckim odgrywa MAE realizując wiele przedsięwzięć w tym zakresie (*projekt EINSTEIN*, doradztwo energetyczne dla gmin, organizacja szkoleń, konferencji i in.).

II.3. Cel średniokresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi

Cel był realizowany w ramach jednego kierunku działań obejmującego 2 działania.

W latach 2013-2014 Wydział Geologii UMWM w Warszawie przeprowadził 16 kontroli sprawdzających zgodność wykonywanej przez przedsiębiorcę działalności z posiadaną koncesją oraz z przepisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze (w 2013 r. - 14 kontroli, w 2014 r. - 2 kontrole).

W analizowanym okresie w Wydziale Geologii wydano 621 decyzji administracyjnych (w 2013 r. – 326 decyzji, w 2014 r. – 295 decyzji).

W celu ograniczenia nielegalnej eksploatacji kopalin, starostowie prowadzili postępowania administracyjne w sprawie wydobywania kopalin bez koncesji, które w uzasadnionych przypadkach kończyły się wydaniem, prowadzącemu nielegalną działalność, decyzji ustalającej podwyższoną opłatę eksploatacyjną.

OBSZAR PRIORYTETOWY III – OCHRONA PRZYRODY

Dla obszaru priorytetowego III – **Ochrona przyrody** wyznaczono 3 cele średniokresowe:

- Ochrona walorów przyrodniczych;
- Zwiększenie lesistości;
- Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej.

III.1. Cel średniokresowy – Ochrona walorów przyrodniczych

W ramach realizacji celu wykonano 23 zadania wskazane w pięciu kierunkach działań. W latach 2013-2014 wszystkie działania określone w *Programie* zostały zrealizowane.

Powierzchnia obszarów Natura 2000 w latach 2013-2014 nie zmieniła się i wynosiła:

- dla obszarów specjalnej ochrony ptaków – 428 614,6 ha;
- dla obszarów o znaczeniu dla Wspólnoty – 192 950,4 ha.³

W raportowanych latach powierzchnia parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu nie uległa zmianie. Zwiększyła się natomiast powierzchnia rezerwatów przyrody z 18 057 ha w 2013 r., do 18 073,7 ha w 2014 r. Wzrosła także powierzchnia użytków ekologicznych z 1 828,7 w 2013 r. do 1 836,6 w 2014 r. W raportowanym okresie ustanowiono 25 planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 oraz opracowano dokumentację i rozpoczęto prace legislacyjne nad ustanowieniem planu ochrony Kampinoskiego Parku Narodowego.

W latach 2013-2014 można zaobserwować zintensyfikowanie działań podejmowanych przez różne podmioty w celu ochrony czynnej siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków. W raportowanym okresie rozpoczęto wdrażanie planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 i innych dokumentów planistycznych, jak również realizowano projekty dofinansowane ze źródeł zewnętrznych oraz krajowych.

III.2. Cel średniokresowy – Zwiększenie lesistości

Do realizacji celu został wyznaczony jeden kierunek działań i pięć działań spełniających wytyczne *Programu zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do 2020 r.* W raportowanym okresie wszystkie działania były realizowane.

Według danych GUS w latach 2013-2014 na obszarze województwa mazowieckiego zalesiono 1 241 ha gruntów. Lesistość województwa zwiększyła się z 22,6% w 2009 r. do 23,1% w 2014 r. Większość z zalesień dotyczyła prywatnych gruntów rolnych, na które rolnicy otrzymywali wsparcie w ramach programu PROW 2007-2013.

III.3. Cel średniokresowy – Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej

W raportowanym okresie cel realizowany był w ramach dwóch kierunków działań obejmujących 3 zadania. Wszystkie działania zostały zrealizowane.

Na terenie KPN i PGL LP realizowane były projekty dofinansowane przez UE związane z ochroną i utrzymaniem cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych. Ponadto KPN i PGL LP prowadziły zbiór nasion i owoców z rodzimych drzew i krzewów celem zapewnienia lokalnego pochodzenia sadzonek oraz produkcję materiału sadzeniowego. Lasy Państwowe prowadziły również przebudowę drzewostanów poprzez wprowadzanie gatunków mających budować złożoną strukturę lasu, odnowienia naturalne oraz wzbogacanie ich składu gatunkowego. W celu ograniczenia degradacji środowiska oraz strat zasobów różnorodności biologicznej, poprzez ograniczenie antropopresji na najcenniejsze obszary chronione, przy jednoczesnym zapewnieniu możliwości wypoczynku i turystyki na terenach cennych przyrodniczo MZPK, KPN i PGL LP realizowały wiele przedsięwzięć. Między innymi budowano ścieżki przyrodnicze, infrastrukturę turystyczną, w tym wiaty, miejsca biwakowe, punkty widokowe, parkingi, a także infrastrukturę edukacyjną – tablice, urządzenia edukacyjne.

OBSZAR PRIORYTETOWY IV – POPRAWA BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO

Dla obszaru priorytetowego IV – *Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego* wyznaczono 5 celów średniokresowych:

- Transport substancji niebezpiecznych;
- Przeciwdziałanie poważnym awariom;
- Ochrona przed powodzią i suszą;
- Ochrona przed osuwiskami;
- Ochrona przeciwpożarowa.

IV.1. Cel średniokresowy – Transport substancji niebezpiecznych

W ramach realizacji celu realizowane były cztery spośród 6 działań. Nie odnotowano realizacji działania IV.1.1. *Wyznaczenie i budowa przy głównych drogach w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne* oraz IV.1.5. *Sukcesywna modernizacja środków transportu przewożących materiały niebezpieczne*.

W latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego zadanie polegające na kontroli drogowych pojazdów przewożących materiały niebezpieczne prowadził Wojewódzki Inspektorat Transportu Drogowego w Radomiu. W 2013 r. przeprowadzono 2 441 kontroli przewozu towarów niebezpiecznych, natomiast w 2014 r. przeprowadzono o 77 kontroli mniej (2 364 kontrole).

W 2013 r. policjanci komórek ruchu drogowego garnizonu stołecznego skontrolowali 113 pojazdów pod względem zawartości ładunku i przestrzegania konwencji dotyczącej drogowego przewozu towarów i ładunków

³ źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na 31.12.2014 r.

niebezpiecznych (ADR). Natomiast w 2014 r. wykonano 150 przedmiotowych kontroli.

Nadal istotnym problemem na Mazowszu jest brak parkingów, na które są usuwane pojazdy przewożące towary niebezpieczne, mimo tego że tworzenie takich miejsc w przypadku autostrad i dróg ekspresowych jest obligatoryjne. W praktyce, stanowiska dla pojazdów przewożących towary niebezpieczne wyznaczone są zazwyczaj w odległej części parkingów ogólnie dostępnych, przy dużych stacjach dystrybucji paliw. Nie rozwiązuje to jednak problemu miejsca, do którego można odholować pojazd przewożący materiały niebezpieczne, który utracił zdolność samodzielnego poruszania się po drodze (np. w wyniku awarii).

IV.2. Cel średniokresowy – Przeciwdziałanie poważnym awariom

Cel był realizowany w ramach 3 kierunków działań obejmujących 9 działań. Oprócz działania IV.2.3. *Wzmocnienie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska* realizowane były wszystkie zadania.

Zadania z zakresu zapobiegania występowaniu poważnych awarii przemysłowych realizuje Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Warszawie (WIOŚ) oraz Państwowa Straż Pożarna (PSP). Organy te prowadzą kontrolę podmiotów gospodarczych o dużym i zwiększonym ryzyku wystąpienia awarii. Dodatkowo przeprowadzają badania przyczyn wystąpienia awarii i sposobów likwidacji ich skutków, prowadzą szkolenia i instruktaże w tym zakresie oraz współdziałają z organami administracji samorządowej.

W 2013 r. na terenie Mazowsza zlokalizowane były 152 zakłady mogące potencjalnie powodować istotne zagrożenie dla środowiska, w tym 21 zakładów zakwalifikowanych do grupy o dużym ryzyku (ZDR), 31 zakładów grupy o zwiększonym ryzyku (ZZR) oraz 100 tzw. pozostałych „potencjalnych sprawców poważnych awarii” (PSPA). Natomiast w 2014 r. liczba tego typu zakładów zlokalizowanych na terenie województwa mazowieckiego była wyższa i wynosiła 156 (20 ZDR, 34 ZZR i 102 zakłady pozostałe).

Analiza danych za lata 2012-2013 pozwala stwierdzić, że zwiększa się liczba poważnych awarii. W 2012 r. odnotowano 20 poważnych awarii, z kolei w 2013 r. – 22.

W 2013 r. WIOŚ przeprowadził 78 kontroli, w tym 27 kontroli ZDR (z czego 21 kontroli było planowanych), 17 kontroli ZZR (wszystkie planowane) oraz 34 planowane kontrole pozostałych potencjalnych sprawców poważnych awarii. Z kolei w 2014 r. przeprowadzono 70 kontroli, w tym 24 kontrole ZDR (z czego 21 kontroli było planowych), 23 kontrole ZZR (w tym 21 kontroli planowych) oraz 23 kontrole pozostałych potencjalnych sprawców poważnych awarii.

Aby ograniczyć ryzyko występowania awarii konieczny jest odpowiedni monitoring i kontrola potencjalnych sprawców zdarzeń, a także modernizacja zakładów w celu eliminacji możliwych zagrożeń wystąpienia awarii.

IV.3. Cel średniokresowy – Ochrona przed powodzią i suszą

Cel był realizowany w ramach dwóch kierunków działań obejmujących 12 działań. Większość realizowanych działań miała charakter ciągły.

W latach 2011-2013 powstał projekt *Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Regionie Wodnym Środkowej Wisły*. W 2014 r. Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej (KZGW) wspierał przygotowanie krajowych dokumentów planistycznych w zakresie polityki ochrony środowiska zapewniających skuteczną realizację polityki spójności - Etap II.

W ramach realizacji działania IV.3.5. *Opracowanie, przyjęcie i wdrożenie „Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej”* Wojewoda Mazowiecki wraz z Marszałkiem Województwa podpisali porozumienie dot. współpracy w zakresie dostosowania planowania przestrzennego do potrzeb bezpieczeństwa powodziowego, wypracowania planu finansowania działań oraz współpracy przy jego realizacji. W ramach porozumienia do aktualizowanego przez Marszałka PZPWM zostaną wprowadzone zapisy niwelujące zagrożenie powodziowe oraz będą prowadzone warsztaty i seminaria w celu popularyzacji wiedzy nt. zagrożenia powodziowego i ochrony przeciwpowodziowej.

Z raportów, które wykonuje IUNG wynika, że w 2013 r. na obszarze województwa mazowieckiego odnotowano suszę rolniczą.

IV.4. Cel średniokresowy – Ochrona przed osuwiskami

Cel był realizowany w ramach jednego kierunku działań obejmującego 4 działania. Wszystkie działania były realizowane.

W ramach realizacji zadania wiele gmin w planach zagospodarowania przestrzennego w zapisach dotyczących rejonów osuwiskowych wprowadziło warunki wynikające z badań geologiczno-inżynierskich. Prowadzono także monitoring terenów osuwiskowych, remonty, konserwację oraz naprawę istniejących urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych. Ponadto wykonano zabezpieczenia istniejących osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych skarpy wiślanej.

IV.5. Cel średniokresowy – Ochrona przeciwpożarowa

Cel był realizowany w ramach 5 działań. Wszystkie działania były realizowane w analizowanym okresie. Prowadzony był monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym również przeprowadzono lotnicze patrolowanie lasu oraz monitoring z użyciem samochodu z modułem gaśniczym.

Niezwykle istotna z punktu widzenia ochrony przed pożarami była realizacja zadania dotyczącego propagowania zasad przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym w lasach. Gminy, powiaty i nadleśnictwa prowadziły szereg akcji informacyjnych na temat zagrożeń pożarowych, w szczególności poruszane były kwestie dotyczące szkodliwości

wypalania traw, konsekwencji prawnych za nieprzestrzeganie przepisów oraz zasad postępowania w czasie pożaru. Ponadto budowano, modernizowano drogi przeciwpożarowe, opracowano sieć dróg pożarowych w oparciu o numeryczne mapy terenów leśnych, dokonano analizy potrzeb ich zagęszczenia oraz modernizowano i wyposażono jednostki straży pożarnej.

OBSZAR PRIORYTETOWY V – EDUKACJA EKOLOGICZNA SPOŁECZEŃSTWA

Dla obszaru priorytetowego V – **Edukacja ekologiczna społeczeństwa** wyznaczono 2 cele średniookresowe:

- Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza;
- Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska.

V.1. Cel średniookresowy – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza

Cel był realizowany w ramach siedmiu kierunków działań obejmujących 22 działania. Tylko jedno działanie w raportowanym okresie nie było realizowane z powodu braku środków na ich realizację: *V.1.14. Opracowanie wojewódzkiego programu edukacji ekologicznej*. Marszałek Województwa Mazowieckiego objął swoim patronatem liczne przedsięwzięcia realizowane przez samorządy powiatów, miast i gmin, placówki oświatowe, przedsiębiorstwa i inne instytucje.

Łącznie w latach 2013-2014 na edukację ekologiczną na Mazowszu przeznaczono ok. 37 mln zł, z czego SWM, pomimo trudnej sytuacji finansowej, wydatkował ok. 95 tys. zł. W raportowanych latach nadal były kontynuowane przez SWM, cieszące się dużym zainteresowaniem, cykliczne konkursy ekologiczne dla dzieci i młodzieży. Tematy przewodnie konkursów były najczęściej związane z ochroną przyrody w mazowieckich parkach krajobrazowych. Jednocześnie należy podkreślić duże zainteresowanie samorządów lokalnych i mieszkańców Mazowsza akcjami, spotkaniami i kampaniami informacyjno-szkoleniowymi, co świadczy o dużym zapotrzebowaniu na tego typu przedsięwzięcia.

V.2. Cel średniookresowy – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska

Cel realizowany był w ramach dwóch kierunków działań obejmujących 5 działań. Wszystkie działania w raportowanym okresie były realizowane. Departament Środowiska UMWM zmodyfikował wniosek o udostępnianie informacji o środowisku, umożliwiający korespondencję z wnioskodawcą z wykorzystaniem wyłącznie drogi elektronicznej. Dokumenty o szczególnym znaczeniu (*Plany i Programy*) są podawane do publicznej wiadomości z wykorzystaniem *Biuletynu Informacji Publicznej*, jak również zamieszczane na podstronie Departamentu Środowiska oraz w zakładce *Ekologia i środowisko*. W 2013 r. udzielono informacji na 182 wniosków o udostępnienie informacji o środowisku, zaś w 2014 r. na 157.

Ponadto Departament Geodezji i Kartografii UMWM w latach 2013-2014 przeprowadził aktualizację *Bazy Danych Obiektów Topograficznych* (BDOT), która zawiera, m.in. informacje z zakresu ochrony środowiska oraz opublikował dane w postaci usług danych przestrzennych – WMS na stronie <http://www.gismazowsza.pl/>.

OBSZAR PRIORYTETOWY VI – ZAGADNIENIA SYSTEMOWE

Dla obszaru priorytetowego VI – **Zagadnienia systemowe** wyznaczono 3 cele średniookresowe:

- Upowszechnienie znaczenia zarządzania środowiskowego;
- Zwiększanie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji;
- Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku.

VI.1. Cel średniookresowy – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego

Wszystkie działania służące realizacji celu były realizowane.

Institucje i przedsiębiorstwa posiadające systemy zarządzania środowiskowego (*EMS, EMAS, Polski Program Czystej Produkcji, Program Odpowiedzialność i Troska, Przedsiębiorstwo przyjazne środowisku, Technologia godna polecenia*) są powszechnie postrzegane jako podmioty prowadzące swoją działalność w sposób efektywny i przejrzysty. Ponadto możliwość udokumentowania, że prowadzona działalność jest zgodna z przepisami prawa skutkuje uzyskaniem większej wiarygodności wśród klientów, inwestorów, a także władz administracyjnych i organów kontrolnych, wpływając jednocześnie na wzrost konkurencyjności na rynku.

Należy jednak zauważyć, że wciąż brakuje skutecznych mechanizmów stymulujących uczestnictwo przedsiębiorstw i instytucji w systemach zarządzania środowiskowego.

Jedną z niewielu takich inicjatyw, w której istotne znaczenie mają wdrożone systemy zarządzania środowiskowego jest organizowany od 1996 r. *Konkurs Ministra Środowiska – Lider Polskiej Ekologii*, dający możliwość uhonorowania i promowania jednostek, które zasadę zrównoważonego rozwoju przyjęły za podstawę swojej działalności. Zadaniem konkursu jest także upowszechnianie pozytywnych wzorców i metod osiągania sukcesów gospodarczych dzięki działaniom na rzecz ochrony środowiska.

VI.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji

Założone działania służące realizacji celu były realizowane, jednakże, jak pokazują badania statystyczne, poziom innowacyjności polskiej gospodarki (w tym województwa mazowieckiego) wypada bardzo słabo na tle krajów rozwiniętych. Odpowiedzią na taki stan jest *Regionalna Strategia Innowacji dla Mazowsza na lata 2007-2015*.

Opracowany dokument jest podstawą do tworzenia trwałych powiązań między jednostkami naukowo-badawczymi, przemysłem, samorządem oraz administracją rządową, w celu podnoszenia konkurencyjności całego regionu. Należy zauważyć, że wciąż brakuje skutecznych mechanizmów stymulujących zwiększanie roli placówek naukowo-badawczych we wdrażaniu ekoinnowacji na Mazowszu.

VI.3. Cel średniokresowy – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku

Cel był realizowany w ramach trzech kierunków działań obejmujących 3 działania. Wszystkie działania mają charakter ciągły. W raportowanych latach, oprócz SWM, 5 powiatów wykazało prowadzenie kontroli i monitoringu wydanych zezwoleń na eksploatację instalacji. Zgodnie z rejestrem GIOŚ, spośród 18 szkód w środowisku zgłoszonych w 2013 r., 7 postępowań zostało zakończonych. W pozostałych 11 zdarzeniach sprawy są nadal w toku. Główną przyczyną szkód w środowisku były zanieczyszczenia powierzchni ziemi substancjami ropopochodnymi lub chromem (9 zdarzeń).

3 OCENA SZCZEGÓŁOWA REALIZACJI POŚ WM W LATACH 2013-2014

OBSZAR PRIORYTETOWY I – POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA

I.1. Cel średniookresowy – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 27 działań środowiskowych w ramach celu średniookresowego – **Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.**

Tabela 3. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń monitorowanych substancji			
I.1.1.	Przygotowywanie, wdrażanie i monitorowanie programów ochrony powietrza	Województwo Mazowieckie	→
I.1.2.	Systematyczny monitoring emisji substancji	WIOŚ	↔
Kierunek działań – Ograniczenie emisji powierzchniowej			
I.1.3.	Rozbudowa centralnych systemów zaopatrywania w energię ciepłą	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
I.1.4.	Zmiana paliwa na inne, o mniejszej zawartości popiołu lub zastosowanie energii elektrycznej oraz indywidualnych źródeł energii odnawialnej	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
I.1.5.	Termomodernizacja budynków	organy administracji rządowej, wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne, szkoły wyższe, powiaty, miasta i gminy, kościoły i związki wyznaniowe, instytucje kultury, KPN, zakłady opieki zdrowotnej, podmioty gospodarcze, MAE, MODR, Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie, RDOŚ, RDLP	↔
I.1.6.	Tworzenie i wdrażanie programów ograniczania niskiej emisji	miasta, gminy	↔
I.1.7.	Wprowadzanie przepisów lokalnych dotyczących sposobu ogrzewania mieszkań	miasta, gminy	↔
Kierunek działań – Ograniczenie emisji liniowej			
I.1.8.	Zintegrowane planowanie rozwoju systemu transportu na terenie miast, uwzględniające również system kierowania ruchem ulicznym	miasta	↔
I.1.9.	Modernizacja infrastruktury drogowej w miastach, kierowanie ruchu tranzytowego z omińaniem miast lub ich części centralnych, budowa: obwodnic drogowych miast, autostrad, dróg szybkiego ruchu	zarządcy dróg, MZDW, GDDKiA	↔
I.1.10.	Stosowanie przy modernizacji dróg i parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas eksploatacji	zarządcy dróg, MZDW, GDDKiA	↔
I.1.11.	Modernizacja transportu miejskiego, usprawnienie miejskiej komunikacji, rozwijanie infrastruktury kolejowej, wymiana taboru	miasta, KM, PKP, WKD	↔
I.1.12.	Polityka cenowa opłat za przejazdy i zsynchronizowanie rozkładów jazdy transportu zbiorowego zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego	miasta, KM, WKD, PKP	→
I.1.13.	Organizacja systemu parkingów na obrzeżach miast łącznie z systemem taniego transportu zbiorowego do centrum miasta (m.in. parkingów typu Parkuj i Jedź)	miasta, gminy	→
I.1.14.	Wyznaczanie nowych stref płatnego parkowania w miastach	miasta	→
I.1.15.	Wprowadzanie w centrach miast stref z ograniczeniem poruszania się pojazdów	miasta	↔
I.1.16.	Wprowadzanie niskoemisyjnych paliw i technologii w systemie transportu publicznego i służb miejskich	miasta	↔
I.1.17.	Zakup przez lokalne władze pojazdów bardziej przyjaznych dla środowiska	miasta, gminy, powiaty, Województwo Mazowieckie, RZGW, GDDKiA	↔
I.1.18.	Budowa ścieżek rowerowych	miasta, gminy	↔
I.1.19.	Wprowadzenie ograniczeń prędkości na drogach o pyłacej nawierzchni	miasta, gminy, zarządcy dróg	→

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
I.1.20.	Intensyfikacja okresowego czyszczenia ulic	zarządcy dróg, powiaty, miasta, gminy	→
I.1.21.	Szkolenia kierowców – ekojazda	WORD	→
Kierunek działań – Ograniczenie emisji punktowej			
I.1.22.	Ograniczenie wielkości emisji substancji zanieczyszczających powietrze poprzez, m.in.: optymalne sterowanie procesem spalania i podnoszenie sprawności procesu produkcji energii, zmianę technologii lub profilu produkcji, zmianę paliwa, a także likwidację źródeł emisji	podmioty gospodarcze	→
I.1.23.	Stosowanie efektywnych technik odpylania gazów odlotowych	podmioty gospodarcze	→
I.1.24.	Zmniejszenie strat przesyłu energii	podmioty gospodarcze	→
I.1.25.	Wdrażanie nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku (BAT)	podmioty gospodarcze	↔
Kierunek działań – Ograniczenie emisji substancji do powietrza poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego			
I.1.26.	Uwzględnianie w dokumentach planistycznych sposobów zabudowy i zagospodarowania terenów umożliwiających ograniczenie emisji substancji do powietrza	MBPR, miasta, gminy	→
I.1.27.	Wprowadzanie zapisów dotyczących lokalizacji zakładów przemysłowych wprowadzających substancje do powietrza, na terenach oddalonych od zabudowy mieszkaniowej oraz terenów cennych przyrodniczo i kulturowo	MBPR, miasta, gminy	→

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: garwoliński, gostyniński, kozienicki, legionowski, lipski, łosicki, makowski, miński, nowodworski, ostrowski, otwocki, piaseczyński, płocki, płoński, pruszkowski, przasnyski, przysuski, radomski, szydłowiecki, warszawski zachodni, wołomiński, wyszkowski, zwoleński, żuromiński

miasta i gminy: Andrzejewo, Baranowo, Bielany, Błędów, Błonie (m.), Borkowice, Brańszczyk, Brok, Brwinów, Cegłów, Chorzele, Chynów, Ciechanów (m.), Ciepłówek, Czarnia, Czerwonka, Dąbrówka, Dębe Wielkie, Długosiodło, Dzierżążnia, Dzierzgowo, Garwolin (m.), Gąbin, Głowaczów, Gołymin, Gostynin (m.), Gozdowo, Góra Kalwaria, Grodzisk Mazowiecki, Grójec, Halinów, Iłża, Jabłonna, Jabłonna Lacka, Jadów, Jakubów, Jednorzec, Józefów (m.), Kałuszyn, Karczew, Kamienio, Kazanów, Klwów, Korytnica, Kozienice, Kozienice (m.), Krasnosielc, Krzywno Mała, Legionowo, Legionowo (m.), Lelis, Leszno, Lesznówola, Liw, Łaskarzew, Łaskarzew (m.), Łomianki (m.), Magnuszew, Maków Mazowiecki (m.), Małkinia Górna, Miedzna, Mińsk Mazowiecki (m.), Mława (m.), Mochowo, Mogielnica, Mokobody, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Nadarzyn, Naruszewo, Nieporęt, Nowa Sucha, Nowe Miasto, Nowe Miasto n/Pilicą, Nowy Duninów, Nowy Dwór Mazowiecki, Nowy Dwór Mazowiecki (m.), Odrzywół, Olszanka, Stanisławów, Starożreby, Stoczek, Stromnic, Suchożeby, Sulejówek (m.), Szczawin Kościelny, Szczutowo, Szelków, Szulborze Wielkie, Szydłowiec, Teresin, Tłuszcz, Troszyn, m.st. Warszawa, Węgrów (m.), Wiązowna, Wieczfnia Kościelna, Wierzbitca, Wilga, Wiskitki, Wołomin (m.), Wyszków, Wyszków (m.), Załuski, Zaręby Kościelne, Zbuczyn, Zielonka (m.), Zwolen, Żabia Wola, Żelechów, Żuromin, Żyrardów (m.)

przedsiębiorstwa realizujące działania: Ardagh Glass w Wyszkowie, Browar w Warce GRUPA Żywiec S.A., Ciechanowskie Zakłady Drobiarskie CEDROB S.A., Ciepłownia Miejska Sp. z o.o. w Szydłowcu, DB Schenker Sp. z o.o. w Warszawie, ENERGA CIEPŁO Ostrołęka Sp. z o.o., ENERGA Elektrownie Ostrołęka S.A., ERCA POLAND Sp. z o.o. w Garwolinie, Fortum Power and Heat Polska Sp. z o.o. we Wrocławiu, Hortex Holding S.A. O/ZPWO w Skrzyńsku, Koleje Mazowieckie - KM" Sp. z o.o., Kozienicka Gospodarka Komunalna Sp. z o.o., Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Sp. z o.o. w Zagórz, Mazowiecki Szpital Bródnowski w Warszawie Sp. z o.o., Mazowiecki Szpital Wojewódzki w Siedlcach Sp. z o.o., Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m.st. Warszawie S.A., Miejski Zakład Oczyszczania w Wołominie Sp. z o.o., Międzyleski Szpital Specjalistyczny SPZOZ w Warszawie, PEKPOL Ostrołęka, Pfeifer & Langen Gliniojeck S.A., PGNiG TERMIKA S.A. w Warszawie, PKP Energetyka Sp. z o.o. w Warszawie, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. Ciechanów, Przedsiębiorstwo Ciepłowniczo-Usługowe Piaseczno Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej "Żyrardów" Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Mińsku Mazowieckim, Przedsiębiorstwo Innowacyjno-Wdrożeniowe IPOCHEM Sp. z o.o. w Warszawie, Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Radomiu Sp. z o.o., Radomskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej "RADPEC" S.A., Rockwool Polska Sp. z o.o. w Cigacicach, RWE Stoen Operator Sp. z o.o. w Warszawie, SCANDIC FOOD Sp. z o.o. w Warszawie, Specjalistyczny Szpital Wojewódzki w Ciechanowie, SWPZZPOZ im. dr. Barbary Borzym w Radomiu, Szpital Dziecięcy im. prof. dr med. Jana Bogdanowicza SPZOZ, Szpital Kolejowy im. dr med. Włodzimierza Roeflera w Pruszkowie Sp. z o.o., Wojewódzki Szpital Zespolony w Płocku, WSZPZOZ w Gostyninie-Zalesiu, Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o., Zakład Komunikacji Miejskiej w Ciechanowie Sp. z o.o., Zakład Produkcyjny Coca-Cola HBC Polska Sp. z o.o. w Radzyminie, Zakład Unieszkodliwiania Odpadów Promieniotwórczych w miejscowości Świerk-Otwock, Zakład Usług Komunalnych w Warce Sp. z o.o.

inne instytucje realizujące działania: Areszt Śledczy w Warszawie-Mokotów, Centralny Szpital Kliniczny MSW w Warszawie, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Collegium Mazovia Innowacyjna Szkoła Wyższa w Siedlcach, Dom Zakonny Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Siedlcach, Instytut Farmaceutyczny w Warszawie, Instytut Żywności i Żywienia im. prof. dr med. Aleksandra Szczygła w Warszawie, Komenda Główna Policji w Warszawie, Komenda Stołeczna Policji w Warszawie, Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Warszawie, Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Rybackiej w Warszawie, Komenda Wojewódzka Policji zs. w Radomiu, Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie, Muzeum Niepodległości w Warszawie, Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie, Narodowe Centrum Badań Jądrowych w Otwocku, Politechnika Warszawska, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Lublinie, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi, Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Loretańskiej w Warszawie, Zgromadzenie

Kierunek działań – Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń monitorowanych substancji

Działanie I.1.1.

Przygotowywanie, wdrożenie i monitorowanie programów ochrony powietrza

Obowiązek określania programów ochrony powietrza wynika z art. 91 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2016 poz. 672, z późn. zm.). Program ochrony powietrza ma na celu osiągnięcie dopuszczalnych poziomów substancji w powietrzu dla stref, w których poziom choćby jednej substancji przekracza określone normy. Zarząd województwa, co 3 lata, przekazuje ministrowi właściwemu do spraw środowiska sprawozdanie z realizacji programów ochrony powietrza.

Obecnie w województwie mazowieckim obowiązuje 6 programów ochrony powietrza oraz 1 plan działań krótkoterminowych:

- Plan działań krótkoterminowych dla strefy mazowieckiej, w której istnieje ryzyko wystąpienia przekroczenia poziomu alarmowego i poziomu docelowego ozonu w powietrzu;
- Program ochrony powietrza dla strefy miasto Radom, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5 w powietrzu;
- Program ochrony powietrza dla strefy aglomeracja warszawska, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 i dwutlenku azotu w powietrzu;
- Program ochrony powietrza dla stref województwa mazowieckiego, w których został przekroczony poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu;
- Program ochrony powietrza dla strefy mazowieckiej, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5 w powietrzu;
- Program ochrony powietrza dla strefy miasto Płock, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5 w powietrzu;
- Program ochrony powietrza dla strefy aglomeracja warszawska, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM2,5 w powietrzu.

Działania wykonane przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie w latach 2013-2014 to:

- wykonanie dokumentacji do określenia i aktualizacji programów ochrony powietrza dla stref na terenie województwa mazowieckiego, w których zostały przekroczone poziomy dopuszczalne i docelowe substancji w powietrzu;
- sporządzenie opracowań: dokumentacji do określania programów ochrony powietrza dla stref na terenie województwa mazowieckiego, w których zostały przekroczone poziomy dopuszczalne i docelowe substancji w powietrzu;
- sporządzenie dokumentacji stanowiącej podstawę do dostosowania programu ochrony powietrza dla stref w województwie mazowieckim, w których został przekroczony poziom docelowy benzo(a)pirenu jako wskaźnika wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych w powietrzu do wymagań określonych w przepisach ustawy z dnia 13 kwietnia 2012 r.

Na opracowanie ww. dokumentacji uzyskano dotację z WFOŚiGW w wysokości 390,771 tys. zł.

Działanie I.1.2.

Systematyczny monitoring imisji substancji

Monitoring stanu jakości powietrza prowadzony jest w oparciu o wyniki ocen pięcioletnich oraz rocznych. Ilość stanowisk pomiarowych, zakres prowadzonych badań oraz rodzaj pomiarów zależy od wielkości stężeń zanieczyszczeń. Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska jest koordynatorem monitoringu na terenie województwa. Zakres prowadzonego monitoringu powietrza określa rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. z 2012 r. poz. 1031) oraz rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 września 2012 r. w sprawie dokonywania oceny poziomów substancji w powietrzu (Dz. U. z 2012 r. poz. 1032). Pomiaru monitoringowe stanowią podstawę do klasyfikacji stref w województwie, wskazania obszarów przekroczeń wartości kryterialnych oraz wskazania potrzeb w zakresie modernizacji systemu. Monitorowanie poziomów stężeń zanieczyszczeń pozwala na bieżąco oceniać stan jakości powietrza, ustalić trendy zmian dla poszczególnych zanieczyszczeń i przewidzieć możliwość wystąpienia zagrożeń. Wynikiem realizacji zadania było uzyskanie kompletnych i wiarygodnych serii pomiarowych dla poszczególnych zanieczyszczeń, identyfikacja problemów związanych z zanieczyszczeniem powietrza, ustalenie przyczyn, przekroczeń, skierowanie stref do programów ochrony powietrza, ochrona zdrowia ludzi oraz ochrona roślin, a także informowanie społeczeństwa o występujących na terenie województwa zagrożeniach. Po zakończeniu cyklu badawczego i przeanalizowaniu wyników wykonanych pomiarów i badań monitoringowych wykonana została ocena jakości powietrza, która jest przedstawiana w raportach o stanie środowiska oraz udostępniana na stronie internetowej WIOŚ.

Kierunek działań – Ograniczenie emisji powierzchniowej

Działanie I.1.3.

Rozbudowa centralnych systemów zaopatrzenia w energię ciepłą

W latach 2013-2014 zrealizowano 47 inwestycji mających na celu rozbudowę centralnych systemów zaopatrzenia w energię ciepłą. Działania te polegały przede wszystkim na wymianie wyeksploatowanych sieci kanałowych na sieci preizolowane, budowie przyłączy dla nowych odbiorców, budowie węzłów cieplnych, itp.

Jako kluczowe inwestycje w tym zakresie należy wskazać:

- modernizację sieci ciepłowniczej Miasta Radomia – projekt realizowany był przez Radomskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej "RADPEC" S.A. i współfinansowany ze środków POIiŚ 2007-2013, całkowity koszt przedsięwzięcia wyniósł 57 077,6 tys. zł;
- przebudowę sieci ciepłej miasta Żyrardowa – projekt realizowany był przez Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej "Żyrardów" Sp. z o.o. i współfinansowany ze środków POIiŚ 2007-2013, całkowity koszt przedsięwzięcia wyniósł 28 813,3 tys. zł;
- instalację ekonomizera, modernizację i rozbudowę sieci ciepłowniczej w mieście Piaseczno – projekt realizowany był przez Przedsiębiorstwo Ciepłowniczo-Usługowe Piaseczno Sp. z o.o. i współfinansowany ze środków RPO WM 2007-2013, całkowity koszt przedsięwzięcia wyniósł 6 171,6 tys. zł.

Spośród wszystkich zadań dofinansowaniem z WFOŚiGW objętych było 14 inwestycji, na które łącznie Fundusz wydatkował kwotę 12 049,7 tys. zł. Wśród głównych beneficjentów należy wymienić: Radomskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej "RADPEC" S.A., Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o. oraz Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej "Żyrardów" Sp. z o.o.

Działanie I.1.4.

Zmiana paliwa na inne, o mniejszej zawartości popiołu lub zastosowanie energii elektrycznej oraz indywidualnych źródeł energii odnawialnej

Realizację działania wykazało w ankietach 27 podmiotów, głównie jednostki użyteczności publicznej. Ponadto działania realizowały osoby fizyczne. Wymianie podlegały źródła na paliwa tradycyjne (węgiel), ale również kotły olejowe. Kotły węglowe były zastępowane głównie źródłami gazowymi, olejowymi, pompami ciepła i kotłami na Eko Groszek. Źródła olejowe były zastępowane kotłami gazowymi, ale również systemami centralnymi (np. węzłami cieplnymi) i kotłami na biomasę.

Wśród znaczących inwestycji należy wskazać:

- budowę instalacji spalania biomasy zrealizowaną przez ENERGA Elektrownie Ostrołęka S.A. w Ostrołęce – wartość inwestycji 40 064,1 tys. zł;
- przedsięwzięcie pn. *Ekologiczny Nowy Dwór Mazowiecki – kolektory słoneczne dla mieszkańców*, którego rezultatem było podłączenie 146 gospodarstw domowych do jednostek wytwarzających energię z OZE – wartość inwestycji 2 307,4 tys. zł;
- wykonanie kotłowni hybrydowej opartej na pompie ciepła, zestawie kolektorów słonecznych i kotle olejowym w Szkole Podstawowej w Olszewce – wartość inwestycji 998,3 tys. zł.

Więcej informacji na temat ww. zadania znajduje się w działaniach II.2.6. *Wykorzystanie energii odnawialnej poprzez montaż instalacji solarnych oraz ogniw fotowoltaicznych* i II.2.9. *Wykorzystanie zasobów wód termalnych (Obszar priorytetowy II – Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych; Cel średniookresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii; Kierunek działań – Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii).*

Działanie I.1.5.

Termomodernizacja budynków

W latach 2013-2014 zrealizowano blisko 450 inwestycji termomodernizacyjnych. Zabiegi sprzyjające poprawie efektywności energetycznej polegające na dociepleniu ścian, wymianie stolarki okiennej i drzwiowej, wymianie źródeł ciepła niosą ze sobą wymierne korzyści w postaci zredukowania kosztów utrzymania nieruchomości oraz ograniczają emisję powierzchniową zanieczyszczeń, co bezpośrednio przekłada się na jakość powietrza.

Termomodernizacja prowadzona w latach 2013-2014 obejmowała głównie budynki użyteczności publicznej. Również SWM wspierał finansowo zadania z zakresu termomodernizacji muzeów oraz jednostek opieki zdrowotnej, będących jego jednostkami podległymi. Na ten cel w latach 2013-2014 wydatkowano kwotę około 7 533 tys. zł.

Tabela 4. *Przedsięwzięcia termomodernizacyjne zrealizowane przez Samorząd Województwa Mazowieckiego.*

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	Środki samorządu województwa [tys. zł]
1.	Termomodernizacja budynku C wraz z łącznikami Mazowieckiego Szpitala Bródnowskiego w Warszawie Sp. z o.o.	2 065,0
2.	Termomodernizacja budynków szpitala oraz wymiana źródeł światła na energooszczędne z instalacją systemu zarządzania w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym w Płocku	1 040,8
3.	Termomodernizacja budynku E Mazowieckiego Szpitala Bródnowskiego w Warszawie Sp. z o.o.	700,0
4.	Poszanowanie energii cieplnej i elektrycznej w Mazowieckim Szpitalu Wojewódzkim w Siedlcach Sp. z o.o.	666,6

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	Środki samorządu województwa [tys. zł]
5.	Poszanowanie energii cieplnej i elektrycznej w Mazowieckim Centrum Neuropsychiatrii Sp. z o.o. w Zagórz	541,1
6.	Termomodernizacja Szpitala Kolejowego im. dr med. Włodzimierza Roeflera w Pruszkowie Sp. z o.o.	529,4
7.	Termomodernizacja budynków WSZPZOZ w Gostyninie-Zalesiu	374,1
8.	Termomodernizacja budynku F wraz z wymianą oświetlenia na energooszczędne w Mazowieckim Szpitalu Bródnowskim w Warszawie Sp. z o.o.	354,1
9.	Termomodernizacja budynków dworu i kaplicy Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie	311,4
10.	Termomodernizacja i wymiana oświetlenia w budynku Przychodni przy ul. Śliskiej w Warszawie	280,6
11.	Termomodernizacja Pawilonu Szpitalnego nr 1 wraz z wymianą oświetlenia wbudowanego na energooszczędne w SWPZZPOZ im. dr. Barbary Borzym w Radomiu	225,1
12.	Wymiana okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne w Międzyzleskim Szpitalu Specjalistycznym SPZOZ w Warszawie	142,6
13.	Termomodernizacja X i XI Pawilonu Cytadeli Warszawskiej w oddziale Muzeum Niepodległości w Warszawie	129,8
14.	Termomodernizacja budynków Szpitala Dziecięcego im. prof. dr med. Jana Bogdanowicza SPZOZ w Warszawie	96,0
15.	Termomodernizacja i montaż kolektorów słonecznych w Specjalistycznym Szpitalu Wojewódzkim w Ciechanowie	76,7

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet od wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych.

Należy zaznaczyć, że wg danych pozyskanych w wyniku ankietyzacji, w 2013 r. na termomodernizację budynków wydatkowano ponad 100 mln zł, a w 2014 r. – ponad 120 mln zł.

Największe środki przeznaczono na termomodernizację:

- Gmachu Głównego Politechniki Warszawskiej w Warszawie – 19 718,4 tys. zł;
- Miejskiego Przedszkola Nr 21 w mieście Płock – 19 258,2 tys. zł;
- budynku zespołu Szkoły Podstawowej Nr 307 i Przedszkola Nr 349 przy ul. Barcelońskiej 8 w Warszawie – 17 097,1 tys. zł;
- 9 budynków oświatowych, Ośrodka Zdrowia oraz dwóch świetlic wiejskich na terenie Gminy Karczew – 11 857,9 tys. zł;
- budynku C wraz z łącznikami Mazowieckiego Szpitala Bródnowskiego w Warszawie Sp. z o.o. – 10 117, 4 tys. zł.

Przedsięwzięcia termomodernizacyjne były również dofinansowane z RPO WM 2007-2013, w ramach którego w latach 2013-2014 wypłacono ponad 45 522 tys. zł.

Ponadto 163 inwestycje związane z termomodernizacją były współfinansowane przez WFOŚiGW. W latach 2013-2014 na ten cel Fundusz przeznaczył kwotę 41 469,0 tys. zł.

Działanie I.1.6.

Tworzenie i wdrażanie programów ograniczania niskiej emisji

W latach 2013-2014 zadanie zrealizowane zostało przez gminy: Andrzejewo, Brwinów, Chorzele, Lelis, Mokobody, Olszanka, Ostrołęka, Piaseczno, Solec nad Wisłą i miasta: Ostrołęka, Otwock, Radom, Siedlce, Wyszków, Żyrardów oraz m.st. Warszawa.

Ponadto w 2014 r. w ramach dofinansowania z POIiŚ 2007-2013 podpisano umowy na ponad 60 inwestycji w ramach realizacji tego zadania.

W ramach wdrażania planów gospodarki niskoemisyjnej gminy podejmowały uchwały na przyznanie mieszkańcom dotacji do wymiany źródeł ciepła na bardziej efektywne i o niższej emisji, organizowały spotkania informacyjne dla mieszkańców, kampanie edukacyjne (np. Dni Otwarte Ciepłowni pod hasłem: „Ciepło, cieplej, ciepłownia w Żyrardowie”) oraz szkolenia dla pracowników. Część z gmin rozpoczęła przygotowania do opracowania planów gospodarki niskoemisyjnej w postaci złożenia wniosku o dofinansowanie, a także poprzez stworzenie baz danych.

Działanie I.1.7.

Wprowadzanie przepisów lokalnych dotyczących sposobu ogrzewania mieszkań

Realizacja zadania polegała na wprowadzeniu przez jednostki samorządu terytorialnego zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wskazując na stosowanie niskoemisyjnych źródeł ciepła.

W rezultacie odpowiednie zapisy zostały wprowadzone przez gminy: Chynów, Radzymin, Piaseczno i Serock.

Działanie I.1.8.

Zintegrowane planowanie rozwoju systemu transportu na terenie miast, uwzględniające również system kierowania ruchem ulicznym

Wdrażanie odpowiednich systemów zarządzania ruchem niesie ze sobą wiele pozytywnych skutków, takich jak zwiększenie bezpieczeństwa uczestników ruchu oraz efektywności systemu transportowego, a także ochrony zasobów środowiska naturalnego. Korzyści środowiskowe płynące ze stosowania systemów zarządzania ruchem

to ograniczenie zużycia energii w związku z poprawą przepustowości dróg oraz redukcja emisji spalin. Zintegrowany System Zarządzania Ruchem funkcjonuje w m.st. Warszawa. Pierwszy etap budowy Systemu w tzw. Obszarze I ukończono w listopadzie 2008 r. W kolejnych latach rozwijano koncepcje. W ramach projektu pn. *Zintegrowany System Zarządzania Ruchem w m.st. Warszawie w okresie 2011-2014* kontynuowano rozwój systemu przez rozszerzenie obszaru działania istniejącego Zintegrowanego Systemu Zarządzania Ruchem i wzbogacenie jego funkcji. Należy nadmienić, iż m.st. Warszawa planuje dalszą rozbudowę systemu, uwzględniającą liczne dokonane już inwestycje, cząstkowe, bądź punktowe w Warszawie. Dodatkowo zadanie zostało zrealizowane przez miasto Wyszaków, które w 2014 r. wybudowało sygnalizację świetlną na skrzyżowaniu działającą w oparciu o nowoczesne systemy sterowania.

Działanie I.1.9.

Modernizacja infrastruktury drogowej w miastach, kierowanie ruchu tranzytowego z ominięciem miast lub ich części centralnych, budowa: obwodnic drogowych miast, autostrad, dróg szybkiego ruchu oraz

Działanie I.1.10.

Stosowanie przy modernizacji dróg i parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas eksploatacji

---

W 2013 r. w ramach działalności Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich (MZDW) zostały wyremontowane, zmodernizowane i wybudowane drogi wraz z mostami za kwotę 119 114,8 tys. zł, w tym 20 734,0 tys. zł stanowiły środki RPO WM 2007-2013, 4 466,8 tys. zł dotacja celowa budżetu Państwa, a pozostałe środki to środki własne Województwa Mazowieckiego. Natomiast w 2014 r. na ww. przedsięwzięcia wydatkowano kwotę 194 615,8 tys. zł, w tym 123 943,2 tys. zł stanowiły środki RPO WM 2007-2013, 9 774,1 tys. zł dotacja celowa budżetu Państwa, a pozostałe środki to środki własne Województwa Mazowieckiego.

Przeprowadzone przez MZDW inwestycje w latach 2013-2014 r. to między innymi:

- przebudowa drogi wojewódzkiej 728 relacji Grójec - Nowe Miasto n/Pilicą - granica województwa, odcinek od km 0+500 do 20+809;
- przebudowa drogi wojewódzkiej 631 relacji Nowy Dwór Maz. – Warszawa; rozbudowa odcinka Zielonka gr. Warszawy do przekroju dwujezdniowego;
- rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 727 relacji Klwów – Przysucha – Wierzbica na odc. od km 0+000 (skrzyżowanie z drogą krajową nr 48 w m. Klwów do km 10+182,50 granica pomiędzy gminą Klwów i Potworów);
- budowa nowego przebiegu drogi wojewódzkiej nr 627 relacji Ostrołęka Ostrów Mazowiecka – Malkinia – Kosów Lacki – Sokołów Podlaski na odcinku o długości ok 15 od m. Treblinka do m. Kosów Lacki;
- rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 637 relacji Warszawa – Węgrów na odc. od km 44+000 do km 79+362;
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr 580 na odcinku Leszno – granica gm. Kampinos od km 27+375 do km 32+195 oraz od km 32+195 do km 37+025 – przejście przez m. Wiejca i m. Kampinos;
- rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 802 na odc. 6+370 do 8+680 przejście przez m. Nową Pogorzeli i Pogorzeli, od km 14+110 do km 15+800 – przejście przez m. Żaków i Żakówek;
- droga wojewódzka nr 579 relacji Kazań Polski – Radziejowice.

Do najważniejszych inwestycji realizowanych przez GDDKiA na Mazowszu w latach 2013-2014 należą:

- budowa drogi ekspresowej S-2 od węzła Konotopa do węzła Puławska długości ok. 15 km wraz z odcinkiem drogi ekspresowej długości ok. 5 km łączącej węzeł Lotnisko z węzłem Międzynarodowy Port Lotniczy Okęcie i z węzłem Marynarska;
- budowa drogi ekspresowej S8 na odcinku Salomea-Wolica wraz z powiązaniem z drogą krajową nr 7;
- rozbudowa drogi krajowej nr 8 do parametrów drogi ekspresowej na odcinku granica województwa mazowieckiego/łódzkiego – Radziejowice;
- budowa skrzyżowania na ul. Poznańskiej (droga krajowa nr 2) w rejonie m. Mory wraz z budową ul. Gierdziejewskiego (połączenie dzielnicy Warszawa Ursus z dzielnicą Warszawa Bemowo).
- Ponadto GDDKiA realizowała inwestycje ujęte w Programie Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015.

W latach 2013-2014 GDDKiA wykonywała również remonty dróg. W analizowanym okresie wyremontowano 186,22 km dróg za kwotę 111 900 tys. zł.

Koszt wszystkich przedsięwzięć realizowanych przez GDDKiA wyniósł ponad 6 mld zł z czego 4 304,1 mln zł pochodziło z POLiŚ 2007-2013. Inne źródła finansowania zadań inwestycyjnych GDDKiA to: Krajowy Fundusz Drogowy oraz budżet państwa.

Działanie I.1.11.

Modernizacja transportu miejskiego, usprawnienie miejskiej komunikacji, rozwijanie infrastruktury kolejowej, wymiana taboru

---

W latach 2013-2014 „Koleje Mazowieckie - KM” Sp. z o.o. w zakresie modernizacji transportu i wymiany taboru zrealizowała projekty:

- zakup dwunastu pięcioczołowych EZT do obsługi połączeń uruchamianych do Skierniewic. Koszt przedsięwzięcia wyniósł 209 165 tys. zł;
- modernizacja 34 elektrycznych zespołów trakcyjnych serii EN57 (podczas napraw w poziomie utrzymania P5). Koszt przedsięwzięcia wyniósł 187 900 tys. zł;
- zakup dwudziestu dwóch wagonów piętrowych i dwóch lokomotyw do pociągów typu push-pull. W 2014 r. wydatkowano na inwestycje 10 842 tys. zł.

Modernizacja transportu miejskiego w m.st. Warszawa na bardziej współczesny i ekologiczny odbywa się sukcesywnie. W latach 2013-2014 Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie włączył do eksploatacji:

- 108 fabrycznie nowych autobusów, z czego 88 to autobusy przegubowe, wielkopojemne;
- 37 tramwajów PESA 120 Na Swing;
- 3 nowe pociągi typu 35WE Impuls.

Jednocześnie Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie w analizowanym okresie kontynuował rozwój Warszawskiego Roweru Publicznego, dzięki czemu na koniec 2014 r. liczba zarejestrowanych użytkowników wynosiła 223 814 osób w systemie, a rowery wypożyczone były 1 878 203 razy. Kontynuowano również budowę zachodniego i wschodnio-północnego, a także centralnego odcinka II linii metra w Warszawie. Na ten cel w 2013 r. wydano 998 995 tys. zł., a w 2014 r. – 1 098 185 tys. zł.

Modernizację transportu miejskiego poprzez zakup nowych jednostek taboru komunikacji miejskiej realizowali również:

- Gmina Radom – zakup 8 szt. nowych autobusów SOLARIS URBINO 18 CNG posiadających silniki z normą EURO 6;
- Miasto Radom – zakup 8 szt. nowych autobusów SOLARIS URBINO 18 CNG posiadających silniki z normą EURO 6;
- Miasto Ostrołęka – zakup 4 szt. nowych autobusów, spełniających wymagania EURO 5 i 2 sztuk nowych autobusów miejskich niskopodłogowych, spełniających wymagania EURO 6;
- Miasto Łomianki – zakup 4 szt. nowych autobusów miejskich SOLARIS URBINO 12 oraz dwóch nowych autobusów miejskich typu mini CUBY SPRINTER 519 CDI;
- Miasto Siedlce – zakup 4 szt. fabrycznie nowych autobusów miejskich niskopodłogowych przystosowanych do zasilania ekologicznymi biopaliwami, wyposażonych w dodatkowe elementy podnoszące użyteczność transportu publicznego oraz bezpieczeństwo ruchu drogowego;
- Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Radomiu Sp. z o.o. – zakup 2 szt. nowych autobusów spełniających normy emisji spalin EURO 5;
- Miasto Płock – zakup 2 szt. nowych autobusów spełniających normy emisji spalin EURO 5;
- Zakład Komunikacji Miejskiej w Ciechanowie Sp. z o.o. – zakup 1 autobusu.

Ponadto w analizowanym okresie w Legionowie zrealizowano projekt budowy Centrum Komunikacyjnego, który obejmował budowę dworca kolejowego oraz 2 parkingów dwukondygnacyjnych. Wartość projektu to 49 755 tys. zł. Dodatkowo w Radomiu wdrożono kartę miejską (bilet elektroniczny, miesięczny oraz elektroniczną portmonetkę), system dynamicznej informacji pasażerskiej (prezentacja informacji pasażerskiej w czasie rzeczywistym na przystankach – na tablicach przystankowych, w Internecie oraz w autobusach – na tablicach elektronicznych) oraz system głosowych zapowiedzi przystanków.

Działanie I.1.12.

Polityka cenowa opłat za przejazdy i zsynchronizowanie rozkładów jazdy transportu zbiorowego zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego

---

W latach 2013-2014 utrzymano możliwość korzystania z pociągów Kolei Mazowieckich (na terenie gmin Kobyłka, Wołomin, Ząbki, Zielonka, ze względu na brak chęci współpracy ze strony wymienionych samorządów tylko do końca czerwca 2013 r.) oraz Warszawskiej Kolei Dojazdowej na terenie m.st. Warszawy i gmin podmiejskich na podstawie biletów krótkookresowych (dobowe, 3-dniowe do końca 2013 r. oraz weekendowe od początku 2014 r.) i długookresowych ZTM (30-dniowe, 90-dniowe, seniora).

Na mocy umowy zawartej z m.st. Warszawa reprezentowanym przez Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie w ramach oferty *Wspólny bilet ZTM-KM-WKD* podróżni posiadający ważne bilety ZTM oraz uprawnienia do ulgowych lub bezpłatnych przejazdów środkami lokalnego transportu zbiorowego w Warszawie, wynikające z uchwał Rady m.st. Warszawy, mogli korzystać z przejazdów pociągami osobowymi KM. Bilety KM i ZTM były honorowane w pociągach lotniskowych na odcinku Warszawa Płudy – Warszawa Lotnisko Chopina.

Dodatkowo zrealizowano następujące działania:

- w Mławie w 2014 r. zorganizowano bezpłatne przejazdy dla mieszkańców na podstawie karty mieszkańca;
- w gminie Prażmów dokonano synchronizacji rozkładu linii L19 i L17 z rozkładem jazdy pozostałych linii komunikacyjnych w celu usprawnienia komunikacji autobusowej z gminą Piaseczno;
- w gminie Radzymin zorganizowano dopłatę do transportu oraz podjęto Uchwałę w sprawie ulg dla pasażerów

na liniach komunikacyjnych w granicach administracyjnych gminy;

- w gminie Pułtusk zorganizowano dofinansowanie transportu miejskiego oraz dodatkowo dla rodzin 3+ wprowadzono dodatkowe zniżki w postaci: biletów komunikacji miejskiej za złotówkę oraz 50% refundacji biletów miesięcznych na dojazdy uczniów z terenu gminy Pułtusk do szkół ponadgimnazjalnych położonych w Pułtusku.

Działanie I.1.13.

Organizacja systemu parkingów na obrzeżach miast łącznie z systemem taniego transportu zbiorowego do centrum miasta (m.in. parkingów typu *Parkuj i Jedź*)

Realizacja projektów związanych z budową parkingów strategicznych typu *Parkuj i Jedź* przyczynia się do dociążenia komunikacji miejskiej oraz staje się impulsem stymulującym rozwój zarówno komunikacji autobusowo – tramwajowej, jak i kolejowej.

W latach 2013-2014 oddano do użytku następujące parkingi typu *Parkuj i Jedź*:

- parking przy ul. Wąskiej w Wołominie – 140 miejsc postojowych;
- tymczasowy parking przy peronach: PKP Radość, PKP Międzylesie, PKP Goławek;
- parking tymczasowy P+R Metro Imielin i P+R CH Wileńska – 163 miejsca postojowe;
- parking „Metro Stokłosy” – 393 miejsca postojowe.

Wybudowanie parkingów spowodowało wzrost zapotrzebowania na komunikację miejską oraz przyczyniło się do zmniejszenia ruchu samochodów osobowych w centrum miasta.

W latach 2013-2014 na przedsięwzięcie *Budowa parkingów strategicznych typu Parkuj i Jedź – etap II* w m.st. Warszawa z RPO WM 2007-2013 wydatkowano około 9 568 tys. zł.

Działanie I.1.14.

Wyznaczanie nowych stref płatnego parkowania w miastach

Funkcjonowanie stref z opłatami ogranicza atrakcyjność tych miejsc dla kierowców, a tym samym przekłada się na zmniejszenie liczby pojazdów wjeżdżających do centrum miasta, co obniża emisję spalin do atmosfery i hałas.

W latach 2013-2014 strefa płatnego parkowania została rozszerzona w miastach:

- Garwolin – strefę rozszerzono o dwie ulice miejskie, tj. ul. Polską – odcinek od ul. Wolnej do ul. Kościuszki oraz ul. Kuśnierską;
- Warszawa – strefę rozszerzono o część Śródmieścia, Woli, Pragi Północ oraz Ochoty.

Strefę płatnego parkowania utworzono w Sierpcu. Obejmuje ona teren parkingu przy sklepie, przy ul. Płockiej oraz obszar wzdłuż ul. Braci Tułodziękich, od skrzyżowania z ulicą Tysiąclecia do skrzyżowania z ulicą Płocką.

Działanie I.1.15.

Wprowadzanie w centrach miast stref z ograniczeniem poruszania się pojazdów

Zadanie było realizowane w mieście Grójec poprzez stworzenie projektu organizacji ruchu dla tranzytowego obejścia dla ruchu ciężarowego. W ramach projektu zostały ustawione znaki informujące o ograniczeniu tonażowym na terenie Grójca, na wlotach do miasta, od strony: Warszawy, Radomia, Warki, Mogielnicy, Sochaczewa oraz Mińska Mazowieckiego. W rezultacie ograniczono wjazd do centrum miasta pojazdów o masie całkowitej powyżej 10 ton.

W 2014 r. zadanie zostało również zrealizowane przez miasto Błonie. Podobnie jak w Grójcu wprowadzono organizację ruchu minimalizującą poruszanie się pojazdów o dużym tonażu na terenie miasta.

Działanie I.1.16.

Wprowadzanie niskoemisyjnych paliw i technologii w systemie transportu publicznego i służb miejskich oraz

Działanie I.1.17.

Zakup przez lokalne władze pojazdów bardziej przyjaznych dla środowiska

W latach 2013-2014 kontynuowano współpracę w ramach Regionalnego Klastra E-Mobilności „Warszawski Klaster E-Mobil”. Główne obszary działalności Klastra to:

- inicjowanie i współtworzenie programów, projektów i innych działań wdrażających innowacyjne technologie z dziedziny napędów: proekologicznych i energoefektywnych, elektrycznych i spalinowo-elektrycznych, w połączeniu ze związaną infrastrukturą ładowania oraz spalinowych (biopaliwa, gaz ziemny, biogaz) wraz z infrastrukturą obsługi i tankowania tych pojazdów;
- ułatwianie rozwoju firm high-tech poprzez transfer innowacyjnych technologii z ww. dziedzin działalności od nauki do biznesu;
- promowanie przedsiębiorstw, centrów badawczych, uczelni na rynku produktów związanych z ww. dziedzinami działalności.

Inne działania sprzyjające wprowadzaniu niskoemisyjnych rozwiązań w transporcie były realizowane w ramach planów gospodarki niskoemisyjnej.

W ramach realizacji zadania GDDKiA zakupiła 7 pojazdów spełniających normę EURO 6. Koszt zakupu pojazdów wyniósł 365 tys. zł.

Działanie I.1.18.
Budowa ścieżek rowerowych

W latach 2013-2014 system tras rowerowych w Warszawie powiększył się o ok. 95 km. Długość całego systemu tras rowerowych w Warszawie na koniec 2014 r. wyniosła ponad 410 km. Ścieżki rowerowe powstają głównie jako jeden z elementów przebudowy i budowy dróg. W ramach rozwoju infrastruktury rowerowej w Warszawie powstała mapa rowerowa miasta, która prezentuje infrastrukturę przyjazną rowerzystom. Znalazły się na niej drogi i pasy dla rowerów, zaznaczone zostały również wypożyczalnie oraz inne udogodnienia dla rowerzystów: stojaki i serwisy rowerowe.

W ramach istniejącej infrastruktury rowerowej podejmowane są działania modernizacyjno-remontowe, które polegają m.in. na wymianie nawierzchni, odpowiednim oznakowaniu poziomym i pionowym.

W latach 2013-2014 ścieżki rowerowe były budowane, m.in. w: Makowie Mazowieckim, Płocku, Solcu nad Wisłą, Mławie, Legionowie, Sokołowie Podlaskim, Otwocku, Wołominie, Płońsku, Wyszku, Józefowie, Ostrowi Mazowieckiej, Siedlcach i Pruszkowie.

Działanie I.1.19.
Wprowadzenie ograniczeń prędkości na drogach o pyłacej nawierzchni

---

Zadanie zostało zrealizowane przez 2 gminy: Góra Kalwaria i Leszno. W gminie Góra Kalwaria wprowadzono znaki ograniczające prędkość do 30 km/h na ulicy Spacerowej, natomiast w gminie Leszno w miejscowości Kąty ze względu na pyłącą nawierzchnię wykonano drogi z kruszywa dolomitowego.

Działanie I.1.20.
Intensyfikacja okresowego czyszczenia ulic

Okresowe czyszczenie ulic jest zadaniem ciągłym i jego realizacja należy do jednostek samorządu terytorialnego. Największe wyzwanie w tym zakresie stoi przed m.st. Warszawa. Mechaniczne oczyszczanie jezdni ulic o kategorii drogi krajowej, wojewódzkiej i powiatowej w okresie letnim wynika ze statutowych obowiązków Zarządu Oczyszczania Miasta. Zadanie realizowane jest poprzez zamiatanie i zmywanie mechaniczne, które ma na celu uzyskanie efektu dokładnie oczyszczonej jezdni ulicy, wraz z zatokami przystankowymi i parkingowymi usytuowanymi w poziomie jezdni, mającymi utwardzone nawierzchnie.

Działanie I.1.21.
Szkolenia kierowców – ekojazda

W latach 2013-2014 Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego kontynuował realizację zadania, które sprzyja podnoszeniu świadomości ekologicznej społeczeństwa. Jednym z istotnych celów szkoleń jest zmiana stylu jazdy na taki, który jest mniej uciążliwy dla środowiska naturalnego (zminimalizowanie ilości zużywanego paliwa, co przekłada się na ograniczenie emisji CO₂ do atmosfery). WORD przeszkolił w 2013 r. – 43 osoby, a w 2014 r. – 48 osób. Dodatkowo wspólnie z firmą DB Schenker Sp. z o.o. w Warszawie przeprowadzono Mistrzostwa Ekodrivingu dla kierowców zatrudnionych w tej firmie. Do udziału w Mistrzostwach zapraszani są najlepsi kurierzy, którzy rywalizują ze sobą w zakresie ekologicznej i ekonomicznej jazdy.

Kierunek działań – Ograniczenie emisji punktowej

Działanie I.1.22.
Ograniczenie wielkości emisji substancji zanieczyszczających powietrze poprzez m.in.: optymalne sterowanie procesem spalania i podnoszenie sprawności procesu produkcji energii, zmianę technologii lub profilu produkcji, zmianę paliwa, a także likwidację źródeł emisji

---

W latach 2013-2014 działanie realizowali:

- Browar w Warce GRUPA Żywiec S.A. – serwisy palników wraz z układami pomiarowo-wykonawczymi, podniesienie efektywności wykorzystania biogazu;
- Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m.st. Warszawie S.A. – zoptymalizowanie sterowania w procesie spalania osadów ściekowych w Stacji Termicznej Utylizacji Osadów Ściekowych Zakładu „Czajka”;
- Zakład Usług Komunalnych w Warce Sp. z o.o. – *Przebudowa kotłowni oraz sieci ciepłowniczej z węzłami ciepłymi na osiedlach 35-lecia i Księżąt Mazowieckich w Warce*, w ramach projektu przebudowano istniejącą kotłownię gazową, w tym zastosowano nowe kotły gazowe wyposażone w ekonomizery kondensujące, palniki modulowane oraz urządzenia i układy do sterowania automatycznego. Przedmiotem inwestycji była też modernizacja budynku kotłowni, ocieplenie budynku, ocieplenie dachu, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, wymiana instalacji wod.-kan. i instalacji elektrycznych oświetlenia oraz montaż nowych instalacji technologicznych i instalacji AKPiA, a także budowa instalacji solarnej (odnawialne źródło energii) dla potrzeb ciepłej wody użytkowej budynku administracyjnego;
- Ardagh GIllass w Wyszku – zainstalowanie silosu do magazynowania i przeładunku surowca szklarskiego

wraz z transportem pneumatycznym i filtrem workowym do wyłapywania pyłów powstających podczas przeładunku, montaż urządzeń filtracyjnych do instalacji wyciągowej - warsztat regeneracji form oraz wykorzystanie sezonowego ciepła odprowadzanego z warsztatu do wspomagania ogrzewania pomieszczeń warsztatowych;

- Ciechanowskie Zakłady Drobiarskie CEDROB S.A. – modernizacja suszarni zbóż na wytwórniach pasz w Gumowie i Raciążu (zastąpienie ośmiu odkrytych emitorów z cyklonami jednym wspólnym emitorem z centroseparatorem o wyższej sprawności co zmniejszyło zanieczyszczenie powietrza poprzez skuteczniejszą redukcję pyłów);
- ENERGA Elektrownie Ostrołęka S.A. – modernizacja elektrofiltrów na blokach nr 1,2,3, budowa instalacji IOS II (redukcja SO₂ w procesie produkcji energii ELB), redukcja NO_x w kotle OP 650 Nr 1,2,3 w EIB (kompletna instalacja odazotowania spalin przy zastosowaniu metod pierwotnych lub wtórnych, z możliwością ich kombinacji);
- Hortex Holding S.A. O/ZPOW w Skrzyńsku – wymiana kotła parowego OR-10 wraz z instalacją odpylająco-wyciągową na nowy kocioł parowy ERm10-1,45 z instalacją oczyszczania spalin, wyłącznie z eksploatacji dwóch kotłów OR-10;
- Kozińska Gospodarka Komunalna Sp. z o.o. – modernizacja kotła WLM-5 nr 4 w technologii ścian szczelnych wraz z urządzeniami pomocniczymi i AKPiA;
- PEKPOL Ostrołęka – zmiana procesu obróbki termicznej (zmiana technologii procesu wędzenia wędlin-dymogeneratory działają w obiegu zamkniętym, żarowa metoda wyzwala dymu z dodatkiem pary wpływają na zmniejszenie ilości dymu wędzarniczego emitowanego do atmosfery);
- PGNiG TERMIKA S.A. w Warszawie – budowa czwartego poziomu zraszania w dwóch absorberach Instalacji Mokrego Odsiarczania Spalin (MIOS) oraz instalacji katalitycznego odazotowania spalin (SCR) dla 4 kotłów blokowych na terenie Zakładu EC Siekierki;
- SCANDIC FOOD Sp. z o.o. w Warszawie – wymiana pieców c.o. na olej opałowy i zastąpienie ich ogrzewaniem parowym (olej WAR);
- Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o. – modernizacja kotła WR-25 nr 2 w zakresie części ciśnieniowej oraz powietrza podmuchowego. Wykonano nowe orurowanie kotła oraz nową wymurówkę i pokrycie blachą. W ramach modernizacji powietrza podmuchowego zmieniono miejsce posadowienia wentylatorów powietrza podmuchowego (z zamontowanych nad III ciągiem kotła na poziom odzulfiania) w celu skrócenia ścieżki podawania powietrza do komory paleniskowej;
- Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. Ciechanów – przebudowa instalacji spalania paliw i odpylenia spalin w PEC Ciechanów obejmująca optymalizację sterowania procesem spalania i podnoszenie sprawności procesu produkcji energii, zmianę technologii lub profilu produkcji, zmianę paliwa, a także likwidację źródeł emisji.

Działanie I.1.23.

Stosowanie efektywnych technik odpylenia gazów odlotowych

W monitorowanych latach działanie było realizowane w następujących jednostkach:

- Kozińska Gospodarka Komunalna Sp. z o.o. – budowa instalacji odpylenia spalin kotła WLM5/EM nr 4 w Zakładzie Energetyki Ciepłej Kozińskiej Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Kozińcach;
- Pfeifer & Langen Glinojec S.A. – montaż filtrów tkaninowych na kotłach parowych OR- 32;
- PGNiG TERMIKA S.A. w Warszawie – budowa filtrów workowych dla dwóch kotłów fluidalnych w EC Żerań;
- Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. Ciechanów – modernizacja instalacji odpylenia spalin;
- Rockwool Polska Sp. z o.o., Zakład w Małkini Górnej – instalacja odpylenia na linii MEGA;
- Ciepłowni Miejska Sp. z o.o. w Szydłowcu – modernizacja układu odpylenia spalin kotła WR-10-011 nr 2 w Ciepłowni Miejskiej w Szydłowcu;
- Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Mińsku Mazowieckim – dostawa i montaż automatycznej kontroli i wizualizacji odpylenia kotła nr 3.

Działanie I.1.24.

Zmniejszenie strat przesyłu energii

Podobnie jak w latach poprzednich, tak w 2013-2014 działania w kierunku zmniejszenia strat w przesyłu energii realizowane były przede wszystkim w energetyce ciepłej. Inwestycje obejmowały przede wszystkim przebudowę tradycyjnych rur ciepłowniczych na preizolowane, które cechują się dobrą izolacyjnością (małe straty ciepła). Dodatkowo realizowano przebudowę węzłów i przyłączy ciepłowniczych. Tego typu inwestycje zrealizowano m.in. w: Fortum Power and Heat Polska Sp. z o.o. na terenie Płocka, Kozińskiej Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o., Przedsiębiorstwie Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Ciechanowie, SCANDIC FOOD Sp. z o.o. w Warszawie, Zakładzie Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Mińsku Mazowieckim, ENERGA CIEPŁO OSTROŁĘKA Sp. z o.o. Dodatkowo, RWE Stoen Operator Sp. z o.o. w Warszawie w latach 2013-2014, podobnie jak w latach poprzednich, przeprowadził wymianę elektroenergetycznych linii kablowych 15 kV na linie o większym przekroju przewodów oraz skablowania elektroenergetycznych linii napowietrznych 15 kV. W wyniku modernizacji elektroenergetycznej sieci dystrybucyjnej zmniejszono straty przesyłu energii. Obecnie brak jest danych na temat uzyskanego wskaźnika efektywności energetycznej (ze względu na zmiany konfiguracji sieci 15 kV w trakcie ich modernizacji obliczenia wskaźnika obarczone byłyby dużym błędem).

Szereg inwestycji mających również wpływ na zmniejszanie strat przesyłu energii opisano w działaniu I.1.3. *Rozbudowa centralnych systemów zaopatrywania w energię cieplną.*

Działanie I.1.25.

Wdrażanie nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku (BAT)

W ramach wdrażania nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku zrealizowano następujące przedsięwzięcia:

- rozbudowa linii technologicznej (z uwzględnieniem aspektów środowiskowych) w ERCA POLAND Sp. z o.o. w Garwolinie (w ramach rozbudowy instalacji uwzględniono zwiększenie efektywności w zarządzaniu energią, wodą i ściekami, instalację nowych urządzeń lub modernizację istniejących ograniczających negatywny wpływ na środowisko);
- rozbudowa obiektu zagospodarowania odpadów, który spełnia wymagania najlepszej dostępnej technologii BAT w zakresie przetwarzania odpadów – inwestycja prowadzona była przez Miejski Zakład Oczyszczania w Wołominie Sp. z o.o.

Kierunek działań – Ograniczenie emisji substancji do powietrza poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego

Działanie I.1.26.

Uwzględnianie w dokumentach planistycznych sposobów zabudowy i zagospodarowania terenów umożliwiających ograniczenie emisji substancji do powietrza

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego dnia 7 lipca 2014 r. (Uchwała nr 180/14 Sejmiku Województwa Mazowieckiego) określa zasady organizacji przestrzennej, podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie i wzajemne relacje. W systemie planowania PZPWM pełni funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym.

Poza ochroną zasobów i walorów przyrodniczych, drugim kierunkiem realizacji polityki przestrzennej województwa jest poprawa standardów środowiska przyrodniczego, w tym ochrona powietrza przed zanieczyszczeniem. W zakresie określenia sposobu zabudowy i zagospodarowania terenów PZPWM wskazuje m.in. na wdrożenie budownictwa pasywnego, stosowanie przy budowie i modernizacji dróg oraz parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas ich eksploatacji, wprowadzanie stref z ograniczeniem poruszania się pojazdów w centrach miast oraz organizację systemu bezpiecznych parkingów na obrzeżach miast.

W latach 2013-2014 w uchwalanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zawarto szereg zapisów, które wprowadzają zasady stosowania w nowych i przebudowywanych obiektach, proekologicznych systemów ciepłych lub zakazują lokalizowania obiektów, które mogą znacząco oddziaływać na środowisko. W zakresie ochrony przed zanieczyszczeniem powietrza wprowadzono m.in. zapisy o treści:

- Zaopatrzenie w energię cieplną: źródłami ciepła dla potrzeb c.o., c.w., wentylacji i technologii mogą być indywidualne kotłownie lokalne, zasilane gazem lub olejem opałowym niskosiarkowym. Zaleca się wyposażenie kotłowni w urządzenia wykorzystujące technikę kondensacyjną (odzysk ciepła ze spalin), gwarantujące minimalną emisję substancji szkodliwych do atmosfery. Kotłownie olejowe muszą posiadać pełne zabezpieczenie przed przenikaniem olejów do gruntu.
- Ustala się zaopatrzenie w ciepło z indywidualnych źródeł ciepła z zastosowaniem m.in. ekologicznych czynników grzewczych w szczególności: gazu, energii elektrycznej, energii słonecznej, oleju niskosiarkowego oraz innych odnawialnych źródeł energii.
- Plan ustala obowiązek ochrony powietrza atmosferycznego poprzez zastosowanie w obiektach budowlanych instalacji, których eksploatacja nie spowoduje przekroczenia standardów jakości powietrza.

Działanie I.1.27.

Wprowadzanie zapisów dotyczących lokalizacji zakładów przemysłowych, wprowadzających substancje do powietrza, na terenach oddalonych od zabudowy mieszkaniowej oraz terenów cennych przyrodniczo i kulturowo

W latach 2013-2014 do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wprowadzano zapisy, zgodnie z którymi zakłady przemysłowe wprowadzające substancje do powietrza mogą być zlokalizowane na terenach oddalonych od zabudowy mieszkaniowej oraz terenów cennych przyrodniczo i kulturowo. Jednostki, które wprowadziły przedmiotowe zapisy to: Gmina Brańszczyk, Gmina Kałuszyn, Gmina Lesznowola, Gmina Ostrołęka, Miasto Ostrołęka, Gmina Różan, Gmina Góra Kalwaria, Gmina Grodzisk Mazowiecki, Gmina Mordy, Gmina Piaseczno, Miasto Siedlce, Miasto Pruszków, BAIPP m.st. Warszawy.

Odpowiednie zapisy zostały sformułowane w PZPWM w polityce poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa oraz polityce poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego w obszarze poważnych awarii.

I.2. Cel średniookresowy – Poprawa jakości wód

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 16 działań środowiskowych w ramach celu średniookresowego – **Poprawa jakości wód**.

Tabela 5. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Poprawa jakości wód

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska, szczególnie w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków			
I.2.1.	Realizacja KPOŚK	Województwo Mazowieckie, KZGW, miasta, gminy	→
I.2.2.	Budowa sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
I.2.3.	Budowa i rozbudowa lub modernizacja przemysłowych oczyszczalni ścieków	podmioty gospodarcze	→
I.2.4.	Realizacja Programu wyposażenia aglomeracji poniżej 2000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji zbiorczej	miasta, gminy	→
I.2.5.	Realizacja Programu wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4000 RLM odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód	podmioty gospodarcze	↓
I.2.6.	Zagospodarowanie ścieków w zabudowie rozproszonej – budowa zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni	miasta, gminy, MZPK	→
I.2.7.	Budowa i modernizacja urządzeń odprowadzających oraz oczyszczających ścieki opadowe oraz roztopowe przy zastosowaniu rozwiązań technicznych zapobiegających bezpośredniemu odprowadzeniu wód opadowych do cieków wodnych	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	→
I.2.8.	Podłączenie budynków do istniejących sieci kanalizacyjnej	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	→
I.2.9.	Budowa i modernizacja systemów poboru, przesyłu i uzdatniania wody	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	→
Kierunek działań – Redukcja zanieczyszczeń wód spowodowanych działalnością rolniczą			
I.2.10.	Realizacja programów działań na obszarach szczególnie narażonych na azotany pochodzenia rolniczego	MODR, WIOŚ	↔
I.2.11.	Właściwe stosowanie i przechowywanie nawozów naturalnych	miasta, gminy	→
Kierunek działań – Realizacja przedsięwzięć mających wpływ na poprawę stanu jakości wód			
I.2.12.	Wprowadzenie technologii produkcji ograniczających ilość zanieczyszczeń wprowadzonych do wód (m.in. zamknięte obiegi wód technologicznych).	podmioty gospodarcze	→
I.2.13.	Renaturyzacja zbiorników wodnych (m.in. renaturyzacja jezior w gminie Łąck - powiat płocki)	Gmina Łąck, WZMiUW, WIOŚ	→
I.2.14.	Ustanowienie obszarów ochronnych dla GZWP oraz stref ochronnych ujęć wody	RZGW, KZGW	→
I.2.15.	Opracowanie dokumentacji hydrogeologicznej dla GZWP	RZGW, KZGW	→
Kierunek działań – Monitoring jakości wód			
I.2.16.	Kontynuacja i dalszy rozwój sieci monitoringu jakości wód powierzchniowych i podziemnych	PIG, WIOŚ, GIOŚ	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: gostyniński, lipski, makowski, miński, nowodworski, płoński, pułtuski, radomski, sierpecki, wołomiński, zwoleński.
miasta i gminy: Andrzejewo, Baranowo, Belsk Duży, Białobrzegi, Bielany, Bielsk, Biezuń, Błędów, Błonie, Boguty-Pianki, Borowie, Brańszczyk, Brok, Brudzeń Duży, Brwinów, Bulkowo, Cegłów, Celestynów, Chlewiska, Chorzele, Chotcza, Chynów, Ciechanów (m), Ciepeliów, Czarnia, Czernice Borowe, Czerwin, Czerwińska nad Wisłą, Czerwonka, Czosnów, Dąbrówka, Dęba Wielka, Długosiodło, Dobrze, Domanice, Drobin, Dzierżążnia, Dzierzgowo, Garbatka-Letnisko, Garwolin, Gąbin, Gielniów, Glinojec, Głowaczów, Gołmin-Ośrodek, Goworowo, Gozdowo, Góra Kalwaria, Górzno, Gózd, Gniewoszków, Grabów nad Pilicą, Grodzisk Mazowiecki, Grójec, Grudusk, Halinów, Huszlew, Iłża, Izabelin, Jabłonna, Jadów, Jakubów, Jasieniec, Jastrząb, Jastrzębia, Jedlińsk, Jedlnia-Letnisko, Jednorozec, Joniec, Józefów (m), Kadzidło, Kałuszyn, Kampinos, Karniewo, Kazanów, Klembów, Klwów, Kobyłka (m), Kobyłka, Kołbiel, Konstancin-Jeziorna, Korczew, Kosów, Kotuń, Kowala, Kozienice (m), Krasne, Krasnosielc, Krzynowłoga Mała, Kuczbork – Osada, Latowicz, Legionowo (m), Legionowo, Lelis, Lesznawola, Lipowiec-Kościelny, Liw, Lubowidz, Lutocin, Łaskarzew, Łąck, Łochów, Łomianki (m), Łosice (m), Łosice, Łosice, m.st. Warszawa, Maciejowice, Magnuszew, Maków Mazowiecki (m), Małkinia Górna, Miarki (m), Miastków Kościelny, Michałowice, Miedzna, Mińsk Mazowiecki, Mława (m), Młodzieszyn, Młynarze, Mochowo, Mogielnica, Mokobody, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Myszyniec, Nadarzyn, Naruszewo, Nasielsk, Nieporęt, Nowa Sucha, Nowy Duninów, Nur, Obyrte, Odrzywół, Olszanka, Olszewo-Borki, Opinogóra Górna, Orońsko, Osieck, Ostrołęka (m), Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka (m), Ostrów Mazowiecka, Otwock (m), Paprotnia, Pilawa, Pionki, Płock (m), Płoniawy-Bramura, Płoński, Policzna, Poświętne, Potworów, Prażmów, Promna, Pruszków (m), Przasnysz, Przyłek, Pułtusk, Puszcza Mariańska, Raciąż, Radom (m), Radzanowo, Radzanów, Radziejowice, Radzymin, Raszyn, Regimin, Repki, Rościszewo, Różan, Rusinów, Rybno, Rząśnik, Rzekuń, Sabnie, Sadowne, Sarnaki, Serock, Siedlce (m), Siedlce, Siennica, Sierpc (m), Skórzec, Słubice, Słupno, Sobolew, Sochocin, Sokołów Podlaski, Sokołów Podlaski (m), Solec nad Wisłą, Somanika, Sońsk, Stanisławów, Stara Biała, Stara Błotnia, Starożreby, Stary Lubotyń, Sterdyń, Stoczek, Strachówka, Stroniec, Strzegowo, Stupsk, Suchożebry, Sulejówek (m), Sypniewo, Szczawin Kościelny, Szczutowo, Szelków, Szreńsk, Szulborze

Wielkie, Świercze, Tarczyn, Tczów, Teresin, Tłuszcz, Troszyn, Warka, Wąsewo, Węgrów (m), Wiązowna, Wieczfnia Kościelna, Wieliszew, Wieniawa, Wierzbiica, Wilga, Winnica, Wiskitki, Wiśniew, Wiśniewo, Wodynie, Wołomin (m), Wyszków (m), Wyszków, Wyszogród, Wyszmyrzyce, Zabrodzie, Zakrzew, Załuski, Zaręby Kościelne, Zatory, Zbuczyn, Zielonka (m), Zwoleń, Żabia Wola, Żelechów, Żuromin

przedsiębiorstwa realizujące działania: Agrofreeze S.A. w Zajezierzu, AGRO-TECHNIKA S.A. w Ząbkach, ARCELORMITTAL WARSZAWA Sp. z o.o. w Warszawie, Boryszew Erg S.A. w Sochaczewie, Browar w Warce GRUPA Żywiec S.A., Ciechanowskie Zakłady Drobiarskie CEDROB S.A., Gminna Spółka Wodna "Andrzejewo", Gminna Spółka Wodna "Boguty", Gminna Spółka Wodna "Gliniojeck", Gminna Spółka Wodna "Krasne", Gminna Spółka Wodna "Wąsewo", „Koleje Mazowieckie - KM” Sp. z o.o. z siedzibą w Warszawie, "KOM-GAZ" Sp. z o.o. w Łosiacach, Kozienska Gospodarka Komunalna Sp. z o.o., Krajowy Ośrodek Mieszkalno- Rehabilitacyjny dla Osób Chorych na SM w Dąbku, Legionowskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Miejskie Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Makowie Mazowieckim, Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m.st. Warszawie Spółka Akcyjna, MLEKOVITA w Baranowie, Otwockie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o., PIT-RADWAR S.A. w Warszawie, PKP Energetyka Sp. z o.o. Centrala z siedzibą w Warszawie, Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej "Żyrardów" Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Węgrowie Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Usług Inżynieryjno-Komunalnych w Sokołowie Podlaskim Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Wodno Kanalizacyjno Ciepłownicze w Pionkach Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Wodociągowo-Kanalizacyjne " Legionowo" Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Wołominie, Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Radzyminie, Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji spółka z o.o. w Siedlcach, Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Piasecznie Sp. z o.o., Rockwool Polska Sp. z o.o. w Cigacicach, Zakład w Małkini Górnej, RWE Stoen S.A. w Warszawie, Specjalistyczny Wojewódzki Szpital w Ciechanowie, Spółdzielnia Mleczarska w Żurominie, Spółka Wodna Bielsk, Spółka Wodna Bodzanów, Spółka Wodna Borowiczki, Spółka Wodna Bulkowo, Spółka Wodna Gąbin, Spółka Wodna Jasienica, Spółka Wodna Mała Wieś, Spółka Wodna Radzanowo, Spółka Wodna Stara Biała, Spółka Wodna Starożreby, Spółka Wodna Wyszogród, SuperDrob S.A. w Karczewie, TIRest Kazimierz Parasiewicz w Mińsku Mazowieckim, Wodociągi i Kanalizacja Sp. z o.o. w Szydłowcu, Wodociągi Miejskie w Radomiu Sp. z o.o., Wodociągi Płockie Sp. z o.o., Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o., Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Gminy Mszczonów, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Ostrowi Mazowieckiej, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Sierpcu Sp. z o.o., Zakład Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Górze Kalwarii, Zakład Gospodarki Komunalnej w Zakroczymiu, Zakład Produkcyjny Coca-Cola HBC Polska Sp. z o.o. w Radzyminie, Zakład Usług Komunalnych w Warce Sp. z o.o., Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Grodzisku Mazowieckim, ZWIK Grodzisk Mazowiecki, Żuromińskie Zakłady Komunalne Sp. z o.o., Zakład Komunalny w Dębem Wielkim, Zakład Obsługi Rolnictwa w Troszynie

inne instytucje realizujące działania: Komenda Wojewódzka Policji zs. w Radomiu, Muzeum Regionalne w Siedlcach, Narodowe Centrum Badań Jądrowych w Otwocku, Wojskowa Akademia Techniczna im. Jarosława Dąbrowskiego w Warszawie, Mazowieckie Centrum Leczenia Chorób Płuc i Gruźlicy w Otwocku, Międzyleski Szpital Specjalistyczny w Warszawie, Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. Dzieci Warszawy w Dziekanowie Leśnym

Kierunek działań – Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska, szczególnie w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków

Działanie I.2.1. Realizacja KPOŚK

Za realizację KPOŚK odpowiadają poszczególne samorządy lokalne, na terenie których zostały utworzone aglomeracje. W ramach realizacji KPOŚK budowane są sieci kanalizacyjne oraz modernizowane, rozbudowywane lub budowane oczyszczalnie ścieków.

W latach 2013-2014, w ramach realizacji KPOŚK, gminy prowadziły głównie inwestycje związane z budową i rozbudową sieci kanalizacyjnej. W 2013 r. przedsięwzięcia realizowane były na obszarze 77 aglomeracji, natomiast w 2014 r. – na obszarze 61 aglomeracji.⁴

Inwestycje dotyczące budowy, rozbudowy lub modernizacji oczyszczalni ścieków w 2013 r.:⁵

- wybudowano 4 nowe oczyszczalnie ścieków (aglomeracje: Żabia Wola, Paprotnia, Stromiec, Trzcianka);
- zmodernizowano 10 oczyszczalni ścieków (aglomeracje: Radom, Grodzisk Mazowiecki, Otwock, Brwinów, Zwoleń, Wiązowna, Małkinia Górna, Klembów, Nadarzyn, Drobin);
- zmodernizowano w 1 oczyszczalni ścieków część dotyczącą zagospodarowania osadów ściekowych (aglomeracja Płock);
- rozbudowano 1 oczyszczalnię ścieków – zwiększono przepustowość (aglomeracja Stoczek);
- zmodernizowano i rozbudowano 10 oczyszczalni ścieków (aglomeracje: Kozienna, Maków Mazowiecki, Radzymin, Teresin, Izabelin, Gąbin, Płoniawy Bramura, Mogielnica (2 oczyszczalnie), Cegłów).

Inwestycje dotyczące budowy, rozbudowy lub modernizacji oczyszczalni ścieków w 2014 r.:⁶

- wybudowano 2 nowe oczyszczalnie ścieków (aglomeracje: Łąck, Trzcianka);
- zmodernizowano 8 oczyszczalni ścieków (aglomeracje: Radom, Siedlce, Mińsk Mazowiecki, Łochów, Zwoleń, Tłuszcz, Wiązowna, Strzegowo);
- rozbudowano 1 oczyszczalnię ścieków - zwiększono przepustowość (aglomeracja Tczów);
- zmodernizowano i rozbudowano 7 oczyszczalni ścieków (aglomeracje: Węgrów, Maków Mazowiecki, Sulejówek, Bielsk, Jedlnia-Letnisko, Puszcza Mariańska, Potworów).

⁴ Sprawozdania z realizacji KPOŚK za lata 2013 i 2014

⁵ Sprawozdanie z realizacji KPOŚK za 2013 r.

⁶ Sprawozdanie z realizacji KPOŚK za 2014 r.

Marszałek Województwa corocznie, do 31 marca, na podstawie danych uzyskanych od gmin, przekazuje Prezesowi Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej (KZGW) sprawozdanie z realizacji inwestycji w ramach KPOŚK. Ponadto Sejmik Województwa Mazowieckiego wyznacza, zmienia lub likwiduje aglomeracje „ściekowe” na wniosek zainteresowanych samorządów lokalnych.

W województwie mazowieckim na koniec 2013 r. wyznaczonych było 135 aglomeracji, natomiast na koniec 2014 r. – 136 aglomeracji.

W ramach projektu *IV aktualizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych* KZGW dokonał analizy stanu zaawansowania realizacji inwestycji w województwie mazowieckim. W wyniku tych analiz prowadzonych pod kątem przyjętych założeń dyrektywy Rady 91/271/EWG⁷ oceniono, że w 2015 r.:

- 131 aglomeracji spełni warunek jakości oczyszczania ścieków;
- 89 aglomeracji spełni warunek odpowiedniej wydajności oczyszczalni ścieków;
- 103 aglomeracje spełnią warunek obsługi siecią;
- tylko 59 aglomeracji spełni wszystkie warunki.

W latach 2013-2014 dofinansowano 13 zadań z RPO WM 2007-2013, łączna wartość projektów to 155 207,4 tys. zł.

Tabela 6. Lista projektów dofinansowana w latach 2013-2014 w ramach RPO WM 2007-2013 Priorytet IV, Działanie 4.1 – Gospodarka wodno-ściekowa

Lp.	Nazwa projektu	Lata realizacji projektu	Całkowity koszt przedsięwzięcia [tys. zł]
1.	Kompleksowa gospodarka wodno-ściekowa Gminy Stromiec	luty 2007 – listopad 2013	34 441,5
2.	Uzupełnienie systemu wodno-kanalizacyjnego gminy wraz z rozbudową oczyszczalni ścieków i stacji uzdatniania wody w miejscowości Mogielnica	styczeń 2007- listopad 2013	22 185,8
3.	Kompleksowa poprawa stanu środowiska naturalnego otuliny Puszczy Kampinoskiej oraz ochrona obszarów NATURA 2000, poprzez rozbudowę sieci kanalizacji sanitarnej, sieci wodociągowej i budowę wspomagającej stacji uzdatniania wody w Gminie Czosnów	sierpień 2007 – styczeń 2014	17 733,9
4.	Kompleksowe rozwiązanie problemów gospodarki wodno-ściekowej Gminy Czosnów poprzez rozbudowę oczyszczalni ścieków oraz budowę sieci kanalizacyjnej i wodociągowej	luty 2007 – lipiec 2014	14 983,8
5.	Kompleksowe uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w południowo-wschodniej części Tłuszcza poprzez modernizację oczyszczalni ścieków oraz rozbudowę systemu kanalizacyjnego i wodociągowego	styczeń 2009 – grudzień 2013	14 637,6
6.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowościach: Trzcianka i Niemiry oraz budowa oczyszczalni ścieków w Trzciance	styczeń 2007 – grudzień 2013	12 246,9
7.	Budowa sieci kanalizacyjnej aglomeracji Stromiec	2012-2013	10 307,0
8.	Aktywizacja społeczno-gospodarcza Gminy Małkinia Górna poprzez rozwój infrastruktury technicznej – rozbudowa oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnej w Małkini Górnej	luty 2008 – marzec 2014	7 233,5
9.	Budowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Hołubla, sieci kanalizacyjnej w miejscowości Stasin oraz sieci wodociągowej w miejscowościach Hołubla, Uziębły, Rzeszotków	styczeń 2007- styczeń 2013	5 554,9
10.	Budowa „Wodociągu Północnego” oraz sieci kanalizacyjnej w gminie Olszewo - Borki	czerwiec 2008 – listopad 2013	4 647,0
11.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Stoczku wraz z siecią kanalizacyjną i siecią wodociągową w miejscowościach Stoczek, Drgicz, Gajówka Zachodnia	2012-2013	4 586,3
12.	Budowa oczyszczalni ścieków w Stromcu	2012-2013	4 218,9
13.	Rozbudowa gminnej oczyszczalni ścieków w Grabowej Gmina Potworów	2014	2 430,3

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet i danych z Departamentu Rozwoju Regionalnego i Funduszy Europejskich UMWM.

Działanie I.2.2.

Budowa sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich

Zgodnie z danymi GUS, w latach 2013-2014 na terenach wiejskich województwa mazowieckiego wybudowano 678,4 km (2013 r.) i 624,2 km (2014 r.) sieci kanalizacyjnej.

Na terenie województwa mazowieckiego w latach 2013-2014 oddano do użytku 21 nowych oczyszczalni ścieków w gminach: Brańszczyk, Brudzeń Duży, Chynów, Czernice Borowe (2 szt.), Garwolin, Iłów, Jakubów, Łąck, Mokobody, Nadarzyn, Ożarów Mazowiecki, Paprotnik, Potworów, Raciąż, Rybno, Stara Błotnica, Świercze, Wiskitki, Wyszogród, Żabia Wola oraz rozbudowano lub zmodernizowano 2 oczyszczalnie ścieków w gminach: Winnica oraz Raszyn.

Ponadto Województwo Mazowieckie wsparło remont oczyszczalni ścieków polegający na budowie nowej

⁷ Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych

oczyszczalni biologiczno-mechanicznej w Krajowym Ośrodku Mieszkalno-Rehabilitacyjnym dla Chorych na SM w Dąbku wraz z demontażem starej i zagospodarowaniem terenu. Na ten cel z budżetu województwa łącznie wydatkowano kwotę 400,7 tys. zł, pozostała kwota 400,4 tys. zł pochodziła z WFOŚiGW. Województwo Mazowieckie sfinansowało również zakup przepływomierzy służących do pomiaru ilości ścieków dopływających do oczyszczalni ścieków/ Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. Dzieci Warszawy w Dziekanowie Leśnym na kwotę 39,4 tys. zł.

Większość przedsięwzięć była dofinansowana z PROW 2007-2013 i WFOŚiGW. Wykaz gmin i jednostek organizacyjnych, które w latach 2013-2014 uzyskały dofinansowanie z PROW 2007-2013 na budowę m.in. sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków znajduje się w tabelach 8 i 9.

W latach 2013-2014 dofinansowano 14 zadań z RPO WM 2007-2013, łączna wartość projektów to 194 330,6 tys. zł.

Tabela 7. Lista projektów realizowanych w latach 2013-2014, w ramach RPO WM 2007-2013 (Priorytet IV, Działanie 4.1 – Gospodarka wodno-ściekowa)

Lp.	Nazwa projektu	Lata realizacji projektu	Całkowity koszt przedsięwzięcia [tys. zł]
1.	Przyspieszenie rozwoju społeczno-gospodarczego i poprawa stanu środowiska naturalnego w gminie Głinojeck dzięki rozbudowie systemu wodociągów i kanalizacji	2009-2013	54 280,2
2.	Ochrona Kampinoskiego Parku Narodowego poprzez rozbudowę oczyszczalni ścieków Mokre Łąki w Truskawiu wraz z budową kanalizacji sanitarnej i sieci wodociągowej w Gminie Izabelin	2008-2014	25 023,7
3.	Rozbudowa i modernizacja systemów zaopatrzenia w wodę oraz infrastruktury i urządzeń służących do oczyszczania ścieków komunalnych i przemysłowych w gminach Płoniawy–Bramura i Krasne	2008-2014	21 374,4
4.	Budowa kanalizacji sanitarnej w gminie Żabia Wola oraz budowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Żabia Wola	2007-2015	20 656,1
5.	Arkadia Mazowiecka – budowa sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowościach Borowiczki Pieńki, Bielino, Liszyno i Wykowo, gmina Słupno	2009-2013	15 256,5
6.	Kompleksowa kanalizacja Miasta i Gminy – jako realizacja programu ochrony środowiska wschodniego Mazowsza (budowa kanalizacji we wsi Niemojki)	2008-2015	13 793,6
7.	Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w miejscowości Grabce Józefpolskie	2014-2015	12 568,2
8.	Budowa kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków w miejscowości Mokobody	2007-2013	11 875,7
9.	Uporządkowanie gospodarki ściekowej w zlewni jezior Ciechomiczkiego, Górskiego i Zdwojskiego w Gminie Łąck – etap I	2009-2014	10 090,3
10.	Modernizacja systemu wodno-kanalizacyjnego w rejonie Borowa Góra-Stasi Las	2013-2015	4 927,5
11.	Przebudowa sieci kanalizacyjnej z przepompownią ścieków w Jadwisinie	2012-2013	1 313,6
12.	Przebudowa sieci kanalizacyjnej z przepompownią ścieków w Skubiance	2013-2015	1 542,0
13.	Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Janów	2013-2014	973,2
14.	Budowa Parku Przemysłowego Sokółów Podlaski Etap I (infrastruktura techniczna)	2013-2014	655,6

Źródło Opracowanie własne na podstawie ankiet i danych z Departamentu Rozwoju Regionalnego i Funduszy Europejskich UMWM.

Tabela 8. Dofinansowanie zadań z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, w ramach Osi 3 PROW 2007-2013 Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej – 2013 r.

Lp.	Jednostka realizująca	Kwota dofinansowana z EFRROW [tys. zł]	Koszt całkowity przedsięwzięcia [tys. zł]	Szczegółowy zakres
1.	Gmina Brudzeń Duży	558,9	1 562,8	oczyszczalnia, kanalizacja
2.	Gmina Czernice Borowe	1 180,2	3 144,9	przydomowe oczyszczalnie, kanalizacja
3.	Gmina Rościszewo	916,1	1 513,3	przydomowe oczyszczalnie, kanalizacja
4.	Gmina Kotuń	1 767,7	3 371,0	kanalizacja
5.	Gmina Świercze	1 338,8	5 015,2	oczyszczalnia, kanalizacja
6.	Gmina Olszanka	2 516,4	4 127,0	przydomowe oczyszczalnie
7.	Gmina Skórzec	597,9	1 082,7	kanalizacja
8.	Gmina Stoczek	2 738,3	4 586,3	oczyszczalnia, kanalizacja
9.	Gmina Szekłów	499,	816,6	przydomowe oczyszczalnie
10.	Gmina Stary Lubotyń	797,5	1 324,6	przydomowe oczyszczalnie
11.	Gmina Jedlińsk	988,7	1 621,4	kanalizacja
12.	Gmina Olszewo-Borki	609,7	1 008,9	wodociągi, kanalizacja
13.	Gmina Stara Błotnica	1 573,4	5 370,9	oczyszczalnia, kanalizacja
14.	Zakład Obsługi Rolnictwa w Troszynie	205,5	337,0	wodociągi, kanalizacja
15.	Gmina Wąsewo	870,1	2 138,0	kanalizacja, wodociągi

Lp.	Jednostka realizująca	Kwota dofinansowana z EFRROW [tys. zł]	Koszt całkowity przedsięwzięcia [tys. zł]	Szczegółowy zakres
16.	Gmina Krasnosielc	623,2	1 021,6	kanalizacja, wodociągi
17.	Gmina Czarnia	260,7	582,8	wodociągi
18.	Gmina Czernice Borowe	632,5	1 150,7	oczyszczalnia, wodociągi
19.	Gmina Andrzejewo	617,2	1 049,7	kanalizacja
20.	Gmina Orońsko	964,3	2 610,7	kanalizacja
21.	Gmina Gózd	968,0	1 584,0	kanalizacja
22.	Gmina Ciepiałów	377,8	845,6	wodociągi
23.	Gmina Policzna	623,6	1 198,1	kanalizacja
24.	Gmina Jedlnia-Letnisko	682,3	1 118,5	oczyszczalnia
25.	Kozieniecka Gospodarka Komunalna Sp. z o. o.	707,5	1 782,5	kanalizacja
26.	Gmina Chotcza	299,6	491,4	przydomowe oczyszczalnie
27.	Gmina Ciechanów	820,0	1 567,1	kanalizacja
28.	Gmina Magnuszew	863,8	1 737,0	wodociągi, kanalizacja
29.	Gmina Jedlińsk	665,8	1 091,3	SUW
30.	Gmina Odrzywół	957,5	1 570,2	wodociągi, SUW
31.	Gmina Płoniawy-Bramura	1 064,9	1 911,5	oczyszczalnia ścieków
32.	Zakład Komunalny w Dębem Wielkim	626,3	1 538,5	wodociągi
33.	Gmina i Miasto Żuromin	324,6	531,9	kanalizacja
34.	Gmina Szczutowo	372,0	610,0	wodociągi, kanalizacja
35.	Gmina Repki	2 129,6	3 492,5	przydomowe oczyszczalnie
36.	Gmina Lipowiec Kościelny	489,1	799,4	SUW
37.	Gmina Sypniewo	816,9	1 492,8	wodociągi
38.	Gmina Górzno	747,8	1 226,4	przydomowe oczyszczalnie
39.	Gmina Nadarzyn	1 842,8	8 506,7	oczyszczalnia, kanalizacja
40.	Gmina Sokołów Podlaski	574,9	995,1	kanalizacja
41.	Gmina Teresin	2 167,7	5 497,6	oczyszczalnia
42.	Gmina Huszlew	2 940,1	5 374,3	oczyszczalnia, kanalizacja
43.	Gmina Halinów	910,0	1 491,4	kanalizacja
44.	Gmina Wieliszew	55,0	209,9	wodociągi, kanalizacja
45.	Gmina Sońsk	627,5	1 029,1	przydomowe oczyszczalnie
46.	Gmina Troszyn	1 221,2	2 019,3	przydomowe oczyszczalnie, wodociągi
47.	Gmina Krzynowłoga Mała	762,7	1 239,4	przydomowe oczyszczalnie
48.	Gmina Radzanowo	1 468,8	2 401,0	kanalizacja, oczyszczalnia
49.	Miasto i Gmina Gąbin	537,3	1 726,7	oczyszczalnia
50.	Gmina Tłuszcz	403,5	679,9	SUW
51.	Gmina Krasne	762,1	1 249,8	przydomowe oczyszczalnie, SUW
52.	Gmina Dzierzgowo	729,1	1 195,8	przydomowe oczyszczalnie
RAZEM		48 795,9	101 640,8	

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Departamentu Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWM

Tabela 9. Dofinansowanie zadań z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, w ramach Osi 3 PROW 2007-2013 Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej – 2014 r.

Lp.	Jednostka realizująca	Kwota dofinansowania z EFRROW [tys. zł]	Koszt całkowity przedsięwzięcia [tys. zł]	Szczegółowy zakres
1.	Gmina Górzno	304,0	498,5	przydomowe oczyszczalnie
2.	Miasto i Gmina Pilawa	689,2	1 130,3	kanalizacja
3.	Gmina Zbuczyn	64,7	159,0	oczyszczalnia
4.	Gmina Siedlce	1 385,8	3 409,1	kanalizacja
5.	Gmina Nur	8,9	14,6	przydomowe oczyszczalnie
6.	Gmina Paprotnia	1 429,7	2 543,3	kanalizacja
7.	Gmina Boguty-Pianki	1 162,6	1 906,3	kanalizacja
8.	Gmina Chorzele	363,7	894,6	przydomowe oczyszczalnie
9.	Gmina Domanice	99,2	195,6	kanalizacja
10.	Gmina Wodynie	433,6	878,0	kanalizacja, wodociągi
11.	Gmina Karniewo	329,9	542,3	przydomowe oczyszczalnie
12.	Miasto i Gmina Mordy	208,5	379,6	przydomowe oczyszczalnie
13.	Gmina Goworowo	425,0	697,0	wodociągi, kanalizacja
14.	Gmina Czosnów	781,2	1 921,8	kanalizacja
15.	Gmina Suchożebry	1 390,2	2 483,4	kanalizacja
16.	Gmina Łochów	1 971,9	3 232,4	kanalizacja, wodociągi
17.	Gmina Liw	987,0	2 621,3	kanalizacja
18.	Kozieniecka Gospodarka Komunalna Sp. z o. o.	75,6	1 033,8	kanalizacja
19.	Gmina Bielany	947,1	1 553,1	przydomowe oczyszczalnie

Lp.	Jednostka realizująca	Kwota dofinansowania z EFROW [tys. zł]	Koszt całkowity przedsięwzięcia [tys. zł]	Szczegółowy zakres
20.	Gmina Stary Lubotyń	744,2	1 220,4	przydomowe oczyszczalnie
21.	Gmina Zaręby Kościelne	642,9	1 054,3	przydomowe oczyszczalnie
22.	Gmina Ostrów Mazowiecka	730,0	1 197,3	przydomowe oczyszczalnie
23.	Gmina Olszewo-Borki	887,5	1 688,6	wodociągi, kanalizacja
24.	Gmina Wąsewo	206,9	339,4	wodociągi, kanalizacja
25.	Gmina Nur	654,2	1 072,6	wodociągi, kanalizacja
26.	Gmina Czarnia	226,3	486,1	wodociągi
27.	Gmina Czernice Borowe	383,3	763,3	oczyszczalnie, wodociągi, kanalizacja, SUW
28.	Gmina Andrzejewo	629,3	1 108,8	kanalizacja
29.	Gmina Płoniawy-Bramura	379,5	622,3	przydomowe oczyszczalnie
30.	Gmina Sypniewo	188,5	330,1	przydomowe oczyszczalnie
31.	Gmina Szulborze Wielkie	182,4	300,7	przydomowe oczyszczalnie
32.	Gmina Gielniów	774,6	2 189,3	kanalizacja, wodociągi
33.	Gmina Kowala	333,4	648,4	przydomowe oczyszczalnie
34.	Gmina Klwów	93,7	323,6	kanalizacja
35.	Gmina Jastrzębia	789,5	1 942,2	SUW
36.	Gmina Zakrzew	456,3	747,6	kanalizacja
37.	Gmina Garbatka-Letnisko	339,9	556,8	kanalizacja
38.	Gmina Potworów	1 548,2	2 538,4	oczyszczalnia
39.	Gmina Gniewoszów	1 472,0	2 446,4	kanalizacja
40.	Gmina Iłża	1 750,7	2 865,6	kanalizacja
41.	Gmina Grabów nad Pilicą	770,7	1 264,0	kanalizacja
42.	Gmina Wyśmierzyce	1 455,3	2 484,0	wodociągi, kanalizacja, SUW
43.	Gmina Promna	841,9	1 583,1	wodociągi
44.	Gmina Jedlińsk	496,2	813,4	SUW
45.	Gmina Rościszewo	579,1	1 449,1	kanalizacja, wodociągi
46.	Gmina Dzierżążnia	1 084,8	1 778,2	przydomowe oczyszczalnie
47.	Gmina Naruszewo	942,9	1 549,7	przydomowe oczyszczalnie
48.	Gmina Gołymin-Ośrodek	462,9	774,0	przydomowe oczyszczalnie
49.	Gmina Grudusk	1 120,6	1 910,1	kanalizacja, oczyszczalnia
50.	Gmina Kuczborc - Osada	1 221,1	2 063,8	kanalizacja
51.	Gmina Bielsk	2 000,0	3 299,4	oczyszczalnia
52.	Gmina Wieczfnia Kościelna	335,8	763,0	kanalizacja
53.	Gmina Starożreby	776,8	1 303,4	oczyszczalnia
54.	Miasto i Gmina Gąbin	624,7	1 061,1	kanalizacja
55.	Gmina Strzegowo	1 251,9	3 079,8	wodociągi, kanalizacja
56.	Gmina Bulkowo	403,7	663,5	kanalizacja, wodociągi
57.	Gmina Czerwińsk nad Wisłą	590,4	968,3	SUW
58.	Gmina Nowy Duninów	503,4	862,5	oczyszczalnia
59.	Gmina Sochocin	873,1	1 431,9	kanalizacja
60.	Gmina Gozdowo	1 037,8	1 703,3	oczyszczalnia, kanalizacja
61.	Gmina i Miasto Wyszogród	41,7	68,4	kanalizacja, wodociągi
62.	Gmina Płońsk	995,9	1 627,1	przydomowe oczyszczalnie
63.	Gmina Opinogóra Górna	1 216,6	2 005,2	wodociągi, kanalizacja, przydomowe oczyszczalnie
64.	Gmina Gostynin	1 209,8	1 984,0	SUW, oczyszczalnia
65.	Gmina Przasnysz	648,2	1 135,8	przydomowe oczyszczalnie
66.	Gmina Jednorożec	755,2	1 256,0	kanalizacja, wodociągi
67.	Gmina Baranowo	860,8	1 418,8	przydomowe oczyszczalnie
68.	Gmina Winnica	797,9	1 308,5	przydomowe oczyszczalnie
69.	Gmina Lubowidz	599,3	982,9	kanalizacja
70.	Gmina Myszyniec	919,7	1 728,3	przydomowe oczyszczalnie
71.	Gmina Wiśniew	1 338,5	2 195,2	wodociągi
72.	Gmina Borowie	335,4	902,1	kanalizacja
73.	Gmina Poświętne	1 219,1	2 004,4	SUW
74.	Gmina Miastków Kościelny	1 133,6	1 883,5	kanalizacja
75.	Gmina Latowicz	680,3	1 984,8	kanalizacja
76.	Gmina Świercze	1 360,9	2 231,9	kanalizacja
77.	Gmina Maciejowice	993,5	1 862,4	wodociągi
78.	Gmina Żelechów	138,6	227,2	wodociągi
79.	Gmina Wyszaków	655,7	1 103,3	kanalizacja
80.	Gmina Rybno	2 464,8	4 065,5	kanalizacja
81.	Gmina Ceglów	2 603,8	4 781,2	oczyszczalnia, kanalizacja, wodociągi
82.	Gmina Młodzieszyn	1 203,1	1 970,0	kanalizacja
83.	Gmina Wilga	943,4	1 556,6	kanalizacja
84.	Gmina Pułtusk	1 706,7	2 855,6	wodociągi, SUW,

Lp.	Jednostka realizująca	Kwota dofinansowania z EFRROW [tys. zł]	Koszt całkowity przedsięwzięcia [tys. zł]	Szczegółowy zakres
				prydomowe oczyszczalnie
85.	Gmina Halinów	968,8	1 588,9	kanalizacja
86.	Gmina Dobrze	403,5	1 503,5	wodociągi, kanalizacja
87.	Gmina Obryte	635,6	1 159,9	kanalizacja
88.	Gmina Sońsk	390,9	961,7	kanalizacja
89.	Gmina Sobolew	1 114,2	1 905,0	wodociągi, SUW
90.	Gmina Zatory	1 576,6	2 664,6	oczyszczalnia
91.	Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Gminy Mszczonów	522,9	1 558,1	wodociągi, kanalizacja
92.	Gmina Nowa Sucha	1 370,0	3 244,0	kanalizacja
93.	Gmina Tłuszcz	1 243,6	2 113,4	SUW
94.	Gmina Jadów	2 273,0	4 146,8	wodociągi, kanalizacja
95.	Gmina Strachówka	2 324,4	3 823,9	SUW, wodociągi
96.	Gmina Zwoleń	805,5	1 454,7	wodociągi
97.	Gmina Wiśniewo	1 758,3	2 869,7	SUW, wodociągi
98.	Gmina Rzażńnik	1 131,6	1 855,8	SUW
99.	Gmina Nasielsk	2 244,7	3 781,6	SUW
100.	Gmina Repki	557,0	913,5	prydomowe oczyszczalnie
101.	Gmina Brok	726,0	1 198,8	kanalizacja
102.	Gmina Młynarze	990,5	1 845,2	wodociągi
103.	Gmina Siennica	704,1	1 351,2	wodociągi, kanalizacja
104.	Gmina Błędów	1 138,5	1 942,8	wodociągi, kanalizacja
105.	Gmina Mochowo	775,9	1 272,5	SUW
106.	Gmina Rzekuń	1 187,9	2 307,6	wodociągi, kanalizacja
107.	Gmina Jabłonna Lacka	1 334,8	2 269,6	wodociągi, kanalizacja
108.	Gmina Warka	410,1	719,6	kanalizacja
109.	Zakład Komunalny w Dębem Wielkim	2 260,2	3 726,9	oczyszczalnia, kanalizacja
110.	Gmina Osieck	1 475,7	2 447,3	SUW, kanalizacja
111.	Gmina Czerwonka	88,7	145,5	prydomowe oczyszczalnie
112.	Miasto i Gmina Serock	457,9	1 102,8	wodociągi, kanalizacja
113.	Gmina Stara Biała	733,5	1 198,4	wodociągi, kanalizacja
114.	Gmina Czosnów	425,7	698,1	wodociągi, kanalizacja
115.	Gmina Goszczyn	210,4	345,1	kanalizacja
116.	Gmina Sabnie	28,7	47,1	wodociągi
117.	Gmina Radziejowice	129,3	540,0	wodociągi
118.	Gmina Kosów Lacki	875,3	1 462,7	kanalizacja
119.	Gmina Głinojeck	824,4	2 489,0	SUW, wodociągi
120.	Gmina Michałowice	246,3	592,1	kanalizacja
121.	Gmina Wiązowna	1 364,5	2 264,3	kanalizacja
RAZEM		104 375,7	189 992,2	

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Departamentu Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWM

Działanie I.2.3.

Budowa i rozbudowa lub modernizacja przemysłowych oczyszczalni ścieków.

W raportowanym okresie, zgodnie z przeprowadzoną ankietyzacją w 8 zakładach przemysłowych zbudowano, rozbudowano lub zmodernizowano oczyszczalnie ścieków, które zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 10. Przedsięwzięcia z zakresu budowy i rozbudowy lub modernizacji przemysłowych oczyszczalni ścieków, realizowane na Mazowszu w latach 2013-2014

Lp.	Jednostka realizująca	Rodzaj działania/charakter inwestycji
1.	PIT-RADWAR S.A. w Warszawie	Budowa oczyszczalni ścieków technologicznych w ramach zadania <i>Modernizacja Galwanizerni i Lakierni</i>
2.	Ciechanowskie Zakłady Drobiarskie CEDROB S.A.	Budowa Magazynu Tymczasowego składowania Osadów ściekowych przy Oczyszczalni Ścieków w Ujazdówku
3.	MLEKOVITA w Baranowie	Modernizacja zakładowej oczyszczalni ścieków
4.	Zakład Produkcyjny Coca-Cola HBC Polska Sp. z o.o. w Radzyminie	Modernizacja tlenowych reaktorów biologicznych w zakładowej oczyszczalni ścieków
5.	Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji spółka z o.o. w Siedlcach	Budowa, rozbudowa lub modernizacja przemysłowych oczyszczalni ścieków.
6.	TIRest Kazimierz Parasiewicz w Mińsku Mazowieckim	Budowa, rozbudowa lub modernizacja przemysłowych oczyszczalni ścieków.
7.	Otwockie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp z o. o.	Budowa, rozbudowa lub modernizacja przemysłowych oczyszczalni ścieków.
8.	AGRO-TECHNIKA S.A. w Ząbkach	Budowa, rozbudowa lub modernizacja przemysłowych oczyszczalni ścieków.

źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów uzyskanych od przedsiębiorstw oraz WIOŚ.

Działanie I.2.4.

Realizacja Programu wyposażenia aglomeracji poniżej 2000 RLM w oczyszczalnię ścieków i systemy kanalizacji zbiorczej

Program wyposażenia aglomeracji poniżej 2000 RLM w oczyszczalnię ścieków i systemy kanalizacji sanitarnej zawiera wykaz aglomeracji o RLM poniżej 2000 wraz z wykazem przedsięwzięć, jakie należy w nich przeprowadzić, aby ścieki przed zrzutem były poddawane odpowiedniemu oczyszczaniu. Inwestycje ujęte w programie dotyczą budowy, rozbudowy i/lub modernizacji oczyszczalni ścieków komunalnych oraz budowy zbiorczych systemów kanalizacyjnych. Program obejmuje 379 aglomeracji, w tym 12 aglomeracji z terenu województwa mazowieckiego. Program od uchwalenia w 2007 r. nie został zaktualizowany.

Zgodnie z przekazanymi ankietami, w latach 2013-2014, w aglomeracjach wpisanych do ww. programu były realizowane następujące inwestycje:

- oczyszczalnię ścieków w gminach: Belsk Duży, Magnuszew, Sulejówek;
- sieć kanalizacyjna w gminach: Belsk Duży, Magnuszew, Poświętne, Sulejówek, Sobolew;
- zakup samochodu komunalnego do konserwacji kanalizacji (Przedsiębiorstwo Wodno Kanalizacyjno Ciepłownicze w Pionkach Sp. z o.o.).

Działanie I.2.5.

Realizacja Programu wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4000 RLM odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód

Dyrektywa 91/271/EWG stawia również wymagania dotyczące ścieków przemysłowych ulegających biodegradacji. W celu koordynacji działań w zakresie spełnienia tych wymagań opracowano *Program wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4 000 równoważnych mieszkańców, odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód*. Określa on potrzeby inwestycyjne w zakresie modernizacji i rozbudowy urządzeń zapewniających osiągnięcie wymaganych standardów ochrony wód w zakładach przemysłu rolno-spożywczego. Program ten zakładał ramy czasowe do 2010 r. i nie został zaktualizowany.

W latach 2013-2014 zadanie to nie było realizowane.

Działanie I.2.6.

Zagospodarowanie ścieków w zabudowie rozproszonej – budowa zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni

Na terenach wiejskich, przy rozproszonej zabudowie, stosuje się rozwiązania mające na celu oczyszczanie ścieków odprowadzanych z indywidualnych gospodarstw. Na obszarach o małej gęstości zaludnienia rozwiązaniem i alternatywą do budowania zbiorczej kanalizacji jest montaż przydomowych oczyszczalni ścieków. Urządzenia do oczyszczania ścieków z indywidualnych gospodarstw muszą w równie efektywnym stopniu oczyszczać ścieki jak duże oczyszczalnie.

W 2013 r. województwo mazowieckie sfinansowało budowę szamba w Bazie Torfy w Karczewie należącej do Mazowieckiego Zarządu Parków Krajobrazowych. Koszt realizacji tej inwestycji wyniósł 9,9 tys. zł.

Zgodnie z ankietami w latach 2013-2014 powstało 4 387 szt. przydomowych oczyszczalni ścieków, z czego WFOŚiGW dofinansował 26 wniosków mieszkańców na kwotę 15 154,1 tys. zł, a w ramach PROW 2007-2013 zrealizowano 31 wniosków na kwotę 23 287,2 tys. zł.

W tabelach 8 i 9 przedstawiono wykaz gmin i jednostek organizacyjnych, które w latach 2013-2014 uzyskały dofinansowanie z PROW 2007-2013 m.in. na zadania związane z budową przydomowych oczyszczalni ścieków.

Działanie I.2.7.

Budowa i modernizacja urządzeń odprowadzających oraz oczyszczających ścieki opadowe oraz roztopowe przy zastosowaniu rozwiązań technicznych zapobiegających bezpośredniemu odprowadzeniu wód opadowych do cieków wodnych

Zgodnie z przekazanymi ankietami w latach 2013-2014 w województwie mazowieckim zrealizowano następujące inwestycje:

- budowa sieci kanalizacji deszczowej w gminach i miastach: Maków Mazowiecki, m.st. Warszawa, Warka, Domanice, Izabelin, Jasieniec, Wołomin, Radom, Kozienice, Zielonka;
- modernizacja i rozbudowa sieci kanalizacji deszczowej w miastach: Radom, Ostrołęka, Mława;
- budowa i modernizacja urządzeń odprowadzających i oczyszczających wody opadowe (w tym budowa oczyszczalni wód opadowych i przyłączy kanalizacji deszczowej) w powiecie mławskim oraz w następujących gminach i miastach: Brok, Ciechanów, Brwinów, Legionowo, Kobyłka, Maków Mazowiecki, Czerwonka, Wąsowo, Andrzejewo, Jasienica, Boguty-Pianki, Krasne, Bulkowo, Radzanowo, Mała Wieś, Bielsk, Stara Biała, Bodzanów, Borowiczki, Wyszogród, Staroźreby, Płock, Gąbin oraz w Radomiu;
- budowa rowów odwadniających w mieście Radom;
- budowa kolektora deszczowego – Rockwool Polska Sp. z o.o. (Zakład w Małkini Górnej);
- modernizacja kolektora deszczowego w mieście Radom;

- odwodnienie budynku oraz utrzymanie i konserwacja urządzeń w m.st. Warszawa;
- montaż pomp separacyjnych w kanalizacji odwadniającej na terenie stacji elektroenergetycznej RPZ Służewiec – RWE Stoen S.A. w Warszawie;
- rozdział kanalizacji ogólnospławnej na sanitarną i deszczową w mieście Płock;
- montaż separatorów w mieście Maków Mazowiecki;
- udrożnienie przepływu wód opadowych pod koroną drogi powiatowej nr 3001W – powiat nowodworski;
- opracowanie koncepcji optymalizacji pracy dla miasta Radom.

Działanie I.2.8.

Podłączenie budynków do istniejących sieci kanalizacyjnej

Zgodnie z otrzymanymi materiałami do istniejącej sieci kanalizacyjnej na Mazowszu w 2013 r. przyłączono 2 003 domy i budynki użyteczności publicznej, a w 2014 r. – 1 801. Najwięcej przyłączy wykonano w gminach i miastach: Izabelin – 597 szt., Łomianki – 450 szt. oraz Chynów – 327 szt.

Działanie I.2.9.

Budowa i modernizacja systemów poboru, przesyłu i uzdatniania wody

Zgodnie z danymi GUS, na terenie województwa mazowieckiego w 2013 r. wybudowano 619,9 km sieci wodociągowej, a w 2014 r. wybudowano 546,8 km sieci wodociągowej.

W 2014 r. województwo mazowieckie sfinansowało budowę stacji uzdatniania wody wraz z przebudową wewnętrznej sieci wodociągowej w Otwocku, na terenie Mazowieckiego Centrum Leczenia Chorób Płuc i Gruźlicy w Otwocku oraz dostawą i montaż stacji uzdatniania wody dla Stacji Dializ wraz z niezbędną instalacją wodno-kanalizacyjną w Międzyzleskim Szpitalu specjalistycznym w Warszawie, o łącznej wartości 295,1 tys. zł.

Wiele przedsięwzięć w zakresie budowy, modernizacji systemów poboru, przesyłu i uzdatniania wody było dofinansowanych w ramach PROW 2007-2013. Wykaz gmin i jednostek organizacyjnych, które w latach 2013-2014 uzyskały dofinansowanie z PROW 2007-2013 na budowę m.in. wodociągów i stacji uzdatniania wody (SUW) został przedstawiony w tabelach 8 i 9.

W latach 2013-2014 dofinansowano 8 zadań z RPO WM 2007-2013, łączna wartość projektów to 27 407,4 tys. zł.

Tabela 11. Lista projektów realizowanych w latach 2013-2014, w ramach RPO WM 2007-2013 Priorytet IV, Działanie 4.1 – Gospodarka wodno-ściekowa

Lp.	Nazwa projektu	Lata realizacji projektu	Całkowity koszt przedsięwzięcia [tys. zł]
1.	Uporządkowanie gospodarki ściekowej w zlewni jezior Ciechomiczkiego, Górskiego i Zdworskiego w Gminie Łąck – etap I	2009-2014	10 090,3
2.	Budowa wodociągu w miejscowościach Strzałki, Brzozówka, Chudek, Gleba, Kierzek, Piasecznia, Kolonie Kadzidla i Kolonie Dylewa wraz z rozbudową stacji wodociągowej i kanalizacji sanitarnej w Kadzidle	2009-2013	6 124,6
3.	Budowa sieci wodociągowej w rejonie SUW Boże (gmina Stromiec).	2012-2013	5 101,5
4.	Budowa stacji ujęcia i uzdatniania wody w miejscowości Boże (gmina Stromiec).	2012-2013	1 376,0
5.	Rozbudowa Stacji Uzdatniania Wody w Trzcincu (gmina Pułtusk)	2010-2014	1 235,7
6.	Budowa sieci wodociągowej w miejscowości Lipa, Chmielewo, Gnojno.	2010-2013	1 120,7
7.	Budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Gajówka Zachodnia wraz z siecią wodociągową rozdzielczą w miejscowościach Gajówka Zachodnia – Topór – Grabowiec oraz Drgicz – Zgrzebichy, gm. Stoczek	2014	1 346,8
8.	Budowa Stacji Uzdatniania wody wraz z infrastrukturą techniczną w m. Wólka Gonciarska w ramach inwestycji „WODOCIĄG – WÓLKA GONCIARSKA„, Budowa sieci wodociągowej i rozdzielczej z przyłączami w m. Niedarczów Dolny Wieś i Niedarczów Dolny Kolonia	2014	1 011,8

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet i danych z Departamentu Rozwoju Regionalnego i Funduszy Europejskich UMWM

Dodatkowo na terenie wsi Paczew, gmina Mogielnica, w 2013 r. wybudowała sieć wodociągową (2,5825 km). Zadanie to finansowane było ze środków własnych.

Kierunek działań – Redukcja zanieczyszczeń wód spowodowanych działalnością rolniczą

Działanie I.2.10.

Realizacja programów działań na obszarach szczególnie narażonych na azotany pochodzenia rolniczego

W latach 2013-2014 MODR Warszawa wziął udział w realizacji 5-ciu programów działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych (OSN), obszarów wyodrębnionych w województwie mazowieckim przez RZGW w oparciu o wyniki badań i analiz jakości wody, w związku z realizacją w Polsce unijnej Dyrektywy Azotanowej.

1. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Bug od Tocznnej do Broku.

2. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych Dopływ Narwi od Orzu do Pełty, Krępianka, Niestępówka, Pniewnik i Wkra.
3. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Skrwa Lewa.
4. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Prawostronne dopływy Zbiornika Włocławek.
5. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Bzura.

W ramach realizacji programów działań dla OSN na terenie województwa mazowieckiego uzyskano następujące rezultaty:

- zorganizowano 157 szkoleń, podczas których przeszkolono 495 rolników;
- doradcy rolniczy MODR Warszawa udzielili 5 721 porad oraz konsultacji dotyczących OSN.

Wszelkie koszty związane z realizacją ww. programów finansowane były ze środków województwa mazowieckiego i wynosiły odpowiednio w 2013 r. – 166,4 tys. zł, a w 2014 r. – 177,8 tys. zł.

WIOŚ realizował *Monitoring jakości wód powierzchniowych i podziemnych oraz kontrole rolniczych źródeł zanieczyszczenia na terenie obszarów szczególnie narażonych na azotany pochodzenia rolniczego*, którego celem było badanie jakości wód jednolitych części wód powierzchniowych w OSN: Bug od Tocznej do Broku, Bzura, Dopływy Narwi od Orzu do Zb. Dębe, Krępianka, Niestępówka, Prawostronne dopływy Zb. Włocławek, Wkra, Skrwa Lewa i wód podziemnych w OSN Pniewnik (gmina Korytnica). Przeprowadzono kontrolę przestrzegania przez rolników obowiązków nałożonych programami działań, mającymi na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych.

Realizacja projektu w 2013 r. obejmowała wykonanie w ramach:

- monitoringu wód powierzchniowych – 2 632 analizy jakości wody w zakresie 18 wskaźników w 14 punktach pomiarowo-kontrolnych;
- monitoringu wód podziemnych – 66 analiz jakości wody w zakresie 11 wskaźników w 3 punktach pomiarowo-kontrolnych;
- działań inspekcyjnych – kontroli 13 gospodarstw rolnych.

Realizacja projektu w 2014 r. obejmowała wykonanie w ramach:

- monitoringu wód powierzchniowych – 3 760 analiz jakości wody w zakresie 18 wskaźników w 20 punktach pomiarowo-kontrolnych;
- monitoringu wód podziemnych – 66 analiz jakości wody w zakresie 11 wskaźników w 3 punktach pomiarowo-kontrolnych;
- działań inspekcyjnych – kontroli 32 gospodarstw rolnych.

Uzyskane wyniki zestawiono w wymaganych formularzach i przekazano do Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie.

RZGW prowadził działania mające na celu zapobieganie pogorszeniu stanu wód oraz poprawę stanu wód, w których pogorszenie już nastąpiło. Prowadzony był monitoring jakości wód powierzchniowych i podziemnych. Ponadto, wdrażane były działania w zakresie edukacji rolników, których efektem powinna być poprawa w zakresie praktyk rolniczych stosowanych na OSN, zdobycia przez prowadzących działalność rolniczą na OSN umiejętności identyfikowania, przewidywania i rozwiązywania problemów, w szczególności z zakresu ochrony środowiska, występujących na obszarach gospodarowania rolniczego oraz wiedzy na temat ograniczania negatywnego wpływu rolnictwa na jakość wód. W 2013 r. prowadzono monitoring jakości wód powierzchniowych w 14 punktach pomiarowo-kontrolnych (6 pomiarów w każdym ppk) zlokalizowanych w 7 OSN oraz monitoring jakości wód podziemnych w 3 punktach pomiarowo-kontrolnych (1 pomiar w każdym ppk) w 1 OSN. Przeprowadzono 13 kontroli podmiotów prowadzących działalność rolniczą na OSN (kontrolami objęto 4 OSN). W zakresie działań edukacyjnych przeprowadzono 1 konferencję, 50 szkoleń oraz udzielono porad indywidualnych.

Natomiast w 2014 r. prowadzono monitoring jakości wód powierzchniowych w 20 punktach pomiarowo-kontrolnych (6 pomiarów w każdym ppk) zlokalizowanych w 6 OSN oraz monitoring jakości wód podziemnych w 3 punktach pomiarowo-kontrolnych (1 pomiar w każdym ppk) na 1 OSN. Przeprowadzono 7 kontroli podmiotów prowadzących działalność rolniczą na OSN (kontrolami objęto 4 OSN). W zakresie działań edukacyjnych przeprowadzono 60 szkoleń oraz 10 spotkań informacyjnych.

Działanie I.2.11.

Właściwe stosowanie i przechowywanie nawozów naturalnych

Do właściwego składowania i przechowywania odchodów zwierzęcych służą zbiorniki na gnojówkę i płyty obornikowe.

Zgodnie z przekazanymi ankietami:

- w gminie Lutocin wybudowano:
  - w 2013 r. – 9 płyt obornikowych oraz 18 zbiorników na gnojowicę;
  - w 2014 r. – 14 płyt obornikowych oraz 19 zbiorników na gnojowicę;
- w gminie Regimin wybudowano:
  - w 2013 r. – 3 płyty obornikowe wraz ze zbiornikami na gnojowicę;
  - w 2014 r. – 4 płyty obornikowe wraz ze zbiornikami na gnojowicę;
- Starosta Powiatu Wołomińskiego wydał w 2014 r. 1 pozwolenie na budowę oraz 1 zgłoszenie zamiaru budowy lub wykonywania robót nie objętych obowiązkiem uzyskania pozwolenia na budowę.

Działania I.2.12.

Wprowadzenie technologii produkcji ograniczających ilość zanieczyszczeń wprowadzonych do wód (m.in. zamknięte obiegi wód technologicznych)

Z materiałów przekazanych przez przedsiębiorstwa wynika, że wprowadzanie technologii produkcji ograniczających ilość zanieczyszczeń wprowadzanych do wód (m.in. zamknięte obiegi wód technologicznych) zrealizowała tylko firma Agrofreeze S.A. w Zajezerzu.

Dodatkowo z informacji GUS wynika, że odsetek zakładów wyposażonych w obiegi zamknięte wód technologicznych uległ zmniejszeniu w stosunku do 2012 r. i wynosił odpowiednio w:

- 2012 r. – 39,3%;
- 2013 r. – 39,4%;
- 2014 r. – 38,7%.

Działanie I.2.13.

Renaturyzacja zbiorników wodnych (m.in. renaturyzacja jezior w gminie Łąck - powiat płocki)

Głównym celem działania jest konieczność niezwłocznego podjęcia działań mających na celu ratowanie jezior w gminie Łąck, powiat płocki, a przede wszystkim: przywrócenie utraconej retencji wodnej, poprawę jakości wód, właściwe zagospodarowanie przestrzeni wokół jezior.

W latach 2013-2014 WZMiUW kontynuował prace w zakresie renaturyzacji jezior. Przeprowadzono m.in.: montaż i demontaż na jeziorach: Zdrowskim i Ciechomickim barier biologicznych ze słomy jęczmiennej ograniczających rozwój zakwitów sinicowych oraz prace uzupełniające na wyspie makrofitowej polegające na dosadzeniu roślin. System korzeniowy wyspy wspomaga proces oczyszczania wód jeziora Zdrowskiego. W ramach działań renaturyzacji dokonano bagrowania zachodniej części jeziora Zdrowskiego w ilości 4 050m³ upłynnionego osadu, a wraz z nim dużych pokładów azotu i fosforu. W 2014 r. Gmina Łąck uruchomiła oczyszczalnię ścieków i wybudowała 16 km kolektorów ściekowych m.in. wokół jeziora Zdrowskiego oraz dokonano wykoszenia trzciny. Zabieg ten ograniczył dopływ puli biogenów do wód jeziora.

W latach 2013-2014:

- zamontowano bariery biologiczne na jeziorach Ciechomickim po 1 i Zdrowskim po 6 (większa przezroczystość wody, zmniejszenie zakwitów sinicowych);
- prowadzono monitoring ilości i jakości wód dopływających do jeziora Zdrowskiego (udowodniono, że rów R5 jest głównym ciekim doprowadzającym zanieczyszczenia do zbiornika, przyjęto propozycje rozwiązania problemu, wyliczono roczny bilans nutrientów dopływających ze zlewni do jeziora), zabiegi te wpłynęły pozytywnie na stan wód jeziora - odpływ zanieczyszczeń z cieku od Koszelewa (rowu melioracyjnego R5). Prowadzono uzupełnienia podłoża roślinami na wyspie makrofitowej, zainstalowanej na Jez. Zdrowskim;
- odmulono część Jez. Zdrowskiego (pogłębienie jeziora, usunięcie nadmiaru osadów dennych w ilości 1 054 m³, a wraz z nim dużych pokładów fosforu i azotu);
- wykoszono trzciny (wyniesienie z jeziora materii organicznej wraz z zanieczyszczeniami w nią wbudowanymi);
- prowadzono prace utrzymaniowe i remontowo-naprawcze cieku Wielka Struga na terenie gminy Łąck i Gąbin (obniżenie dna, zapewnienie drożności koryta i swobodnego dostępu do cieku, uszczelnienie koryta);
- zrealizowano inwestycję dotyczącą budowy oczyszczalni ścieków w Zaździerzcu, wraz z siecią kanalizacji sanitarnej (porządkowanie gospodarki ściekowej w zlewniach jezior, eliminacja zrzutów nieoczyszczonych ścieków do wód gruntowych);
- przedstawiono koncepcję wydobywania i zagospodarowywania osadów dennych z Jez. Zdrowskiego (głębsze jezioro bez fosforu, odwodniony osad może być wykorzystany jako opał, a otrzymany popiół w wyniku spalania poddany dalszej obróbce i po dodaniu Mg i NH₄ powstałby struwit – jeden z najlepszych nawozów sztucznych);
- przedstawiono nowy sposób zabezpieczenia kąpielisk przed zakwitami sinicowymi (zwiększenie przejrzystości i jakości wody);
- wpompowano wody do jezior Ciechomickiego i Zdrowskiego (podniesienie i utrzymanie odpowiedniego poziomu wód w jeziorach);
- wypompowano 4 050 m³ osadów dennych w zachodniej części Jez. Zdrowskiego na brzeg zbiornika (pogłębienie jeziora, usunięcie nadmiaru osadów zawierających duże pokłady fosforu i azotu, konsolidacja osadów przed ich wykorzystaniem);
- zakupiono pompę KSB do zasilania w wodę jezior Zdrowskiego i Ciechomickiego.

W 2014 r. powiat zwoleński realizował projekt *Sycyna – wokół gniazda ojczystego Jana Kochanowskiego*, którego głównym celem było zwiększenie atrakcyjności turystycznej powiatu zwoleńskiego, poprzez rozbudowę infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej oraz zintensyfikowanie działań z zakresu edukacji przyrodniczo-historycznej. Inwestycja polegała na budowie i odbudowie urządzeń wodnych - stawów, mnichów i zastawki, położonych na działkach zlokalizowanych w miejscowości Sycyna, gmina Zwoleń, powiat zwoleński. Celem przedsięwzięcia była również budowa na terenie zespołu przyrodniczo-historycznego „Sycyna” ścieżki edukacji ekologicznej oraz promowania aktywnych form jej prowadzenia. Realizacja tego zadania nada większego

znaczenia miejscu urodzenia Jana Kochanowskiego, jego eksponowaniu i utrwaleniu w świadomości społeczeństwa, w powiązaniu z ochroną wyjątkowo cennych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego. Terenowa ścieżka edukacyjna zlokalizowana będzie na terenie obejmującym stawy w dolinie Sycynki wchodzące w skład zespołu przyrodniczo-historycznego „Sycyna”. Na groblach wokół stawów zlokalizowano ciąg pieszy, a przy nim dwa pomosty widokowe i pięć punktów widokowych wraz z tablicami informacyjnymi i ławeczkami. Pomosty widokowe usytuowane są nad gruntem, wsparte na palach drewnianych, a ciąg pieszy został wykonany z materiałów naturalnych typu piasek i kamienie. W związku z tym, 100% terenu objętego inwestycją jest obszarem czynnym biologicznie.

Na realizację tych przedsięwzięć w latach 2013-2014 wydatkowano kwotę 1 171,2 tys. zł. Finansowanie oparte było na środkach budżetu województwa, środkach budżetu państwa, RPO WM 2007-2013 oraz dotacji z WFOŚiGW.

Działanie I.2.14.

Ustanowienie obszarów ochronnych dla GZWP oraz stref ochronnych ujęć wody oraz

Działanie I.2.15.

Opracowanie dokumentacji hydrogeologicznej dla GZWP

RZGW w Warszawie w 2014 r. ustanowił 3 strefy ochronne ujęć wody (3 wydane rozporządzenia Dyrektora RZGW w Warszawie).

Celem przedsięwzięcia było udokumentowanie warunków hydrologicznych, w związku z ustanowieniem obszarów ochronnych dla 101 dotychczas nieudokumentowanych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP) w Polsce oraz dokonaniem zmian w dotychczas wykonanych dokumentacjach dla 15 zbiorników obejmujących ich dostosowanie do obowiązujących przepisów prawnych i ustaleń zawartych w *Metodyce wyznaczania obszarów ochronnych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych dla potrzeb planowania i gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy*.

Ustalenia zawarte w dokumentacjach hydrologicznych poszczególnych zbiorników będą podstawą dla formalnego ustanowienia ich obszarów ochronnych, co stanowi istotny element opracowania i wdrażania przez KZGW i regionalne zarządy gospodarki wodnej programów gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy, dla potrzeb osiągnięcia dobrego stanu wód podziemnych, służących do zaopatrzenia ludności w wodę do picia.

Całość prac została podzielona na trzy etapy:

- etap I – realizowany w latach 2009-2011, dotyczy opracowania 29 dokumentacji hydrogeologicznych GZWP i 15 zmian dokumentacji hydrologicznych;
- etap II – w latach 2011-2013, dotyczy prac nad udokumentowaniem 33 GZWP;
- etap III – w latach 2013-2015, dotyczy prac nad udokumentowaniem 39 GZWP.

Spośród 15 GZWP wymienionych w *Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 roku* dokumentacje hydrologiczne zostały sporządzone w ramach III etapu prac w 2014 r. dla 3 GZWP:

- GZWP 214 Zbiornik Działdowo;
- GZWP 221 Dolina kopalna Wyszaków;
- GZWP 404 Zbiornik Koluśki-Tomaszów.

Kierunek działań – Monitoring jakości wód

Działanie I.2.16.

Kontynuacja i dalszy rozwój sieci monitoringu jakości wód powierzchniowych i podziemnych

Celem monitoringu wód powierzchniowych jest uzyskanie informacji dla potrzeb planowania w gospodarowaniu wodami, informacji o stanie ekologicznym i stanie chemicznym wód powierzchniowych, stopniu narażenia wód na eutrofizację ze źródeł komunalnych i rolniczych.

W latach 2013-2014 PIG/PIB prowadził monitoring stanu chemicznego oraz ocenę stanu jednolitych części wód podziemnych w dorzeczach. Zadanie realizowane było na zlecenie GIOŚ – umowa nr 21/2012/F. W latach 2013-2014 wykonano następujące zadania:

- Zadanie nr 4 Przygotowanie punktów pomiarowych do pobrania próbek wody i pobranie próbek wody w ramach monitoringu operacyjnego (2 opróbowania x ok. 300 punktów);
- Zadanie nr 5 Wykonanie analiz fizyczno-chemicznych w zakresie elementów nieorganicznych, próbek wody pobranych w ramach monitoringu operacyjnego (2 opróbowania x ok. 300 punktów);
- Zadanie nr 6 Wykonanie oznaczeń substancji organicznych w próbkach wody pobranych w ramach monitoringu operacyjnego (2 opróbowania);
- Zadanie nr 11 Administracja bazy danych Monitoringu Wód Podziemnych w zakresie danych chemicznych; archiwizacja wyników z monitoringu stanu chemicznego wód podziemnych; coroczne opracowywanie wyników monitoringu stanu chemicznego w układzie zlewniowym i w granicach województw.

W latach objętych *Raportem*, WIOŚ prowadził również monitoring jakości wód powierzchniowych i podziemnych w ramach realizacji zadania *Monitoring środowiska w woj. mazowieckim*. W ramach monitoringu wód powierzchniowych i podziemnych (bez OSN i badań Jeziora Zdwojskiego w ramach projektu jego renaturyzacji) w 2013 r. pobrano ogółem 912 próbek wody do badań wskaźników fizyko-chemicznych i biologicznych, wykonano 11 538 pomiarów i oznaczeń.

W ramach monitoringu wód powierzchniowych i podziemnych (bez OSN i badań Jeziora Zdwojskiego w ramach projektu jego renaturyzacji) w 2014 r. pobrano ogółem 1 161 próbek wody do badań wskaźników fizykochemicznych i biologicznych, wykonano 16 230 pomiarów i oznaczeń.

Po zakończeniu cyklów badawczych i przeanalizowaniu wyników wykonanych badań monitoringowych wykonane zostały oceny jakości wód, które są przedstawiane w raportach o stanie środowiska oraz udostępniane na stronie internetowej WIOŚ.

W wyniku monitoringu diagnostycznego, prowadzonego przez WIOŚ w Warszawie w cyklu monitoringowym w latach 2012-2014, dokonano klasyfikacji elementów biologicznych jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP). Badania przeprowadzono dla 152 JCWP - dla tych parametrów stwierdzono, iż 4 JCWP (ponad 2%) znajdują się w I klasie (dla elementów biologicznych), 24 JCWP (ponad 15%) znajduje się w II klasie, 78 JCWP (ok. 51%) sklasyfikowano do III klasy, 36 JCWP (ponad 23%) w IV, natomiast 10 JCWP (ponad 15%) znalazło się w V klasie.

W wyniku klasyfikacji elementów hydromorfologicznych 52 JCWP (ok. 34%) przyporządkowano do klasy I. Do klasy II zakwalifikowano 99 JCWP (około 65%).

W wyniku badań elementów fizykochemicznych, jedynie 2 JCWP (ok. 1%) zaklasyfikowano do I klasy, aż 73 JCWP posiadały klasę II (48%), natomiast dla 76 JCWP (50%) oceniono stan/potencjał jako poniżej dobrego.

Monitoring wykonany w latach 2012-2014 wykazał, że stan/potencjał ekologiczny jedynie dla 6% badanych JCWP można uznać za dobry, natomiast 63% to wody o umiarkowanym stanie, a 31% o słabym stanie.

WIOŚ w Warszawie, w latach 2010-2014 wykonał także badania monitoringowe jezior. Stan ekologiczny w większości był słaby lub zły, a stan JCW w większości był zły. Tylko jezioro Białe, charakteryzowało się bardzo dobrym stanem ekologicznym oraz dobrym stanem JCW. Stan chemiczny wszystkich badanych jezior był dobry.

Celem monitoringu jakości wód podziemnych jest dostarczenie informacji o stanie chemicznym wód, śledzenie jego zmian oraz ocena skuteczności podejmowanych działań ochronnych. W 2014 r. w 19 punktach (co stanowiło 90,5% otworów badawczych) stwierdzono wody o dobrej i zadowalającej jakości (klasa II i III wód, klasy I nie odnotowano), natomiast w 2 punktach (9,5%) – wody o niezadowalającej jakości (klasa IV, klasy V nie odnotowano). Najwięcej ujęć zaklasyfikowano do wód II klasy jakości – wód dobrej jakości, bo aż 11 (52,4%), są one zlokalizowane w obrębie JCWPd nr 48, 49, 50, 51, 53 oraz 65. Do III klasy jakości – wód zadowalającej jakości zaklasyfikowano 8 ujęć (38,1%) zlokalizowanych w obrębie JCWPd nr 48, 49, 54, 65, 102.

Niezadowalającą jakość wód (IV klasę) zanotowano zaledwie w 2 ujęciach:

w punkcie nr 2167 – Wymyśle Polskie;

w punkcie nr 17 – Pniewnik – był to jedyny punkt dla którego na przestrzeni ostatnich lat zanotowano pogorszenie jakości wód.

O słabym stanie płytkich wód gruntowych w tych lokalizacjach zdecydowało stężenie azotanów. W punktach badawczych od kilku lat obserwowane były wysokie stężenia azotanów. W punkcie nr 2167 – Wymyśle Polskie – wartość powyżej granicznej odnotowano w całym trzyletnim cyklu pomiarów. Utrzymująca się wysoka zawartość azotanów wymaga podjęcia działań ochronnych oraz dalszych badań monitoringowych w tym rejonie.

Analizując wyniki pomiarów jakości wód podziemnych w województwie mazowieckim na przestrzeni lat 2012-2014 należy stwierdzić, iż jakość wód podziemnych ulega stopniowej poprawie.

I.3. Cel średniokresowy – Racjonalna gospodarka odpadami

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 22 działań średniokresowych w ramach celu średniokresowego – **Racjonalna gospodarka odpadami**.

Tabela 12. Kierunki działań i działania w ramach celu średniokresowego – Racjonalna gospodarka odpadami

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Zmniejszenie ilości odpadów kierowanych na składowiska odpadów, w tym zmniejszenie masy składowanych odpadów do max. 60% wytworzonych odpadów			
I.3.1.	Objęcie zorganizowanym systemem odbierania odpadów komunalnych wszystkich mieszkańców	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	↔
I.3.2.	Objęcie wszystkich mieszkańców systemem selektywnego zbierania odpadów komunalnych	gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	↔
I.3.3.	Zorganizowanie systemu zbierania, sortowania i odzysku odpadów komunalnych ulegających biodegradacji	gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	↔
I.3.4.	Wdrożenie nowych technologii w zakresie odzysku, recyklingu i zmniejszenia ilości odpadów	powiaty, gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	↔
I.3.5.	Zwiększenie udziału odzysku odpadów, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska	gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	↔

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Tworzenie regionalnych systemów gospodarki odpadami			
I.3.6.	Wyznaczenie i budowa regionalnych zakładów gospodarki odpadami	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	→
Kierunek działań – Dostosowanie składowisk odpadów do standardów UE			
I.3.7.	Kontrola sprawdzająca dostosowanie składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, na których są składowane odpady komunalne do standardów UE	WIOŚ	→
I.3.8.	Zamknięcie składowisk, które nie spełniają obowiązujących wymogów	Województwo Mazowieckie, powiaty, gminy	→
I.3.9.	Modernizacja składowisk odpadów	gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	→
I.3.10.	Rekultywacja zamkniętych składowisk odpadów	przedsiębiorstwa komunalne, gminy, miasta, powiaty	→
Kierunek działań – Likwidacja mogilników			
I.3.11.	Likwidacja mogilnika Zajezerze-Nagórnik	Województwo Mazowieckie, WFOŚiGW	↑
Kierunek działań – Usunięcie i unieszkodliwienie do 2032 r. wszystkich wyrobów zawierających azbest			
I.3.12.	Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta, przedsiębiorstwa	→
I.3.13.	Przygotowanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest	gminy, miasta	→
I.3.14.	Usuwanie wyrobów zawierających azbest	gminy, miasta i powiaty, przedsiębiorstwa	→
I.3.15.	Budowa składowisk odpadów azbestowych	zarządzający składowiskami	↓
I.3.16.	Monitoring usuwania wyrobów zawierających azbest	Województwo Mazowieckie	→
Kierunek działań – Właściwe zagospodarowanie komunalnych osadów ściekowych			
I.3.17.	Minimalizacja oddziaływania na środowisko osadów ściekowych poprzez prawidłowe ich zagospodarowanie	gminy, miasta, powiaty, przedsiębiorstwa komunalne	→
Kierunek działań – Kontynuacja procesu usuwania PCB ze środowiska			
I.3.18.	Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających PCB	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta	→
I.3.19.	Kontrola przedsiębiorców w celu oceny realizacji zadania polegającego na zaprzestaniu użytkowania instalacji i urządzeń zawierających PCB; dekontaminacja i unieszkodliwienie PCB	WIOŚ	→
I.3.20.	Sukcesywna likwidacja odpadów zawierających PCB o stężeniu poniżej 50 ppm	przedsiębiorstwa	↑
Kierunek działań – Eliminacja praktyk nielegalnego składowania odpadów			
I.3.21.	Likwidacja nielegalnych miejsc składowania odpadów komunalnych	gminy, miasta, powiaty	→
I.3.22.	Realizacja programu <i>Czyste Lasy na Mazowszu</i>	gminy, miasta, MZPK, RDLP	→

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: gostyniński, pruszkowski, radomski, wołomiński

miasta i gminy: Andrzejewo, Baranowo, Belsk Duży, Białobrzegi, Bielany, Bielsk, Biezuń (m.), Błędów, Bodzanów, Borkowice, Borowie, Brańszczyk, Brok, Brudzeń Duży, Brwinów, Cegłów, Chorzele, Chynów, Ciepiałów, Czarnia, Czerwin, Czerwonka, Dąbrówka, Dębe Wielkie, Długosiodło, Domanice, Drobin (m.), Dzierżążnia, Dzierzgowo, Garbatka-Letnisko, Garwolin (m.), Głinojeck, Gołymyn, Gostynin (m.), Goworowo, Gozdowo, Góra Kalwaria, Gózd, Grębków, Grodzisk Mazowiecki, Grójec, Grójec, Grudusk, Gzy, Halinów, Huszlew, Iłża (m.), Izabelin, Jabłonna, Jadów, Jaktorów, Jakubów, Jasieniec, Jastrząb, Jedlińsk, Jednorozec, Józefów, Kadziło, Kałuszyn, Kampinos, Karczew, Karniewo, Klembów, Klwów, Kobiel, Kobyłka, Kotuń, Kozienice, Krasnosielc, Kuczbork – Osada, Legionowo, Lelis, Leoncin, Leszno, Lesznowola, Lubowidz, Lutocin, Łaskarzew, Łąck, Łomianki, Łosice, Łyse, Maciejowice, Magnuszew, Maków Mazowiecki, Małkinia Górna, Marki, Miarki, Miastków Kościelny, Miedzna, Mińsk Mazowiecki (m.), Mirów, Mława, Mochowo, Mogielnica, Mokobody, Mordy (m.), Mrozy, Mszczonów, Myszczyniec, Nadarzyn, Nasielsk, Nieporęt, Nowy Dwór Mazowiecki, Nowe Miasto nad Pilicą, Nowy Duninów, Obryte, Odrzywół, Olszanka, Opingóra Górzana, Osieck, Ostrołęka (m.), Ostrów Mazowiecka (m.), Otwock, Ożarów Mazowiecki, Paprotnia, Parysów, Piaseczno (m.), Piastów, Pionki, Platerów, Płoniawy-Bramura, Płock, Płońsk (m.), Policzna, Pomiechówek, Poświętne, Prażmów, Promna, Pruszków, Przasnysz, Przesmyki, Przyłek, Przytyk, Pułtusk, Raciąż, Radom, Radzanów, Radzymin, Regimin, Repki, Rościszewo, Różan, Rusinów, Rybno, Rząśnik, Rzekuń, Sabnie, Sanniki, Sarnaki, Serock, Siemiątkowo, Siedlce, Siennica, Sienno, Sierpc (m.), Skaryszew, Słubice, Sobolew, Sochaczew, Sokołów Podlaski (m.), Solec nad Wisłą, Somianka, Stanisławów, Staroźreby, Staroźreby / Brudzeń Duży, Stary Lubotyń, Sterdyń, Stoczek, Stromniec, Stupsk, Sulejówek, Sypniewo, Sypniewo,

Szczawin Kościelny, Szczutowo, Szelków, Szreńsk, Szydłowiec, Teresin, Tłuszcz, Toczów, Troszyn, Warka, Wąsewo, Węgrów, Wiecznia Kościelna, Wierzbica, Wierzbno, Wilga, Wiskitki, Wiśniewo, Wodynie, Wołomin, Wyszów, Wyszogród, Wyśmierzyce, Zabrodzie, Zakroczym, Zakrzew, Załuski, Zaręby Kościelne, Zielonka (m.), Zwolen, Żabia Wola, Żelechów, Żuromin, Żyrardów

przedsiębiorstwa realizujące działania: BYŚ Wojciech Byśkiniewicz w Warszawie, ENERGA Elektrownie Ostrołęka S.A, Koziennicka Gospodarka Komunalna Sp. z o.o., Miejski Zakład Dróg i Zieleni w Wołominie, Miejski Zakład Oczyszczania Miasta w Wołominie, Miejski Zakład Oczyszczania w Pruszkowie, Miejski Zakład Oczyszczania w Wołominie Sp. z o. o., Miejskie Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Warszawie, Miejsko-gminny Zakład Gospodarki Komunalnej w Serocku, NOVAGO Sp. z o. o. w Mławie, PG INWEST Sp. z o.o. w Kobyłce, PGNiG TERMIKA S.A w Warszawie, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej „Legionowo” Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej "Żyrardów" Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Węgrowie Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Żyrardów Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe „RADKOM” Sp. z o.o. w Radomiu, Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Ciechanowie, MPWiK w m.st. Warszawie S.A., Wodociągi Miejskie w Radomiu Sp. z o.o., Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Ostrowi Mazowieckiej, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Sierpcu Sp. z o.o., Zakład Unieszkodliwiania Odpadów Promieniotwórczych w miejscowości Świerk-Otwock, Zakład Utylizacji Odpadów Komunalnych w Kobiernikach k/Płocka Sp. z o.o., Zakład Utylizacji Odpadów Sp. z o.o. w Siedlcach

inne instytucje realizujące działania: Związek Gmin Regionu Płockiego, Związek Komunalny "Nieskażone Środowisko" z siedzibą w Łosicach

Kierunek działań – Zmniejszenie ilości odpadów kierowanych na składowiska odpadów, w tym zmniejszenie masy składowanych odpadów do max. 60% wytworzonych odpadów

Działanie I.3.1.

Objęcie zorganizowanym systemem odbierania odpadów komunalnych wszystkich mieszkańców

Dnia 1 stycznia 2012 r. weszła w życie ustawa o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw⁸, która zmieniła system gospodarowania odpadami komunalnymi. Zmiany zostały również zawarte w przepisach nowej ustawy o odpadach.⁹ Dotychczasowy system oparty na umowach zawieranych indywidualnie przez mieszkańców z firmami wywozowymi zajmującymi się odbiorem i utylizacją odpadów został zastąpiony nowym, w którym to gmina staje się właścicielem odpadów komunalnych powstających na jej terenie i na gminie spoczywa obowiązek zorganizowania sprawnego systemu gospodarki odpadami dla swoich mieszkańców. Do obowiązków gminy należy między innymi prowadzenie sprawozdawczości polegającej na sporządzaniu rocznych sprawozdań z realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi, na podstawie których przygotowywane jest jedno zbiorcze sprawozdanie dotyczące wszystkich gmin, które Marszałek Województwa przekazuje do Ministra Środowiska.

W 2014 r. opracowano Sprawozdanie z realizacji Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza za okres od dnia 1 stycznia 2011 r. do dnia 31 grudnia 2013 r.

Ponadto gminy zostały zobowiązane do wyłonienia w drodze przetargu przedsiębiorstwa odbierającego odpady oraz dokonywania rozliczeń finansowych za ich odbiór. System ten ma doprowadzić m.in. do osiągnięcia konkretnego efektu ekologicznego, jakim jest zwiększenie ilości odzyskiwanych surowców wtórnych.

Nowelizacja ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach wprowadziła szereg istotnych zmian do obecnego systemu gospodarki odpadami komunalnymi. Ustawa nałożyła nowe obowiązki na samorządy, podmioty odbierające odpady komunalne oraz na właścicieli nieruchomości. Zmiany te mają na celu poprawę obecnego systemu gospodarowania odpadami oraz gwarancję szczelności systemu gospodarki odpadami, a w szczególności objęcia wszystkich mieszkańców odbiorem odpadów na jednakowych zasadach.

W latach 2013-2014 Marszałek Województwa Mazowieckiego w zakresie gospodarki odpadami wydał 342 decyzje, w tym 178 w 2013 r. oraz 164 w 2014 r.

W latach 2013-2014 zorganizowanym systemem odbioru odpadów komunalnych zostało objętych 100% mieszkańców. W 2014 r. z terenu województwa mazowieckiego zebrano 1 399 tys. Mg odpadów komunalnych, z czego 248 tys. Mg stanowiły odpady zebrane selektywnie. Z kolei w 2013 r. masa zebranych w ciągu roku odpadów komunalnych była niższa i wynosiła 1 332 tys. Mg, z czego 194 tys. Mg stanowiły odpady zebrane selektywnie.

Działanie I.3.2.

Objęcie wszystkich mieszkańców systemem selektywnego zbierania odpadów komunalnych

Zgodnie z nowelizacją ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, wszystkie gminy są zobligowane do prowadzenia selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, tworzenia punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych (PSZOK), osiągnięcia odpowiedniego poziomu ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania, poziomów recyklingu i przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła odebranych z obszaru gminy, poziomu recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych z odebranych z obszaru gminy odpadów komunalnych oraz prowadzenia działań informacyjnych i edukacyjnych w zakresie prawidłowego gospodarowania odpadami

⁸ źródło: Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. 2016 poz. 250, z późn. zm.)

⁹ źródło: Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. 2013 r., poz. 21, z późn. zm.)

komunalnymi, a w szczególności w zakresie selektywnego zbierania odpadów komunalnych.

W latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego zorganizowanym systemem odbioru odpadów komunalnych zostało objętych 100% mieszkańców.

Z informacji zawartych w sprawozdaniach wójtów, burmistrzów, prezydentów miast z realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi wynika, że w województwie mazowieckim w 2014 r. przyjmowało, bądź będzie przyjmowało od 2015 r. odpady 208 PSZOKów. Należy nadmienić, że zgodnie z ustawą o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, gminy mogą samodzielnie lub wspólnie z inną gminą lub gminami utworzyć co najmniej jeden stacjonarny punkt. W związku z czym, liczba PSZOKów może być większa niż w rzeczywistości, gdyż każda z gmin może wykazać punkt międzygminny niezależnie.

W 2014 r. z terenu województwa mazowieckiego selektywnie odebrano łącznie 203 676,8 Mg odpadów, co stanowi nieco ponad 14% ogólnej masy odebranych w województwie odpadów komunalnych. Wśród odpadów odebranych selektywnie największą ilość stanowiły zmieszane odpady opakowaniowe (stanowiły one ok. połowę odpadów selektywnie odebranych i ok. 7% odpadów komunalnych odebranych ogółem). Odpady te są poddawane procesom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia, a także odzysku: takim jak przetwarzane metodami biologiczno – mechanicznymi (rozdrabnianie, kompostowanie, odzysk materiałów takich jak metale). Ok. 63,5% masy odpadów poddano recyklingowi, a dalsze 2,3% masy odpadów przygotowano do ponownego użycia.

W 2013 r. masa odpadów selektywnie odebranych z terenu województwa mazowieckiego wyniosła 155 736 Mg, tj. o 47 940,8 Mg odpadów mniej w porównaniu do 2014 r. Recyklingowi poddano prawie 83% masy odpadów. Analizując sprawozdania gminne za lata 2013-2014 można zauważyć systematyczny wzrost w ilości odebranych selektywnie odpadów komunalnych z terenu województwa mazowieckiego.¹⁰

W 2013 r. 56 gmin z terenu województwa mazowieckiego nie osiągnęło zakładanego poziomu recyklingu i przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych, szkła, natomiast w 2014 r. liczba ta zmniejszyła się do 24 gmin.¹¹

Osiągnięte przez gminy poziomy recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła oblicza się zgodnie z metodyką określoną w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 29 maja 2012 r. w sprawie poziomów recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami niektórych frakcji odpadów komunalnych.¹²

Działanie I.3.3.

Zorganizowanie systemu zbierania, sortowania i odzysku odpadów komunalnych ulegających biodegradacji

Reforma systemu zbierania i przetwarzania odpadów komunalnych w gminach nakłada na gminy obowiązek ograniczenia masy składowanych odpadów komunalnych ulegających biodegradacji zgodnie z poziomami szczegółowo wyznaczonymi na kolejne lata w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 25 maja 2012 r. w sprawie poziomów ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania oraz sposobu obliczania poziomu ograniczania masy tych odpadów (2012 r. – 50%, 2016 r. – 45%, 2018 r. – 40%, 2020 r. – 35%). Gmina, która nie wykona obowiązku ograniczenia masy składowanych odpadów komunalnych ulegających biodegradacji, podlegać będzie karze grzywny.¹³

W 2013 r. masa odebranych w województwie mazowieckim odpadów komunalnych ulegających biodegradacji wyniosła 64 271,52 Mg.¹⁴ Odsetek odpadów przekazanych do unieszkodliwiania nie przekroczył 1% masy odebranych odpadów. W 2014 r. masa odebranych odpadów komunalnych ulegających biodegradacji była znacznie wyższa niż w poprzednich latach (2012-2013) i wyniosła 86 474,64 Mg.¹⁵ Ponad 99,32% (85 889,17 Mg) stanowiły odpady nieprzekazane do składowania na składowisku. W efekcie podjętych działań dotyczących **zorganizowania systemu zbierania, sortowania i odzysku odpadów komunalnych ulegających biodegradacji** zmniejszyła się masa odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych na składowiska odpadów. W 2014 r. największy odsetek odebranych odpadów komunalnych ulegających biodegradacji stanowiły odpady o kodzie 20 02 01 (ok. 64,5%). Na kolejnym miejscu znajdowały się odpady papieru i tektury, wliczając odpady opakowaniowe (ok. 29%).

Działanie I.3.4.

¹⁰ źródło: Sprawozdanie Marszałka Województwa Mazowieckiego z realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi za 2014 rok

¹¹ źródło: Sprawozdania Marszałka Województwa Mazowieckiego z realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi za lata 2012-2014

¹² Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 maja 2012 r. w sprawie poziomów recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami niektórych frakcji odpadów komunalnych (Dz. U. poz. 645)

¹³ Raport z realizacji polityki ekologicznej państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do 2016 r., Ministerstwo Środowiska, Warszawa, lipiec 2014 r.

¹⁴ źródło: Sprawozdanie Marszałka Województwa Mazowieckiego z realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi za 2013 rok

¹⁵ źródło: Sprawozdanie Marszałka Województwa Mazowieckiego z realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi za 2014 rok

Wdrożenie nowych technologii w zakresie odzysku, recyklingu i zmniejszenia ilości odpadów

Przedsięwzięcia wykazane przez gminy, miasta i przedsiębiorstwa dotyczące nowych technologii w zakresie odzysku, recyklingu i zmniejszenia ilości odpadów podane w ankietyzacji to m.in.:

- rozbudowa zakładu Zagospodarowania Odpadów i uzyskanie statusu Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych (instalacja do biosuszenia i biostabilizacji odpadów komunalnych kompostownia odpadów oraz instalacja do składowania odpadów powstających po mechaniczno-biologicznym przetwarzaniu wraz z całą infrastrukturą towarzyszącą)- Miejski Zakład Oczyszczania w Wołominie Sp. z o.o.;
- budowa reaktorów MBP kompostownia, wybudowanie wiaty magazynowej wraz z infrastrukturą – Miasto Siedlce;
- budowa magazynu paliw oraz instalacji do aktywnego suszenia paliwa alternatywnego (RDF) ciepłem technologicznym – NOVAGO Sp. z o. o. w Mławie;
- zakup sprzętu służącego do zagęszczenia deponowanych odpadów na składowisku – Zakład Utylizacji Odpadów Komunalnych w Kobiernikach k/ Płocka Sp. z o.o.;
- modernizacja sortowni odpadów w Woli Suchożebrskiej;
- zmniejszenie liczby zużywanych tonerów i tuszy – Starostwo Powiatowe w Wołominie.

Działanie I.3.5.

Zwiększenie udziału odzysku odpadów, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska

Zgodnie z Dyrektywą Ramową o odpadach¹⁶, pierwszym w hierarchii sposobem postępowania z odpadami jest zapobieganie ich powstawaniu, czyli zastosowanie środków zanim dane substancje (materiały, produkty) staną się odpadami. Jako kolejne działanie wymienia się przygotowanie do ponownego użycia, następnie recykling i inne procesy odzysku, a dopiero w ostateczności unieszkodliwienie. W celu wywiązania się z obowiązku osiągnięcia odpowiedniego poziomu przygotowania do ponownego wykorzystania i recyklingu odpadów z gospodarstw domowych (50% wagowo, przynajmniej dla papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła)¹⁷, należało otworzyć sprawnie działającą sieć pozwalającą na ich selektywne i bezpieczne dla środowiska zbieranie.

Przedsięwzięcia wykazane przez powiaty, gminy, miasta i przedsiębiorstwa w celu zwiększenia udziału odzysku odpadów, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury to m.in.:

- objęcie wszystkich mieszkańców systemem selektywnego zbierania odpadów komunalnych;
- odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych od przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na terenie województwa mazowieckiego;
- zakup innowacyjnych technologii do automatycznej segregacji odpadów, w celu wydzielenia z nich surowców wcześniej nie odzyskiwanych oraz produkcji wysokiej jakości paliwa alternatywnego z odpadów- BYŚ Wojciech Byśkiniewicz w Warszawie,
- zaopatrzenie mieszkańców w worki lub pojemniki do selektywnej zbiórki odpadów komunalnych;
- budowa, rozbudowa i modernizacja PSZOK;
- modernizacja, budowa, rozbudowa sortowni odpadów;
- budowa wiat magazynowych, magazynów.

Działanie I.3.6.

Wyznaczenie i budowa regionalnych zakładów gospodarki odpadami

Gospodarka odpadami w województwie mazowieckim opiera się na wskazanych w WPGO 2012-2023 regionach gospodarki odpadami komunalnymi (RGOK). Na terenie województwa utworzono 5 regionów: ciechanowski, płocki, warszawski, ostrołęcko-siedlecki i radomski, w ramach których funkcjonują regionalne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych. Wszystkie działania w zakresie gospodarowania zmieszanyimi odpadami komunalnymi oraz odpadami zielonymi zebranyimi selektywnie realizowane są w ramach utworzonych RGOK. Regiony są obsługiwane przez regionalne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK).

Na terenie województwa mazowieckiego wg stanu na koniec 2013 r. funkcjonowały 22 instalacje regionalne: 7 składowisk, 11 instalacji mechaniczno-biologicznego przetwarzania (MBP), 6 kompostowni oraz 1 instalacja termicznego przekształcania odpadów komunalnych. Na mapie poniżej przedstawiono RIPOK na terenie województwa mazowieckiego, stan na 31 grudnia 2014 r.

¹⁶ Źródło: Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów (Dz. U. L 312/2008 r., z późn. zm.)

¹⁷ ibidem

RIPOK:

- do termicznego przetwarzania odpadów komunalnych
- do mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów – MBP
- do przetwarzania odpadów zielonych i bioodpadów – kompostownie
- dla odpadów powstających w procesie MBP i pozostałości z sortowania – składowiska

Rysunek 1. Regionalne instalacje przetwarzania odpadów na terenie województwa mazowieckiego w 2014 r.¹⁸

W 2014 r. na terenie województwa mazowieckiego funkcjonowały 24 RIPOK (12 instalacji mechaniczno-biologicznego przetwarzania MBP, 4 kompostownie, 7 składowisk oraz 1 instalacja termicznego przekształcania odpadów komunalnych), tj. o 2 więcej w porównaniu do 2013 r.

Na terenie województwa mazowieckiego realizowanych jest obecnie wiele zadań polegających na budowie, modernizacji lub rozbudowie RIPOK.

Działanie I.3.7.

Kontrola sprawdzająca dostosowanie składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, na których są składowane odpady komunalne do standardów UE

oraz

Działanie I.3.8.

Zamknięcie składowisk, które nie spełniają obowiązujących wymogów

¹⁸ źródło: Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2014 roku, WIOŚ w Warszawie

W związku ze zmianą ustawy o odpadach z dnia 14 grudnia 2012 r., od dnia 23 stycznia 2013 r. Marszałek Województwa jest organem właściwym do wydania decyzji wyrażających zgodę na zamknięcie składowisk odpadów lub ich wydzielonych części, również dla tych składowisk, dla których do 22 stycznia 2013 r. organem właściwym do wydania tych decyzji był Starosta.

Na terenie województwa mazowieckiego kontrole sprawdzające dostosowanie składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, na których są składowane odpady komunalne do standardów UE prowadzi WIOŚ w Warszawie. W 2014 r. 5 składowisk nie spełniało standardów UE i zostało przeznaczone do zamknięcia, natomiast w 2013 r. - 3 składowiska nie spełniły wymagań UE.

W 2013 r. osiągnięto w skali województwa cel pośredni zapisany w Traktacie Akcesyjnym odnośnie składowania odpadów komunalnych na składowiskach spełniających wszystkie wymagania techniczne. W 2013 r. na składowiskach spełniających wymagania Dyrektywy 1999/31/WE deponowano 99,7% ogólnej ilości składowanych odpadów komunalnych, z kolei w 2014 r. wskaźnik ten wynosił 100%.

Na koniec 2014 r. wykorzystano około 77% pojemności funkcjonujących składowisk, do wykorzystania pozostało około 6 511 tys. m³. W tym samym roku 4 składowiska odpadów komunalnych o statusie zastępczych uzyskało zgodę na zamknięcie (w miejscowościach: Woźbin, Latowicz-Rozstanki, Zwoleń, Kobierniki- I i II kwatera).

Działanie I.3.9.

Modernizacja składowisk odpadów

W latach 2013-2014 prace modernizacyjne składowisk obejmowały:

- rozbudowę lub budowę nowych kwater;
  - utworzenie dodatkowej pojemności poprzez podniesienie rzędnej kwatery;
  - budowę instalacji odgazowania składowiska wraz z montażem dwóch jednostek kogeneracyjnych, wykorzystujących odsysany gaz ze składowiska do produkcji energii elektrycznej i ciepła procesowego;
  - zakup kompaktorów;
  - budowę drenażu odcieków, studni odgazowujących, kanalizacji odcieków z przepompowni;
  - kształtowanie skarp składowiska odpadów, wzmocnianie obwałowań, kształtowanie czaszy i wałów ochronnych;
  - stosowanie zieleni izolacyjnej.
-

Działanie I.3.10.

Rekultywacja zamkniętych składowisk odpadów

Końcowym etapem eksploatacji każdego składowiska odpadów lub jego części – wydzielonej kwatery jest przeprowadzenie procesu rekultywacji. Polega ona na nadaniu lub przywróceniu gruntom zdegradowanym albo zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych. Rekultywacja zamkniętych składowisk odpadów jest w toku, jednak postępuje powolnie i jest najczęściej procesem kilkuletnim.

Zgodnie z przeprowadzoną ankietyzacją, w latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego zadania z zakresu rekultywacji zamkniętych składowisk odpadów prowadzono na terenie gmin: Białobrzegi, Borowie, Grójec, Mszczonów, Płoniawy-Bramura, Sypniewo, Szelków, Teresin, Ceglów, Chorzele, Garbatka-Letnisko, Mordy, Pułtusk, Krasnosielc, Skaryszew, Sypniewo, Mordy, Grójec oraz miast: Dalanówek, Kobierniki, Maków Mazowiecki, Mordy, Nowe Miasto nad Pilicą, Warszawa (Białołęka), Węgrów.

Kierunek działań – Likwidacja mogilników

Działanie I.3.11.

Likwidacja mogilnika Zajezerze-Nagórnik

W latach 2013-2014 nie realizowano zadania I.3.11. *Likwidacja mogilnika Zajezerze-Nagórnik*. Zadanie zostało zrealizowane w 2012 r.

Działanie I.3.12.

Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest oraz

Działanie I.3.14.

Usuwanie wyrobów zawierających azbest

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez Marszałka Województwa rejestru wyrobów zawierających azbest (Dz. U. z 2013, poz. 25) i rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2012 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie sposobu przedkładania marszałkowi województwa informacji o rodzaju, ilości i miejscach występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska (Dz. U. z 2013, poz. 24), które określają sposób przedkładania informacji dotyczących wyrobów zawierających azbest, a także sposobu prowadzenia przez marszałka województwa rejestru wyrobów zawierających azbest, rejestr prowadzony jest w formie elektronicznej przy użyciu systemu teleinformatycznego i stanowi integralną część bazy azbestowej administrowanej przez ministra właściwego do spraw gospodarki. Dane zawierające informacje dot. osób fizycznych zgodnie z ww. rozporządzeniem są

bezpośrednio wprowadzane przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta do Bazy Azbestowej dostępnej pod adresem www.bazaazbestowa.gov.pl. Informacje o rodzaju, ilości i miejscach występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska przedkładane przez podmioty prawne (w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą) marszałkowi województwa do dnia 31 stycznia za poprzedni rok kalendarzowy z terenu Mazowsza są wprowadzane do Bazy Azbestowej. Baza stanowi narzędzie do gromadzenia i przetwarzania informacji uzyskanych z inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest.

Na terenie województwa mazowieckiego zinwentaryzowano łącznie 890 735,035 Mg wyrobów zawierających azbest (stan na dzień 5 lutego 2014 r.), z czego nadal wykorzystywanych jest 853 308,644 Mg, przy czym większość przez osoby fizyczne. Najwięcej azbestu jest w postaci płyt azbestowo-cementowych falistych stosowanych w budownictwie.

W 2013 r. na terenie województwa mazowieckiego wytworzono 6 805,32 Mg odpadów zawierających azbest, z czego najwięcej materiałów budowlanych zawierających azbest (17 06 05*). W tym samym roku na terenie województwa mazowieckiego poprzez składowanie unieszkodliwiono 91,42 Mg odpadów zawierających azbest.

Z uwagi na szczególne zagrożenie dla środowiska i zdrowia ludzkiego, wyroby zawierające azbest powinny podlegać sukcesywnej eliminacji przy zachowywaniu specjalistycznych procedur prowadzenia prac.

Na terenie województwa mazowieckiego odpadów zawierających azbest nie poddawano odzyskowi, ponieważ odpady te mogą być jedynie deponowane na składowiskach odpadów niebezpiecznych, bądź na wydzielonych częściach na terenie składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne oraz na składowiskach podziemnych.

Na terenie województwa mazowieckiego funkcjonuje jedna kwatery o powierzchni 1,9 ha i pojemności 45 000 m³, przyjmująca odpady zawierające azbest o kodzie 17 06 05* (materiały budowlane zawierające azbest). Kwatery zlokalizowana jest na składowisku odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w miejscowości Rachocin. Według informacji przekazanych w zbiorczym zestawieniu danych o rodzajach i ilości odpadów, o sposobach gospodarowania nimi oraz o instalacjach i urządzeniach służących do odzysku lub unieszkodliwiania odpadów za 2014 r. przez Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Sierpcu Sp. z o.o., wypełnienie kwatery na dzień 31 grudnia 2014 r. wynosi 700 m³ (tj. ok. 1,56%). W 2014 r. do unieszkodliwiania poprzez składowanie na składowisko w Rachocinie przekazano 53,22 Mg odpadów zawierających azbest.

Działanie I.3.13.

Przygotowanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest

---

W 2012 r. przyjęta została aktualizacja *Programu usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Województwa Mazowieckiego*, która jest spójna z *Wojewódzkim Planem Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2023* oraz z zaktualizowanym *Programem Oczyszczania Kraju z azbestu na lata 2009-2032*.

Głównym celem niniejszego programu jest doprowadzenie do całkowitego usunięcia do 2032 r. wyrobów zawierających azbest z terenu województwa mazowieckiego poprzez stopniową eliminację tych wyrobów oraz ich bezpieczne unieszkodliwianie. Ponadto przedmiotowy program zawiera zadania do realizacji w latach 2012-2032, które zostały podzielone na zadania inwestycyjne: usunięcie wszystkich wyrobów zawierających azbest z terenu województwa mazowieckiego, budowa składowisk i kwatery na odpady niebezpieczne zawierające azbest oraz na zadania pozainwestycyjne: przekazywanie przez gminy informacji o ilości i miejscu występowania wyrobów zawierających azbest na terenie województwa mazowieckiego, opracowanie i aktualizacja gminnych, powiatowych i wojewódzkiego programu usuwania wyrobów zawierających azbest, zintensyfikowanie kontroli i sukcesywne likwidowanie „dzikich” wysypisk odpadów azbestowych, działania edukacyjno-informacyjne o szkodliwości azbestu i bezpiecznym użytkowaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest, monitoring realizacji programu usuwania i unieszkodliwiania wyrobów zawierających azbest, analiza terenów zagrożonych występowaniem zwiększonej ilości wyrobów zawierających azbest oraz przeprowadzenie badań stężeń włókien azbestowych w powietrzu.

W latach 2013-2014 zadania z zakresu przygotowania i aktualizacji programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest prowadziły gminy: Błędów, Brok, Brwinów, Chynów, Ciepiałów, Czarnia, Długosiodło, Domanice, Dzierzgowo, Garbatka-Letnisko, Góra Kalwaria, Halinów, Izabelin, Jabłonna, Kadzidło, Kołbiel, Kuczbork – Osada, Leoncin, Lubowidz, Łaskarzew, Mirów, Myszczyńiec, Nowy Duninów, Odrzywół, Olszanka, Osieck, Ostrów Mazowiecka, Poświętne, Regimin, Rusinów, Solec nad Wisłą, Sypniewo, Tłuszcz, Warka, Wierzbica, Zakrzew oraz miasta Józefów i Nowy Dwór Mazowiecki.

Działanie I.3.15.

Budowa składowisk odpadów azbestowych

W latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego nie realizowano zadania *I.3.15. Budowa składowisk odpadów azbestowych*. Zgodnie z zapisami w PGO WM w najbliższych latach planuje się budowę 7 składowisk odpadów azbestowych.

Tabela 13. Planowane do budowy składowiska odpadów azbestowych na terenie województwa mazowieckiego

Lp	Zadanie	Jednostka realizująca	Data zakończenia inwestycji	Całkowity koszt [tys. zł]	Źródła finansowania
1.	Budowa składowiska odpadów niebezpiecznych zawierających azbest na terenie gminy Sońsk	PHU "PIOTR" Piotr Jaczyński ul. Warszawska 38b, 05-084 Leszno	do 2016 roku	800	50% WFOŚiGW, 50% środki własne
2.	Budowa składowiska odpadów niebezpiecznych zawierających azbest na terenie gminy Lipowiec Kościelny	Bukowska Teresa "Trans-Serwis", ul. Kolejowa 16, 06-500 Mława	b.d.	b.d.	b.d.
3.	Budowa składowiska odpadów niebezpiecznych zawierających azbest na terenie gminy Sześć	NOVAGO Sp. z o. o. ul. Płocka 102, 06-500 Mława	do końca 2015 roku	3 075	80% kredyty i inne środki unijne, jeżeli zostaną przyznane, 20% środki własne
4.	Budowa składowiska odpadów niebezpiecznych zawierających azbest na terenie gminy Jastrząb (pojemność 250 tys. m ³)	PHUP EURO-GAZ Sp. J.	do 2018 roku	12 000	40% środki, własne, 60% środki dotacyjne
5.	Przebudowa międzygminnego składowiska odpadów w Łosicach - kwatery na odpady zawierające azbest o pojemności 200 000m ³	Związek Komunalny "Nieskażone Środowisko" z siedzibą w Łosicach	do 2018 roku	3 000	środki własne, środki zewnętrzne
6.	Budowa składowiska odpadów niebezpiecznych w tym zawierających azbest w gm. Mszczonów, gm. Mszczonów o pojemności 1 700 000 m ³	Przedsiębiorstwo Kruszyw Lekkich „KERAMZYT” Spółka z o.o., ul. Warszawska 43, 96-320 Mszczonów	b.d.	b.d.	b.d.
7.	Budowa składowiska na odpady zawierające azbest o kodach 17 06 05* i 17 06 01* w m. Wola Solecka, gm. Lipsko o pojemności 140 000 m ³	Urząd Miasta i Gminy Lipsko	b.d.	b.d.	b.d.

źródło: Załącznik nr 1 do Projektu Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla województwa mazowieckiego na lata 2016 - 2021 z uwzględnieniem lat 2022 – 2027, Plan Inwestycyjny

Działanie I.3.16.

Monitoring usuwania wyrobów zawierających azbest

Rejestr rodzaju, ilości oraz miejsc występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska na terenie województwa mazowieckiego prowadzony jest przy wykorzystaniu bazy azbestowej, dostępnej za pośrednictwem sieci Internet pod adresem www.bazaazbestowa.gov.pl. W myśl rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2012 r. (Dz. U. 2013 poz. 24) zmieniającego rozporządzenie w sprawie przedkładania marszałkowi województwa informacji o rodzaju, ilości i miejscach występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska informacje dotyczące wyrobów zawierających azbest są bezpośrednio wprowadzane przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta do bazy azbestowej. Na podstawie danych zaczerpniętych z bazy azbestowej przedkładane są coroczne sprawozdania do Ministra Gospodarki na temat rodzaju i ilości materiałów zawierających azbest, wykorzystywanych na terenie województwa mazowieckiego.

Na poziomie województwa monitoring usuwania wyrobów zawierających azbest odbywa się nie tylko poprzez prowadzenie *rejestrów wyrobów zawierających azbest*, ale również poprzez przyjęte wskaźniki do monitorowania stopnia realizacji zawarte w *Programie usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Województwa Mazowieckiego*.

Kierunek działań – Właściwe zagospodarowanie komunalnych osadów ściekowych

Działanie I.3.17.

Minimalizacja oddziaływania na środowisko osadów ściekowych poprzez prawidłowe ich zagospodarowanie

W ciągu ostatnich lat obserwuje się korzystne zmiany w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych, co wynika między innymi z inwestycji prowadzonych w ramach Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK). Maleje ilość ścieków komunalnych odprowadzonych do środowiska, natomiast stopniowo wzrasta ilość ścieków oczyszczanych. Bardzo ważnym wskaźnikiem jest odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej. Od 2013 r. do 2014 r. w województwie mazowieckim odsetek ten wzrósł z 64,7% do 66,7%. Korzystnie zmienia się też odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków. Od 2013 r. do 2014 r. liczba ta

w województwie mazowieckim wzrosła z 3 694 328 do 3 728 091 osób. W tabeli poniżej przedstawiono szczegółowe dane dotyczące odprowadzania i oczyszczania ścieków przemysłowych w województwie mazowieckim.

Tabela 14. Dane dotyczące gospodarki wodno-ściekowej w województwie mazowieckim w latach 2013-2014¹⁹

Wielkość	Jednostka	Rok	
		2013 r.	2014 r.
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	os.	3 437 528	3 558 725
korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności	%	64,7	66,7
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	13 080,4	15 284,7
Oczyszczalnie komunalne			
mechaniczne	szt.	2	0
biologiczne	szt.	236	245
z podwyższonym usuwaniem biogenów	szt.	71	71
ludność korzystająca z oczyszczalni ogółem	os.	3 694 328	3 728 091
Osady komunalne			
ogółem	Mg	81 649	84 410
stosowane w rolnictwie	Mg	8 622	8 982
stosowane do rekultywacji terenów, w tym gruntów na cele rolne	Mg	3 114	1 902
stosowane do uprawy roślin przeznaczonych do produkcji kompostu	Mg	1 346	1 497
przekształcone termicznie	Mg	25 984	28 468
składowane razem	Mg	19	256
magazynowane czasowo	Mg	8 691	8 192
Osady z przemysłowych oczyszczalni ścieków			
ogółem	Mg	28 809	31 975
dotychczas składowane (nagromadzone)	Mg	19 980	22 238
wykorzystane z dotychczas składowanych (nagromadzonych)	Mg	2	7
stosowane w rolnictwie	Mg	2 808	2 058
stosowane do rekultywacji terenów, w tym gruntów na cele rolne	Mg	1 386	1 358
stosowane do uprawy roślin przeznaczonych do produkcji kompostu	Mg	183	47
przekształcone termicznie	Mg	13 013	11 933
składowane razem	Mg	3 853	2 302
magazynowane czasowo	Mg	799	2 843

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2014 r. w województwie mazowieckim w procesie oczyszczania ścieków komunalnych wytworzono 84 410 Mg osadów ścieków, tj. o 3% więcej w porównaniu do 2013 r. W 2014 r. największą ilość komunalnych osadów ściekowych zagospodarowano w procesie przekształcania metodami termicznymi (28 468 Mg). W tym samym roku w rolnictwie wykorzystano 8 982 Mg komunalnych osadów ściekowych, natomiast do rekultywacji terenów, w tym gruntów na cele rolne – 1 902 Mg. Najmniejsza ilość komunalnych osadów ścieków została unieszkodliwiona poprzez składowanie (256 Mg).²⁰

W 2014 r. w województwie mazowieckim w procesie oczyszczania ścieków wytworzono 31 975 Mg osadów z przemysłowych oczyszczalni ścieków, tj. o ok. 10% więcej w porównaniu do 2013 r. Wzrost ilości osadów przemysłowych powodowany jest głównie wzrostem ilości zakładów przemysłowych oraz rozbudową sieci kanalizacyjnej. W 2014 r. największą ilość tego typu osadów ściekowych zagospodarowano w procesie przekształcania metodami termicznymi (11 933 Mg). W tym samym roku w rolnictwie wykorzystano 2 058 Mg przemysłowych osadów ściekowych, natomiast do rekultywacji terenów, w tym gruntów na cele rolne – 1 358 Mg. Najmniejsza ilość osadów z przemysłowych oczyszczalni ścieków została wykorzystana do uprawy roślin przeznaczonych do produkcji kompostu.²¹

Analiza danych za lata 2013-2014 pozwala stwierdzić, że wzrasta ilość osadów ściekowych przekształcanych termicznie oraz wykorzystywanych do rekultywacji terenów, w tym gruntów na cele rolne, z kolei zmniejsza się ilość osadów stosowanych do uprawy roślin przeznaczonych do produkcji kompostu. W 2014 r. na terenie województwa mazowieckiego składowano 2 302 Mg osadów ściekowych i 2 843 Mg magazynowano czasowo. Analiza danych za lata 2010-2014 pozwala stwierdzić, że od 2010 r. do 2013 r. wzrastała ilość osadów składowanych, natomiast w 2014 r. obserwuje się znaczny spadek ilości osadów unieszkodliwianych w ten sposób.

Działanie I.3.18.

Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających PCB

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, instalacje lub urządzenia, w których są lub były wykorzystywane substancje stwarzające szczególne zagrożenie dla środowiska (w tym PCB), powinny zostać oczyszczone lub unieszkodliwione. Wykorzystywanie PCB dopuszczalne było

¹⁹ źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

²⁰ ibidem

²¹ ibidem

w użytkowanych urządzeniach lub instalacjach, nie dłużej niż do dnia 30 czerwca 2010 r.²² Posiadacze odpadów zawierających PCB obowiązani byli do ich unieszkodliwienia, w terminie do dnia 31 grudnia 2010 r. Z dniem 1 stycznia 2011 r. wszystkie zasoby PCB oraz urządzeń zawierających PCB objęte przepisami ustawy Prawo ochrony środowiska stały się odpadami w rozumieniu przepisów ustawy o odpadach.

Rejestr urządzeń, w których PCB były lub są wykorzystywane, a także substancji zawierających PCB prowadzi na bieżąco Marszałek Województwa. W 2013 r. na terenie województwa mazowieckiego wytworzono 2,08 Mg odpadów zawierających PCB, z czego ponad 60% stanowiły odpady o kodzie 16 02 09*²³.

Odpady tego typu unieszkodliwia się przez spalanie w spalarni odpadów. Dopuszcza się również unieszkodliwianie PCB w procesach unieszkodliwiania D8, D9, D12 i D15, wymienionych w załączniku nr 2 do ustawy o odpadach, jeżeli zastosowana w tych procesach technika zapewnia bezpieczne dla środowiska oraz dla życia i zdrowia ludzi unieszkodliwianie PCB. W 2013 r. na terenie województwa mazowieckiego nie poddano unieszkodliwianiu odpadów zawierających PCB.²⁴

Działanie I.3.19.

Kontrola przedsiębiorców w celu oceny realizacji zadania polegającego na zaprzestaniu użytkowania instalacji i urządzeń zawierających PCB; dekontaminacja i unieszkodliwienie PCB
oraz

Działanie I.3.20.

Sukcesywna likwidacja odpadów zawierających PCB o stężeniu poniżej 50 ppm

---

Jednym z aktów poświęconym likwidacji związków PCB jest Dyrektywa Rady 96/59/WE z dnia 16 września 1996 r. w sprawie unieszkodliwiania polichlorowanych bifenyli i polichlorowanych trifenyli (PCB/PCT), której celem jest harmonizacja przepisów prawnych państw członkowskich w zakresie kontrolowanego unieszkodliwiania PCB/PCT, dekontaminacji urządzeń zawierających PCB/PCT oraz unieszkodliwiania zużytego PCB/PCT w celu całkowitej jego eliminacji. Wynikające stąd obowiązki dotyczą w szczególności:

- najszybszego, jak to możliwe unieszkodliwiania PCB oraz unieszkodliwiania lub dekontaminacji urządzeń zawierających PCB (art. 3);
- inwentaryzacji, oznakowania i rejestracji urządzeń zawierających PCB (art. 4),
- wprowadzenia zakazu spalania PCB na statkach (art. 7);
- stworzenia systemu wydawania pozwoleń na prowadzenie działalności związanej z unieszkodliwianiem PCB oraz dekontaminacją i unieszkodliwianiem urządzeń zawierających PCB i powierzanie prac w tym zakresie wyłącznie firmom posiadającym stosowne pozwolenia (art. 8);
- przygotowania planów unieszkodliwiania i/lub dekontaminacji zarejestrowanych urządzeń zawierających PCB oraz projektów gromadzenia i unieszkodliwiania urządzeń z PCB nie podlegających rejestracji (art. 11);
- przekazywania określonych informacji organom krajowym oraz Komisji Europejskiej (art. 12).

Sformułowane w ww. dyrektywie wymagania znalazły swoje odzwierciedlenie w ustawie z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. z 2013 r., poz. 21, z późn. zm.) oraz w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016 r., poz. 672 z późn. zm.) oraz aktach wykonawczych do tych ustaw.

Zgodnie z obowiązującym prawem, wykorzystywanie PCB w użytkowanych urządzeniach i instalacjach było możliwe do dnia 30 czerwca 2010 r. Posiadacze odpadów zawierających PCB zobowiązani byli natomiast do ich unieszkodliwienia, w terminie do dnia 31 grudnia 2010 r. Ocenę realizacji zadania polegającego na zaprzestaniu użytkowania instalacji i urządzeń zawierających PCB; dekontaminacja i unieszkodliwienie PCB na terenie województwa mazowieckiego prowadzi WIOŚ w Warszawie.

Ze względu na wysoki stopień zagrożenia związany z kontaktem z PCB, zbieranie odpadów PCB oraz wycofanych z eksploatacji urządzeń zawierających PCB odbywa się przez specjalistyczne firmy. Na terenie województwa mazowieckiego użytkowanych było 348,29 Mg urządzeń zawierających PCB, z czego głównie kondensatory i transformatory. W przypadku części urządzeń wymiany wymagał jedynie olej zawierający PCB. Tego rodzaju odpadu, na terenie województwa mazowieckiego, zinwentaryzowano 0,70 Mg. Urządzenia zawierające PCB zostały unieszkodliwione w czerwcu 2014 r.²⁵

W 2013 r. na terenie województwa mazowieckiego przeprowadzono 7 kontroli podmiotów potencjalnie użytkujących urządzenia z PCB, podczas których sprawdzano, czy na terenie kontrolowanego zakładu nadal występują urządzenia potencjalnie mogące zawierać PCB. Ustalono, że 6 podmiotów zakończyło użytkowanie urządzeń zawierających PCB, a jeden podmiot nadal użytkował urządzenia potencjalnie zawierające PCB. Wobec tego podmiotu WIOŚ podjął stosowne działania celem wyegzekwowania obowiązków nałożonych przepisami prawa w zakresie postępowania z PCB. Zgodnie z informacjami przesłanymi do WIOŚ podmiot ten zakończył użytkowanie urządzeń potencjalnie zawierających PCB w 2014 r.

W 2014 r. na terenie województwa mazowieckiego kontynuowano rozpoznanie problemu PCB. Podczas 77 kontroli problemowych lub kompleksowych sprawdzano, czy na terenie kontrolowanego zakładu występują urządzenia

---

²² źródło: Zgodnie z ustawą z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy – Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. 2001 nr 100 poz. 1085, z późn. zm.)

²³ źródło: WSO

²⁴ ibidem

²⁵ źródło: Dane z rejestru dotyczącego PCB (stan na 31.12.2014 r.)

potencjalnie mogące zawierać PCB. Nie ujawniono ani jednego przypadku użytkowania urządzeń zawierających PCB.

Kierunek działań – Eliminacja praktyk nielegalnego składowania odpadów

Działanie I.3.21.

Likwidacja nielegalnych miejsc składowania odpadów komunalnych

Na terenie województwa mazowieckiego poważny problem stanowią nielegalne miejsca składowania odpadów. Mimo ich sukcesywnej eliminacji wciąż powstają nowe tego typu miejsca. Najczęściej zlokalizowane są one w lasach, wzdłuż głównych dróg dojazdowych, cieków wodnych, na obrzeżach miast oraz przy szlakach turystycznych. Dzięki wysypiska odpadów oprócz negatywnego wpływu na środowisko powodują także pogorszenie i zmianę krajobrazu. Gminy coraz częściej informują o zakazie wyrzucania odpadów w miejscach niedozwolonych. W latach 2013-2014 w ramach likwidacji nielegalnych miejsc składowania odpadów komunalnych gminy, miasta i powiaty prowadziły szereg zadań m.in. prowadzenie wizji terenowych w celu identyfikacji miejsc nielegalnego składowania odpadów, usuwanie dzikich wysypisk odpadów oraz prowadzenie różnego rodzaju akcji np. „Sprzątanie Świata”.

Działanie I.3.22.

Realizacja programu *Czyste Lasy na Mazowszu*

Program *Czyste Lasy na Mazowszu* realizowany jest na terenie całego województwa mazowieckiego, w Lasach Państwowych i jest to obszar zarządzany przez RDLP: Warszawa, Olsztyn, Łódź oraz Radom. Kampanię wspiera Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, a koordynatorem programu i kampanii medialnej jest RDLP w Warszawie. Głównym celem programu jest zmniejszenie zaśmiecania lasów Mazowsza oraz przybliżenie społeczeństwu tego problemu, a także uświadomienie zagrożeń, jakie niosą za sobą odpady zagospodarowane w niewłaściwy sposób.

W latach 2013-2014 ramach powyższego działania realizowano:

- prace porządkowe na terenach leśnych, m.in. Kozienickiego Parku Krajobrazowego i otuliny przyległych do osiedli mieszkaniowych;
- zadania edukacyjne w celu podnoszenia świadomości społeczeństwa o oddziaływaniu odpadów na środowisko naturalne;
- akcję sprzątania oraz kampanie informacyjne dotyczące utrzymania czystości lasów i środowiska na terenie województwa mazowieckiego;
- prace porządkowe leśnych parkingów.

I.4. Cel średniookresowy – Ochrona powierzchni ziemi

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 8 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Ochrona powierzchni ziemi**.

Tabela 15. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona powierzchni ziemi

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Ochrona gleb użytkowanych rolniczo			
I.4.1.	Prowadzenie badań określających zanieczyszczenia gleb użytkowanych rolniczo	IUNG, GIOŚ, gminy	↔
I.4.2.	Aktualizacja map glebowo-rolnych, badania zasobności gleb jako podstawy do wyznaczania kolejności wapnowania i określenia właściwego nawożenia	Województwo Mazowieckie	↓
I.4.3.	Ochrona przed erozją wietrzną m.in. poprzez prowadzenie odpowiednich zabiegów agrotechnicznych i wprowadzenie zalesień na glebach o najniższych klasach bonitacji	RDLP, prywatni właściciele lasów, powiaty, miasta i gminy, KPN	↔
I.4.4.	Realizacja programu rolnośrodowiskowego	ARMiR, rolnicy indywidualni, Województwo Mazowieckie	↔
I.4.5.	Ograniczenie redukcji wartościowych powierzchni gruntów rolnych przez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego	powiaty, miasta i gminy, Województwo Mazowieckie	↔
Kierunek działań – Zwiększenie skali rekultywacji terenów zdegradowanych i zdewastowanych			
I.4.6.	Rekultywacja gleb zdewastowanych i zdegradowanych, przywracające im funkcje przyrodnicze, rekreacyjne lub rolne	podmioty gospodarcze, powiaty	↔
Kierunek działań – Edukacja ekologiczna rolników			
I.4.7.	Realizacja Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego	Województwo Mazowieckie	↔

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
1.4.8	Upowszechnienie dobrych praktyk rolniczych	MODR, gminy	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: garwoliński, grójecki, legionowski, ostrołęcki, płocki, płoński, radomski, szydłowiecki, wołomiński.

miasta i gminy: Chynów, Dzierżążnia, Gzy, Mogielnica, Mordy, Ostrołęka (m.), Piaseczno, Płońsk, Sabnie, Siedlce (m.), Szydłowiec.

przedsiębiorstwa realizujące działania: PERN S.A. w Płocku, ZAP SZNAJDER BATTERIEN S.A. w Piastowie

Kierunek działań – Ochrona gleb użytkowanych rolniczo

Działanie I.4.1.

Prowadzenie badań określających zanieczyszczenia gleb użytkowanych rolniczo

W ramach Państwowego Monitoringu Środowiska prowadzony jest *Monitoring chemizmu gleb ornych Polski*. Celem badań jest obserwacja zmian szerokiego zakresu cech gleb użytkowanych rolniczo, szczególnie właściwości chemicznych zachodzących w określonych przedziałach czasu pod wpływem rolniczej i pozarolniczej działalności człowieka. *Monitoring chemizmu gleb ornych Polski* realizowany jest od 1995 r. w pięcioletnich odstępach czasowych. Pobierane są próbki glebowe z 216 stałych punktów pomiarowo-kontrolnych, zlokalizowanych na gruntach ornych charakterystycznych dla pokrywy glebowej kraju²⁶. Na terenie województwa mazowieckiego znajduje się 20 punktów pomiarowych. Kolejna czwarta tura monitoringu przypadła na lata 2010-2012. W ramach piątej tury monitoringu gleb ornych w 2015 r. pobrano próbki glebowe z terenu województwa mazowieckiego. Po przeprowadzonej analizie prób, w 2017 r. zostanie opublikowany kolejny raport prezentujący wyniki badań monitoringowych.

Należy zaznaczyć, że w latach objętych *Raportem* nie prowadzono badań monitoringowych. Ostatnie wyniki opublikowane w 2012 r. wskazały, iż przeważający udział gleb województwa mazowieckiego charakteryzuje się naturalną zawartością metali ciężkich. Tylko w jednym punkcie, w miejscowości Michałowice Wieś (pow. pruszkowski), stwierdzono podwyższone stężenie cynku i miedzi odpowiadające I stopniowi zanieczyszczenia. W tym punkcie również stwierdzono nieznaczne zanieczyszczenie gleb ołowiem (I stopień), które uległo zmniejszeniu z II stopnia, w porównaniu do pomiarów wykonanych w 2005 r. Zawartość siarki siarczanowej (S-SO₄) w glebach była niska, jedynie w punkcie pomiarowym, w miejscowości Biała (pow. płocki) zaobserwowano średnią zawartość zanieczyszczenia, które uległo zmniejszeniu z wysokiego stopnia zanieczyszczenia w porównaniu do monitoringu przeprowadzonego w poprzednich latach. Na terenie województwa mazowieckiego zaobserwowano spadek zanieczyszczenia wielopierścieniowymi węglowodorami aromatycznymi (WWA). Małe zanieczyszczenie (II stopnia) wystąpiło w miejscowościach: Laskowiec (pow. ostrołęcki), Biała (pow. płocki), Michałowice Wieś (pow. pruszkowski), Kałuszyn (pow. miński) oraz Garbatka Letnisko (pow. kozienicki). Natomiast w pozostałych punktach stwierdzono stopień 0 lub I – gleby niezanieczyszczone, o naturalnej lub podwyższonej zawartości WWA.

Ponadto badanie gleby – odczynu i zawartości makroelementów w glebach zostały przeprowadzone w zakresie zakwaszenia i zasobności w składniki pokarmowe w gospodarstwach indywidualnych gmin: Gzy, Sabnie oraz Płońsk.

Działanie I.4.2.

Aktualizacja map glebowo-rolnych, badania zasobności gleb jako podstawy do wyznaczania kolejności wapnowania i określenia właściwego nawożenia

W raportowanym okresie nie aktualizowano map glebowo-rolnych. Departament Geodezji i Kartografii UMWM, kontynuował aktualizację Bazy Danych Obiektów Topograficznych oraz opracował 5 arkuszy Mapy Hydrograficznej Polski w skali 1:50 000 z obszaru województwa mazowieckiego w wersji analogowej i numerycznej.

Działanie I.4.3.

Ochrona przed erozją wietrzną m.in. poprzez prowadzenie odpowiednich zabiegów agrotechnicznych i wprowadzenie zalesień na glebach o najniższych klasach bonitacji

Zadanie zostało opisane w działaniu III.2.1. *Zalesienie terenów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo-krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej (Obszar priorytetowy III – Ochrona przyrody, cel średniookresowy – Zwiększenie lesistości, kierunek działań - Zalesianie terenów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo-krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej).*

Działanie I.4.4.

Realizacja programu rolnośrodowiskowego

²⁶ źródło: Monitoring chemizmu gleb ornych w Polsce w latach 2010-2012 (raport końcowy), IUNG, 2012 r.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013) to instrument realizacji polityki Unii Europejskiej w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. Dokument określa cele, priorytety oraz zasady, na podstawie których wspierane są działania dotyczące rozwoju rolnictwa oraz terenów wiejskich. W ramach PROW 2007-2013 zdefiniowano 4 osie:

- Oś 1 – Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego;
- Oś 2 – Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich;
- Oś 3 – Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej;
- Oś 4 – Leader.

W latach 2013 - 2014 realizowano PROW 2007-2013, który był kontynuacją wcześniejszego programu na lata 2004-2006. W 2014 r. zakończyła się perspektywa finansowa 2007-2013, a w 2015 r. rozpoczęto realizację kolejnego okresu programowania. Podmioty wdrażające PROW 2007-2013 to Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, samorządy województw oraz Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa.

W ramach wdrażania przez ARMiR działania 214 Program rolnośrodowiskowy (Oś 2 *Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich*), rolnicy mieli do wyboru 9 pakietów (rolnictwo zrównoważone, rolnictwo ekologiczne, ekstensywne trwałe użytki zielone, ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000, ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000, zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie, zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie, ochrona gleb i wód oraz strefy buforowe). Zadania do realizacji w poszczególnych pakietach/wariantach mają przyczynić się do zmniejszenia presji rolnictwa na środowisko, poprzez zmniejszenie stosowania nawozów, stosowanie międzyplonów zmniejszających odpływ azotu z gleby do wód gruntowych oraz zmniejszenie erozji wodnej i wietrznej gleb w okresie zimy. Zaś opóźnione terminy koszenia łąk umożliwiają odnowienie runi poprzez samosiew traw i ziół oraz bezpieczne wyprowadzenie lęgów ptaków gniazdujących na łąkach.

W 2013 r. z dofinansowania w ramach działania 214 Program rolnośrodowiskowy skorzystało 10 818 rolników, w województwie wydatkowane zostało 158 757 859 zł. Natomiast w 2014 r. program realizowany był przez 8 508 rolników, wydatkowanie wynosiło 115 852 459 zł. Łącznie ARiMR sfinansował działania na kwotę 274 610 319 zł, w tym były to zobowiązania wynikające z PROW 2007-2013.

Samorząd Województwa Mazowieckiego również wykonuje zadania Instytucji Wdrażającej następujących działań objętych PROW 2007-2013:

- Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa (Schemat I - scalanie gruntów, Schemat II - gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi) – OŚ 1;
- Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej – OŚ 3;
- Odnowa i rozwój wsi – OŚ 3;
- Leader – OŚ 4.²⁷

Dzięki pozyskanym środkom w ramach PROW 2007-2013 możliwe było dofinansowanie, m.in. przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska, tj.: budowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków, projektów obejmujących wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych, tworzenie systemu odbioru, segregacji i transportu odpadów komunalnych.

Zadania te zostały opisane odpowiednio w działaniach: *1.2.2 Budowa sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich* (Obszar priorytetowy I – Poprawa jakości środowiska, cel średniookresowy – Poprawa jakości wód, kierunek działań – *Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska, szczególnie w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków*) i *1.3.1. Objęcie zorganizowanym systemem odbierania odpadów komunalnych wszystkich mieszkańców* (Obszar priorytetowy I – Poprawa jakości środowiska, cel średniookresowy – *Racjonalna gospodarka odpadami, kierunek działań – Zmniejszenie ilości odpadów kierowanych na składowiska odpadów, w tym zmniejszenie masy składowanych odpadów do max. 60% wytworzonych odpadów oraz Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii*).

Tabela 16. Dofinansowanie w ramach PROW 2007-2013 w latach 2013-2014, działanie Podstawowe usługi dla gospodarki ludności wiejskiej

Rok	Rodzaj przedsięwzięcia	Liczba projektów	Koszt całkowity przedsięwzięcia [zł]	Kwota dofinansowania z EFRROW [zł]
2013	gospodarka wodno-ściekowa	52	101 641 033,44	48 795 959,18
	tworzenie systemu zbioru, segregacji i wywozu odpadów komunalnych	1	303 010,5	184 762
	wytwarzanie lub dystrybucja energii ze źródeł odnawialnych, w szczególności wiatru, wody, energii geotermalnej, słońca, biogazu albo biomasy	3	1 424 107,71	842 980

²⁷ Źródło: www.mazovia.pl

2014	gospodarka wodno-ściekowa	122	190 490 196,84	104 575 668,18
	tworzenie systemu zbioru, segregacji i wywozu odpadów komunalnych	1	68 700	41 890
	wytwarzanie lub dystrybucja energii ze źródeł odnawialnych, w szczególności wiatru, wody, energii geotermalnej, słońca, biogazu albo biomasy	1	218 529,18	133 245
RAZEM		180	294 145 577,67	154 574 504,36

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych od Departamentu Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWM

Ponadto w ramach wdrażania programu PROW 2007-2013 Samorząd Województwa Mazowieckiego przyznawał dofinansowanie projektom realizowanym w działaniu *Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa*. Projekty realizował WZMiUW, a były one związane głównie z pracami melioracyjnymi, zapewnieniem drożności cieków oraz naprawą i konserwacją urządzeń hydrotechnicznych.

Tabela 17. Dofinansowanie w ramach PROW 2007-2013 w latach 2013-2014, działanie *Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa*

Rok	Rodzaj przedsięwzięcia	Liczba projektów	Koszt całkowity przedsięwzięcia [zł]	Kwota dofinansowania z EFRROW [zł]
2013	Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi	12	40 185 016,5	24 428 554,05
2014	Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi	9	17 795 264,05	10 843 646,29
RAZEM		21	57 980 280,55	35 272 200,34

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych od Departamentu Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWM

Działanie I.4.5. Ograniczenie redukcji wartościowych powierzchni gruntów rolnych przez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego

Zadanie zostało zrealizowane na szczeblu wojewódzkim poprzez sformułowanie odpowiednich zapisów w PZPWM. W dokumencie uwzględniono potrzeby wynikające z polityki kształtowania i ochrony walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska w obszarze ochrony powierzchni ziemi, tj. ograniczanie przeznaczania gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne.

Zgodnie z przeprowadzoną ankietyzacją do Raportu jednostki samorządu terytorialnego wskazały, iż w latach 2013-2014 dokumenty planistyczne uwzględniające potrzeby zachowania wartościowych dla użytkowania rolniczego zostały uchwalone przez Urząd Miasta i Gminy w Piasecznie, Urząd Gminy Ostrołęka oraz Urząd Miasta Ostrołęka oraz Urzędy Gmin Mordy, Chynów, Mogielnica. Starostwo powiatowe w Wołominie wskazało, iż w podanym okresie wydawało zaświadczenia o rodzaju gleb.

Kierunek działań – Zwiększenie skali rekultywacji terenów zdegradowanych i zdewastowanych

Działanie I.4.6.

Rekultywacja gleb zdewastowanych i zdegradowanych, przywracające im funkcje przyrodnicze, rekreacyjne lub rolne

Na terenie województwa mazowieckiego występuje stosunkowo niewielki udział gruntów zdegradowanych i zdewastowanych. Wg danych GUS na koniec 2014 r. grunty te zajmowały ogółem 0,1% powierzchni województwa. Z ogólnej powierzchni gruntów wymagających rekultywacji ponad 92% to grunty zdewastowane, czyli takie które utraciły swoją wartość użytkową.

Tabela 18. Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji i zagospodarowania oraz zrekultywowane i zagospodarowane na terenie województwa mazowieckiego w latach 2013-2014

Lp.	Rok	Pow. województwa mazowieckiego [ha]	Grunty wymagające rekultywacji [ha]			Grunty [ha]	
			ogółem	zdewastowane	zdegradowane	zrekultywowane	zagospodarowane
1.	2013	3 555 847	4 134	3 473	661	116	10
2.	2014		3 883	3 581	302	100	16

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W okresie 2013-2014 prace rekultywacyjne prowadzone na terenie województwa związane były przede wszystkim z usuwaniem skutków szkód zaistniałych w środowisku glebowym. Szkody te dotyczyły głównie przedostania się substancji ropopochodnych do gruntu. W głównej mierze polegały na usunięciu zanieczyszczonego gruntu i nawiezieniu gruntu nieskażonego. Prace rekultywacyjne prowadzone były w miejscowościach: Józefów i Józefów II (gm. Jabłonna), Wólka Radzyńska (gm. Nieporęt), Alfonsów (gm. Słubice) przez firmę PERN S.A. Ponadto firma ZAP SZNAJDER BATTERIEN S.A. w Piastowie przeprowadziła

na terenie gminy Piastów prace związane z izolacją zanieczyszczenia (związki ołowiu) polegająca na budowie magazynu z izolowaną podłogą.

W ramach poszerzania wiedzy nt. rekultywacji gleb, powiaty legionowski i płocki przeszkoliły pracowników w zakresie „Ochrony i rekultywacji gleb z uwzględnieniem rekultywacji terenów pokopalnianych w świetle aktualnych przepisów prawa”.

Kierunek działań – Edukacja ekologiczna rolników

Działanie I.4.7.

Realizacja Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego

Samorząd Województwa Mazowieckiego, mając na uwadze potrzebę promowania produktów żywnościowych wytwarzanych przez mazowieckich producentów żywności, corocznie organizuje *Konkurs o Laur Marszałka Województwa Mazowieckiego* dla mazowieckich producentów żywności, wyróżniając najlepsze produkty. Celem konkursu jest wyłonienie i nagrodzenie producentów wyróżniających się wysoką jakością, kultywowaniem i popularyzowaniem mazowieckiej tradycji kulinarnej, a także oryginalnym podejściem do przetwórstwa żywności oraz promocji mazowieckich produktów. W latach 2013 i 2014 odbyły się VI i VII edycja Konkursu. Corocznie przyznawanych jest 14 nagród i 2 wyróżnienia.

W ramach realizacji *Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu, w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego w latach 2013-2014* Departament Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWM zorganizował:

- Pokaz osiągnięć producentów i rolników, w tym rolników ekologicznych z Województwa Mazowieckiego. Rolnicy mieli możliwość promocji oraz prezentacji swoich surowców i wyrobów w „Alei Produktów Tradycyjnych i Regionalnych” podczas festynu „Dzień Ziemi”. Festyn odbywa się co roku na Polach Mokotowskich w Warszawie, a bierze w nim udział ok. 40 wystawców;
- Konkurs wiedzy w zakresie rolnictwa i produktu ekologicznego pn.: „Smak ekologicznej żywności”. Głównym celem konkursu było kształtowanie świadomości ekologicznej dzieci i młodzieży oraz popularyzacja i upowszechnienie wśród nich wiedzy nt. żywności ekologicznej. Dzięki udziałowi w konkursie młodzież mogła zgłębić wiedzę na temat ekologii i ekologicznej żywności oraz promowania certyfikowanych produktów rolnictwa ekologicznego.

Ponadto MODR prowadzi na bieżąco doradztwo w zakresie rolnictwa ekologicznego w formie porad indywidualnych oraz szkoleń.

Na terenie województwa utrzymuje się wysoki odsetek gospodarstw ekologicznych. W 2014 r. na Mazowszu znajdowało się 2 024 gospodarstw ekologicznych posiadających certyfikat. Powierzchnia tych gospodarstw wynosiła 50 486 ha.²⁸

Działanie I.4.8.

Upowszechnienie dobrych praktyk rolniczych

Na terenie województwa działalność doradczą ukierunkowaną na poprawę konkurencyjności sektora rolnego oraz podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych rolników prowadzi MODR. Spełnia on istotną rolę w rozpowszechnianiu dobrych praktyk rolnych.

W ramach działalności szkoleniowej upowszechniano i doskonalono wiedzę na temat spełniania zasad wzajemnej zgodności, a także wpływu stosowanych metod agrotechnicznych na środowisko. Tematyka szkoleń i udzielanych informacji dotyczyła przede wszystkim:

- ograniczania niekorzystnego wpływu produkcji rolniczej na środowisko naturalne;
- ograniczenia nakładów na środki ochrony roślin oraz nawozy mineralne, poprzez prawidłową gospodarkę tymi środkami.

W ramach realizacji zadania udzielono szkoleń i porad następującej liczbie osób:

- porady w ramach Kodeksu Dobrych Praktyk Rolniczych – 3 193 (2013 r.), 3 193 (2014 r.);
- porady w zakresie cross-compliance – 15 675 (2013 r.), 10 577 (2014 r.);
- szkolenia w zakresie cross-compliance – 197 szkoleń dla 2 666 uczestników (2013 r.), 122 szkolenia dla 1 821 uczestników (2014 r.).

W ramach działalności szkoleniowej podnoszono kompetencje rolników także w zakresie ochrony środowiska, zdrowia publicznego, dobrostanu zwierząt, zdrowia zwierząt i zdrowotności roślin, zasad dobrej kultury rolnej oraz warunków BHP.

W monitorowanych latach Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA) zorganizowała i przeprowadziła szkolenia dla rolników z zakresu – *Pielęgnowanie i ochrona upraw leśnych, Integrowana produkcja roślin, Stosowanie środków ochrony roślin z uwzględnieniem zasad integrowanej ochrony*.

Ponadto, w latach 2013-2014, ARiMR prowadziła szereg działań informacyjno-szkoleniowych związanych

²⁸ źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na 31.12.2014 r.

z ochroną środowiska w ramach produkcji rolnej. We wszystkich gminach województwa mazowieckiego przeprowadzono szkolenia dla rolników z zakresu dopłat bezpośrednich i PROW 2014-2020, podczas których przedstawiano zasady wzajemnej zgodności (cross compliance), zapoznawano z normami dobrej kultury rolnej oraz informowano o sankcjach (utracie części płatności) w związku z wypalaniem traw. Ponadto gmina Dzierżanina przeprowadziła szkolenie w zakresie stosowania środków ochrony roślin przy użyciu sprzętu naziemnego przeznaczonego do stosowania tych środków z wyłączeniem sprzętu montowanego na pojazdach szynowych oraz innego sprzętu stosowanego w kolejnictwie, w których łącznie wzięło udział 170 rolników.

I.5. Cel średniookresowy – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 13 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym**.

Tabela 19. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Ograniczenie emisji hałasu do środowiska			
I.5.1.	Sporządzenie i monitorowanie programów ochrony środowiska przed hałasem	Województwo Mazowieckie	↔
I.5.2.	Budowa obwodnic, modernizacja, przebudowa dróg wraz z budową zabezpieczeń akustycznych, przebudowa dróg	zarządzający drogami	↔
I.5.3.	Budowa zabezpieczeń akustycznych nie wynikająca z modernizacji, przebudowy, budowy dróg	zarządzający drogami, GDDKiA	↔
I.5.4.	Wdrażanie rozwiązań ograniczających hałas w zakładach	podmioty gospodarcze	↔
I.5.5.	Tworzenie odpowiednich zapisów w dokumentach planistycznych oddzielających potencjalne źródła hałasu od terenów zamieszkałych	Województwo Mazowieckie, miasta, gminy	↔
I.5.6.	Poprawa stanu technicznego tras kolejowych i tramwajowych wraz z zabezpieczeniami akustycznymi	zarządzający liniami kolejowymi, PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.	↔
I.5.7.	Wyznaczanie obszarów „cichych”	powiaty	↔
Kierunek działań – Ocena stanu akustycznego środowiska			
I.5.8.	Wykonanie map akustycznych	miasta, zarządzający drogami, liniami kolejowymi i lotniskiem, Warszawska Kolej Dojazdowa Sp. z o.o.	↔
I.5.9.	Rozwój systemu monitoringu hałasu	WIOŚ	↔
I.5.10.	Opracowywanie przeglądów ekologicznych i analiz porealizacyjnych	zarządzający drogami, liniami kolejowymi i lotniskiem, przedsiębiorcy	↔
Kierunek działań – Ochrona przed polami elektromagnetycznymi			
I.5.11.	Kontynuacja monitoringu pól elektromagnetycznych, a także tworzenie baz danych oraz rejestru zawierającego informacje o terenach na których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów pól w środowisku	WIOŚ, przedsiębiorcy, WSSE, GIOŚ	↔
I.5.12.	Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zasad ograniczenia w użytkowaniu terenów położonych w zasięgu ewentualnego ponadnormatywnego promieniowania elektromagnetycznego	Województwo Mazowieckie, miasta, gminy	↔
I.5.13.	Prowadzenie przez organy ochrony środowiska ewidencji źródeł wytwarzających pola elektromagnetyczne (zgłoszenia instalacji)	Wójt, burmistrz, prezydent, starosta, marszałek, RDOŚ	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: białobrzezski, ciechanowski, garwoliński, gostyński, grójecki, kozienicki, legionowski, łosicki, makowski, miński, nowodworski, ostrołęcki, otwocki, piaseczyński, płoński, przasnyski, przysuski, radomski, siedlecki, sierpecki, sochaczewski, wołomiński, wyszkowski, zwoleniński, żuromiński, żyrardowski

miasta i gminy: Bielany, Biezuń, Brok, Chynów, Czerwin, Czerwonka, Dęba Wielkie, Drobin, Garwolin (m.), Gołmin, Gozdowo, Góra Kalwaria, Grodzisk Mazowiecki, Grójec, Gzy, Huszlew, Iłża, Jabłonna, Jaktorów, Kałuszyn, Klwów, Lesznowola, Łaskarzew, Łomianki (m.), Mordy, Opinogóra Górna, Ostrołęka, Ostrołęka (m.), Otwock (m.), Piaseczno, Piastów, Płońsk, Policzna, Pomiechówek, Potworów, Pruszków (m.), Przasnysz, Przesmyki, Pułtusk, Radom (m.), Radzymin, Regimin, Rybno, Sanniki, Serock, Siedlce (m.), Sochaczew, Staroźreby, Stary Lubotyń, Stoczek, Stupsk, Sulejówek (m.), Szczawin Kościelny, Szcutowo, Szreńsk, Teresin, Toczów, Warka, m.st. Warszawa, Węgrów (m.), Wieniawa, Wilga, Wodynie, Wołomin (m.), Wyszaków (m.), Żelechów, Żuromin

podmioty gospodarcze realizujące działania: ARCELORMITTAL WARSZAWA Sp. z o.o., Ciechanowskie Zakłady Drobiarskie CEDROB S.A., Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m.st. Warszawie S.A., Operator Gazociągów Przemysłowych GAZ-SYSTEM S.A. w Warszawie, Pfeifer & Langen Glinojek S.A., PGNiG TERMIKA S.A. w Warszawie, PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie, RWE Stoen Operator Sp. z o.o. w Warszawie, Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny im. prof. Adama Grucy w Otwocku, ZAP SZNAJDER BATTERIEN S.A. w Piastowie

jednostki rządowe i inne instytucje realizujące działania: Instytut Farmaceutyczny w Warszawie, Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m.st. Warszawie S.A., Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie, Zarząd Miejskich Inwestycji Drogowych w Warszawie

Kierunek działań – Ograniczenie emisji hałasu do środowiska

Działanie I.5.1.

Sporządzenie i monitorowanie programów ochrony środowiska przed hałasem

Programy ochrony środowiska przed hałasem sporządzane są dla terenów, na których poziom hałasu przekracza poziom dopuszczalny celem dostosowania poziomu hałasu do dopuszczalnego. Oceny stanu akustycznego środowiska dokonuje się obowiązkowo dla:

- aglomeracji o liczbie mieszkańców większej niż 100 tysięcy;
- terenów poza aglomeracjami (dróg, linii kolejowych lub lotnisk zaliczonych do obiektów, których eksploatacja może powodować negatywne oddziaływanie akustyczne na znacznych obszarach).

W latach 2013-2014 zostało przyjętych 5 uchwał dotyczących programów ochrony środowiska przed hałasem:

- dla aglomeracji o liczbie mieszkańców większej niż 100 tysięcy:
  - **Uchwała Nr 556/2013 Rady Miejskiej w Radomiu z dnia 1 lipca 2013 r.** w sprawie przyjęcia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Radomia;
  - **Uchwała Nr 638/XXXVII/2013 Rady Miasta Płocka z dnia 27 sierpnia 2013 r.** w sprawie uchwalenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla Miasta Płocka;
  - **Uchwała Rady m.st. Warszawy Nr LXXII/1869/2013 z dnia 5 grudnia 2013 r.** zmieniająca uchwałę w sprawie uchwalenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla m.st. Warszawy;
- dla terenów poza aglomeracjami:
  - **Uchwała Nr 223/14 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 3 listopada 2014 r.** w sprawie programu ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami, o których mowa w art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, tj. obszarów dróg wojewódzkich na terenie województwa mazowieckiego, na których został przekroczony długookresowy poziom dźwięku A we wszystkich dobach roku i porach nocy w roku;
  - **Uchwała Nr 224/14 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 3 listopada 2014 r.** w sprawie programu ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami, o których mowa w art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, tj. obszarów linii kolejowych na terenie województwa mazowieckiego, na których został przekroczony długookresowy poziom dźwięku A we wszystkich dobach roku i porach nocy w roku.

Działanie I.5.2.

Budowa obwodnic, modernizacja, przebudowa dróg wraz z budową zabezpieczeń akustycznych, przebudowa dróg

Prace mające na celu ochronę środowiska przed hałasem (budowa ekranów akustycznych, cicha nawierzchnia) prowadzone były w ramach niżej wymienionych inwestycji drogowych.

Tabela 20. Inwestycje drogowe wraz z budową zabezpieczeń akustycznych

Lp.	Inwestycja	Jednostka realizująca	Rok realizacji	Długość ekranów [m]	Powierzchnia cichej nawierzchni [m ²]
1.	Modernizacja ciągu ulic Marsa - Żołnierska odc. węzeł Marsa - granica miasta - etap I	ZMID Warszawa	2013	472	23 480
2.	Modernizacja ul. Górczewskiej na odc. ul. Młynarska - granica miasta	ZMID Warszawa	2013	-	5 600
3.	Przebudowa ul. Patriotów na odc. Wawer - Falenica wraz z budową chodnika w ul. Przewodowej na odc. ul. Patriotów - ul. Nadarzyńska	ZMID Warszawa	2013	-	4 620
4.	Przebudowa układu drogowego przy stacji i linii metra "Słodowiec"	ZMID Warszawa	2014	-	13 844
5.	Budowa Trasy Świętokrzyskiej na odc. od ul. Wybrzeże Szczecińskie do ul. Zabranieckiej, w tym: a. odc. ul. Wybrzeże Szczecińskie - ul. Tysiąclecia	ZMID Warszawa	2014	-	13 421
6.	Modernizacja ul. Świętokrzyskiej - część 2	ZMID Warszawa	2014	-	10 989
7.	Przebudowa estakad w Trasie Łazienkowskiej na węzle Warszawskim (Ł19 - Ł20 - Ł21 - Ł22 - Ł23 - Ł24 - Ł25 - Ł26) oraz na węzle Praskim (Ł35)	ZMID Warszawa	2014	-	5 622

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie I.5.3.

Budowa zabezpieczeń akustycznych niewynikająca z modernizacji, przebudowy, budowy dróg

W latach 2013-2014 Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad zrealizowała niżej wymienione przedsięwzięcie dotyczące budowy ekranów akustycznych.

Tabela 21. Budowa zabezpieczeń akustycznych niewynikająca z budowy dróg

Lp.	Inwestycja	Lokalizacja odcinka drogi	Termin realizacji	Długość ekranów	Szacunkowy koszt [tys. zł]	Uzasadnienie projektu
1.	Budowa ekranów akustycznych na obwodnicy Sochaczewa	obwodnica m. Sochaczewa w ciągu DK 2 i DK 50	2013	8 500 m	2 052,7	Realizacja decyzji Starosty Sochaczewskiego.

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie I.5.4.

Wdrażanie rozwiązań ograniczających hałas w zakładach

Poniżej przedstawione zostały przedsięwzięcia, które w ramach przeprowadzonej ankietyzacji, wykazały realizację zadania dotyczącego wdrażania rozwiązań ograniczających hałas.

Tabela 22. Przedsięwzięcia wdrażające rozwiązania ograniczające hałas w zakładach w latach 2013-2014

Lp.	Jednostka realizująca	Zadanie	Termin realizacji	Opis projektu	Szacunkowy koszt [tys. zł]
1.	PGNiG TERMIKA S.A. w Warszawie	Budowa ekranów akustycznych po wschodniej stronie zakładu EC Siekierki	2013-2014	Budowa ekranów akustycznych na terenie Zakładu EC Siekierki: - wzdłuż wschodniej granicy zakładu, w celu ograniczenia oddziaływania akustycznego zakładu na tereny przyległe do ulicy Kobyłańskiej; - obok dwóch wyrotnic kolejowych położonych na północno-wschodniej stronie zakładu. Budowa ekranu została wymuszona ciągłym zbliżaniem się do granic zakładu zabudowy wymagającej ochrony przed hałasem. Projekt Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego dla okolic Zakładu przewiduje w najbliższym sąsiedztwie zabudowę mieszkaniową.	3 700,0
2.	RWE Stoen Operator Sp. z o.o. w Warszawie	Ograniczanie hałasu w stacjach transformatorowych 15/0,4 kV. Budowa ekranów dźwiękochłonnych w stacjach elektroenergetycznych 110/15kV RPZ Goćław i RPZ Henryków.	2013-2014	Działania wykonane w 2013 r.: - wymiana 49 transformatorów w stacjach elektroenergetycznych 15/0,4 kV na jednostki o niskim poziomie hałasu; - budowa ekranów dźwiękochłonnych w stacjach elektroenergetycznych 110/15 kV RPZ Goćław i RPZ Henryków. Działania wykonane w 2014 r.: - wymiana 44 transformatorów w stacjach elektroenergetycznych 15/0,4 kV na jednostki o niskim poziomie hałasu; - redukcja emisji hałasu w 44 stacjach transformatorowych 15/0,4 kV.	3 413,8
3.	Operator Gazociągów Przemysłowych GAZ-SYSTEM S.A. w Warszawie	Ograniczenie emisji hałasu	zadanie ciągłe	Projekt i wykonanie przebudowy mokrych chłodni wentylatorowych (2013) i chłodnic tłokowych agregatów sprężających gaz. Efektem jest obniżenie poziomu hałasu emitowanego do środowiska o 17 dB od strony południowej (2013 r.) oraz obniżenie poziomu hałasu emitowanego do środowiska do poziomu tła od strony południowej i zachodniej (2014 r.).	1 236,7

Lp.	Jednostka realizująca	Zadanie	Termin realizacji	Opis projektu	Szacunkowy koszt [tys. zł]
4.	PGNiG TERMIKA S.A. w Warszawie	Budowa ekranów akustycznych po południowo zachodniej stronie zakładu EC Siekierki przy transformatorach części kolektorowej.	2014	Budowa ekranu akustycznego przy transformatorach części kolektorowej Zakładu EC Siekierki. Budowa ekranu została wymuszona ciągłym zbliżaniem się do granic zakładu, zabudowy traktowanej jako wymagająca ochrony przed hałasem. Projekt Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego dla okolic Zakładu przewiduje w najbliższym sąsiedztwie zabudowę mieszkaniową.	365,0
5.	Ciechanowskie Zakłady Drobiarskie CEDROB S.A.	Budowa wyciszenia linii granulacji w Wytwórni Pasz w Raciążu	2013-2014	Wykonanie tłumików na linii granulacji na Wytwórni Pasz w Raciążu	150,0
6.	Pfeifer & Langen Glinojec S.A.	Montaż osłon akustycznych na agregatach hydraulicznych	2014	Montaż osłon akustycznych na agregatach hydraulicznych pobieraków buraka cukrowego z samochodów ciężarowych do prób laboratoryjnych. W efekcie zmniejszenie emisji hałasu o 17 dB w odległości 1,5 m od agregatów.	36,0
7.	ZAP SZNAJDER BATTERIEN S.A. w Piastowie	Tłumiki na emitorze, ekrany akustyczne, silniki cichobieżne - ograniczenie emisji hałasu	2013-2014	Montaż tłumika na emitorze wydziału odlewni, ekrany akustyczne przy emitorach odlewni i montażu, silniki cichobieżne w chłodniach wentylacyjnych.	25,0
8.	Instytut Farmaceutyczny w Warszawie	Montaż ekranów akustycznych dźwiękochłonnych	2013	Montaż dwóch ekranów z profili stalowych z wypełnieniem panelami z blachy aluminiowej perforowanej i wkładem z wełny mineralnej zabezpieczonej welonem szklanym na dachu budynku produkcyjnego nr 16 w celu redukcji hałasu z wentylatorów wywiewnych instalacji wentylacji mechanicznej.	1,5

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie I.5.5.

Tworzenie odpowiednich zapisów w dokumentach planistycznych oddzielających potencjalne źródła hałasu od terenów zamieszkałych

Ograniczanie emisji hałasu jest jednym z kierunków realizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego. W dokumencie zakłada się:

- opracowywanie map akustycznych i programów ochrony przed hałasem oraz ich realizacja;
- budowę obwodnic miast umożliwiającą zmniejszenie oddziaływania hałasu komunikacyjnego;
- stosowanie cichych nawierzchni przy rozbudowie i modernizacji ciągów komunikacyjnych;
- stosowanie zabezpieczeń przeciwhałasowych (m.in. wałów ziemnych, ekranów akustycznych);
- rozwój transportu zbiorowego;
- rozszerzanie stref wolnych od ruchu samochodowego w miastach;
- respektowanie zasad zagospodarowania.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego powinny być zgodne z założeniami dokumentu wojewódzkiego. W latach 2013-2014 w 28 dokumentach wprowadzono zapisy sprzyjające ograniczeniu ponadnormatywnego hałasu.

Działanie I.5.6.

Poprawa stanu technicznego tras kolejowych i tramwajowych wraz z zabezpieczeniami akustycznymi

W ramach zadania PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie zrealizowały (bądź są w trakcie wykonywania) niżej wymienione projekty, uwzględniające prace mające na celu ochronę środowiska, w tym ochronę przed hałasem poprzez budowę ekranów akustycznych.

Tabela 23. Przedsięwzięcia dotyczące poprawy stanu technicznego tras kolejowych wraz z zabezpieczeniami akustycznymi

Lp.	Jednostka realizująca	Zadanie	Termin realizacji	Opis projektu	Szacunkowy koszt [tys. zł]
1.	PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie	Modernizacja linii kolejowej E 65, odcinek Warszawa - Gdynia, etap II.	2013	Zakres projektu obejmował m.in.: - modernizację odcinka Warszawa Wschodnia-Świercze wraz z budową nowych 16 skrzyżowań dwupoziomowych;	3 000 537,7

Lp.	Jednostka realizująca	Zadanie	Termin realizacji	Opis projektu	Szacunkowy koszt [tys. zł]
		(w ramach projektu nr 2005/PL/16/C/PT/001)		<ul style="list-style-type: none"> - modernizację stacji Gdynia Główna Osobowa. Etap I; - modernizację odcinka Szymankowo-Pruszcz Gdański wraz z budową nowych 6 skrzyżowań dwupoziomowych. Najważniejsze cele projektu to: <ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie prędkości do 160/200 km/h dla pociągów pasażerskich; - zwiększenie nacisku na oś do 221 kN; - skrócenie czasu jazdy; - poprawa bezpieczeństwa na przejazdach kolejowych; - przygotowanie nowoczesnej i niezawodnej infrastruktury; - zwiększenie przepustowości linii; - zminimalizowanie wpływu linii kolejowej na środowisko naturalne. 	
2.	PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie	Modernizacja linii kolejowej E 75 Warszawa-Białystok - Suwałki-Trakiszki na odcinku Warszawa Rembertów-Zielonka-Tłuszcz (Sadowne)	2013-2014	Zakres projektu obejmuje: <ul style="list-style-type: none"> - kompleksową modernizację istniejącej linii kolejowej wraz z towarzyszącą jej infrastrukturą; - budowę obiektów inżynierskich, budowę zabezpieczeń akustycznych; - dobudowę dwóch torów na istniejącym odcinku trasy kolejowej Zielonka- Wołomin Słoneczna linii kolejowej nr 6. Celem projektu jest zwiększenie prędkości, poprawa bezpieczeństwa ruchu, zwiększenie przepustowości linii, zminimalizowanie wpływu linii kolejowej na środowisko naturalne oraz eliminowanie barier dla osób z ograniczoną możliwością poruszania się. W ramach powyższego projektu przeprowadzono w 2014 r. remont linii nr 10 Tłuszcz-Wieliszew w celu przekierowania pociągów z linii nr 6 w okresie trwania modernizacji.	1 298 759,3
3.	PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie	Modernizacja linii kolejowej Warszawa Zachodnia - Łódź, etap II, Lot A, odcinek Warszawa Zachodnia - Miedniewice (Skierniewice)	2013-2014	Przedmiotem projektu <i>Modernizacja linii kolejowej Warszawa - Łódź, etap II, Lot a - odcinek Warszawa Zachodnia - Miedniewice (Skierniewice)</i> POIiŚ 7.1-24.1, jest zapewnienie mieszkańcom Warszawy i Łodzi oraz okolicznych miejscowości szybkiego i sprawnego połączenia. Zakres zadań obejmuje prace polegające na przebudowie istniejącej infrastruktury i budowie nowej infrastruktury w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> - układów torowych - obejmująca przebudowę torów szlakowych wraz z dostosowaniem ich geometrii do prędkości 160 km/h przy założeniu całkowitej wymiany nawierzchni na odcinku Warszawa Włochy - Miedniewice, naprawę i wzmocnienie podtorza wraz z jego poszerzeniem do 4 m (jedynie międzytorze na odcinku Warszawa Zachodnia - Warszawa Włochy nie ulega poszerzeniu), wykonanie robót odwodnieniowych; - sterowania ruchem kolejowym - obejmująca przebudowę urządzeń srk; - sieci trakcyjnej; - elektroenergetyki do 1 kV; - telekomunikacji: przewodowej i bezprzewodowej (radiowej); - przejść i przejazdów - obejmująca likwidację wszystkich (oprócz przejazdu w ciągu drogi niepublicznej w km 7,545 i przejazdu tymczasowego w km 17,313) przejazdów jednopoziomowych na odcinku Warszawa Zachodnia - Grodzisk Mazowiecki-Jaktorów oraz budowę trzech skrzyżowań dwupoziomowych z drogami 	857 000,0

Lp.	Jednostka realizująca	Zadanie	Termin realizacji	Opis projektu	Szacunkowy koszt [tys. zł]
				publicznymi; - kubatury i peronów - obiektów inżynierskich - obejmująca modernizację lub przebudowę istniejących obiektów inżynierskich; - ochrony środowiska - obejmująca budowę ekranów akustycznych, mat antywibracyjnych oraz przejść dla małych i średnich zwierząt.	
4.	PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie	Modernizacja linii kolejowej E 20/CE20 na odcinku Siedlce-Terespol etap II w zakresie zasilania trakcyjnego, sterowania ruchem kolejowym i łączności oraz w zakresie robót torowych, budynków i obiektów inżynierskich.	2013-2014	Celem projektu jest unowocześnienie infrastruktury kolejowej do standardu technicznego w odniesieniu do konwencjonalnych systemów interoperacyjności oraz standardów AGC i AGTC. Zakres projektu obejmuje przebudowę układu torowego wraz z infrastrukturą jej towarzyszącą.	427 390,9

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie I.5.7. Wyznaczanie obszarów „cichych”

W latach 2013-2014 wyznaczanie obszarów cichych zostało ujęte w uchwałach gminy Piaseczno. W 2013 r. podjęto 14 uchwał o zmianie MPZP a w 2014 r. – 25.

Oprócz wyznaczenia obszarów cichych uwzględniono tworzenie odpowiednich zapisów w dokumentach planistycznych oddzielających potencjalne źródła hałasu od terenów zamieszkałych.

Działanie I.5.8. Wykonanie map akustycznych

Zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2016 poz. 672, z późn. zm.) mapy akustyczne wykonuje się obowiązkowo dla:

- aglomeracji o liczbie mieszkańców większej niż 100 tysięcy (Warszawa, Radom, Płock),
- terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż:
  - o dróg (powyżej 3 mln pojazdów rocznie);
  - o linii kolejowych (powyżej 30 tys. pociągów rocznie);
  - o lotnisk (powyżej 50 tys. statków powietrznych rocznie).

Prawo ochrony środowiska nakazuje sporządzanie map akustycznych co pięć lat. Obecnie obowiązujące mapy akustyczne dla Warszawy, Radomia i Płocka sporządzono w 2012 r. Natomiast mapy akustyczne dla dróg krajowych i linii kolejowych opracowano w 2011 r.

W 2014 r. wykonano mapy akustyczne przedstawiające zasięg rozprzestrzeniania się hałasu z linii kolejowej nr 47 (Warszawa Śródmieście WKD – Grodzisk Mazowiecki Radońska) przebiegającej przez dzielnice Warszawy: Ochota i Włochy oraz gminy: Michałowice, Brwinów, Pruszków, Podkowa Leśna.

W zakresie opracowania map akustycznych przeprowadzone zostały całodobowe pomiary poziomu hałasu emitowanego przez pojazdy poruszające się po torowisku wraz z pomiarami towarzyszącymi (natężenie ruchu, struktura i prędkość strumienia pojazdów, warunki meteorologiczne) oraz wykonano obliczeniową analizę akustyczną. Zakres opracowania obejmuje przedstawienie map akustycznych zawierających izoliny dopuszczalnych poziomów dźwięku w porze dziennej i nocnej.

Zadanie zrealizowane zostało przez Warszawską Kolej Dojazdową Sp. z o.o.

Całkowity koszt przedsięwzięcia wyniósł 16,4 tys. zł.

Działanie I.5.9. Rozwój systemu monitoringu hałasu

System monitoringu hałasu, zgodnie z obowiązującymi przepisami, budowany jest przez różne podmioty, między innymi poprzez:

- pomiary poziomów hałasu (WIOŚ, zarządzający instalacjami i inne właściwe organy ochrony środowiska),
- wykonanie map akustycznych (podmioty zobowiązane na podstawie przepisów prawa),
- przeprowadzenie analiz i ocen akustycznych (GIOŚ, WIOŚ i IOŚ).

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w ramach ww. zadania wykonuje pomiary, gromadzi i przetwarza wyniki badań oraz przeprowadza analizy i oceny klimatu akustycznego na terenie województwa mazowieckiego w celu koordynowania i udostępniania informacji społeczeństwu o hałasie występującym na terenie województwa

mazowieckiego.

W 2013 r. WIOŚ w Warszawie wykonywał pomiary hałasu drogowego w 2 punktach dla wskaźników długookresowych (przekroczenia odnotowano w 2 punktach) oraz w 11 punktach dla wskaźników krótkookresowych (przekroczenia odnotowano w 10 punktach). W 2014 r. wykonano pomiary w 2 punktach dla wskaźników długookresowych (przekroczenia odnotowano w 2 punktach) oraz w 11 punktach dla wskaźników krótkookresowych (przekroczenia odnotowano w 9 punktach).

W przypadku hałasu kolejowego, WIOŚ w Warszawie pomiary wykonywał w 2013 r. na 2 stanowiskach pomiarowych dla wskaźników krótkookresowych. Przekroczenia odnotowano dla pory nocy dla 2 analizowanych punktów.

Hałas lotniczy był mierzony na 3 lotniskach (Centrum Usług Logistycznych "Lotnisko Warszawa - Babice", Port Lotniczy im. F. Chopina w Warszawie, Mazowiecki Port Lotniczy Warszawa-Modlin) w ramach pomiarów ciągłych przez cały 2014 r. w 16 wyznaczonych punktach pomiarowych.

W odniesieniu do hałasu przemysłowego na 158 obiektów automonitorowanych i skontrolowanych, stwierdzono przekroczenia w 33 przypadkach w porze dziennej i 44 w porze nocnej. W 2014 r. hałas przemysłowy był analizowany przez WIOŚ w Warszawie w 339 wyznaczonych punktach pomiarowych.

Dodatkowo w 2014 r. w ramach opracowania map akustycznych dla linii kolejowej nr 47 wykonano pomiary hałasu kolejowego w 6 punktach w porze dziennej i nocnej (jednostką realizującą była Warszawska Kolej Dojazdowa Sp. z o.o.).

Działanie I.5.10.

Opracowywanie przeglądów ekologicznych i analiz porealizacyjnych

Poniżej znajduje się zestawienie dotyczące wykonanych w latach 2013-2014 analiz porealizacyjnych i przeglądów ekologicznych, na podstawie przeprowadzonej do *Raportu* ankietyzacji.

Tabela 24. Wykaz analiz porealizacyjnych i przeglądów ekologicznych przeprowadzonych w latach 2013-2014

Lp.	Dokument	Lokalizacja	Termin realizacji	Szacunkowy koszt [tys. zł]	Jednostka realizująca
1.	Analiza akustyczna dla drogi S-7 Białobrzegi-Jedlińsk	powiat białobrzegi, radomski	2013	26 199,0	GDDKiA
2.	Analiza akustyczna dla drogi S-7 Radzymin-Wyszków	powiat wołomiński, wyszkowski	2013	11 110,0	GDDKiA
3.	Analiza porealizacyjna inwestycji zlokalizowanych na terenie Zakładu „Czajka” w Warszawie, ul. Czajki 4/6 w aspekcie ich oddziaływania na środowisko	m.st. Warszawa	2013-2014	450,0	MPWiK w m.st. Warszawie S.A.
4.	Analiza porealizacyjna w zakresie pomiarów poziomu hałasu oraz zanieczyszczenia powietrza dla autostrady A2 na odcinku Stryków- Konotopa	powiat pruszkowski, grodziski, żyrardowski	2013	127,9	GDDKiA
5.	Analiza porealizacyjna dla DK-2 Zakręt-granica województwa w zakresie oddziaływania na powietrze, klimat akustyczny oraz glebę	powiat miński, siedlecki	2014	95,2	GDDKiA
6.	Analiza porealizacyjna dla drogi S2- Południowa Obwodnica Warszawy od końca węzła „Konotopa” do początku węzła „Lotnisko” od km 456+240 do km 466+684 (odcinek POW etap III), powiat warszawski zachodni, m.st. Warszawa, powiat pruszkowski oraz od węzła „Lotnisko” (z węzłem) do węzła „Puławska” (z węzłem) od km 466+684 do km 470+600 (odcinek POW etap II) wraz z trasą NS (S79) od węzła „Lotnisko” do węzła „Marynarska”	powiat pruszkowski, m.st. Warszawa	2014	90,9	GDDKiA
7.	Wykonanie pomiarów i raportu oceniającego klimat akustyczny wokół zakładu dla sytuacji obecnej oraz trzech wariantów przyszłych	teren Spółki ArcelorMittal Warszawa	2014	54,0	ARCELORMITTAL WARSZAWA Sp. z o.o.
8.	Analiza porealizacyjna dla autostrady A-2 na odc. obwodnicy Mińska Mazowieckiego, w zakresie klimatu akustycznego oraz pomiarów zanieczyszczenia powietrza, gleby, wód podziemnych i wód opadowych	powiat miński	2014	48,5	GDDKiA
9.	Przeгляд ekologiczny w zakresie klimatu akustycznego dla trasy S-8 na odcinku Konotopa-Prymasa Tysiąclecia w Warszawie	powiat warszawski	2014	29,4	GDDKiA
10.	Analiza porealizacyjna dla inwestycji: Budowa obwodnicy Żyrardowa w ciągu drogi krajowej nr 50 od km 0+000 do km 15+100	powiat żyrardowski	2014	24,3	GDDKiA

Lp.	Dokument	Lokalizacja	Termin realizacji	Szacunkowy koszt [tys. zł]	Jednostka realizująca
11.	Analiza porealizacyjna w zakresie klimatu akustycznego dla DK61 na odcinku przejścia przez Legionowo odc. I	powiat legionowski	2014	24,2	GDDKiA
12.	Analiza porealizacyjna dla węzła drogowego w Radziejowicach w ciągu drogi krajowej nr 8 w km 419+050 (odc. km 418+400 – 420+100) w zakresie klimatu akustycznego oraz zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego, gleb i wód podziemnych	powiat żyrardowski	2014	19,6	GDDKiA
13.	Analiza akustyczna dla drogi S-7 obwodnica Garwolina	powiat garwoliński	2014	9,7	GDDKiA
14.	Analiza akustyczna dla obwodnicy Gostynina w ciągu DK 60	powiat gostyński	2014	7,9	GDDKiA
15.	Przeгляд ekologiczny dla DK50 w m. Zagrodniki	powiat węgrowski	2014	6,94	GDDKiA
16.	Analiza akustyczna dla DK 7 w m. Załuski	powiat płoński	2014	4,1	GDDKiA

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Kierunek działań – Ochrona przed polami elektromagnetycznymi

Działanie I.5.11.

Kontynuacja monitoringu pól elektromagnetycznych, a także tworzenie baz danych oraz rejestru zawierającego informacje o terenach, na których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów pól w środowisku

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony środowiska w zakresie pól elektromagnetycznych jest ustawa Prawo ochrony środowiska. Przepisem wykonawczym do ww. ustawy jest rozporządzenie w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku oraz sposobów sprawdzania dotrzymania tych poziomów.²⁹

Zgodnie z ww. rozporządzeniem pomiarów dokonuje się w dostępnych dla ludności miejscach, usytuowanych w:

- centralnych dzielnicach lub osiedlach miast o liczbie mieszkańców przekraczającej 50 tys. (15 punktów pomiarowych),
- pozostałych miastach (15 punktów pomiarowych),
- terenach wiejskich (15 punktów pomiarowych).

W latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego badania poziomów pól elektromagnetycznych prowadzono w 90 punktach (po 45 punktów pomiarowych w każdym roku).

Analizując wielkości PEM w latach 2013-2014 stwierdza się, że na terenie województwa mazowieckiego:

- w miastach o liczbie mieszkańców powyżej 50 tys. najwyższą wartość oznaczono w 2014 r. w Warszawie przy skrzyżowaniu ul. Al. Jerozolimskich i Marszałkowskiej (2,22 V/m),
- w miastach o liczbie mieszkańców poniżej 50 tys. najwyższą wartość oznaczono w 2014 r. w Ciechanowie, Plac Jana Pawła II (0,99 V/m),
- na terenach wiejskich najwyższą wartość oznaczono w 2013 r. w Słomczynie, gm. Grójec (0,74 V/m).

W latach 2013-2014, na terenie województwa mazowieckiego, w żadnym z punktów pomiarowych objętych badaniami poziomu PEM nie stwierdzono przekroczenia wartości dopuszczalnej, która w zależności od częstotliwości zawiera się w przedziale od 7 V/m do 20 V/m.

Działanie I.5.12.

Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zasad ograniczenia w użytkowaniu terenów położonych w zasięgu ewentualnego ponadnormatywnego promieniowania elektromagnetycznego

W zakresie przeciwdziałania promieniowaniu elektromagnetycznemu i jonizującemu PZPWM ustala:

- modernizację napowietrznych linii energetycznych, w tym ich przebudowę na linie kablowe (na terenach zurbanizowanych);
- ustanowienie obszarów ograniczonego użytkowania od napowietrznych linii energetycznych, uwzględniając dopuszczalne poziomy pól elektrycznych i magnetycznych;
- prowadzenie monitoringu radiacyjnego i inwestycji zabezpieczających przed promieniowaniem radiacyjnym Krajowego Składowiska Odpadów Promieniotwórczych w Różanie (powiat makowski) oraz obiektów jądrowych zlokalizowanych w ośrodku jądrowym w Świerku (powiat otwocki).

W latach 2013-2014 gminy Dębe Wielkie, Grodzisk Mazowiecki, Kałuszyn, Mordy, Ostrołęka, Piaseczno, Płońsk, Serock oraz Teresin uwzględniły w swoich planach zagospodarowania przestrzennego zasady ograniczenia

²⁹ źródło: Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 października 2003 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku oraz sposobów sprawdzania dotrzymania tych poziomów (Dz. U. z 2003 r., Nr 192, poz. 1883)

w użytkowaniu terenów położonych w zasięgu ewentualnego ponadnormatywnego promieniowania elektromagnetycznego.

Przy aktualizacji wszystkich MPZP brano pod uwagę uwarunkowania wynikające z PZPWM.

Działanie I.5.13.

Prowadzenie przez organy ochrony środowiska ewidencji źródeł wytwarzających pola elektromagnetyczne (zgłoszenia instalacji)

Zgodnie z ustawą POŚ (art. 152) instalacja, z której emisja nie wymaga pozwolenia, mogąca negatywnie oddziaływać na środowisko, podlega zgłoszeniu organowi ochrony środowiska.

Zadanie realizowane jest na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie zgłoszenia instalacji wytwarzających pola elektromagnetyczne³⁰.

W latach 2013-2014 zgłoszenia instalacji dokonano na terenie powiatu białobrzeskiego, ciechanowskiego, garwolińskiego, gostynińskiego, grójeckiego, kozienickiego, legionowskiego, łosickiego, makowskiego, mińskiego, nowodworskiego, ostrołęckiego, otwockiego, piaseczyńskiego, przasnyskiego, przysuskiego, radomskiego, siedleckiego, sierpeckiego, sochaczewskiego, wołomińskiego, wyszkowskiego, żuromińskiego, żyrardowskiego oraz na terenie dzielnic m.st. Warszawy.

Tabela 25. Zgłoszenia wraz z aktualizacjami zgłoszeń instalacji wytwarzających pola elektromagnetyczne zlokalizowanych na terenie województwa mazowieckiego w latach 2013-2014

Lp.	Nazwa jednostki realizującej	Zgłoszenia wraz z aktualizacjami zgłoszeń	
		2013	2014
1.	Gmina Ostrołęka	12	23
2.	Miasto Ostrołęka	12	23
3.	Powiat białobrzeski	22	4
4.	Powiat ciechanowski	46 (w tym 26 aktualizacji)	29 (w tym 17 aktualizacji)
5.	Powiat garwoliński	55	20
6.	Powiat makowski	22	6
7.	Powiat miński	20	7
8.	Powiat nowodworski	44 (w tym 24 aktualizacje)	35 (w tym 22 aktualizacje)
9.	Powiat otwocki	29	4
10.	Powiat radomski	88	11
11.	Powiat wołomiński	16	7
12.	Powiat wyszkowski	13	8
13.	Powiat łosicki	8	3
14.	Powiat gostyniński	5	
15.	Powiat grójecki	49	14
16.	Powiat legionowski	30	11
17.	Powiat ostrołęcki	31 (w tym 12 aktualizacji)	21 (w tym 18 aktualizacji)
18.	Powiat piaseczyński	49	14
19.	Powiat przasnyski	10	5
20.	Powiat sierpecki	10	2
21.	Powiat żuromiński	12	3
22.	Powiat żyrardowski	7	8
23.	Warszawa - dzielnica Bemowo	62	56
24.	Warszawa - dzielnica Białołęka	16	18
25.	Warszawa - dzielnica Bielany	103	75
26.	Miasto Stołeczne Warszawa Dzielnica Praga-Południe	116	92
27.	Warszawa - dzielnice - Rembertów	13	28
28.	Warszawa - dzielnice - Targówek	10	8
29.	Warszawa - dzielnice - Ursynów	32	10
30.	Warszawa - dzielnice -Wawer	8	9
31.	Warszawa - dzielnice - Wesola	18	12
32.	Warszawa - dzielnice - Wilanów	49 (w tym 38 modyfikacji, 2 zakończenia eksploatacji)	47 (w tym 27 modyfikacji, 8 zakończenia eksploatacji)
33.	Warszawa - dzielnice - Wola	147	99
34.	Warszawa - dzielnice - Włochy	95	77
35.	Warszawa - dzielnice - Żoliborz	9	3
Razem		1268 (w tym 62 aktualizacje, 38 modyfikacji i 2 zakończenia eksploatacji)	792 (w tym 57 aktualizacji, 27 modyfikacji i 8 zakończenia eksploatacji)

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

³⁰ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 lipca 2010 r. (Dz. U. 2010 Nr 130, poz. 879)

OBSZAR PRIORYTETOWY II – RACJONALNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW NATURALNYCH

II.1 Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 7 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Racjonalne gospodarowanie wodami**.

Tabela 26. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Racjonalne gospodarowanie wodami

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca	Stan realizacji
Kierunek działań – Zmniejszenie deficytu wód powierzchniowych i podziemnych			
II.1.1.	Monitorowanie i ochrona ekosystemów zależnych od wód	KPN, RDLP	→
II.1.2.	Racjonalne wykorzystanie wód podziemnych na cele komunalne i przemysłowe	gminy, powiaty	→
II.1.3.	Realizacja i monitoring Programu małej retencji dla Województwa Mazowieckiego	WZMiUW, gminy, powiaty	→
Kierunek działań – Działania organizacyjno prawne w zakresie gospodarowania wodą			
II.1.4.	Opracowanie warunków korzystania z wód regionu wodnego Środkowej Wisły	RZGW	→
II.1.5.	Opracowanie warunków korzystania z wód zlewni	RZGW	→
II.1.6.	Działanie kontrolne związane z ochroną wód przed zanieczyszczeniami	WIOS	↔
II.1.7.	Weryfikacja pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód	gminy, powiaty, UMWM	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: białobrzeski, garwoliński, grójecki, makowski, miński, nowodworski, ostrołęcki, piaseczyński, płocki, płoński, przysuski, radomski, sochaczewski, wołomiński, żuromiński

miasta i gminy: Jednorozec, Mochowo, Rząśnik, Sabnie, Staroźreby, m.st. Warszawa, Zabrodzie.

przedsiębiorstwa realizujące działania: Agrofreeze S.A. w Zajezierzu, Reckitt Benckiser Production Poland Sp. z o.o. w Nowym Dworze Mazowieckim, Zakład Produkcyjny Coca-Cola HBC Polska Sp. z o.o. w Radzyminie, Zakład Usług Komunalnych w Warce Sp. z o.o.

inne instytucje realizujące działania: RDLP Olsztyn (Nadleśnictwo Przasnysz), RDLP Radom (Nadleśnictwo Grójec)

Kierunek działań – Zmniejszenie deficytu wód powierzchniowych i podziemnych

Działanie II.1.1.

Monitorowanie i ochrona ekosystemów zależnych od wód

Działanie było realizowane przez Regionalną Dyрекcyję Lasów Państwowych w Olsztynie i Radomiu. Zadanie realizowane przez RDLP w Olsztynie polegało na budowie obiektów małej retencji na terenie Nadleśnictwa Przasnysz w celu ochrony i regeneracji wybranych ekosystemów mokradłowych. Natomiast zadanie realizowane przez RDLP w Radomiu polegało na wyznaczeniu i uznaniu w Nadleśnictwie Grójec lasów o charakterze wodochronnym, które mają za zadanie ochronę zasobów wód powierzchniowych i podziemnych, regulację stosunków hydrologicznych w zlewni oraz na obszarach wododziałów. Powierzchnia lasów wodochronnych w zasięgu województwa mazowieckiego wynosi w Nadleśnictwie Grójec 2 132,30 ha. Prowadzony w ramach zadania monitoring nie wykazał niekorzystnego wpływu zabiegów gospodarczych na drzewostany, ani innych dostrzegalnych zmian.

Ponieważ działanie II.1.1. jest ściśle powiązane z działaniem III.3.1 *Ochrona i utrzymanie cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych* (obszar priorytetowy III - Ochrona przyrody, III.3 Cel średniookresowy – *Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej*), dalsze informacje znajdują się w tym dziale.

Działanie II.1.2.

Racjonalne wykorzystanie wód podziemnych na cele komunalne i przemysłowe

Zgodnie z danymi GUS, w 2014 r. udział wód podziemnych w wodach przeznaczonych do konsumpcji wzrósł o 2,9% w stosunku do 2012 r. (ze 160,9 hm³ do 165,5 hm³). Związane jest to z procesem zwodociągowania wsi. Jednocześnie należy stwierdzić, że pobór wód podziemnych na cele produkcyjne, po zwiększeniu w 2013 r. w stosunku do 2012 r. (26,019 hm³ do 27,027 hm³), w 2014 r. ustabilizował się i wyniósł 27,188 hm³.

Zgodnie z przekazanymi ankietami, w latach 2013-2014, w województwie mazowieckim zrealizowano następujące zadania i inwestycje związane z wykorzystaniem wód podziemnych:

- reglamentacja szczególnego korzystania z wód: poboru wód podziemnych z uwzględnieniem art. 32 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. 2015 poz. 469 z późn. zm.), zgodnie, z którym wody podziemne wykorzystuje się przede wszystkim do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia oraz na cele socjalno-bytowe i na potrzeby produkcji artykułów żywnościowych oraz farmaceutycznych – powiat płocki;
- opracowano operaty wodnoprawne, weryfikowane pod kątem racjonalnego wykorzystania wód podziemnych. W pozwoleniach wodnoprawnych określono obowiązki w tym zakresie, w szczególności

- opomiarowania poboru wody, minimalizacji strat itp. – powiat wołomiński;
- w ramach zaopatrywania mieszkańców Warszawy w wodę pitną o dobrej jakości Urząd Dzielnicy Bemowo wybudował 18 ogólnodostępnych ujęć wody oligoceńskiej i czwartorzędowej. Woda pobierana ze studni głębinowych poprzez krany czerpalne wykorzystywana jest na cele pitne mieszkańców Dzielnicy Bemowo i zabrania się jej wykorzystywania w celach sanitarnych – m.st. Warszawa;
- racjonalne korzystanie z zasobów wód podziemnych za pośrednictwem 4 SUW zlokalizowanych na terenie gminy Jednorożec – z poszanowaniem wytycznych zawartych w wydanych pozwoleń wodnoprawnych – Gmina Jednorożec;
- bieżące działania zapobiegające stratom wód podziemnych; spisywanie i sprawdzanie poprawnego działania wodomierzy; konserwacja hydrantów oraz badania jakości wód – Gmina Starożreby;
- wydano pozwolenie wodnoprawne na pobór wód podziemnych (w pozwoleniu określono maksymalny średni pobór wody w ciągu doby na 1840 m³/d) - Gmina Zabrodzie;
- redukcja strat wody poprzez racjonalizację ilości płukania wstecznych filtrów węglowych, zamianie wody na ścieki przemysłowe w płukaniu prasy taśmowej na oczyszczalni ścieków (działania organizacyjne) – Reckitt Benckiser Production Poland Sp. z o.o. w Nowym Dworze Mazowieckim;
- racjonalne wykorzystanie wód podziemnych na cele komunalne i przemysłowe – Agrofreeze S.A. w Zajezerzu;
- odzysk wody z płuczek opakowań – Zakład Produkcyjny Coca-Cola HBC Polska Sp. z o.o. w Radzyminie.

Działanie II.1.3.

Realizacja i monitoring Programu małej retencji dla Województwa Mazowieckiego

Uchwałą Nr 75/08 z dnia 21 kwietnia 2008 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął *Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego*.

W ramach realizacji ww. programu na terenie gminy Sabnie w 2013 r. została zakończona budowa zbiornika retencyjnego pn. Niewiadoma na rzece Cedyń. Łącznie teren zbiornika zajmuje 64,41 ha. W najgłębszym miejscu ma 6,85 m, a średnia głębokość wynosi 2,7 m. Zbiornik ten chroni przed powodzią teren 65 km², zamieszkały przez 61 tys. osób. Zbiornik posiada własną retencję oraz rezerwę powodziową wynoszącą 0,315 mln m³.

Zbiornik Niewiadoma pełni następujące cele:

1. Retencja wód powierzchniowych z możliwością wykorzystania ich dla zaspokojenia aktualnych potrzeb regionu, a przede wszystkim w dziedzinie potrzeb rolnictwa

W związku z niekorzystnymi warunkami klimatycznymi subregionu siedleckiego oraz dużą potrzebą poprawy stosunków wodnych na obszarach rolniczych retencionowanie wód, które służyć powinny przede wszystkim rolnictwu jest ze wszelkich miar uzasadniona. Dogodne warunki topograficzne, a także korzystne położenie zbiornika głównego w dolinie w stosunku do terenów, na których prowadzone mogą być nawodnienia użytków zielonych uzasadnia tą potrzebę.

2. Ochrona środowiska przyrodniczego, poprawa czystości wód powierzchniowych, powstrzymanie erozji wodnej

Magazynowanie wód powierzchniowych, odpływających dotychczas jałowo do rzeki Bug skutecznie powstrzyma postępującą degradację walorów ekologicznych doliny. Przy istniejących obecnie stosunkowo dużych spadkach dna rzeki Cedyń, a równocześnie znacznej podatności na erozję gruntów budujących dolinę, następuje ucinanie się w jej dno koryta rzeki. Poziom wód gruntowych na terenach położonych w sąsiedztwie doliny obniża się znacząco. Podniesienie go w wyniku realizacji inwestycji na długości zbiornika głównego oraz na odcinku zbiornika wstępnego znacząco poprawi stosunki wodne gleb rejonu zalewu.

Przewiduje się również uzyskanie istotnej poprawy czystości wód powierzchniowych. Zbiornik wstępny (górnym) jest głównym elementem inwestycji służącym temu celowi. W jego czaszy gromadzić się będą namuły i nieczystości prowadzone z górnej części zlewni. Będzie mieć to duże znaczenie dla obszaru większego niż teren gminy Sabnie.

3. Ochrona przeciwpowodziowa doliny rzeki Cedyń na jej środkowym i dolnym odcinku

Obydwa zbiorniki posiadają własną retencję oraz rezerwę powodziową, co pozwoli magazynować pewną objętość fali kulminacyjnej i opóźnić gwałtowność jej przemieszczania się w dół rzeki. Łączna wielkość rezerwy powodziowej obydwu zbiorników wynosi 0,315 mln m³.

4. Hodowla ryb

Zakłada się umożliwienie sportowego wędkowania z pomostów, brzegów lub łodzi.

5. Rekreacja, sporty wodne, wypoczynek miejscowej ludności

Zbiornik główny Niewiadoma może być wykorzystywany jako obiekt służący mieszkańcom najbliższych miejscowości dla rekreacji, uprawiania sportów wodnych itp. W ramach realizowanej inwestycji przewidziano budowę sztucznej plaży.

W sąsiedztwie kompleksów leśnych, oddalonych od skupisk zabudowań i źródeł hałasu będzie istniała możliwość spacerów oraz obserwowania i podziwiania przyrody (głównie ptaków).

6. Ochrona przeciwpowodziowa

Oba zbiorniki będą źródłem wody, która może być wykorzystywana w ochronie przeciwpowodziowej okolicznych zabudowań i zwartych kompleksów leśnych.

7. Podniesienie walorów krajobrazowych i estetycznych obszaru Gminy Sabnie

Powstałe sztuczne jezioro na terenie Gminy Sabnie pełni funkcję krajobrazową podnoszącą walory estetyczne. Utworzą się nowe zespoły roślinne. Zadrzewienia i zakrzaczenia ulepszą otoczenie. Powstanie środowisko roślinności wynurzonych trzcin i tataraków, roślinności pływającej i zanurzonej. Wody te ozdobią ptaki zalatujące lub gniazdujące na nadbrzeżnych drzewach i w szuwarach.

8. Poprawa klimatu w bezpośrednim sąsiedztwie zbiornika głównego

Klimat lokalny w bezpośrednim sąsiedztwie zalewu ulegnie korzystnym zmianom. Stosunkowo największy będzie więc wpływ zbiornika we wschodniej części zalewu, przy zaporze czołowej. Latem uciążliwość klimatu będzie mniej odczuwalna. Poprawi to samopoczucie mieszkańców najbliższych wsi oraz osób przebywających w okolicy zbiornika.

9. Aktywizacja gospodarcza regionu

Wymienione powyżej funkcje obiektu i jego korzystne oddziaływanie na otoczenie w sposób bardzo istotny sprawią, że wzrośnie atrakcyjność terenu inwestycji, co może mieć znaczny wpływ na aktywizację gospodarczą regionu. Jej skutki (zwiększony ruch turystyczny) odczuwalne będą przede wszystkim przez miejscową ludność. Inwestycja przyczyni się do rozwoju agroturystyki.

Na realizowany w latach 2010-2013 zbiornik Główny Niewiadoma składają się:

- zapora czołowa, przegradzająca rzekę Cedynie i jej dolinę w km 21+500;
- czasza zbiornika, zajmująca powierzchnię dna doliny, na długości 3,8 km (w górę zapory) na obszarze 42,22 ha zalewu przy NPP = 141,25 m n.p.m.;
- budowla upustowa zlokalizowana w zaporze czołowej (w tym wieża upustowa, sztolnia odpływowa);
- budowle, urządzenia i obiekty towarzyszące;
- elementy technicznej obsługi zbiornika;
- odcinkowa przebudowa sieci energetycznej średniego i niskiego napięcia.

Ponadto w ramach projektu zakupiono samochód lekkiego ratownictwa wodno-ratunkowego oraz ponton RIB z silnikiem i lawetą³¹.

Realizację projektu zakończono w 2013 r. i wszelkie koszty wydatkowane na ten cel wyniosły 3 628,6 tys. zł, w tym z budżetu gminy – 544,2 tys. zł, z RPO WM 2007-2013 – 3 084,3 tys. zł.

W latach 2013-2014 nie realizowano w ramach tego zadania innych inwestycji.

Natomiast powiat płocki wydał pozwolenia wodnoprawne dotyczące retencji wody w stawach oraz retencji korytovej. W 2013 r. wydano 4 pozwolenia wodnoprawne na retencję wody w stawach na terenie gmin: Bielsk oraz Słubice. W 2014 r. wydano 3 pozwolenia wodnoprawne na retencję wody w stawach na terenie gmin: Bielsk, Wyszogród oraz Mała Wieś, a także 2 pozwolenia wodnoprawne na piętrzenie śródlądowych wód powierzchniowych na terenie gmin: Wyszogród oraz Brudzeń Duży.

Część zadań z zakresu retencji realizowana była w ramach działania IV.3.10 Budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wody w sposób techniczny i nietechniczny (obszar priorytetowy IV – Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego, IV.3 Cel średniookresowy – Ochrona przed powodzią i suszą). Spośród których najważniejsze inwestycje to:

- Budowa zbiornika wodnego w miejscowości Jagodno na rzece Wiązownicy w km 1+928-3+500, gm. Przytyk – czasza zbiornika, jaz piętrzący i zapora czołowa realizowana przez WZMiUW. W latach 2013-2014 wydatkowano kwotę 9 869,0 tys. zł, z czego środki własne samorządu to 35,1 tys. zł, środki budżetu państwa 4 479,6 tys. zł oraz środki PROW 2007-2013 to 5 354,2 tys. zł;
- W ramach zwiększania możliwości retencyjnych oraz przeciwdziałanie powodzi i suszy w ekosystemach leśnych na terenach nizinnych wykonano dwa zbiorniki retencyjne w leśnictwach Łaziska i Jedlnia, które realizowane były przez RDLP w Radomiu oraz miasto Radom. Na ten cel w latach 2013-2014 wydatkowano łącznie 3 601,5 tys. zł, z czego 2 032,3 tys. zł to środki własne RDLP, a 1 569,2 tys. to środki pozyskane z POIiŚ 2007-2013;
- Budowa zbiornika retencyjnego przy skrzyżowaniu ul. Ciechanowskiej i ul. Dobrskiej w Mławie, na sieci kanalizacji deszczowej realizowana przez gminę miejską Mława. W 2014 r. na ten cel wydatkowano 412,8 tys. zł i w całości finansowany był ze środków własnych gminy;
- W ramach budowy i modernizacji infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wody w sposób techniczny i nietechniczny odbudowano istniejący zbiornik wodny wraz z budowlą piętrzącą i odcinkiem rowu odpływowego oraz na retencionowanie wód powierzchniowych w zbiorniku w Radestowie, gm. Borkowice. Zadanie to było realizowane przez powiat przysuski. Na ten cel wydatkowano łącznie 84,9 tys. zł, z czego środki własne powiatu wyniosły 41,2 tys. zł, a dofinansowanie z WFOŚiGW – 43,7 tys. zł.

Kierunek działań – Działania organizacyjno prawne w zakresie gospodarowania wodą

Działanie II.1.4.

Opracowanie warunków korzystania z wód regionu wodnego Środkowej Wisły

Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. 2015 poz. 469, z późn. zm.) nakłada na dyrektorów regionalnych zarządów gospodarki wodnej obowiązek opracowania warunków korzystania z wód regionów wodnych. Zgodnie z art.120 ust.1 ustawy Prawo wodne są one ustalane w drodze aktu prawa miejscowego i publikowane we właściwych, pod względem terytorialnym, dziennikach urzędowych województw. Wydanie ww. rozporządzenia zwanego dalej „warunkami” związane jest z realizacją zapisów Planu Gospodarowania Wodami na obszarze dorzecza Wisły (M.P z 2011 nr 49 poz. 549).

Warunki korzystania z wód są, obok planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, podstawowym dokumentem planistycznym w zakresie gospodarowania wodami oraz narzędziem wspomagającym proces

³¹ <http://sabnie.pl/samorzadz/zbiornik-niewiadoma/>

zarządzania zasobami wodnymi i kształtowania sposobu ich użytkowania.

Zgodnie z zapisami art. 46 oraz art. 51 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2016 r., poz. 353 z późn. zm.) w 2013 r. została sporządzona prognoza oddziaływania na środowisko o zakresie i stopniu szczególności uzgodnionym z Generalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska (GDOŚ) oraz Głównym Inspektorem Sanitarnym. Projekt Warunków korzystania z wód wraz z prognozą zostały pozytywnie zaopiniowane przez GDOŚ, natomiast opinia do Głównego Inspektora Sanitarnego nie wpłynęła.

Warunki wraz z Prognozą poddano konsultacjom społecznym. Od 2 do 23 stycznia 2013 r. trwały konsultacje społeczne, w trakcie których wpłynęło 148 uwag do warunków oraz 29 uwag do Prognozy. Do wszystkich wniesionych uwag i wniosków przedstawiono uzasadnienie uwzględnienia lub nieuwzględnienia ich w warunkach oraz prognozie. Rada Gospodarki Wodnej Regionu Wodnego Środkowej Wisły, regionu wodnego Jarftu, regionu wodnego Niemna, regionu wodnego Łyny i Węgorapy oraz regionu wodnego Świeżej zgodnie z art. 100 ust. 2 pkt. 1 ustawy Prawo wodne uchwałą nr 1/2013 z dnia 28 lutego 2013 r., zaopiniowała pozytywnie przedłożony projekt warunków. Projekt ww. rozporządzenia został uzgodniony przez Prezesa KZGW, a następnie, zgodnie z art. 59 ust. 2 ustawy z 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz. U. z 2015 r. poz. 525 z późn. zm.) warunki zostały uzgodnione z wojewodami. Dnia 3 kwietnia 2015 r. Dyrektor RZGW w Warszawie podpisał gotowe rozporządzenie.

Działanie II.1.5.

Opracowanie warunków korzystania z wód zlewni

Zgodnie z art. 120 ustawy Prawo wodne (Dz. U. 2015 poz. 469 z późn. zm.) Dyrektor RZGW ustala warunki korzystania z wód zlewni, w drodze aktu prawa miejscowego, kierując się ustaleniami planu gospodarowania wodami w obszarze dorzecza. W latach 2013-2014 RZGW sformułował szczegółowe ograniczenia w korzystaniu z wód zlewni, wraz z opracowaniem strategicznej oceny oddziaływania na środowisko:

- rzeki Czarnej Malenieckiej;
- rzeki Słudwi;
- rzeki Radomki.

Ponadto opracowane zostały warunki korzystania z wód zlewni Jeziorcki wraz z opracowaniem strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Dodatkowo wspierając działania dla procesu planowania gospodarowania wodami, zgodnie z wymaganiami Ramowej Dyrektywy Wodnej i ustawy Prawo wodne, przeprowadzono analizę kosztów środowiskowych i zasobowych w regionach wodnych RZGW w Warszawie.

Działanie II.1.6.

Działanie kontrolne związane z ochroną wód przed zanieczyszczeniami

Zadania kontrolne dla WIOŚ zostały zapisane w rocznych Planach pracy WIOŚ w Warszawie na lata 2013-2014. Celem przeprowadzanych kontroli było sprawdzenie przestrzegania wymagań w zakresie ograniczenia zanieczyszczeń do wód powierzchniowych z punktowych źródeł komunalnych. W raportowanych latach WIOŚ przeprowadził co najmniej 390 kontroli interwencyjnych z dziedziny ochrony czystości wód i gospodarki ściekowej. Ponadto działania kontrolne realizowane były przez RZGW i polegały na określeniu trendów zmian położenia zwierciadeł wód podziemnych wszystkich poziomów wodonośnych, w tym także płytko występujących wód gruntowych związanych z podglebiem. Dokonano również analizy i oceny zagrożeń dla zasobów wód podziemnych wynikających ze zmian hydrodynamicznych, identyfikacja oddziaływań oraz prognoza długookresowych skutków wywołanych tymi zmianami (aktualizacja opracowania pn *Identyfikacja oddziaływań zmian poziomów zwierciadła wód podziemnych w granicach RZGW w Warszawie*). Wykonano także ocenę ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych na podstawie emisji i stężeń substancji priorytetowych. Zadanie to polegało na sporządzeniu wykazu wielkości emisji i stężeń substancji priorytetowych oraz innych zanieczyszczeń, dla których zostały określone środowiskowe normy jakości w regionach wodnych dla obszaru działania RZGW w Warszawie, tj. regionów wodnych Jarft, Świeżej, Łyny i Węgorapy, Niemna oraz środkowej Wisły.

Działanie II.1.7.

Weryfikacja pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód

Zgodnie z art.136 ust. 2 ustawy Prawo wodne (Dz. U. 2015 poz. 469 z późn. zm.) celem realizowanego zadania jest weryfikacja (przeгляд) realizacji warunków pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód, co do których organem właściwym do wydania, cofnięcia, zmiany tego pozwolenia jest obecnie Marszałek Województwa.

W 2013 r. dokonano 441 przeglądów pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód, a w 2014 r. dokonano 401 takich przeglądów. Przeglądy dokonywane były zarówno przez Marszałka Województwa Mazowieckiego oraz Starostów Powiatowych. Prezydent m.st. Warszawy wydał 2 decyzje o cofnięciu pozwolenia wodnoprawnego bez odszkodowania w związku ze zmianą warunków wykonywania uprawnień ustalonych w tym pozwoleniu.

II.2. Cel średniookresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 11 działań środowiskowych określonych w ramach celu

średniookresowego – **Zrównoważone wykorzystanie energii**. W latach 2013-2014 realizowano wszystkie zaproponowane działania.

Tabela 27. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – **Zrównoważone wykorzystanie energii**

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Poprawa efektywności energetycznej			
II.2.1.	Realizacja obowiązku oszczędności energii przez jednostki sektora publicznego	jednostki administracji rządowej, wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne, szkoły wyższe, powiaty, miasta, gminy, zakłady opieki zdrowotnej, instytucje kultury	↔
II.2.2.	Wprowadzanie nowoczesnych i energooszczędnych technologii oraz systemu zarządzania energią i systemu audytów	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze, zakłady opieki zdrowotnej, MAE	↔
II.2.3.	Opracowanie i przyjęcie dokumentacji dot. zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe (założenia do planów i plany)	miasta, gminy, MBPR	→
Kierunek działań – Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii			
II.2.4.	Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła	organy administracji rządowej, wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne, szkoły wyższe, powiaty, miasta i gminy, kościoły i związki wyznaniowe, instytucje kultury, KPN, zakłady opieki zdrowotnej, podmioty gospodarcze	↔
II.2.5.	Budowa elektrowni wiatrowych	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
II.2.6.	Wykorzystanie energii odnawialnej poprzez montaż instalacji solarnych oraz ogniw fotowoltaicznych	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze, szkoły wyższe	↔
II.2.7.	Budowa biogazowni	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	→
II.2.8.	Wykorzystanie biomasy do produkcji ciepłej i energii elektrycznej	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
II.2.9.	Wykorzystanie zasobów wód termalnych	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
II.2.10.	Wdrożenie rozwiązań wykorzystujących kogenerację	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
II.2.11.	Wdrażanie efektywnych ekonomicznie i ekologicznych technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym technologii pozwalających na recykling oraz odzysk energii zawartej w odpadach, w procesach termicznego i biochemicznego ich przekształcania	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	→

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: łosicki, makowski, warszawski zachodni, wołomiński, żuromiński, żyrardowski

miasta i gminy: Białobrzegi, Bielsk, Brwinów, Chorzele, Chynów, Glinojec, Góra Kalwaria, Izabelin, Jabłonna, Jadów, Jednorzec, Kałuszyn, Kosów Lacki, Kozienice (m.), Krasnosielc, Lelis, Lesznów, Lutocin, Łochów, Łyse, Magnuszew, Mińsk Mazowiecki, Mokońb, Mrozy, Myszyniec, Nowy Dwór Mazowiecki (m.), Odrzywół, Otwock (m.), Pokrzywnica, Potworów, Pruszków (m.), Przesmyki, Przytyk, Pułtusk, Raciąż (m.), Raciąż, Radzymin, Rościszewo, Sabnie, Siedlce (m.), Sienno, Solec nad Wisłą, Somianka, Staroźreby, Stupsk, Sulejów (m.), Teresin, Warka, m.st. Warszawa, Wołomin (m.), Zabrodzie, Zielonka (m.), Zwoleń, Żelechów, Żyrardów (m.)

przedsiębiorstwa realizujące działania: Agrofreeze S.A. w Zajezerzu, AM Energia Wiatrowa Sp. z o.o. w Sokołowie Podlaskim, ARCELORMITTAL WARSZAWA Sp. z o.o., Browar w Warce GRUPA Żywiec S.A., BUSAL Agnieszka Lemanowicz w Płocku, Dom Pracy Twórczej "Reymontówka" w Chlewiskach, Drukarnia Wydawnicza H. BAUER Sp. z o.o. w Ciechanowie, ENERGA Elektrownie Ostrołęka S.A., Federacja Konsumentów w Warszawie, Hurtownia Materiałów Budowlanych M Plus M Mariusz Smoliński w Mińsku Mazowieckim, Geotermia Mazowiecka S.A. w Mszczonowie, Intra Sp. z o.o. w Warszawie, JE WIND Sp. z o.o. w Bachorzu, KECMER Paweł Kecmer w Karwaczu, Mazowiecka Spółka Mleczarska S.A. w Makowie Mazowieckim, Mazowiecki Szpital Specjalistyczny Sp. z o.o. w Radomiu, Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m.st. Warszawie Spółka Akcyjna, MOLEN WIND II Sp. z o.o. w Iłży, NOVAGO Sp. z o.o. w Mławie, Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Jana Chrzyciela w Lesznie, Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Kamieńcu nad Bugiem, Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Św. Łukasza Ewangelisty w Warszawie, PKP Energetyka Sp. z o.o. Centrala z siedzibą w Warszawie, PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie, Plastoma Michał Żydek w Warszawie, Procesy Inwestycyjne Sp. z o.o. z siedzibą w Warszawie, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej „Legionowo” Sp. z o.o., Reckitt Benckiser Production Poland Sp. z o.o. w Nowym Dworze Mazowieckim, SANTE A. Kowalski Sp. J. w Sobolewie, Spółdzielnia mieszkaniowa "Mechanik" w Mińsku Mazowieckim, Spółdzielnia Mieszkaniowa STAWKI w Warszawie, SuperDrob S.A. w Karczewie, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Track Tec S.A. z siedzibą w Warszawie, Trasko Energia 2 Sp. z o.o. w Goworówku, Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o., Zakład Produkcyjny Coca-Cola HBC Polska Sp. z o.o. w Radzyminie

inne instytucje realizujące działania: Mazowiecki Szpital Wojewódzki w Siedlcach, Główny Inspektorat Sanitarny w Warszawie, Komenda Stołeczna Policji, Komenda Wojewódzka Policji zs. w Radomiu, Narodowe Centrum Badań Jądrowych w Otwocku, Nadwiślański Oddział Straży Granicznej im. Powstania Warszawskiego w Warszawie, Szpital Kolejowy im. dr med. Włodzimierza Roeflera w Pruszkowie Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej, Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Radomiu

Działanie II.2.1.

Realizacja obowiązku oszczędności energii przez jednostki sektora publicznego oraz

Działanie II.2.2.

Wprowadzanie nowoczesnych i energooszczędnych technologii oraz systemu zarządzania energią i systemu audytów

W latach 2013-2014 realizowano projekt *EINSTEIN – Effective Integration of Seasonal Thermal Energy storage systems IN existing buildings*, w którym Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o. (MAE) jest jednym z partnerów odpowiadającym za przeprowadzenie badań i koordynację części inwestycyjnej projektu w Polsce. Projekt polega na montażu urządzeń pozyskiwania i wykorzystywania energii odnawialnej w cyklu całorocznym (m.in. zasobnik STES, instalacja kolektorów słonecznych, sieć ciepłownicza, pompa ciepła). Przeprowadzona zostanie na budynkach Wojewódzkiego Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych "Drewnica". Projekt zakłada efektywną integrację niskotemperaturowych systemów grzewczych opartych na technologii źródeł odnawialnych, opracowanie nowych, wydajnych technologii jak STES dla istniejących budynków. Pod uwagę brane będą istniejące warunki w budynkach pilotażowych, na tej podstawie zaproponowane zostaną wytyczne do przeprowadzenia modernizacji w celu ograniczenia konsumpcji energii zgodnie z najbardziej restrykcyjnymi wymogami środowiskowymi.

Niskoenergetyczny system grzania polegać będzie na:

- bardzo niskim zużyciu energii pierwotnej ze względu na zastosowanie odnawialnych źródeł energii i technologii magazynowania energii. Ograniczenie zużycia energii pierwotnej w 70%, w stosunku do pierwotnej sytuacji budynku przed modernizacją, pozwala na zaprojektowanie nowych budynków niskoenergetycznych;
- stworzeniu możliwości przekształcenia istniejących budynków w budynki niskoenergetyczne z uwagi na brak ograniczeń w zakresie oszczędności energii - odpowiednio duże instalacje kolektorów i zbiorników magazynujących energię dają możliwość większej redukcji zużycia energii pierwotnej;
- pompach ciepła wykorzystywanych jako efektywne źródło energii, pracujących nawet z COP = 10;
- wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii i uzyskaniu co najmniej 50% energii promieniowania słonecznego docierającej do kolektorów;
- połączeniu STES i pomp ciepła.

Systemy STES są już stosowane w kilku instalacjach pilotażowych w północnej Europie, jednak bez połączenia z pompami ciepła. Są tam wykorzystywane zwykłe kotły w połączeniu z kolektorami słonecznymi. Połączenie z pompami ciepła jest znacznie efektywniejsze od połączenia z konwencjonalnymi kotłami, możliwe jest podniesienie efektywności energetycznej o 20%, zmniejszenie zużycia energii pierwotnej o 35% i zredukowanie kosztów o 25%. Do tego wymagane są odpowiednie pompy ciepła, które zostaną opracowane w tym projekcie.

Całkowity koszt przedsięwzięcia wynosi 1 292,2 tys. zł, w 2013 r. koszty poniesione na jego realizację wynosiły 161,0 tys. zł, a w 2014 701,8 tys. zł. Działanie to finansowane było ze środków własnych oraz 7 Programu Ramowego.³²

Więcej informacji o projekcie znajduje się na stronie: www.mae.com.pl/projekty-einstein.html.

Dodatkowo MAE realizuje projekt strategiczny Komisji Europejskiej *Plan rozwoju energetyki na Mazowszu* (Regional Energy Concepts - CEP-REC). Projekt ma charakter ogólnoeuropejski i będzie realizowany przez 15 partnerów, w Polsce realizacja projektu ograniczy się tylko do Mazowsza. W ramach ustalonego podziału zadań odpowiedzialność merytoryczna w zakresie planowania regionalnego spoczywa na MAE, do pomocy Agencji w kontekście opracowania schematów monitoringu energetycznego oraz rozpowszechniania rezultatów na poziomie krajowym i europejskim zostało wytypowane Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii.³³ Innym realizowanym przez MAE programem jest STREAMER - Semantics-driven Design through Geo and Building Information Modeling for Energy-efficient Buildings Integrated in Mixed-use Healthcare Districts. Program realizowany będzie przez 20 partnerów. W Polsce realizatorem projektu jest Mazowiecka Agencja Energetyczna oraz Mostostal Warszawa. Działania Mazowieckiej Agencji Energetycznej obejmą prace związane z analizą procesu projektowania nowych/modernizowanych budynków pod względem ich efektywności energetycznej. Głównym celem będzie wskazanie technologii i rozwiązań zarządczych umożliwiających zwiększenie efektywności energetycznej w budynkach szpitalnych (inteligentne systemy monitoringu i zarządzania, komunikacji, itp.) w celu osiągnięcia/zbliżenia się do standardów budynków nisko-energetycznych czy pasywnych.

Kolejnym projektem realizowanym przez MAE jest *STRATEGO-Multi-level actions for enhanced Heating and Cooling plans*. Projekt STRATEGO ma na celu wsparcie władz krajowych w opracowaniu *Krajowych Planów Działań* dotyczących dostarczenia ciepła i chłodu (tzw. NHCP). Konsorcjum będzie korzystać z wyników Europejskiej Mapy Drogowej Ciepła (Heat Roadmap Europe) przygotowanej przez EuroHeat, zgodnie z którą została przeprowadzona ocena wymagań europejskiego potencjału w zakresie efektywności energetycznej sektora ciepła i chłodu, wraz z mapowaniem zasobów ciepłych. Program realizowany będzie przez 16 partnerów.

³² www.mae.com.pl/projekty-einstein.html

³³ <http://www.mae.com.pl/projekty-cep-rec.html>

W Polsce realizatorem projektu jest Mazowiecka Agencja Energetyczna. MAE pełni rolę obserwatora i ma za zadanie zapewnienie odpowiedniego transferu rezultatów wyników projektu do Polski, która nie jest objęta bezpośrednim wsparciem ze strony projektu.³⁴

Województwo mazowieckie wspierało finansowo realizację powyższych zadań. W 2013 r. przeznaczyło na ten cel kwotę 164,9 tys. zł, a w 2014 r. 423 tys. zł.

W 2013 r. Mazowiecki Szpital Bródnowski w Warszawie Sp. z o.o. kontynuował projekt dotyczący zarządzania energią w budynkach użyteczności publicznej, w ramach którego stworzono system zarządzania energią pozwalający na wykrycie miejsc krytycznych o nadmiernym zużyciu energii, stworzenie profilu zużycia energii i w konsekwencji obniżenie mocy zainstalowanej do minimum zapewniającego bezpieczne funkcjonowanie Szpitala przy najniższych kosztach. W skład systemu wchodzi: węzły zmniejszenia, ciepłomierze oraz system zbierania i analizy danych. Całkowity koszt projektu to 1 439,2 tys. zł.

W roku 2013 województwo mazowieckie finansowało realizację projektu pn. „Poszanowanie energii elektrycznej poprzez modernizację istniejącego oświetlenia zewnętrznego Mazowieckiego Szpitala Wojewódzkiego w Siedlcach Sp. z o.o.”. Łączna wartość projektu to 158 tys. zł, z czego ze środków województwa wydatkowano 82 tys. zł.

W latach 2013-2014 w m.st. Warszawa kontynuowała projekt pn. *Monitoring zużycia energii i kosztów energii w jednostkach oświatowych m.st. Warszawy*, który powstał na potrzeby scentralizowania obiegu informacji na temat wielkości zużycia i wielkości kosztów poszczególnych nośników energetycznych z ponad 1 100 placówek oświatowych, rozmieszczonych w 760 lokalizacjach na terenie m.st. Warszawy, w celu utworzenia jednej bazy obsługiwanej przez Biuro Infrastruktury Urzędu m.st. Warszawy. Wdrożone rozwiązanie polega na pozyskaniu od operatorów funkcjonujących na obszarze m.st. Warszawy danych zużycia energii elektrycznej, ciepła sieciowego i gazu w oparciu o wcześniej dostarczone przez samorząd i skorelowane z bazami operatorów dane identyfikacyjne urządzeń pomiarowych. System obsługuje urządzenia pomiarowe energii zainstalowane w ponad 1100 jednostkach oświatowych w tym: 922 liczników energii elektrycznej, 520 ciepłomierzy i 624 gazomierzy. Pomiar zużycia są pozyskiwane w cyklu kwartalnym dla energii elektrycznej, rocznym dla ciepła (w ujęciu zużyci miesięcznych) oraz rocznym dla gazu (w ujęciu zużyci rocznych). Tak pozyskane dane przekazywane są na poziom jednostek obsługi ekonomicznej placówek oświatowych w celu przypisania rocznych kosztów zużycia nośników energii. Zastosowany obieg pozyskania informacji zapewnia bieżącą aktualizację stanu ilości urządzeń pomiarowych monitorowanego obszaru. Zebrane dane rzeczowo-kosztowe są wykorzystywane do prowadzenia analiz w zakresie optymalizacji mocy zamówionej, oceny energochłonności i gospodarowania energią w obiektach oświatowych. System umożliwia ocenę efektywności energetycznej ułatwiającą racjonalne kierowanie środkami na modernizację i remonty. Daje również administratorom obiektów możliwość dokonywania porównań energochłonności dla nieruchomości, o zbliżonej charakterystyce energetycznej i pełniących te same funkcje.

Ponadto w latach 2013-2014 poszczególne jst modernizowały energochłonne oświetlenie uliczne, zastępując je nowoczesnymi, energooszczędnymi systemami. Powyższe przedsięwzięcia były realizowane m.in. w gminach: Chorzele, Jednorzec, Kozienice (m), Lutocin, Magnuszew, Odrzywół, Sabnie, Siedlce (m.), Solec nad Wisłą, Teresin, Zabrodzie, Zielonka (m.), Żelechów.

Do realizacji działania dotyczącego obowiązku oszczędności energii przez jednostki sektora publicznego w dużej mierze przyczynia się termomodernizacja budynków, która została opisana w *Działaniu I.1.5. Termomodernizacja budynków (Obszar priorytetowy I – Poprawa jakości środowiska; Cel średniookresowy – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.; Kierunek działań - Ograniczenie emisji powierzchniowej)*.

Działanie II.2.3.

Opracowanie i przyjęcie dokumentacji dot. zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe (założenia do planów i plany)

Do zadań własnych gminy należy planowanie wraz z organizacją, zaopatrzenia obszaru gminy w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe. Projekty założeń do planów i plany zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe podlegają opiniowaniu przez samorząd województwa.

W imieniu Samorządu Województwa Mazowieckiego obowiązek opiniowania realizuje Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego oddział w Siedlcach.

W latach 2013-2014 do MBPR wpłynęło 26 projektów *założeń do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe*. W raportowanych latach natomiast nie zaopiniowano żadnego *planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe*.

Na podstawie liczby wydanych opinii przez MBPR w latach 1999-2014 oszacowano, że na koniec 2014 r. 141 samorządów lokalnych posiadało *założenia do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe*, co stanowi 45% wszystkich gmin Mazowsza.

W ramach planowania energetycznego na poziomie lokalnym Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o. (MAE) prowadzi doradztwo dla samorządów lokalnych w zakresie odnawialnych źródeł energii (OZE). MAE opracowuje dla gmin i miast projekty założeń do planów zaopatrzenia w energię, a także ich aktualizację. Na wniosek zainteresowanej gminy, MAE przeprowadza analizę jej potencjału energetycznego, ustalając stan bieżący oraz wyszkie zapotrzebowanie na energię. Na tym etapie dokonuje szczegółowej weryfikacji potencjału w zakresie OZE wskazując pożądane działania, które mogą przyczynić się do zapewnienia zrównoważonego rozwoju danej gminy. W zakresie OZE MAE może doradzić na etapie projektowania – rekomendując konkretne rozwiązania, czy

---

³⁴ <http://www.mae.com.pl/projekty-stratego.html>

technologie możliwe do zastosowania w danym projekcie, jak również może świadczyć usługi doradcze na etapie inwestycyjnym.

Kierunek działań – Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii

Działanie II.2.4.

Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła

W latach 2013-2014 jedną z największych inwestycji polegających na zwiększeniu wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła przeprowadziło miasto Siedlce. Inwestycja polegała na rozbudowie oczyszczalni ścieków o instalację do fermentacji osadów, w celu produkcji biogazu. Służy on do zasilania agregatów prądotwórczych i/lub kotłowni. Wytworzona w agregatach energia elektryczna i ciepła w całości jest wykorzystywana dla potrzeb suszenia osadów i oczyszczalni ścieków. Roczna produkcja energii elektrycznej z biogazu wynosi ponad 3 000 MWh, a energii cieplnej ponad 3 800 MWh.

W Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Radomiu w 2013 r. kontynuowano i zakończono projekt pn. *Budowa instalacji fotowoltaicznej i wiatrowej wraz z systemem kogeneracyjnym*. Zakres przedmiotowy realizowanego przedsięwzięcia dotyczył rozbudowy i modernizacji infrastruktury służącej do produkcji i przesyłu energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych przyczyniającej się do poprawy jakości środowiska, poprzez poprawę stanu atmosfery. Realizacja przedsięwzięcia obejmowała zainstalowanie:

- kogeneratora gazowego typu HE-MG1166-GZ, o mocy elektrycznej 1166 kW i cieplnej 1150 kWt, wytwarzającego energię elektryczną i ciepło z gazu;
- wiatraka prądotwórczego SkyWind o mocy 6 kW, wytwarzającego energię elektryczną z energii wiatru;
- systemu fotowoltaicznego o mocy 21 kWp, wytwarzającego energię elektryczną z energii słonecznej;
- stacji transformatorowej z rozdzielnicą niskiego napięcia i średniego napięcia o mocy transformatora 1600kVA;
- linii kablowej średniego napięcia, łączącej transformator ze stacją średniego napięcia PZO.

Podstawowym celem inwestycji była optymalizacja zakresu modernizacji zasilania elektroenergetycznego budynków Mazowieckiego Szpitala Specjalistycznego Sp. z o.o. w Radomiu. Inwestycja swoim zakresem obejmowała:

- poprawę stanu istniejących wewnętrznych instalacji cieplnych wraz ze źródłem ciepła i analizą zapotrzebowania na ciepło;
- poprawę stanu istniejących instalacji elektrycznych wraz z analizą zapotrzebowania na energię elektryczną;
- propozycje rozwiązań modernizacyjnych pozwalających na zmniejszenie zużycia energii cieplnej w rozpatrywanym szpitalu;
- procedurę wyboru optymalnego przedsięwzięcia modernizacyjnego.

Realizacja projektu jest zgodna z celami *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020*. W zakresie sfery społecznej inwestycja spełnia cel główny, którym jest Wzrost konkurencyjności gospodarki i równoważenie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie jako podstawę poprawy jakości życia mieszkańców. Całkowita wartość projektu to 6 739,6 tys. zł, środki z Unii Europejskiej – 3 919,0 tys. zł, środki z budżetu Województwa Mazowieckiego – 2 820,6 tys. zł.

W latach 2013-2014 firma NOVAGO Sp. z o.o. z siedzibą w Mławie realizowała projekt pn. *Budowa Okresowego Bioreaktora Beztlenowego etap II: wdrożenie systemu sterowania pracą bioreaktora*. Celem tego projektu jest intensyfikacja produkcji biogazu poprzez wdrożenie systemu sterowania pracą bioreaktora. Produkcja biogazu odbywa się w warunkach kontrolowanych dzięki instalacji uzdatniania i sterowanego zawracania odcieku do złoza procesowego. W 2014 r. uzyskano wydajność biogazu z 1 Mg odpadów wynoszącą 4,66 m³, natomiast wartość opałowa biogazu wynosiła 21 MJ/m³.

W 2013 r. WFOŚiGW w Warszawie dofinansował osoby fizyczne i instytucje, w celu zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła. Łączna kwota dofinansowania wyniosła 3 333,8 tys. zł. Zadanie to realizowały również niektóre gminy, np. Łochów, Mińsk Mazowiecki, Myszyniec, Otwock (m.), Starożreby, Żyrardów (m.). Realizowane zadania polegały głównie na instalacji jednostek wytwarzania energii cieplnej, przy wykorzystaniu energii promieniowania słonecznego.

W 2014 r. WFOŚiGW w Warszawie dofinansował osoby fizyczne na kwotę 1 190,4 tys. zł w celu zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła. Natomiast instytucjom w 2014 r. udzielono pożyczek na realizację zadań związanych z OZE, których łączna suma wyniosła 1 641,3 tys. zł, kwota dotacji była niewielka i wyniosła 86,3 tys. zł.

Działanie II.2.5.

Budowa elektrowni wiatrowych

W latach 2013-2014 jedną z najistotniejszych dla energetyki wiatrowej w województwie mazowieckim była inwestycja, która została zrealizowana na terenie powiatu radomskiego. Oddana do eksploatacji w połowie 2014 r. farma wiatrowa o mocy 54 MW (27 turbin o mocy 2 MW każda) znajduje się na terenie gminy Iłża.

W tym samym okresie wybudowano także turbiny w miejscowościach:

- Zagroba, gm. Bielsk – 2 turbiny o mocy 0,6 MW każda;
- Machcino, gm. Bielsk – 1 turbina o mocy 0,8 MW;
- Sokołów Podlaski, gm. Sokołów Podlaski – 1 turbina o mocy 2 MW;

- Goworówek, gm. Goworowo – 1 turbina o mocy 2 MW;
- Pszczółki Górne, gm. Grudusk – 1 turbina o mocy 1,8 MW;
- Bachorza, gm. Huszlew – 1 turbina o mocy 2 MW.

W 2013 r. powiat łosicki wydał dwa pozwolenia na budowę:

- w miejscowości Chotycze, gmina Łosice – planowana inwestycja obejmuje budowę elektrowni wiatrowej mocy 2,0 MW, o wysokości masztu 118,1 m i średnicy wirnika 100 m (jedna turbina z obiektami towarzyszącymi);
- w miejscowości Szańków, gmina Łosice – planowana inwestycja obejmuje budowę elektrowni wiatrowej mocy 1,8 MW, o wysokości masztu 118,1 m i średnicy wirnika 100 m (jedna turbina z obiektami towarzyszącymi).

W 2014 r. W gminie Rościszewo zakończono procedurę wydania decyzji środowiskowej – park wiatrowy o łącznej mocy do 40 MW, wraz z infrastrukturą towarzyszącą (10 elektrowni wiatrowych, o mocy 40 MW oraz 14 elektrowni wiatrowych, o łącznej mocy do 64 MW).

W województwie mazowieckim sukcesywnie przybywa elektrowni wiatrowych. Zgodnie z danymi podanymi przez Urząd Regulacji Energetyki³⁵ w lipcu 2015 r. w województwie mazowieckim funkcjonowały 72 takie instalacje, o łącznej mocy 218,731 MW.

W dalszym ciągu obserwuje się protesty społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych związane z lokalizacją planowanych inwestycji, w zakresie budowy farm wiatrowych. Jako główną przyczynę tego stanu wskazuje się nieprecyzyjne przepisy budowlane, które nie określają konkretnych odległości tych farm od terenów mieszkaniowych oraz brak badań dotyczących wpływu infradźwięków na zdrowie człowieka.

Działanie II.2.6.

Wykorzystanie energii odnawialnej poprzez montaż instalacji solarnych oraz ogniw fotowoltaicznych

W latach 2013-2014 część gmin województwa mazowieckiego (Białobrzegi, Gliniojeck, Jednorozec, Lelis, Łyse, Mrozy, Myszyniec, Nowy Dwór Mazowiecki (m.), Pokrzywnica, Potworów, Przesmyki, Pułtusk, Sienno, Solec nad Wisłą, Somianka, Staroźreby, Sulejówek) zaangażowała się w rozwój instalacji solarnych i fotowoltaicznych umieszczonych na budynkach mieszkalnych oraz budynkach użyteczności publicznej.

W latach 2013-2014 Komenda Wojewódzka Policji z siedzibą w Radomiu, wraz z WFOŚiGW w Warszawie realizowała zadania polegające na montażu zestawów solarnych do podgrzewania c.w.u. w budynkach Komisariatu Policji w: Małkini Górnej, Raciążu, Ostrołęce, Radomiu, Chorzelach, Grójcu, Ostrowi Mazowieckiej oraz Sokołowie Podlaskim. Łączna kwota inwestycji to 395,6 tys. zł, z czego dofinansowanie WFOŚiGW wyniosło 317,7 tys. zł.

W Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Radomiu w 2013 r. kontynuowano i zakończono projekt pn. *Budowa instalacji fotowoltaicznej i wiatrowej wraz z systemem kogeneracyjnym*, który został szczegółowo opisany w działaniu II.2.4.

Działanie II.2.7.

Budowa biogazowni

Zgodnie z przekazanymi ankietami, na terenie województwa mazowieckiego w latach 2013-2014 nie wybudowano żadnej biogazowni. W latach 2013-2014 firma NOVAGO Sp. z o.o. z siedzibą w Mławie realizowała projekt pn. *Budowa Okresowego Bioreaktora Beztlenowego etap II: wdrożenie systemu sterowania pracą bioreaktora*, który został opisany w działaniu II.2.4.

W 2013 r. Starosta powiatu łosickiego wydał pozwolenie na budowę biogazowni do wytwarzania biogazu z surowców pochodzenia roślinnego. Wytworzony biogaz w dalszej kolejności wykorzystany ma zostać jako paliwo napędowe silnika do wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej.

Działanie II.2.8.

Wykorzystanie biomasy do produkcji energii elektrycznej i ciepła

Zgodnie z przeprowadzoną ankietą, gmina Lelis wykorzystuje biomasę jako surowiec do produkcji energii cieplnej. W gminie Raciąż dokonano wymiany dwóch pieców olejowych na piec opalany biomasą.

Starosta powiatu żuromińskiego zrealizował zadanie polegające na modernizacji kotłowni w Liceum Ogólnokształcącym w Bieżeńcu. Zadanie polegało na zdemontowaniu pieca na węgiel i wykonaniu kotłowni niskotemperaturowej, na paliwo stałe, systemu otwartego z dwoma kotłami opalonymi pelletem z podajnikiem i kotłem retortowym z rusztem wodnym. Kotłownia jest sterowana automatycznie. W celu zapewnienia odpowiedniej mocy do ogrzania całego budynku wraz z podgrzaniem c.w.u. potrzeba ok. 140 kW. W związku z tym, przyjęto dwa kotły z palnikiem retortowym o mocy znamionowej 70 kW każdy i sprawności 85%. Decyzja ta podyktowana jest głównie tym, że zastosowane paliwo jest łatwo osiągalne, tanie, a przede wszystkim posiada atest ekologiczny.

Działanie II.2.9.

Wykorzystanie zasobów wód termalnych

³⁵ www.ure.gov.pl

Geotermia Mazowiecka S.A. zrealizowała projekt badawczo-rozwojowy pn. *Opracowanie i wdrożenie metody ciągłego monitorowania korozji mikrobiologicznej w systemach geotermalnych*. Projekt dofinansowany był przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach I konkursu Programu INNOTECH, ścieżka In-Tech. Okres realizacji obejmował lata 2012-2015. Projekt realizowany był przez Konsorcjum Naukowe w składzie: Geotermia Mazowiecka S.A. – lider projektu, Akademia Górniczo-Hutnicza, Wydział Odlewnictwa – partner projektu, Politechnika Warszawska oraz Wydział Inżynierii Materiałowej – partner projektu.

Obecnie ta sama spółka realizuje projekt w ramach programu badań stosowanych w ścieżce A pn. *Pozyskanie wód pitnych oraz cieczy i substancji balneologicznych w procesie uzdatniania schłodzonych wód termalnych*. Okres realizacji obejmuje lata 2014-2017. Projekt realizowany jest przez konsorcjum w składzie: Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN Kraków – lider oraz partnerzy projektu: Akademia Górniczo-Hutnicza Kraków, Geotermia Mazowiecka S.A., Geotermia Uniejów, Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy Warszawa oraz Politechnika Śląska Gliwice. Celem projektu jest wykorzystanie wiedzy mającej zastosowanie praktyczne w dziedzinie nauki o Ziemi, łączącej dyscypliny takie jak: geotermia, hydrogeologia, a także gospodarka wodna, ochrona środowiska i balneologia. Cel praktyczny projektu osiągnięty zostanie dzięki realizacji badań ukierunkowanych na innowacyjne, praktyczne zastosowanie wód termalnych w dwóch obszarach technicznych:

- optymalizacja pracy systemu uzdatniania wód termalnych, w celu efektywnego technicznie i ekonomicznie pozyskania wód pitnych i/lub technologicznych;
- przygotowanie, na bazie wytworzonego koncentratu, cieczy i substancji balneologicznych.

W procesie uzdatniania wód opadowych metodami membranowymi uzyskuje się produkt uboczny (koncentrat), który, jak wskazały wstępne wyniki badań, może stanowić szerokie zastosowanie, jako alternatywny produkt o cechach balneologicznych, stanowiąc w ten sposób zbywalny surowiec. Ponadto wdrożenie analizowanych rozwiązań na skalę przemysłową ograniczałoby negatywne oddziaływanie zrzutu cieków powierzchniowych zasolonych i opadowych wód termalnych. Pozyskanie uzdatnionych wód pozwoliło by na ich pełniejsze i bardziej wszechstronne wykorzystanie. Więcej informacji znajduje się na stronie internetowej spółki (<http://geotermia.com.pl/index.php>).³⁶

Działanie II.2.10.

Wdrożenie rozwiązań wykorzystujących kogenerację

Rozwiązania wykorzystujące kogenerację realizowane były zarówno przez przedsiębiorstwa jak i jednostki użyteczności publicznej:

- Szpital Specjalistyczny w Radomiu – kontynuacja i zakończenie projektu pn. *Budowa instalacji fotowoltaicznej i wiatrowej wraz z systemem kogeneracyjnym* (przedsięwzięcie opisane zostało szczegółowo w działaniu II.2.4.);
- Szpital Kolejowy im. dr med. Włodzimierza Roeflera w Pruszkowie, Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej – wdrożenie rozwiązań wykorzystujących odnawialne źródła energii oraz kogenerację w Szpitalu Kolejowym w Pruszkowie, jako metoda na zwiększenie efektywności jego funkcjonowania;
- Miasto Siedlce – Rozbudowa elektrociepłowni gazowej w Siedlcach - budowa bloku gazowo parowego w celu zwiększenia produkcji energii elektrycznej w wysokosprawnej kogeneracji oraz zmniejszenia emisji zanieczyszczeń powietrza;
- NOVAGO Sp. z o. o. z siedzibą w Mławie – budowa Okresowego Bioreaktora Beztlenowego etap II, system energetyczny produkcji energii elektrycznej i ciepłej w kogeneracji z biogazu;
- Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej „Legionowo” Sp. z o.o. – budowa źródła kogeneracyjnego w postaci 3 silników gazowych oraz kotłowni gazowej na terenie Ciepłowni Miejskiej w Legionowie.

Działanie II.2.11.

Wdrażanie efektywnych ekonomicznie i ekologicznych technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym technologii pozwalających na recykling oraz odzysk energii zawartej w odpadach, w procesach termicznego i biochemicznego ich przekształcania

Działanie zostało zrealizowane przez firmę BYŚ Wojciech Byśkiniewicz z siedzibą w Warszawie i zostało opisane w działaniu I.3.5. Zwiększenie udziału odzysku odpadów, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska.

II.3. Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 2 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi**.

---

³⁶ <http://geotermia.com.pl/index.php>

Tabela 28. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca	Stan realizacji
Kierunek działań – Monitoring i kontrola kopalni			
II.3.1.	Ograniczenie nielegalnej eksploatacji kopalni	starosta	↔
II.3.2.	Kontrola realizacji koncesji na wydobywanie kopalni ze złóż	Marszałek Województwa	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: garwoliński, kozienicki, nowodworski, ostrołęcki, płocki, wołomiński.

gminy: Kałuszyn.

Działanie II.3.1.**Ograniczenie nielegalnej eksploatacji kopalni**

Zgodnie z ustawą Prawo geologiczne i górnicze w przypadku wydobywania kopaliny bez wymaganej koncesji lub z rażącym naruszeniem jej warunków, właściwy starosta, w drodze decyzji, ustala podwyższoną opłatę eksploatacyjną prowadzącemu taką działalność.

Poniżej przedstawione zostały uzyskane w ramach ankiet informacje o postępowaniach mających na celu ograniczenie nielegalnej eksploatacji kopalni.

Tabela 29. Postępowania administracyjne w sprawie wydobywania kopalni bez koncesji w latach 2013-2014

Lp.	Podmiot	Rok	Postępowania administracyjne w sprawie wydobywania kopalni bez koncesji
1.	Starosta Garwoliński	2013-2014	Przyjmowanie zgłoszeń, bądź samodzielne stwierdzanie w terenie nielegalnej eksploatacji kopalni. Podejmowanie postępowania mającego na celu wydanie decyzji z naliczeniem opłaty podwyższonej, zgodnie z przepisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze.
2.	Starosta Nowodworski	2013	Wszczęcie postępowania.
		2014	Pomiechowo i Pomiechówek, teren został zrehabilitowany i przywrócony do użytkowania. Postępowania umorzono. Kosewo – teren po nielegalnej eksploatacji został zrehabilitowany. Postępowanie w sprawie podwyższonej opłaty eksploatacyjnej zostało zaskarżone do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego. Paulinowo, gm. Nasielsk – trwa postępowanie administracyjne w sprawie rekultywacji terenu poeksploatacyjnego.
3.	Starosta Wołomiński	2013	Prowadzenie jednego postępowania wyjaśniającego w sprawie nielegalnej eksploatacji kopalni. Wydanie jednej decyzji w sprawie naliczenia opłaty za prowadzenie rozpoznania kopalni bez koncesji.
		2014	Prowadzenie 4 postępowań wyjaśniających w sprawie nielegalnej eksploatacji. Wydanie 2 decyzji w sprawie naliczenia opłaty za wydobywanie kopalni bez koncesji oraz wydanie 1 decyzji w sprawie naliczenia opłaty za prowadzenie rozpoznania kopalni bez koncesji.
4.	Starosta Kozienicki	2013-2014	Przyjmowanie zgłoszeń – przekazywanie zgodnie z kompetencjami.
5.	Starosta Ostrołęcki	2013	Wydano 1 decyzję ustalającą opłatę podwyższoną oraz 2 decyzje umarzające postępowanie.
		2014	Wydano 1 decyzję ustalającą opłatę podwyższoną oraz 12 decyzji umarzających postępowanie.
6.	Starosta Płocki	2013	Wydano 5 decyzji administracyjnych ustalających opłaty podwyższone za wydobywanie kopalni w ramach działalności wykonywanej bez wymaganej koncesji, na łączną kwotę 64 598 zł.
		2014	Wydano 4 decyzje administracyjne ustalające opłaty podwyższone za wydobywanie kopalni w ramach działalności wykonywanej bez wymaganej koncesji, na łączną kwotę 72 160 zł.
7.	Burmistrz Kałuszyna	2014	Prowadzono 2 postępowania wyjaśniające. Wezwane osoby złożyły wyjaśnienia – nie stwierdzono nielegalnej eksploatacji

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie II.3.2.**Kontrola realizacji koncesji na wydobywanie kopalni ze złóż**

W latach 2013-2014 Wydział Geologii UMWM w Warszawie przeprowadził 16 kontroli sprawdzających zgodność wykonywanej przez przedsiębiorcę działalności z posiadaną koncesją oraz z przepisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze (14 kontrole w 2013 r. i 2 kontrole w 2014 r.).

Ponadto w latach 2013-2014 w Wydziale Geologii wydano 621 decyzji administracyjnych, w tym, w 2013 r. – 326, w 2014 r. – 295.

OBSZAR PRIORYTETOWY III – OCHRONA PRZYRODY

III.1. Cel średniookresowy – Ochrona walorów przyrodniczych

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 23 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – Ochrona walorów przyrodniczych.

Tabela 30. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona walorów przyrodniczych

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych			
III.1.1.	Budowanie i aktualizacja baz danych z zakresu ochrony przyrody	Województwo Mazowieckie, powiaty, miasta	↔
III.1.2.	Analiza rozmieszczenia istniejących, regionalnych korytarzy ekologicznych na terenie województwa mazowieckiego	Województwo Mazowieckie	↔
III.1.3.	Weryfikacja i aktualizacja aktów prawnych ustanawiających formy ochrony przyrody	RDOŚ w Warszawie, PGL LP	↔
III.1.4.	Rekonstrukcja krajobrazu przyrodniczego Puszczy Kampinoskiej poprzez wykup i gospodarowanie gruntami	KPN	↔
III.1.5.	Kontynuacja tworzenia sieci obszarów chronionych uwzględniająca utworzenie nowych parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, rezerwatów przyrody oraz form mniejszych tj.: zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne	RDOŚ w Warszawie, RDLP	↔
III.1.6.	Odtwarzanie naturalnych terenów zalewowych	Województwo Mazowieckie, miasta	→
III.1.7.	Opracowanie planów zadań ochronnych i planów ochrony dla obszaru Natura 2000	RDOŚ w Warszawie, KPN	↔
III.1.8.	Opracowanie planów ochrony parków krajobrazowych i KPN	RDOŚ w Warszawie, KPN	↔
III.1.9.	Opracowanie planów ochrony rezerwatów przyrody	RDOŚ Warszawa	↔
Kierunek działań – Ochrona gatunkowa			
III.1.10.	Czynna ochrona wybranych gatunków chronionych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zagrożonych	KPN, RDOŚ w Warszawie, RDLP, MZPK, organizacje pozarządowe, uczelnie wyższe, instytucje naukowe	↔
III.1.11.	Kontynuacja inwentaryzacji przyrodniczej	RDLP, MZPK, KPN	↔
III.1.12.	Przywracanie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i ostoj gatunków na obszarach chronionych z zachowaniem zagrożonych wyginięciem gatunków oraz różnorodności genetycznej	RDOŚ w Warszawie, KPN, RDLP	↔
Kierunek działań – Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględniającej walory przyrodnicze i krajobrazowe			
III.1.13.	Egzekwowanie wymogów ochrony przyrody w dokumentach planistycznych	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta, powiaty	↔
III.1.14.	Zrównoważony rozwój turystyki na obszarach cennych przyrodniczo	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta, powiaty	↔
III.1.15.	Planowanie inwestycji z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych	Województwo Mazowieckie, gminy	↔
III.1.16.	Analiza rozmieszczenia istniejących form ochrony przyrody na terenie województwa mazowieckiego	Województwo Mazowieckie, gminy	↔
III.1.17.	Określenie terytorialne obszarów niezbędnych dla zapewnienia ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej obszarów o szczególnych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych	MZPK, RDOŚ w Warszawie	↔
Kierunek działań – Udrażnianie, kształtowanie, odtwarzanie korytarzy ekologicznych (leśnych, rzecznych) umożliwiających przemieszczenie się zwierząt i funkcjonowanie populacji			
III.1.18.	Tworzenie przejść umożliwiających migrację zwierząt przy drogach przecinających korytarze ekologiczne	zarządcy dróg powiatowych, podmioty gospodarcze	↔
III.1.19.	Budowa urządzeń udrażniających rzeki i potoki	WZMiUW	↔
Kierunek działań – Ochrona i rozwój zieleni na terenach zurbanizowanych			
III.1.20.	Uregulowanie stanu własności terenów zieleni	gminy, miasta	→
III.1.21.	Budowa, modernizacja i pielęgnacja parków i skwerów	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta, powiaty, instytucje kultury i nauki	↔
III.1.22.	Utrzymanie terenów zieleni przy drogach gminnych, powiatowych, wojewódzkich, krajowych i osiedlowych	gminy, miasta, powiaty, zarządcy dróg powiatowych i krajowych	↔
III.1.23.	Systematyczna pielęgnacja pomników przyrody	MZPK, gminy, RDLP	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:**powiaty:** wołomiński, płoński, siedlecki.**miasta i gminy:** Andrzejewo, Borkowice, Brwinów, Chynów, Garwolin, Gostynin, Gozdowo, Góra Kalwarii, Grodzisk Mazowiecki, Grudusk, Izabelin, Jabłonna, Jednorożec, Józefów (m.), Kałuszyn, Kampinos, Karczew, Klwów, Kozienice, Lelis, Leszno, Lutocin, Łomianki (m.), Małkinia, Miarki, Mirów, Mogielnica, Mordy, Mrozy, Myszyniec, Nadarzyn, Ostrołęka (m.), Ostrów Mazowiecka (m.), Otwock, Piaseczno, Piastów, Płock (m.), Płońsk (m.), Prażmów, Pruszków, Pułtusk, Raciąż, Radom (m.), Radzymin, Sarnaki, Serock, Siennica, Sobolew, Solec nad Wisłą, Staroźreby, Stromniec, Sulejówek, Szeńsk, Teresin, m.st. Warszawa, Wiązowna, Wieniawa, Wodzinie, Wołomin (m.), Zielonka, Zwolen, Żabia Wola.**przedsiębiorstwa realizujące działania:** PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie, GDDKiA**inne instytucje realizujące działania:** Uniwersytet Warszawski, SGGW w Warszawie, Towarzystwo Przyrodnicze BOCIAN, Polski Związek Wędkarski, Fundacja "Aktywni Razem", Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, Instytut Technologiczno - Przyrodniczy w Falentach, Samorząd Województwa, Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie oddział Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu, Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie, Fundacja im. Feliksa hr. Sobańskiego.**Kierunek działań – Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych****Działanie III.1.1.****Budowanie i aktualizacja baz danych z zakresu ochrony przyrody**

Zadanie zostało zrealizowane w 2014 r. przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie, który opracował jednolitą, ciągłą przestrzennie Bazę Danych Obiektów Topograficznych (BDOT10k) z obszaru całego województwa. Opracowana baza została wykonana we współpracy z Głównym Geodetą Kraju zgodnie z wytycznymi zawartymi w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 listopada 2011 r. w sprawie bazy danych obiektów topograficznych oraz bazy danych obiektów ogólnogeograficznych, a także standardowych opracowań kartograficznych (Dz. U. z 2011 r., Nr 279, poz. 1642). W zakresie danych o zasobach przyrodniczych BDOT zawiera informacje m.in. o obszarach chronionych (obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, parki narodowe, rezerваты).

Miasto stołeczne Warszawa prowadziło działania na rzecz budowy bazy danych z zakresu form ochrony przyrody, które objęły następujące działania w odniesieniu do pomników przyrody:

- wykonanie pomiarów położenia 8 szt. drzew, pomników przyrody oraz zgromadzenie danych pomiarowych oraz danych opisowych z przypisanym odniesieniem przestrzennym;
- opracowanie danych opisowych, rastrowych i wektorowych wg wskazanych wzorców bazodanowych: sdcgis_3_03.mdb oraz POMNIKI_PRZYRODY.mdb;
- wyliczenie i przypisanie poszczególnym obiektom współrzędnych geograficznych oraz metrycznych;
- dokonanie kontroli i weryfikacja poprawności geometrii poszczególnych obiektów oraz kontroli logicznych opisów zawartych w tabelach atrybutów;
- przygotowanie wizualizacji danych zawartych w bazie POMNIKI_PRZYRODY.mdb w postaci map lokalizacyjnych pomników przyrody w skali 1:1000 wg. uzgodnionego wzorca, zapisanie projektów map w postaci plików .mxd do bazy oraz eksport projektów map do plików PDF i JPG.

W ramach realizacji zadania gminy powiatu wołomińskiego zaktualizowały rejestry gatunków CITES³⁷, a także opracowały bazy danych dotyczące elementów systemu przeciwdziałania skutkom suszy w zakresie melioracji na obszarze działania RZGW w Warszawie. Ponadto przeprowadzono identyfikację i inwentaryzację źródeł oraz przejawów presji w powiecie wołomińskim.

W związku z koniecznością przeprowadzenia weryfikacji pomników przyrody dokonano inwentaryzacji drzew - pomników przyrody zlokalizowanych na terenie gminy Mordy, z podaniem gatunku, wymiarów, stanu technicznego i hodowlanego oraz niezbędnych zabiegów pielęgnacyjnych i ochronnych, z naniesieniem ich usytuowania na kopiach map zasadniczych w skali 1:1 000 i 1:500. Inwentaryzację pomników przyrody przeprowadziło również miasto Piaseczno.

Nad opracowaniem baz danych dotyczących zasobów przyrodniczych pracowały również gmina Góra Kalwarii, natomiast pracownicy dzielnicy Wesoła m.st. Warszawy przeszli szkolenie w zakresie prowadzenia bazy zieleni miejskiej. Warszawska dzielnica Ochota prowadziła aktualizację danych dotyczących środowiska i przyrody gminy na serwisie Ekoportal.

Działanie III.1.2.**Analiza rozmieszczenia istniejących, regionalnych korytarzy ekologicznych na terenie województwa mazowieckiego.**

Uchwalony PZPWM uwzględnił lokalizację korytarzy migracyjnych zwierząt (zawiera m.in. mapę dotyczącą walorów przyrodniczych), a także analizę występowania miejsc konfliktowych z istniejącą i planowaną siecią transportową oraz innymi inwestycjami.

³⁷ źródło: CITES - Konwencja Waszyngtońska o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem sporządzona w Waszyngtonie dnia 3 marca 1973 r.

Działanie III.1.3.

Weryfikacja i aktualizacja aktów prawnych ustanawiających formy ochrony przyrody

---

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie realizuje projekt, który ma na celu zaktualizowanie aktów prawnych powołujących rezerwy przyrody, wydanych na podstawie ustawy o ochronie przyrody obowiązującej przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody³⁸. W 2013 r. znowelizowano jedno zarządzenie, a w 2014 r. 5 aktów prawnych uznających rezerwy przyrody. Projekt jest realizowany wyłącznie przy użyciu środków własnych RDOŚ w Warszawie. Ponadto na terenie Nadleśnictwa Łąck (RDLP w Łodzi) prowadzona jest bieżąca aktualizacja form ochrony przyrody. Propozycje zmian wynikające z aktualizacji przedstawiane są Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska w Warszawie.

Działanie III.1.4.

Rekonstrukcja krajobrazu przyrodniczego Puszczy Kampinoskiej poprzez wykup i gospodarowanie gruntami

---

Kampinoski Park Narodowy realizuje projekt w ramach instrumentu LIFE *Ochrona i renaturyzacja mokradeł obszaru Natura 2000 „Puszcza Kampinoska”*. Jedno z zadań projektu dotyczy wykonania przysługującego KPN prawa pierwokupu nieruchomości położonych na terenie Parku. W 2013 r. wykupiono grunty o pow. 2,2627 ha, 1 gospodarstwo zabudowane – o pow. 0,48 ha. (Truskaw gm. Izabelin, Górki gm. Leoncin, Janówek gm. Czosnów), natomiast w 2014 r. wykupiono 6,133 ha gruntów (Truskaw gm. Izabelin, Janówek gm. Czosnów). Wykupionych zostało także 7,8 ha drogi. Zakupione grunty są w większości zalesiane lub przeznaczone do naturalnej sukcesji. Dzięki wykupowi zmniejsza się presja urbanizacyjna na terenie Parku, następuje poprawa różnorodności biologicznej i wewnętrznych powiązań przyrodniczych.

Działanie III.1.5.

Kontynuacja tworzenia sieci obszarów chronionych uwzględniająca utworzenie nowych parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, rezerwatów przyrody oraz form mniejszych tj.: zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne

---

RDOŚ w Warszawie przeprowadził w 2013 r. projekt mający na celu objęcie ochroną obszarów wyróżniających się szczególnymi wartościami przyrodniczymi. W ramach realizacji projektu sporządzono dokumentację na potrzeby uznania 5 nowych rezerwatów przyrody na terenie powiatów: mińskiego, węgrowskiego, gostynińskiego i wołomińskiego, w gminach Mrozy, Wierzbno, Stoczek, Gostynin, Zielonka.

RDLP w Radomiu prowadziła działania na rzecz powiększenia rezerwatu „Sokół”, (wcześniej planowano utworzenie oddzielnego rezerwatu pn. „Borowina”), a w 2014 r. przedstawiono projekt zarządzenia ws. powołania rezerwatu na posiedzeniu Regionalnej Rady Ochrony Przyrody.

Ponadto w 2014 r. uchwałą nr XXXVIII/246/2014 Rady Gminy Sadowne ustanowiono użytek ekologiczny „Wydmy zielenieckie”. Użytek zajmuje powierzchnię 9,22 ha i stanowi ostoję chronionych gatunków roślin oraz zwierząt związanych ze środowiskiem wydмовym.

Działanie III.1.6.

Odtwarzanie naturalnych terenów zalewowych

W ramach realizacji działania m.st. Warszawa w 2014 r. przeprowadziło zabiegi związane z restytucją łąk zalewowych na warszawskim odcinku obszaru Natura 2000 Dolina Środkowej Wisły PLB140004.

Ponadto w ramach opracowania PZPWM sformułowane zostały założenia polityki poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa poprzez ukierunkowanie rozwoju, m.in. zgodnie z zasadą obowiązywania ograniczeń do niezbędnego minimum zabudowy i zagospodarowania na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią. Plan ustala ograniczanie zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej poza jednostkami osadniczymi, a także ograniczanie zabudowy polderów i lokalizacji obiektów i instalacji mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

Działanie III.1.7.

Opracowanie planów zadań ochronnych i planów ochrony dla obszaru Natura 2000 oraz

Działanie III.1.8.

Opracowanie planów ochrony parków krajobrazowych i KPN

W ramach opracowania planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 RDOŚ w Warszawie ustanowił w 2013 r. zarządzenia dla 7 obszarów, natomiast w 2014 r. ustanowiono 18 planów. Niemal wszystkie z nich zostały opracowane w ramach ogólnopolskiego projektu: POIS.05.03.00-00-186/09 pn. *Opracowanie planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 na obszarze Polski* w ramach działania 5.3 priorytetu V Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013.

W 2012 r. zakończono opracowanie projektu *Planu ochrony Kampinoskiego Parku Narodowego na lata 2012-2031*

---

³⁸ Dz. U. z 2015, poz. 1561 z późn. zm.

uwzględniającego zakres planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 PLC140001 Puszcza Kampinoska, co stanowi realizację wymogów ustawy o ochronie przyrody. Projekt został przedłożony Ministrowi Środowiska w 2012 r. do zatwierdzenia. Zgodnie z informacją na koniec 2014 r. jest on we wstępnej fazie legislacyjnej. Projekt został opracowany przez zespół autorski pracowników Kampinoskiego Parku Narodowego.

Działanie III.1.9.

Opracowanie planów ochrony rezerwatów przyrody

W 2013 r. RDOŚ w Warszawie wykonała dokumentację projektową w celu ustanowienia nowych rezerwatów przyrody o roboczych nazwach: *Majdan, Pieńki, Las Jaworowski, Mosty Kalińskie, Klimonty*.

Kierunek działań – Ochrona gatunkowa

Działanie III.1.10.

Czynna ochrona wybranych gatunków chronionych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zagrożonych

MZPK w latach 2013-2014 realizował następujące projekty związane z czynną ochroną siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego im. Cz. Łaszka:

- Czynna ochrona „Kobylej Góry” - siedliska rzadkiej flory;
- Reintrodukcja pazia żeglarza (*Iphiclides podalirius*) i pazia królowej (*Papilio machaon*);
- Czynna ochrona i monitoring populacji nietoperzy;
- Prowadzenie i utrzymanie Ośrodka Rehabilitacji Ptaków oraz pokazowej woliery wilka (*Canis lupus*);
- Czynna ochrona orzesznicy (*Musccardinus avellanarius*);
- Czynna ochrona raka szlachetnego (*Astacus astacus*);
- Odtwarzanie pogłowia różanki (*Rhodeus sericeus*);
- Czynna ochrona traszki grzebieniastej (*Triturus cristatus*) i kumaka nizinnego (*Bombina bombina*) oraz identyfikacja zagrożeń wynikających ze zmian stosunków wodnych siedlisk związanych z tymi gatunkami;
- Monitoring oraz czynna ochrona sów;
- Restytucja różanki (*Rhodeus sericeus*) oraz strzebli błotnej (*Eupallasea percnurus*).

Na terenie Chojnowskiego Parku Krajobrazowego:

- czynna ochrona płazów - inwentaryzacja oraz monitoring;
- czynna ochrona nietoperzy- monitoring i poprawa warunków bytowych.

Na terenie Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego:

- czynna ochrona oraz monitoring zagrożonych gatunków roślin;
- czynna ochrona nietoperzy.

Na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego:

- odtwarzanie pogłowia różanki (*Rhodeus sericeus*);
- restytucja i czynna ochrona raka szlachetnego (*Astacus astacus*).

Ponadto na terenie siedziby MZPK w Otwocku przeprowadzono rozbudowę woliery dla dzikich ptaków niezdolnych do samodzielnego funkcjonowania.

MZPK na ww. projekty przeznaczył łącznie 215,5 tys. zł, z czego 159,2 tys. zł stanowiły środki z WFOŚiGW, Samorządu Województwa oraz innych jednostek samorządowych 52,4 tys. zł oraz pozostałe środki wyniosły 3,9 tys. zł (dotacje, darowizny i wolontariat).

RDOŚ w Warszawie w latach 2013-2014 prowadził czynną ochronę populacji cietrzewia *Tetrao tetrix* na obszarze Równiny Kurpiowskiej w granicach województwa mazowieckiego oraz wykonał przeniesienie zagrożonych gniazd bociana białego *Ciconia ciconia* na specjalne platformy gniazdowe oraz ich konserwację. Ponadto w ramach ochrony bobrów zrealizowano działania polegające na ograniczaniu szkód materialnych wyrządzanych przez te zwierzęta w gospodarstwach rolnych, leśnych i rybackich oraz kształtowanie pozytywnego stosunku społeczeństwa do tego gatunku. W ramach czynnej ochrony wykonano działania w rezerwach: Kantor Stary, Kalinowa Łąka, Stawy Broszkowskie, Rezerwat Cisowy Majdów, Rezerwat im. Bolesława Hryniewieckiego, Piławski Grąd. Ponadto zapewniono zakup sprzętu i środków transportowych do wykonywania nadzoru nad obszarami Natura 2000, planów zadań ochronnych oraz działań związanych z ochroną gatunkową.

KPN w latach 2013-2014 realizował projekt *Czynna ochrona rzadkich gatunków bezkręgowców i ptaków siedlisk otwartych w Kampinoskim PN*.

Nadleśnictwo Ciechanów (RDLP w Olsztynie) oraz Nadleśnictwo Płońsk (RDLP w Radomiu) prowadziło czynną ochronę wybranych gatunków chronionych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zagrożonych i kontynuację inwentaryzacji przyrodniczej. Natomiast Nadleśnictwo Dwukoły wystąpiło do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie o ustalenie strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania orła bielika. Uniwersytet Warszawski w 2014 r. przeprowadził modernizację szklarni parkowej Ogrodu Botanicznego UW dla potrzeb rozmnażania ginących i zagrożonych gatunków roślin. Inna uczelnia wyższa, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie przeprowadziła projekt związany z rozwojem metapopulacji żubra w północno-wschodniej Polsce.

Towarzystwo Przyrodnicze BOCIAN prowadziło projekty przyrodnicze:

- czynna ochrona gniazd kulika wielkiego w Dolinie Dolnego Bugu i Dolinie Liwca (etap I);
- czynna ochrona gniazd błotniaka łąkowego w powiecie siedleckim i sokołowskim (etap I).

Okręg Płocko-Włocławski Polskiego Związku Wędkarskiego przeprowadził w 2013 r. projekty związane z restytucją ryb (sum, szczupak) na Zbiorniku Włocławskim, jako odbudowa populacji ryb drapieżnych w ramach usuwania skutków powodzi z 2010 r. oraz restytucji ryb łososiowatych w rzece Skrwie Prawej. Ponadto w ochronę ptaków zaangażowane były w 2013 r.: Fundacja "Aktywni Razem" – projekt „Aktywna ochrona ptaków wodno-błotnych na terenie Pojezierza Gostynińskiego”; Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu – projekt *Aktywna ochrona ptaków* oraz Instytut Technologiczno-Przyrodniczy w Falentach – projekt *Zapewnienie właściwych warunków bytowych, w tym bazy żerowej dla cennych gatunków ornitofauny wodnej i wodno-błotnej w Rezerwacie Przyrody Stawy Raszyńskie*.

Działanie III.1.11. Kontynuacja inwentaryzacji przyrodniczej

MZPK realizował następujące projekty inwentaryzacyjne oraz monitoringowe:

- inwentaryzacja siedlisk przyrodniczych, stanowisk roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową oraz ich siedlisk, a także zasługujących na ochronę tworów i składników przyrody nieożywionej na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego;
- w Mazowieckim Parku Krajobrazowym: monitoring śmiertelności gatunków objętych ochroną ścisłą i częściową, inwentaryzacja występowania raka szlachetnego, monitoring sów.

Ponadto KPN w latach 2013-2014 przeprowadził projekt w zakresie inwentaryzacji i monitoringu przyrody ożywionej i nieożywionej w Kampinoskim Parku Narodowym z uwzględnieniem siedlisk przyrodniczych i gatunków Natura 2000.

W ramach projektu wykonano:

- inwentaryzację roślinności rzeczywistej pasów wydmowych;
- inwentaryzację roślinności wodnej i nadwodnej;
- zestawienie stanowisk gatunków roślin chronionych i rzadkich zinwentaryzowanych w 2012;
- inwentaryzację grzybów;
- inwentaryzację inwazyjnych gatunków roślin (analiza wyników prac terenowych wykonanych w poprzednim sezonie);
- raport z inwentaryzacji gatunków obcych zawierający monitoring zbiorowisk (monitoring zerowy);
- inwentaryzację i monitoring ptaków;
- monitoring szaty roślinnej.

Lasy Państwowe corocznie przeprowadzają inwentaryzację siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej flory i fauny. Dzięki prowadzonym badaniom wykazywane są nowe stanowiska roślin i zwierząt oraz siedliska przyrodnicze. Inwentaryzacja przyrodniczo-leśna została przeprowadzona przez Nadleśnictwa: Dwukoły, Lidzbarsk, Chorzele (RDLP w Olsztynie).

Działanie III.1.12. Przywracanie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i ostoi gatunków na obszarach chronionych z zachowaniem zagrożonych wyginięciem gatunków oraz różnorodności genetycznej

---

KPN w latach 2013-2014 przeprowadził projekt mający na celu ochronę czynną, który zakładał realizację zabiegów renaturyzacyjnych, tj. koszenie, odkrzaczanie, zalesianie.

RDOŚ w Warszawie w 2013 r. zrealizował projekt mający na celu odtworzenie siedlisk głowacza białopłetwego wraz z jego przesiedleniem w obszarze Natura 2000 ostoja Nadbużańska PLH140011. Działania prowadzono na rzece Tocznej.

Nadleśnictwo Wyszaków prowadziło na terenie leśnictwa Natalin projekt związany z zachowaniem właściwego stanu ochrony siedliska świetlistej dąbrowy 9110.

Kierunek działań – Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględniającej walory przyrodnicze i krajobrazowe

---

Działanie III.1.13. Egzekwowanie wymogów ochrony przyrody w dokumentach planistycznych

---

Zadanie zostało zrealizowane poprzez wprowadzenie zapisów do PZPWM, które określają wskazania polityki kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska, tj. utrzymanie potencjału przyrodniczego obszarów i obiektów objętych ochroną prawną w przestrzeni województwa.

W ramach realizacji zadania, gminy, miasta oraz powiaty województwa mazowieckiego wprowadzały odpowiednie zapisy dotyczące ochrony przyrody w trakcie opracowania lub aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Jednostki, które realizowały zadanie w latach 2013-2014 to: powiat wołomiński, miasta: Otwock, Ostrołęka, Płońsk, Wołomin, Łomianki, Józefów, m.st. Warszawa oraz gminy: Kałuszyn, Lelis, Ostrołęka, Szeńsk, Teresin, Góra Kalwaria, Grodzisk Mazowiecki, Mirów, Mogielnica, Mordy, Piaseczno, Płońsk.

Większość z wprowadzanych zapisów dotyczyła: ochrony walorów przyrodniczych na obszarach chronionych (obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu), a także w ich bezpośrednim sąsiedztwie, ochronę terenów leśnych i stanowiących grunty zadrzewione i zakrzewione, kształtowania reżimu

hydrologicznego, przekształcania powierzchni terenu, udziału powierzchni biologicznie czynnej na terenach przeznaczonych pod zabudowę, przeznaczania gruntów pod zalesienia, zabiegów rekultywacyjnych po zakończeniu wydobycia złóż mineralnych. Zapisy wprowadzane do dokumentów miały charakter nakazów lub zakazów.

Działanie III.1.14.

Zrównoważony rozwój turystyki na obszarach cennych przyrodniczo

---

PZPWM przedstawia opracowaną koncepcję polityki wzrostu atrakcyjności turystycznej regionu, wskazując na kierunki działań i zadania cennych elementów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego jako determinanty rozwoju turystyki i rekreacji w województwie mazowieckim. Wskazano, iż funkcja ta jest ważnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej wielu obszarów regionu.

Starostwo Powiatowe w Wołominie zrealizowało projekty: *Powiat Wołomiński – wyprawa z naturą i kulturą* oraz *Oznakowanie przebiegu tras rowerowych na terenie powiatu wołomińskiego*. Polegały one, m.in. na wytyczeniu i oznakowaniu szlaków turystycznych w dolinie rzeki Liwiec, wykonaniu wiat turystycznych, tablic informacyjno-edukacyjnych na szlakach, wydaniu przewodnika po dolinie rzeki Liwiec oraz map szlaków rowerowych. Rozbudowane zostały szlaki piesze i rowerowe w gminie Jadów oraz Strachówka. Ponadto zorganizowano 3 rajdy piesze i rowerowe szlakami oznaczonymi w ramach projektu, na których przewidziano dystrybucję materiałów promocyjnych: broszur i map. Wynikiem projektu było poszerzenie kompleksowej oferty turystycznej dla mieszkańców powiatu wołomińskiego, węgrowskiego oraz turystów „weekendowych” z metropolii warszawskiej. Ponadto powiat wołomiński rozszerzył swoją ofertę turystyczną, także poprzez stworzenie dwóch punktów wypoczynkowych dla osób odwiedzających jego teren oraz dla swoich mieszkańców. Lokalizacja jest związana, m.in. z nowymi szlakami turystyki kajakowej na rzece Rządza, Bug i Narew.

Gmina Grodzisk Mazowiecki przeprowadziła analizy w zakresie wartości przyrodniczych poszczególnych obszarów atrakcyjnych turystycznie z uwzględnieniem ochrony przed zainwestowaniem najcenniejszych przyrodniczo terenów otwartych, wprowadzaniem możliwości zainwestowania usługami obsługi ruchu turystycznego na obrzeżach lub w sąsiedztwie terenów cennych przyrodniczo, dostosowywania rodzaju i skali dopuszczalnego zainwestowania do specyfiki miejsca, przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań przyrodniczych, projektowania infrastruktury turystycznej zaspokajającej potrzeby użytkowników, w sposób ograniczający nadmierną presję na tereny cenne przyrodniczo.

Miasto Sulejówkę przeprowadziło projekt pn. *Zielony szlak turystyczny w Sulejówku* współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Obejmował on wytyczenie i oznakowanie historycznego szlaku turystycznego, tranzytowego szlaku rowerowego oraz szlaków około tranzytowych w Sulejówku, jak również zagospodarowanie infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej przy trasach (m.in. miejsca postojowe, tablice informacyjne o miejscach zabytkowych i ważnych historycznie, mapy tras, obiekty małej architektury, infomaty).

Więcej informacji w *Działaniu III.3.3. Budowa lub modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczeniu obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną presją turystów. (Cel średniookresowy – Zwiększenie lesistości, Kierunek działań – Ochrona lasów przed nadmierną presją turystów na terenach cennych przyrodniczo)*.

Działanie III.1.15.

Planowanie inwestycji z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych

---

Zadanie zostało zrealizowane poprzez sformułowanie w PZPWM zapisów dotyczących polityki poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa, w ramach kształtowania ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska, tj. dążenie do minimalizacji negatywnych oddziaływań inwestycji, w tym transportowych na obszary chronione cenne przyrodniczo, poprzez zastosowanie najlepszych dostępnych technik i rozwiązań planistycznych.

Planowanie inwestycji z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych było wprowadzane w ramach zmian lub aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W latach 2013-2014 gminy i miasta, które dokonały zmian dokumentów planistycznych oraz zaplanowały inwestycje z uwzględnieniem walorów przyrodniczych to, m.in. gminy Jednorzec, Starożreby, Brwinów, Góra Kalwaria, Grodzisk Mazowiecki, Mordy, Piaseczno, Płońsk, Solec nad Wisłą, Raciąż, gmina i miasto Płońsk.

Działanie III.1.16.

Analiza rozmieszczenia istniejących form ochrony przyrody na terenie województwa mazowieckiego

---

Zadanie realizowały poszczególne jednostki samorządowe w ramach aktualizacji i opracowania dokumentów planistycznych jako opracowania ekofizjograficzne oraz analizy dotyczące stanu zasobów przyrodniczych na terenach objętych opracowaniami.

Ponadto w uchwalonym PZPWM znalazły się analizy rozmieszczenia form ochrony przyrody na terenie województwa mazowieckiego umożliwiające wskazanie obszarów niezbędnych dla zachowania ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej przyrodniczych obszarów prawnie chronionych wraz z korektą granic istniejących obszarów chronionego krajobrazu.

Działanie III.1.17.

Określenie terytorialne obszarów niezbędnych dla zapewnienia ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej

obszarów o szczególnych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych

MZPK realizował zadanie poprzez oznakowanie granic Mazowieckiego Parku Krajobrazowego. Zadanie polegało na usunięciu zniszczonych i wstawieniu naprawionych tablic informacyjnych na granicach Parku Krajobrazowego, w miejscach często uczęszczanych przez turystów i mieszkańców, na trasach wycieczkowych oraz przy głównych trasach przelotowych.

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Warszawie w 2013 r. umieściła tablice informujące o nazwach obszarów Natura 2000, a przeznaczono na ten cel 60 tys. zł z budżetu WFOŚiGW w Warszawie.

Kierunek działań – Udrażnianie, kształtowanie, odtwarzanie korytarzy ekologicznych (leśnych, rzecznych) umożliwiających przemieszczenie się zwierząt i funkcjonowanie populacji

Działanie III.1.18.

Tworzenie przejść umożliwiających migrację zwierząt przy drogach przecinających korytarze ekologiczne

Miejski Zarząd Dróg i Komunikacji w Radomiu w ramach budowy obwodnicy południowej Radomia wybudował na tej trasie także przejścia dla zwierząt.

PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie wybudowało odpowiednie przejścia dla małych i średnich zwierząt w ramach modernizacji linii kolejowej Warszawa Zachodnia-Łódź, etap II, Lot A, odcinek Warszawa Zachodnia-Miedniewice (Skierniewice).

Działanie III.1.19.

Budowa urządzeń udrażniających rzeki i potoki

WZMiUW w ramach tego działania zrealizował następujące prace:

Tabela 31. Inwestycje realizowane przez WZMiUW związane z budową urządzeń udrażniających rzeki i potoki

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	Termin realizacji przedsięwzięcia	Lokalizacja przedsięwzięcia	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia w latach 2013-2014
1.	Zapewnienie odpowiedniej przepustowości rzeki Pukawka w km 3+860 – 6+480 (wykonanie robót budowlanych zaplanowane na 2016 r. uwarunkowane zapewnieniem finansowania)	2012-2016	Gmina Nur	Opracowanie koncepcji rozwiązań projektowych
2.	Kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego rzeki Płodownica w km 13+000-17+500 wraz z budowlami	2011-2014	Baranowo	Budowa jazów – 2 szt., wykonanie ekspertyzy z zakresu oceny wpływu przedsięwzięcia na cele ochrony wód zgodnie z zapisami RDW, uregulowanie stanu prawnego gruntów pokrytych wodami płynącymi rzeki Płodownica
3.	Regulacja – kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta rzeki Radomki w km 43+500-46+800	2006-2015	Jedlińsk	Efekt rzeczowy uzyskano po zakończeniu robót tj. w 2014 r. Regulacja rzek – 3,5km
4.	Zabezpieczenie przeciwpowodziowe doliny rzeki Radomki w km 41+800-46+500	2013	Jedlińsk	Udrożnienie i stabilizacja przekroju poprzecznego i podłużnego koryta rzeki na długości 4 700,00m.
5.	Zabezpieczenie przeciwpowodziowe doliny rzeki Kraski w km 6+910-13+420,	2013	Grójec	Udrożnienie i stabilizacja przekroju poprzecznego i podłużnego koryta rzeki na długości 6 510,00 m
6.	Zabezpieczenie przeciwpowodziowe doliny rzeki Struga Wsolska w km 3+650-5+516	2013	Jedlińsk	Udrożnienie i stabilizacja przekroju poprzecznego i podłużnego koryta rzeki na długości 1866,00m
7.	Zabezpieczenie przeciwpowodziowe doliny rzeki Wiązownicy w km 5+797-12+050, 19+900-22+215	2013	Przytyk	Udrożnienie i stabilizacja przekroju poprzecznego i podłużnego koryta rzeki na długości 8 568,00 m
8.	Budowa budowli wodnych wraz z przebudową rzeki Węgierka, Etap I w km 0+000-9+700	2011-2015	Płoniawy	Przebudowa koryta rzeki na długości -3,0 km. Rozpoczęta budowa jazu.

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	Termin realizacji przedsięwzięcia	Lokalizacja przedsięwzięcia	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia w latach 2013-2014
9.	Odbudowa – kształtowanie przekroju podłużnego oraz układu poziomego koryta rzeki Struga Wsolska w km 0+000-3+650 wraz z odbudową dwóch zbiorników retencyjnych	2011-2013	Jedlińsk	Odbudowa koryta rzeki - 0,425 km
10.	Przebudowa (modernizacja) przekroju podłużnego i poprzecznego koryta rzeki Mławki od km 20+600 do km 30+250	2013	Lipowiec Kościelny	Wykonano dokumentację projektową
11.	Rzeka Raciążnica – przebudowa przekroju podłużnego i poprzecznego koryta w km 43+660 – 57+ 960	2013		Zmodernizowano 7,945 km koryta rzeki
12.	Odbudowa - kształtowanie przekroju podłużnego oraz układu poziomego koryta rzeki Struga Wsolska w km 0+000-3+650 wraz z odbudową dwóch zbiorników retencyjnych, gm. Jedlińsk - etap I - km od 0+000 do 2+207	2013	Jedlińsk	
13.	Regulacja – kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta rzeki Krępanki w km 4+260-14180 – Etap I w km 4+260-9200 gm. Solec nad Wisłą	2013	Solec nad Wisłą	
14.	Przebudowa - kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego rzeki Promnik w km 20+500 - 33+500 gm. Sobolew i Żelechów, pow. Garwoliński	2014	Sobolew, Żelechów	

źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów uzyskanych od WZMIUW

Kierunek działań – Ochrona i rozwój zieleni na terenach zurbanizowanych

Działanie III.1.20.

Uregulowanie stanu własności terenów zieleni

W gminie Sześć w 2014 r. zostało wydane postanowienie Sądu Rejonowego w Mławie stwierdzające nabycie przez zasiedzenie dz. nr ew. 854 i 855 w Sześciu.
 Ponadto m.st. Warszawa w 2013 r. dokonało wykupu nieruchomości przy ul. Piaseczyńskiej 15, Piaseczyńskiej 17, przy ul. Bluszczańskiej oraz przy ul. Wilanowskiej z przeznaczeniem na zielenie parkową. Natomiast w 2014 r. przejęło do eksploatacji dz. ew. 5/1 z obrębu 1-05-53 przy ul. Vogla.

Działanie III.1.21.

Budowa, modernizacja i pielęgnacja parków i skwerów

Samorząd Województwa Mazowieckiego w latach 2013-2014 r. przeprowadził pielęgnację skweru znajdującego się przy budynku Warszawskiej Opery Kameralnej.

Przedsięwzięcia realizowane w latach 2013-2014 przez m.st. Warszawa:

- dzielnica Bemowo: utrzymanie parków – Park Górczewska, Fort Bema (wpisany do rejestru zabytków), Glinianka Sznajdra, Staw Jeziorzec, teren dawnej strefy ochronnej PZL Wola, utrzymanie i pielęgnacja zieleni na terenach komunalnych innych niż parkowe i przyuliczne;
- dzielnica Bielany: utrzymanie i konserwacja zieleni – pielęgnacja zieleni niskiej, pielęgnacja zieleni wysokiej, konserwacja drobnych form architektonicznych, modernizacja i urządzenie terenów parkowych, utrzymanie czystości i porządku;
- dzielnica Mokotów: bieżące utrzymanie terenów zieleni miejskiej; 11 parków, 12 skwerów i 17 zieleńców;
- dzielnica Ochota: prace związane z utrzymaniem zieleni na terenie parków i skwerów dzielnicy Ochota w rejonie I i II;
- dzielnica Praga Południe: pielęgnacja parków i skwerów, miejsc pamięci narodowej;
- dzielnica Targówek: prace związane z urządzeniem i utrzymywaniem zieleni niskiej i wysokiej oraz bieżącym utrzymywaniem porządku na skwerach i zieleńcach;
- dzielnica Ursus: utrzymanie zieleńców i parków; modernizacja podwórka zlokalizowanego przy ul. Obrońców Helu 4, ul. Bohaterów Warszawy 9, 11, ul. 1 Maja 9, ul. Nurzyńska 4 w Warszawie, w tym budowa ciągów pieszych, założenie szaty roślinnej;
- dzielnica Wilanów: pielęgnacja terenów zieleni, remont placu zabaw wraz z terenem towarzyszącym przy ul. Jabłonowskiego w Warszawie, rewitalizacja terenu obejmującego koronę, zbocze i stopę skarpy oraz południowo-wschodni narożnik działki, na której zlokalizowany jest plac zabaw przy ul. Radosnej w Warszawie, zagospodarowanie skweru wokół kapliczki przy ul. Wafłowej;
- dzielnica Wola: budowa, modernizacja i pielęgnacja parków i skwerów;
- dzielnica Włochy: zagospodarowanie terenu Fort V Włochy, budowa, modernizacja i pielęgnacja parków,

terenów zieleni i skwerów;

- dzielnica Żoliborz: utrzymanie zieleni niskiej oraz utrzymanie czystości i porządku na terenach parków, skwerów i zieleńców administrowanych przez Urząd Dzielnicy Żoliborz m.st. Warszawy, w tym na terenie parku Żeromskiego, parku Kępa Potocka, parku Sady Żoliborskiej, parku Kaskada, pl. Lelewela, skwerze Żniwiarz, skwerze Niegolewskiego, skwerze Opalińska, zieleńcu Śmiała, zieleńcu Krechowicka, zieleńcu Tołwińskiego, zieleńcu Żelazowska, zieleńcu Trasa AK, zieleńcu Krasińskiego, Al. Wojska Polskiego, skwerze Wyspiańskiego, zieleńcu Jasnodworska, terenie zieleni przy ul. Popiełuszki i zieleńcu Wybrzeże Gdyńskie;
- utrzymanie parków ogólnomiejskich, tj. Park Ujazdowski, Praski, Skaryszewski, Fosa i Stoki Cytadeli oraz Ogrodu Saskiego i Pola Mokotowskiego; koszenie trawników, sadzenie kwiatów, krzewów, drzew oraz pielęgnację drzew, krzewów, utrzymywanie porządku, odśnieżanie, utrzymanie placów zabaw, siłowni i innych urządzeń sportowych. Ponadto utrzymanie rzeźb, zbiorników wodnych typu fontanny, stawy, kanałki, poidełka, wykonywanie konserwacji sieci wodociągowych stałych i letnich oraz instalacji przy pompowniach. Wykonywane są naprawy, remonty infrastruktury parkowej w tym remonty alejek parkowych. Modernizacja Ogrodu Krasińskich oraz założenie wybiegu dla psów na przedpolu Ogrodu.
- rewaloryzacja kolekcji i pielęgnacja drzew w zabytkowym Ogrodzie Botanicznym.

Ponadto na terenach innych jednostek samorządu lokalnego oraz na terenie zabytkowych parków i ogrodów zrealizowano poniższe działania:

- budowa oranżerii z funkcją konferencyjno - kulturalną na terenie Zabytkowego Zespołu Pałacowo-Parkowego Muzeum Romantyzmu w Opinogórze – II etap, część - Ogród przy Oranżerii;
- zagospodarowanie terenu przyległego do Kościoła w miejscowości Andrzejewo;
- rewitalizacja terenów zielonych w Rzuconcu;
- zagospodarowanie przestrzeni publicznej w Borkowicach;
- prace pielęgnacyjne w koronach drzew oraz nasadzenia na terenie zabytkowego parku w Gozdowie;
- pielęgnacja skweru rekreacyjnego w Grudusku przy ul. Ciechanowskiej oraz skweru osiedlowego w Grudusku przy ul. Mościckiego;
- zagospodarowanie centralnej strefy użyteczności publicznej w Izabelinie;
- odnowa Centrum miejscowości Starożreby;
- pielęgnację skweru im. R. Lutyńskiego, utrzymanie Parku Północnego, skweru gier miejskich znajdującego się u zbiegu ul. Tysiąclecia i Łukasiewicza, zagospodarowanie terenu zielenią Placu Gromadzkiego w Płocku;
- rewitalizacja parku w Wieniawie;
- budowa parku miejskiego Ustronie w Radomiu;
- modernizacja skweru im. św. Jana Pawła II w Józefowie;
- rewitalizacja Parku Briggsów w Markach;
- rewitalizacja terenów Górek Szymona w Piasecznie;
- budowa parku z placem zabaw w miejscowości Stromiec;
- modernizacja Parku Potulickich, modernizacja Parku „Żwirowisko” oraz budowa Placu Kardynała Wyszyńskiego w Pruszkowie;
- prace pielęgnacyjne drzewostanu w zabytkowym parku Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie;
- ochrona i rewaloryzacja zabytkowego Ogrodu Modernistycznego Muzeum Łazienki Królewskiej w Warszawie;
- rewaloryzacja Parku Podworskiego w Woli Wodyńskiej;
- rewaloryzacja Układu Wodnego zabytkowego parku w Guzowie.

Działanie III.1.22.

Utrzymanie terenów zieleni przy drogach gminnych, powiatowych, wojewódzkich, krajowych i osiedlowych

M.st. Warszawa realizowało zadanie na terenach zieleni wzdłuż ulic gminnych i osiedlowych. Zakres prac obejmował cięcia sanitarne i techniczne w koronach drzew, wycinkę drzew z frezowaniem pni, renowację i koszenie trawników, pielęgnację krzewów, roślin okrywowych i pnączy, podlewanie drzew i krzewów, mulczowanie krzewów korą. Na terenie miasta prowadzono także działania zmierzające do ochrony kasztanowców w pasach zieleni przyulicznej przed szkodnikami - szrotówkami kasztanowcowiaczkami.

Miasto Ostrów Mazowiecka przeprowadziło usuwanie drzew z pasów drogowych, koszenie traw w pasach drogowych, nowe nasadzenia w pasach drogowych ulic miejskich.

Ponadto zadanie realizowały inne jednostki samorządu terytorialnego poprzez koszenie poboczy dróg powiatowych, gminnych i osiedlowych, pielęgnację drzew i krzewów przy drogach, wycinanie drzew suchych, zagrażających bezpieczeństwu, rosnących w obrębie pasów drogowych, a także nasadzenia oraz utrzymywanie czystości wzdłuż pasów drogowych oraz ulic. Prace prowadzone są przez Zakłady Gospodarki Komunalnej, GDDKiA, Miejskie Zarządy Dróg i Komunikacji oraz Zarządy Dróg Powiatowych lub firmy specjalizujące się ww. pracach.

Działanie III.1.23.

Systematyczna pielęgnacja pomników przyrody

W ramach działania *Systematyczna pielęgnacja pomników przyrody* w latach 2013-2014 wykonano:

- zabiegi pielęgnacyjne 10 pomników przyrody na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego oraz

Kozienickiego Parku Krajobrazowego;

- na terenie m.st. Warszawy: działania na rzecz ochrony drzew, pomników przyrody, które objęły: ekspertyzy dendrologiczne (79 szt.); zabiegi pielęgnacyjne i zabezpieczenia drzew, w tym pomników przyrody (777 szt.); specjalistyczne zabiegi arborystyczne (10 szt.), ogrodzenie pomników przyrody (7 szt.), monitoring stanu zdrowotnego drzewa (1 szt.);
- chirurgię i leczenie drzew pomników przyrody na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego;
- cięcia sanitarne: 43 lipy drobnolistne i 26 dębów szypułkowych w gminie Łomianki, na 45 drzewach pomnikowych w gminie Łomianki, 65 drzewach pomnikowych w gminie Piaseczno, 37 drzew gatunku klon srebrzysty w gminie Sarniki, 37 pomników przyrody w gminie Zielonka;
- rewaloryzację pomnika przyrody – Alei Lipowej im. Fryderyka Chopina w gminie Kampinos.

Ponadto z informacji uzyskanych w ramach ankietyzacji i zestawienia WFOŚiGW, w raportowanych latach ponad 30 jednostek samorządu terytorialnego przeprowadziło zabiegi pielęgnacyjne na drzewach pomnikowych na terenie całego województwa mazowieckiego.

III.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie lesistości

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 5 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Zwiększenie lesistości**.

Tabela 32. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zwiększenie lesistości

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Realizacja założeń Zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do 2020 r.			
III.2.1.	Zalesianie terenów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo-krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej	RDLP, prywatni właściciele lasów, powiaty, miasta i gminy, KPN	↔
III.2.2.	Odbudowa powierzchni zniszczonej przez huragany i pożary	RDLP, powiaty	↔
III.2.3.	Uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych	powiaty, gminy i miasta	↔
III.2.4.	Regulacja stanu posiadania działek leśnych (wszelkich form własności) poprzez wykup i wymianę gruntów	m.st. Warszawa	↔
III.2.5.	Przeznaczenie nowych terenów pod zalesienia i ograniczenie wylesień poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego	Województwo Mazowieckie, gminy	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: garwoliński, gostyński, grójecki, miński, ostrołęcki, ostrowski, płocki, przasnyski, radomski, sochaczewski, szydłowiecki, warszawski zachodni, wołomiński, żuromiński

miasta i gminy: Brańszczyk, Chynów, Góra Kalwaria, Jabłonna, Łomianki, Mogielnica, Nieporęt, Piaseczno (m.), Płońsk (m.), Siedlce (m.), Starożreby, Szreńsk, Szydłowiec, m.st. Warszawa, Wyszków

Kierunek działań – Realizacja założeń Zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do 2020 r.

Działanie III.2.1.

Zalesianie terenów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo-krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej

Według informacji przekazanych przez gminy, powiaty, RDLP, KPN w latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego zalesiono powierzchnię 203,12 ha. Dane te nie obejmują zalesień prowadzonych w ramach programów zalesieniowych PROW 2007-2013.³⁹ Według danych GUS w 2013 r. zalesiono 539,8 ha gruntów (526,0 ha na gruntach prywatnych). W 2014 r. zalesiono 379,3 ha (336,5 ha na gruntach prywatnych). Łącznie na obszarze województwa mazowieckiego zalesiono 1 241 ha gruntów.⁴⁰ Na zalesienia w 2013 r. wydatkowano 29 539,9 tys. zł, a w 2014 r. wydatkowano 29 797,5 tys. zł. Głównym źródłem finansowania zalesień były środki UE w ramach PROW 2007-2013 (59 107,4 tys. zł), a dotyczyły one beneficjentów prywatnych, którzy zalesiali grunty rolne. Poza zalesieniami w ramach programu PROW 2007-2013 jednostki, które prowadziły prace zalesieniowe w latach 2013-2014:

- powiaty: radomski, szydłowiecki, grójecki, ostrołęcki, garwoliński – zalesiono łącznie 52,97 ha gruntów (rolnych i porolnych) – wydatkowano: 94,1 tys. zł, z czego otrzymano wsparcie WFOŚiGW w Warszawie na kwotę 68,9 tys. zł;
- gminy i miasta: gmina Szydłowiec, miasto Siedlce – wydatkowano 18,2 tys. zł;
- regionalne dyrekcje lasów państwowych: RDLP w Olsztynie, w Łodzi, w Radomiu – zalesiono łącznie 105,58

³⁹ źródło: Informacje z ARiMR dotyczyły kosztów zalesień, natomiast informacje dotyczące powierzchni oraz struktury w podziale na powiaty i gminy nie wchodzi w zakres danych gromadzonych i udostępnianych przez Agencję

⁴⁰ źródło: GUS, Leśnictwo 2013, Leśnictwo 2014.

ha gruntów za kwotę 166,7 tys. zł. Fundusz Leśny dofinansował 107,6 tys. zł. Ponadto nadleśnictwa PGL LP prowadziły prace związane z przygotowaniem gleb pod zalesienia, pielęgnację upraw oraz opracowywały plany zalesieniowe;

- Kampinoski Park Narodowy – w ramach realizacji projektu *Ochrona ekosystemów leśnych w Kampinoskim Parku Narodowym w latach 2013-2014* przeprowadzono zalesienia gruntów porolnych przejmowanych przez Park w drodze wykupu gruntów (sadzenie rodzimych gatunków drzew i krzewów, tak by powrócić do typowych dla terenów Kampinoskiego Parku Narodowego zbiorowisk leśnych oraz zapobiec inwazji obcych gatunków roślin). Zalesiono powierzchnię 7,6 ha gruntów za kwotę 35,1 tys. zł, dofinansowanie pochodziło z Funduszu Leśnego oraz WFOŚiGW w Warszawie.

Działanie III.2.2.

Odbudowa powierzchni zniszczonej przez huragany i pożary

W latach 2013-2014 w województwie mazowieckim prace polegające na odbudowie powierzchni zniszczonej przez huragany (m.in. pozyskanie drewna, przygotowanie gleby pod nasadzenia, zalesianie, ochronę upraw leśnych) prowadziły nadleśnictwa z RDLP Olsztyn oraz RDLP Warszawa. Ponadto prace realizowały powiaty: garwoliński i radomski. Odbudowano powierzchnię zniszczoną przez pożary, huragany i śniegołomy na powierzchni ok. 117 ha. Koszty prac związanych z odbudową lasów zostały głównie poniesione przez PGL LP (1 278,1 tys. zł). W ramach programu *Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych* realizowanego przez ARiMR zostało wydatkowane 9 941,1 tys. zł.

Działanie III.2.3

Uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych

Działanie realizowane było poprzez opracowanie (aktualizację) *Planów urządzania lasu* oraz dokonywanie zmiany klasyfikacji gruntów z działek nieleśnych na leśne. W latach 2013-2014 w województwie mazowieckim 3 powiaty oraz m.st. Warszawa opracowały dla lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa i lasów będących własnością, bądź we władaniu tych jednostek, uproszczone plany urządzania lasu. Na potrzeby wykonania dokumentacji urzędzeniowej sporządzona została inwentaryzacja stanu lasów przez powiat warszawski zachodni. Łączna powierzchnia objęta uproszczonymi planami urządzania lasu wyniosła 6 974,4 ha. Wydatkowano na ten cel ok. 351 tys. zł.

Według danych z 7 powiatów w województwie mazowieckim dokonywano zmian w klasyfikacji gruntów z działek nieleśnych na leśne na powierzchni 150,73 ha. Działanie realizowane było głównie z budżetu powiatów ze wsparciem WFOŚiGW. W latach 2013-2014 na uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych wydatkowano 60,1 tys. zł.

Działanie III.2.4.

Regulacja stanu posiadania działek leśnych (wszelkich form własności) poprzez wykup i wymianę gruntów

W ramach realizacji zadania Biuro Architektury i Planowania Przestrzennego Urzędu m.st. Warszawy przeprowadziło ujawnianie w ewidencji gruntów i budynków stanu własności i władania oraz występowanie z wnioskami o zasiedzenie nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa i m.st. Warszawa w dzielnicach Wawer i Wesoła. Wnioski złożone przez Prezydenta m.st. Warszawy dotyczyły działek o łącznej powierzchni 26,3314 ha. Ponadto prowadzono prace nad ochroną granic nieruchomości leśnych poprzez wznowienie punktów granicznych nieruchomości leśnych na terenie dzielnic: Białołęka i Bielany. Zadanie finansowane jest z budżetu m.st. Warszawy.

Działanie III.2.5.

Przeznaczenie nowych terenów pod zalesienia i ograniczenie wylesień poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego

Zgodnie z dostarczonymi danymi zadanie realizowane było w 12 gminach województwa mazowieckiego poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego, a także studiach uwarunkowań i kierunkach zagospodarowania przestrzennego gmin. W dokumentach planistycznych wprowadzono zapisy dotyczące wskazania nowych terenów pod zalesienia oraz ochronę istniejących lasów. Na terenach przeznaczonych pod zalesienia wprowadzono szereg ograniczeń, np. zakaz budowy obiektów budowlanych z wyjątkiem infrastruktury technicznej na terenach leśnych, zakaz wykonywania prac naruszających rzeźbę terenu, zakaz usuwania, niszczenia i uszkodzenia drzew itp.

Ponadto sformułowane zostały odpowiednie zapisy w PZPWM odnoszące się do polityki kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska. W ramach ochrony zasobów leśnych wskazują one, m.in. na:

- ochronę gruntów leśnych przed zmianą funkcji na nieleśną, z uwzględnieniem: czynników położenia, arealu oraz struktury terenów przewidzianych do zmiany przeznaczenia, szczególnie lasów położonych w granicach administracyjnych miast oraz w odległości do 10 km od granic miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców, z wyjątkiem zmian przeznaczenia na potrzeby realizacji niezbędnej infrastruktury komunikacyjnej i technicznej;
- realizację *Programu Zwiększenia Lesistości dla Województwa Mazowieckiego* (zwiększenie lesistości do

- 25% w 2020 r.), zwłaszcza na terenach rekomendowanych do zalesień w pierwszej kolejności (priorytet I);
- zwiększanie powierzchni leśnej w województwie, mającej na celu przeciwdziałanie fragmentacji przestrzeni przyrodniczej poprzez: zalesianie gruntów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo-krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej;
- utrzymanie leśnych kompleksów promocyjnych wdrażających nowoczesne, proekologiczne zasady gospodarowania w lasach;
- sporządzanie i wprowadzanie programów zwiększania lesistości na terenie gmin;
- wyłączanie z użytkowania lasów zasługujących na ochronę prawną lub objęcie ich zasadami gospodarstwa specjalnego; dostosowywanie koncepcji zagospodarowania i użytkowania lasu do przyrodniczych, gospodarczych i społecznych warunków funkcjonowania gospodarstwa leśnego z priorytetem naturalnego i półnaturalnego kierunku hodowli lasu, preferującego rębnie złożone i wykorzystanie odnowień naturalnych.

III.3. Cel średniokresowy – Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 3 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniokresowego – **Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej**.

Tabela 33. Kierunki działań i działania w ramach celu średniokresowego – zwiększenie lesistości

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Rozwój różnorodności biologicznej w lasach na różnych poziomach jej funkcjonowania			
III.3.1.	Ochrona i utrzymanie cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych	RDLP, KPN	↔
III.3.2.	Zwiększenie różnorodności genetycznej i gatunkowej biocenoz leśnych (selekcja, szkółkarstwo, odnowienia naturalne, przebudowa drzewostanu i in.)	RDLP, KPN	↔
Kierunek działań – Ochrona lasów przed nadmierną presją turystów na terenach cennych przyrodniczo			
III.3.3.	Budowa lub modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczeniu obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną presją turystów	RDLP, KPN, MZPK	↔

Działanie III.3.1.

Ochrona i utrzymanie cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych

Ekosystemy wodno-błotne na terenach leśnych mają kluczowe znaczenie dla utrzymania zasobów wodnych. Funkcja wodochronna takich ekosystemów jest znacznie ważniejsza niż produkcja drewna. Na siedliskach tych stosuje się zasady gospodarowania zapewniające stałą obecność szaty leśnej. W strefie bezpośrednio przyległej do źródeł i ujęć wody, w lasach łąkowych, na torfach i na siedliskach bagiennych, wzdłuż linii brzegowej cieków i zbiorników wodnych oraz w strefach wododziałowych obowiązuje zakaz stosowania środków chemicznych z wyjątkiem przypadków, gdy istnieje zagrożenie lasów. W związku z powyższym, siedliska te wyłączone są z użytkowania rębego. W celu ochrony i utrzymania cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych Nadleśnictwo Przasnysz wyznaczyło lasy o szczególnych walorach przyrodniczych – HCVF (High Conservation Value Forests) oraz powierzchnie referencyjne (na siedliskach Bmw, LMb, LMw, Lw, OL, OLJ). Podobnie na terenie Nadleśnictwa Łąck cenne bagienne i podmokłe siedliska przyrodnicze zostały wyłączone z użytkowania gospodarczego i uznane za powierzchnie referencyjne.

Kampinoski Park Narodowy przeprowadził projekt: *Ochrona i renaturyzacja mokradel obszaru Natura 2000 „Puszcza Kampinoska” PLC00014*.

Działanie III.3.2.

Zwiększenie różnorodności genetycznej i gatunkowej biocenoz leśnych (selekcja, szkółkarstwo, odnowienia naturalne, przebudowa drzewostanu i in.)

Działanie było realizowane poprzez różnorodne przedsięwzięcia mające na celu zwiększenie różnorodności genetycznej i gatunkowej lasów. KPN prowadził zbiór nasion i owoców z rodzimych drzew i krzewów, celem zapewnienia lokalnego pochodzenia sadzonek oraz produkcję materiału sadzeniowego, zabiegi pielęgnacyjne w uprawach leśnych, a także związane z usuwaniem gatunków obcych i inwazyjnych. RDLP w Białymstoku, Lublinie, Olsztynie, Łodzi i Radomiu realizowały:

- przebudowę drzewostanów poprzez wprowadzanie gatunków mających budować złożoną strukturę lasu, odnowienia naturalne oraz wzbogacanie ich składu gatunkowego – szczególnie w drzewostanach monokulturowych lub niezgodnych z siedliskiem przyrodniczym;
- wprowadzanie odnowień naturalnych jako głównego sposobu odnowienia powierzchni pozrębowej oraz uzupełnienia w odnowieniach naturalnych;
- utrzymywanie bazy nasiennej na odpowiednim poziomie (wyznaczanie drzew matecznych i zakładanie plantacji nasiennych);
- produkcję materiału sadzeniowego.

Działanie III.3.3.

Budowa lub modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczeniu obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną presją turystów

---

Celem realizacji zadania jest ograniczenie degradacji środowiska oraz strat zasobów różnorodności biologicznej, poprzez ograniczenie antropopresji na obszary chronione przy jednoczesnym zapewnieniu możliwości wypoczynku i turystyki na terenach cennych przyrodniczo. Zadanie realizowane było poprzez budowę i utrzymanie ścieżek przyrodniczych, infrastruktury turystycznej (np. wiat, miejsc biwakowych, punktów widokowych, parkingów itp.), a także infrastruktury edukacyjnej (np. tablic, urządzeń edukacyjnych).

Zadanie jest realizowane przez MZPK, które na terenie parków krajobrazowych dba o rozwój oraz utrzymanie infrastruktury turystycznej i dydaktycznej. W 2014 r. ośrodek dydaktyczno-muzealny Kozienickiego Parku Krajobrazowego został wyposażony w wiatę edukacyjną, ścieżkę dydaktyczną (tzw. „ścieżkę zmysłów”) i leśną skocznię. Projekt został w całości sfinansowany przez WFOŚiGW w Warszawie, a jego koszt wyniósł 46 900 zł.

Szereg działań wykonano na terenie KPN. Zrealizowane przedsięwzięcia zostały dofinansowane głównie z funduszy POIiŚ 2007-2013, NFOŚiGW, Funduszu Leśnego PGL LP, środków gmin położonych na terenie Parku, a łączna wartość zrealizowanych w latach 2013-2014 projektów wyniosła 3 490 486 zł.

Wykonane zostały, m.in.:

- zagospodarowanie rekreacyjne polany Jakubów – plac zabaw w tym przygotowanie terenu i montaż urządzeń do zabawy i rekreacji;
- przebudowa parkingu dla samochodów osobowych i autokarów;
- oznakowania szlaków turystycznych pieszych i rowerowych oraz ścieżek edukacyjnych;
- tablice z mapami Parku (dydaktycznych i informacyjne);
- remonty kładek, wiat.

Zadanie jest realizowane na bieżąco przez Lasy Państwowe. W latach 2013-2014 nadleśnictwa PGL LP podjęły m.in. następujące działania:

- utrzymanie porządku w miejscach postoju pojazdów i odpoczynku osób (11 miejsc postoju) w Nadleśnictwie Sarnaki – RDLP w Lublinie;
- zastąpiono i rozbudowano istniejącą infrastrukturę turystyczną na ścieżce dydaktycznej "Królewskie Źródła" - wybudowano pomosty drewniane o długości 696 m, taras widokowy, pomost do obserwacji ptaków, wiatę turystyczno-edukacyjną z 96 miejscami do siedzenia, 12 stołów i ławek, 2 toalety, parking dla pojazdów, obudowano i zadaszono ujęcie źródła – RDLP w Radomiu.

OBSZAR PRIORYTETOWY IV – POPRAWA BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO

IV.1. Cel średniookresowy – Transport substancji niebezpiecznych

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 6 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Transport substancji niebezpiecznych**.

Tabela 34. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Transport substancji niebezpiecznych

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Ograniczenie ryzyka wystąpienia zagrożeń związanych z transportem materiałów niebezpiecznych			
IV.1.1.	Wyznaczenie i budowa przy głównych drogach w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne	województwo	↓
IV.1.2.	Kontrole pojazdów przewożących materiały niebezpieczne	WITD, Komenda Wojewódzka Policji	↔
IV.1.3.	Aktualizacja wykazu tras drogowych i kolejowych po których przewożone są towary niebezpieczne	PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie	→
IV.1.4.	Ograniczenie budownictwa obiektów użyteczności publicznej i zbiorowego zamieszkania wzdłuż szlaków, którymi prowadzony jest transport materiałów niebezpiecznych poprzez odpowiednie zapisy w mpzp	powiaty, gminy, miasta, Województwo Mazowieckie	↔
IV.1.5.	Sukcesywna modernizacja środków transportu przewożących materiały niebezpieczne	przedsiębiorcy	↓
IV.1.6.	Ewidencjonowanie ilości przewożonych materiałów niebezpiecznych	przedsiębiorcy	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: wołomiński

miasta i gminy: Góra Kalwaria, Grodzisk Mazowiecki, Piaseczno, m.st. Warszawa

przedsiębiorstwa realizujące działania: ZAP Sznajder Batterien S.A. w Piastowie

Działanie IV.1.1.

Wyznaczenie i budowa przy głównych drogach w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne

W latach 2013-2014 nie realizowano zadania polegającego na wyznaczeniu i budowie przy głównych drogach, w pobliżu dużych miast, parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.

Działanie IV.1.2.

Kontrole drogowe pojazdów przewożących materiały niebezpieczne

Kontrole drogowe pojazdów przewożących materiały niebezpieczne przeprowadzają:

- inspektorzy Inspekcji Transportu Drogowego – na drogach, parkingach oraz w miejscu prowadzenia działalności gospodarczej przez uczestnika przewozu towarów niebezpiecznych w zakresie przewozu drogowego;
- funkcjonariusze Policji – na drogach i parkingach;
- funkcjonariusze Straży Granicznej – na drogach i parkingach;
- funkcjonariusze celni – na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- żołnierze Żandarmerii Wojskowej – w zakresie przewozu towarów niebezpiecznych wykonywanego przez siły zbrojne.

W przypadku drogowego przewozu towarów niebezpiecznych obowiązuje, tzw. Umowa ADR (Europejska Umowa dotycząca Międzynarodowego Transportu Drogowego Towarów Niebezpiecznych).

W latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego zadanie polegające na kontroli drogowych pojazdów przewożących materiały niebezpieczne prowadził Wojewódzki Inspektorat Transportu Drogowego w Radomiu. W 2013 r. przeprowadzono 2 441 kontroli przewozu towarów niebezpiecznych, natomiast w 2014 r. przeprowadzono o 77 kontroli mniej (2 364 kontrole).

W 2013 r. policjanci komórek ruchu drogowego garnizonu stołecznego skontrolowali 113 pojazdów pod względem zawartości ładunku i przestrzegania konwencji dotyczącej drogowego przewozu towarów i ładunków niebezpiecznych (ADR). Natomiast w 2014 r. wykonano 150 przedmiotowych kontroli.

Działanie IV.1.3.

Aktualizacja wykazu tras drogowych i kolejowych po których przewożone są towary niebezpieczne

W latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego zadanie z zakresu aktualizacji wykazu tras drogowych i kolejowych, po których przewożone są towary niebezpieczne realizowały PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie.

Trasy kolejowe dla pociągów towarowych są tożsame dla tras kolejowych, po których przewożone są towary niebezpieczne. Wykaz dostępny jest na stronie internetowej: PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie – strona główna \ zakładka: dla klientów i kontrahentów \ Internetowy system zamawiania trasy pociągu \ Warunki udostępniania infrastruktury i regulaminy \ Regulaminy przydzielania tras pociągów \ B. Załączniki \ 2.1 (T) Wykaz maksymalnych prędkości – pociągi towarowe (<http://www.plk-sa.pl/dla-klientow-i-kontrahentow/internetowy-system-zamawiania-trasy-pociagu/>).

Działanie IV.1.4.

Ograniczenie budownictwa obiektów użyteczności publicznej i zbiorowego zamieszkania wzdłuż szlaków, którymi prowadzony jest transport materiałów niebezpiecznych poprzez odpowiednie zapisy w mpzp

Opis realizacji zadania znajduje się poniżej wraz z opisem zadania IV.2.8. oraz IV.2.9.

Działanie IV.1.5.

Sukcesywna modernizacja środków transportu przewożących materiały niebezpieczne

W latach 2013-2014 nie realizowano zadania polegającego na sukcesywnej modernizacji środków transportu przewożących materiały niebezpieczne.

Działanie IV.1.6.

Ewidencjonowanie ilości przewożonych materiałów niebezpiecznych

Przedsiębiorstwo, które w ramach ankietyzacji zgłosiło realizację przedmiotowego działania to: ZAP Sznajder Batterien S.A. w Piastowie. Realizacja zadania polegała na bieżącym ewidencjonowaniu ilości przewożonych materiałów niebezpiecznych na terenie zakładu.

IV.2. Cel średniookresowy – Przeciwdziałanie poważnym awariom

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 9 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Przeciwdziałanie poważnym awariom**.

Tabela 35. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Przeciwdziałanie poważnym awariom

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Wzmocnienie instytucjonalne służb inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej i straży pożarnej			
IV.2.1.	Poprawa technicznego wyposażenia służb inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej	GIOŚ, WIOŚ, KW PSP	↔
IV.2.2.	Doposażenie straży pożarnej w sprzęt ratownictwa chemiczno-ekologicznego	KW PSP, miasta	↔
IV.2.3.	Wzmocnienie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska	-	↓
Kierunek działań – Prowadzenie baz danych dotyczących zakładów, które mogą być potencjalnymi sprawcami poważnych awarii			
IV.2.4.	Aktualizacja i udostępnianie bazy danych o zakładach przemysłowych mogących potencjalnie powodować istotne zagrożenie dla środowiska	WIOŚ	↔
IV.2.5.	Aktualizacja i udostępnianie danych o grupach ZZR lub ZDR, których lokalizacja w niedużej odległości od siebie może zwiększyć prawdopodobieństwo wystąpienia awarii przemysłowych lub pogłębić ich skutki	KW PSP	↔
Kierunek działań – Ograniczenie ryzyka wystąpienia zagrożeń, przez zakłady które mogą być potencjalnymi sprawcami awarii			
IV.2.6.	Zintensyfikowanie monitoringu i kontroli potencjalnych sprawców poważnych awarii pod kątem spełniania przez nich wymogów bezpieczeństwa i prewencji	WIOŚ, powiaty, podmioty gospodarcze	↔
IV.2.7.	Modernizacja zakładów w celu eliminacji potencjalnych zagrożeń wystąpienia awarii	podmioty gospodarcze	↔

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
IV.2.8.	Zakaz lokalizacji zakładów stwarzających zagrożenie życia lub zdrowia ludzi w granicach miast i w obrębie zwartej zabudowy wsi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp	gminy, miasta, podmioty gospodarcze	↔
IV.2.9.	Zakaz lokalizacji inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko na terenach szczególnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp	gminy, miasta, Województwo Mazowieckie	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: płoński, wołomiński

miasta i gminy: Brańszczyk, Chynów, Garwolin (m.), Grodzisk Mazowiecki, Góra Kalwaria, Józefów, Lesznowola, Łomianki (m.), Mogielnica, Płońsk, Promna, Sochaczew, Siedlce (m.), Wołomin (m.), Wyszków (m.)

przedsiębiorstwa realizujące działania: ArcelorMittal Warszawa Sp. z o.o., DJCHEM CHEMICALS POLAND S.A. w Wołominie, Hortex w Warszawie, Mazowiecka Spółka Mleczarska S.A. w Makowie Mazowieckim, Narodowe Centrum Badań Jądrowych w Otwocku, PERN S.A. w Płocku, PIT-RADWAR S.A. w Warszawie, Reckitt Benckiser Production Poland Sp. z o.o. w Nowym Dworze Mazowieckim, Zakład Unieszkodliwiania Odpadów Promieniotwórczych w Otwocku

Kierunek działań – Wzmocnienie instytucjonalne służb inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej i straży pożarnej

Działanie IV.2.1.

Poprawa technicznego wyposażenia służb inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej

W latach 2013-2014 WIOŚ w Warszawie realizował Działanie 3.2 „Zapobieganie i ograniczanie skutków zagrożeń naturalnych oraz przeciwdziałanie poważnym awariom” w ramach projektu POIS.03.02.00-00-001/09 (Priorytet III „Zarządzenie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska”).

Projekt miał na celu podniesienie bezpieczeństwa społeczeństwa oraz środowiska poprzez wzmocnienie zdolności zapobiegania poważnym awariom i przeciwdziałania ich skutkom.

W ramach projektu, w latach 2013-2014 do WIOŚ w Warszawie oraz podległych mu pięciu delegatur terenowych dostarczono: 6 zestawów komputerów stacjonarnych i laptopów z oprogramowaniem oraz serwer. Doposażenie WIOŚ w ww. sprzęt służyć będzie osiągnięciu celu projektu, jakim jest unowocześnienie jednostek organizacyjnych WIOŚ, umożliwiające sprawne i szybkie reagowanie w przypadku wystąpienia awarii, planowanie działań prewencyjnych i ratowniczych oraz usuwanie skutków tego typu zdarzeń.

Dodatkowo w latach 2013-2014 nastąpiło wsparcie systemu ratowniczo-gaśniczego na terenie województwa mazowieckiego poprzez zakup:

- przenośnych zestawów do pomiaru emisji zanieczyszczeń gazowych;
- autodozownika typu „headspace” do chromatografu gazowego CP 3800 firmy VARIAN z wyposażeniem, w celu wykonywania oznaczeń substancji priorytetowych w wodach powierzchniowych;
- zestawu do pobierania próbek pyłu do oznaczania rtęci w emisji;
- dwóch samochodów do pomiarów emisji z zabudową części pomiarowej, niezbędnych do przewożenia aparatury kontrolno – pomiarowej w odpowiednich warunkach;
- aspiratora ASP3 II w celu pobierania próbek w emisji do oznaczeń fizyko-chemicznych;
- czterech wozów pożarniczych wyposażonych w sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków katastrof;
- aparatury kontrolno-pomiarowej oraz sprzętu pomocniczego.

W latach 2013-2014 GIOŚ w ramach Projektu POIS.03.02.00 - 00 - 001/09, Priorytet III *Zarządzenie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska* Działanie 3.2 *Zapobieganie i ograniczanie skutków zagrożeń naturalnych oraz przeciwdziałanie poważnym awariom* zakupił sprzęt do szybkiej oceny ryzyka w przypadku wystąpienia poważnej awarii oraz realizował działania z zakresu monitoringu przeciwdziałania poważnym awariom. Projekt ma na celu podniesienie bezpieczeństwa społeczeństwa oraz środowiska poprzez wzmocnienie zdolności zapobiegania poważnym awariom i przeciwdziałania ich skutkom.

Działanie IV.2.2.

Doposażenie straży pożarnej w sprzęt ratownictwa chemiczno-ekologicznego

Poniżej wymienione zostały przedsięwzięcia realizowane przez KW PSP w Warszawie oraz KM PSP w Siedlcach:

- zakup samochodu specjalnego z drabiną mechaniczną, średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego z agregatem prozowym oraz pompą o wydajności minimum 4m³/min zamontowaną na przyczepie przystosowanej do ciągnięcia przez samochód gaśniczy, samochodu dowodzenia i łączności, ciężkiego samochodu ratownictwa chemiczno-ekologicznego;
- zakup zestawu pompowego wysokiej wydajności;
- zakup 2 kontenerów specjalistycznych (paliwowego oraz do przewożenia środków gaśniczych, neutralizatorów i zwiłzaczy);
- zakup 27 kompletów ubrań specjalnych typu Nomex dla strażaków Komendy Miejskiej PSP w Siedlcach;

- zakup 4 kompletów aparatów ochronnych dróg oddechowych dla strażaków Komendy Miejskiej PSP w Siedlcach.

W ramach realizacji działania polegającego na doposażeniu straży pożarnej w sprzęt ratownictwa chemiczno-ekologicznego KW PSP w Warszawie realizowała przedsięwzięcia, które uzyskały dofinansowanie z WFOŚiGW. Zestawienie działań wraz z kosztami przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 36. Przedsięwzięcia KW PSP z dofinansowaniem WFOŚiGW w latach 2013-2014

Lp.	Nazwa zadania	
	Dofinansowanie realizacji zadań z WFOŚiGW w Warszawie w 2014 r.	Kwota w zł
1.	Zakup samochodu dowodzenia i łączności.	1 211 480
2.	Zakup samochodu specjalnego z drabiną mechaniczną.	1 100 000
3.	Zakup ciężkiego samochodu ratownictwa chemiczno-ekologicznego.	715 024
4.	Zakup nowego średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego.	325 000
5.	Zakup średniego samochodu ratowniczo – gaśniczego dla Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Nowym Dworze Mazowieckim.	323 326
6.	Zakup pompy o wydajności minimum 4 m ³ /min zamontowanej na przyczepie.	155 170
7.	Zakup lekkiego samochodu kwatermistrzowskiego z przyczepą.	60 000
8.	Zakup lekkiego samochodu wsparcia działań z wyposażeniem do przewozu sorbentów, neutralizatorów i środków gaśniczych w czasie akcji ratowniczo - gaśniczej.	60 000
9.	Zakup specjalnego samochodu do przewozu ratowników i sprzętu do działań ratowniczych dotyczących przeciwdziałania nadzwyczajnym zagrożeniom dla środowiska.	59 950
10.	Zakup lekkiego samochodu wsparcia działań ratowniczych dla Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Ostrowi Mazowieckiej.	54 975
11.	Zakup lekkiego samochodu rozpoznawczo-ratowniczego dla KP PSP w Sokołowie Podlaskim.	54 489
12.	Zakup lekkiego samochodu wsparcia działań ratowniczych dla KP PSP w Białobrzegach.	48 978
Razem		4 168 392
Dofinansowania realizacji zadań z WFOŚiGW w Warszawie w 2013 r.		
1.	Zakup samochodu gaśniczego – cysterna pożarnicza.	457 650
2.	Zakup ciężkiego samochodu ratowniczo-gaśniczego pojemności zbiornika wody min. 4000 dm ³ .	368 010
3.	Zakup średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego z agregatem proszkowym.	349 380
4.	Zakup zestawu pompowego wysokiej wydajności.	288 680
5.	Zakup lekkich samochodów rozpoznawczo-ratowniczych.	200 000
6.	Zakup aparatów ochrony dróg oddechowych.	130 000
7.	Zakup lekkiego samochodu rozpoznawczo-ratowniczego dla KP PSP w Wołominie.	87 000
8.	Zakup lekkiego samochodu wsparcia działań dla Komendy Miejskiej PSP m.st. Warszawy.	84 900
9.	Zakup lekkiego samochodu rozpoznawczo-ratowniczego z funkcją rozpoznawania skażeń chemiczno-ekologicznych.	73 950
10.	Zakup lekkiego samochodu rozpoznawczo-ratowniczego dla KP PSP w Grójcu.	70 000
11.	Zakup lekkiego samochodu wsparcia działań ratowniczych.	69 875
12.	Zakup lekkiego samochodu rozpoznawczo-ratowniczego.	59 975
13.	Zakup lekkiego samochodu rozpoznawczo-ratowniczego dla KP PSP w Sokołowie Podlaskim.	54 489
14.	Zakup lekkiego samochodu rozpoznawczo-ratowniczego wyposażonego w sprzęt kontrolno – pomiarowy.	30 000
Razem		2 323 909

źródło: Opracowanie własne na podstawie strony internetowej KW PSP w Warszawie

Działanie IV.2.3.

Wzmocnienie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska

Wzmocnienie etatowe wśród służb inspekcji ochrony środowiska w latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego nie zostało wykazane w otrzymanych do *Raportu* ankietach.

Kierunek działań – Prowadzenie baz danych dotyczących zakładów, które mogą być potencjalnymi sprawcami poważnych awarii

Działanie IV.2.4.

Aktualizacja i udostępnianie bazy danych o zakładach przemysłowych mogących potencjalnie powodować istotne zagrożenie dla środowiska

Użytkowane przez WIOŚ bazy danych dotyczące zakładów, które mogą być potencjalnymi sprawcami poważnych awarii obejmują cztery programy informatyczne dedykowane następującym zakładom i zagadnieniom:

1. baza „potencjalnych sprawców poważnych awarii” – program przeznaczony jest dla wszystkich zidentyfikowanym przez WIOŚ zakładów, które ze względu na rodzaj i ilość stosowanych substancji niebezpiecznych oraz stwarzane przez nie zagrożenie zaliczeni zostali do potencjalnych sprawców poważnych awarii, w tym zakłady o zwiększonym (ZZR) lub o dużym ryzyku (ZDR) wystąpienia poważnej awarii przemysłowej);
2. baza SPIRS „Zakłady niebezpieczne” – rejestr zakładów o zwiększonym (ZZR) lub o dużym ryzyku (ZDR) wystąpienia poważnej awarii przemysłowej;
3. baza Ekoawarie – rejestr danych o zdarzeniach awaryjnych, w tym poważnych awariach przemysłowych w zakładach oraz podczas transportu na terenie woj. mazowieckiego;
4. baza MARS „Zakłady niebezpieczne – rejestracja poważnych awarii” – rejestr poważnych awarii przemysłowych, spełniających kryteria kwalifikacji rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 30.12.2002 r. w sprawie poważnych awarii objętych obowiązkiem zgłoszenia do GIOŚ, jakie miały miejsce w zakładach ZZR lub ZDR.

Rejestry zakładów oraz dane z ww. programów udostępniane są innym organom na ich wniosek. W szczególności dotyczy to organów gmin, którym udostępniane są rejestry zakładów o zwiększonym lub o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, wykorzystywane na potrzeby tworzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Programy zaktualizowane są w cyklach kwartalnych i przesyłane do GIOŚ.

Zakłady

W 2013 r. na terenie Mazowsza znajdowały się 152 zakłady mogące potencjalnie powodować istotne zagrożenie dla środowiska, w tym 21 ZDR, 31 ZZR oraz 100 tzw. pozostałych „potencjalnych sprawców poważnych awarii” (PSPA). Natomiast w 2014 r. liczba tego typu zakładów zlokalizowanych na terenie województwa mazowieckiego była wyższa i wynosiła 156 (20 ZDR, 34 ZZR i 102 zakłady pozostałe).

Zlokalizowane na terenie województwa mazowieckiego zakłady ZDR i ZZR prowadzą działalność polegającą, w większości, przypadków na magazynowaniu i dystrybucji LPG oraz magazynowaniu substancji i towarów niebezpiecznych. Należą także do branży przemysłu chemicznego i rafineryjnego, w tym prowadzą terminale i bazy paliw ciekłych.⁴¹

Zdarzenia

W 2013 r. na terenie województwa mazowieckiego miały miejsce 22 zdarzenia o znamionach poważnej awarii, tj. o 2 zdarzenia więcej w porównaniu do 2012 r. Szczegółowe dane dotyczące poważnych awarii w 2013 r. w województwie mazowieckim przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 37. Wykaz zdarzeń o znamionach poważnej awarii i poważnych awarii w 2013 r. w województwie mazowieckim⁴²

Lp.	Data zdarzenia	Miejscowość	Miejsce zdarzenia	Opis zdarzenia
1.	2013-01-02	Płock	inne	Pożar hurtowni motoryzacyjnej
2.	2013-01-09	Płock	zakład przemysłowy	Wybuch i pożar zbiornika, wchodzącego w skład instalacji termicznego przekształcania odpadów, w którym znajdowało się ok. 460 m ³ mieszaniny odpadów zawierających węglowodory.

⁴¹ Źródło: www.wios.mazowieckie.pl

⁴² Źródło: <http://www.gios.gov.pl/pl/powazne-awarie>

Lp.	Data zdarzenia	Miejscowość	Miejsce zdarzenia	Opis zdarzenia
3.	2013-01-18	Łoziska	inne	Wyciek kwasu nadoctowego podczas załadunku na samochód ciężarowy pojemnika DPPL na terenie zakładu branży logistycznej.
4.	2013-01-24	Płock	zakład przemysłowy	Pożar na terenie zakładu prowadzącego działalność poligraficzną.
5.	2013-01-31	Płock	zakład przemysłowy (ZDR)	Pożar na terenie zakładu petrochemicznego.
6.	2013-03-11	Serock	transport drogowy	Wyciek na jezdnię ok. 200 dm ³ kwasu azotowego ze zbiornika przewożonego na samochodzie dostawczym.
7.	2013-03-18	Warszawa, dz. Białoleka	zakład przemysłowy "pozostały"	Pożar oparów metanolu na terenie zakładu zajmującego się produkcją podstawowych produktów i półproduktów chemii organicznej.
8.	2013-03-25	Płock	zakład przemysłowy (ZDR)	Emisja do powietrza ok. 500 kg frakcji izobutano-izobutylenowej.
9.	2013-04-13	Nieporęt	transport rurociągowy	Wyciek ropy naftowej z uszkodzonego rurociągu.
10.	2013-04-24	Płock	zakład przemysłowy (ZDR)	Pożar w przestrzeni między ścianą osłonową a płaszczem zbiornika magazynowego ciężkiego oleju próżniowego.
11.	2013-05-18	Szeromin	transport drogowy	Wyciek farby akrylowej na przejeździe kolejowym z uszkodzonych opakowań w wyniku uderzenia lokomotywy w naczepę ciągnika siodłowego przewożącego farbę akrylową.
12.	2013-05-29	Płock	zakład przemysłowy (ZDR)	Wyciek ciężkiego oleju opałowego podczas napełniania jednego ze zbiorników magazynowych.
13.	2013-05-31	Raciąż	zakład przemysłowy	Zanieczyszczenie rzeki Krasówki i rz. Raciążnicy substancjami ropopochodnymi.
14.	2013-06-20	Płock	zakład przemysłowy (ZDR)	Krótkotrwały pożar oparów gazu płynnego propan-butan.
15.	2013-07-04	Nowy Dwór Maz.	zakład przemysłowy (ZDR)	Pożar na terenie zakładu chemicznego.
16.	2013-07-10	Józefów	zakład przemysłowy	Pożar maszyny drukującej i budynku hali drukarni.
17.	2013-09-22	Płock	zakład przemysłowy (ZDR)	Pożar etylenu podczas wykonywania rzutu gazu do atmosfery.
18.	2013-11-05	Żyrardów	transport rurociągowy	Wyciek gazu ziemnego z rurociągu.
19.	2013-11-13	Warszawa	transport rurociągowy	Wyciek gazu ziemnego z rurociągu.
20.	2013-11-13	Ciachcin	transport drogowy	Wyciek oleju napędowego z uszkodzonej w wyniku przewrócenia autocysterny.
21.	2013-11-22	Truskaw	transport rurociągowy	Wyciek gazu ziemnego z rurociągu.
22.	2013-12-09	Warszawa	transport rurociągowy	Wyciek gazu ziemnego z rurociągu na terenie Dworca Centralnego.

Na koniec maja 2016 r. GIOŚ nie opublikował wykazu poważnych awarii oraz zdarzeń o znamionach poważnej awarii za 2014 r.

Działanie IV.2.5.

Aktualizacja i udostępnianie danych o grupach ZZR lub ZDR, których lokalizacja w niedużej odległości od siebie może zwiększyć prawdopodobieństwo wystąpienia awarii przemysłowych lub pogłębić ich skutki

Zadanie polegające na aktualizacji i udostępnianiu danych o grupach ZZR lub ZDR na terenie województwa mazowieckiego realizuje Komendant Wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej.

Kierunek działań – Ograniczenie ryzyka wystąpienia zagrożeń, przez zakłady które mogą być potencjalnymi sprawcami awarii

Działanie IV.2.6.

Zintensyfikowanie monitoringu i kontroli potencjalnych sprawców poważnych awarii pod kątem spełniania przez nich wymogów bezpieczeństwa i prewencji

Na koniec 2013 r. w rejestrze WIOŚ. znajdowało się 152 potencjalnych sprawców poważnych awarii (w tym: 21 ZDR; 31 ZZR), natomiast w 2014 r. liczba tego typu zakładów zlokalizowanych na terenie województwa mazowieckiego była wyższa i wynosiła 156 (w tym: 20 ZDR, 34 ZZR i 102 zakłady pozostałe).

Planowane terenowe kontrole zakładów tzw. potencjalnych sprawców poważnych awarii, w tym ZZR lub ZDR realizowane są z częstotliwością określoną w Systemie Kontroli tj. raz w roku ZDR, raz na dwa lata ZZR oraz raz na trzy lata (tzw. pozostali potencjalni sprawcy poważnych awarii). Dodatkowo realizowane są terenowe kontrole pozaplanowe, w szczególności kontrole interwencyjne.

Podobnie jak w latach ubiegłych, w 2013 r. WIOŚ w Warszawie realizował zadania stałe polegające na prowadzeniu kontroli zakładów ZDR i ZZR.

W 2013 r. WIOŚ przeprowadził 78 kontroli, w tym 27 kontroli ZDR (z czego 21 kontroli było planowanych), 17 kontroli ZZR (wszystkie planowane) oraz 34 planowane kontrole pozostałych potencjalnych sprawców poważnych awarii. Z kolei w 2014 r. przeprowadzono 70 kontroli, w tym 24 kontrole ZDR (z czego 21 kontroli było planowych), 23 kontrole ZZR (w tym 21 kontroli planowych) oraz 23 kontrole pozostałych potencjalnych sprawców poważnych awarii.

Działanie IV.2.7.

Modernizacja zakładów w celu eliminacji potencjalnych zagrożeń wystąpienia awarii

Poniżej znajdują się przedsięwzięcia realizowane w latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego, dotyczące modernizacji zakładów w celu eliminacji potencjalnych zagrożeń wystąpienia awarii.

Tabela 38. Wykaz przedsięwzięć mających na celu eliminację potencjalnych zagrożeń wystąpienia awarii w zakładach

Lp.	Jednostka	Zadanie	Termin realizacji	Rezultaty inwestycji	Koszty [zł]	
					2013 r.	2014 r.
1.	ARCELORMIT TTAL WARSZAWA Sp. z o.o.	Modernizacja rozdzielni 100 kV wraz z zabezpieczeniem gruntu przed ewentualnymi wyciekami oleju. Dwupłaszczowy zbiornik na paliwo z automatycznym systemem wykrywania i powiadamiania o awarii. Zabezpieczenia p.poż. tuneli kablowych i urządzeń wraz z instalacją do wykrywania pożaru i automatycznego gaszenia. System automatycznego gaszenia oleju w wannie hartowniczej	2007-2014	Zmniejszenie ryzyka wystąpienia awarii	94 000	100 700
2.	PIT- RADWAR S.A. w Warszawie	Instalacja 10 linii wanien galwanicznych w ramach zadania Modernizacja Galwanizerni i Lakierni	2011-2014	Zainstalowano 10 linii wanien galwanicznych	8 585 000	-
3.	Reckitt Benckiser Production Poland Sp. z o.o. w Nowym	Działania organizacyjne polegające na poprawie bezpieczeństwa na terenie fabryki	2014-2015	Zmniejszenie ryzyka wystąpienia awarii	-	5 828 800

Lp.	Jednostka	Zadanie	Termin realizacji	Rezultaty inwestycji	Koszty [zł]	
					2013 r.	2014 r.
	Dworze Mazowieckim					
4.	DJCHEM Chemicals Poland S.A. w Wołominie	Monitoring stanowisk pracy i terenu	2014	Zmniejszenie ryzyka wystąpienia awarii	-	24 600
5.	Hortex w Warszawie	Wykonanie systemu chłodzenia dla komory mroźnej, zimnej pakowni i tankowni na terenie zakładu w Skrzyńsku. Likwidacja amoniakalnej instalacji chłodniczej o pojemności medium chłodzącego 9 ton.	2013-2014	Zmniejszenie ryzyka wystąpienia awarii	279 813	259 059
6.	Mazowiecka Spółka Mleczarska S.A. w Makowie Mazowieckim	Wprowadzanie TPM w celu zmniejszenia awarii	2013	Zmniejszenie awarii	-	-
7.	Narodowe Centrum Badań Jądrowych w Otwocku	Ułożenie kabla energetycznego YKY 4x35 z pola zasilającego podstacji elektrycznej OPT-13 do pompy głębinowej studni P-3 W ramach przedsięwzięcia zrealizowane zostały następujące roboty: - wykop o głębokości 70 cm z podsypką piaskową; - wymiana uszkodzonych kabli energetycznych na kable YKY 4x35 o długości 210 m; - ułożenie kabla w rurze Arot śr. 110 mm pod utwardzoną drogą o długości 25 m; - nasypka z piasku 10 cm, warstwa ziemi i oznakowanie trasy przewodu folią kolorową niebieską; - zasypianie wykopu gruntem rodzimym i utwardzenie; - sprawdzenie zgodności faz oraz ciągłości żył; - pomiar rezystancji izolacji; - próba wytrzymałości izolacji.	2013	Wskaźnik - stała dostawa zasilania elektrycznego pompy studni P-3 dostarczającej wodę niezbędną do chłodzenia reaktora „Maria”. Zminimalizowano prawdopodobieństwo awarii kabli energetycznych z pola zasilającego podstacji elektrycznej OPT-13 do pompy studni P-3 dostarczającej wodę niezbędną do chłodzenia reaktora „Maria” na terenie Narodowego Centrum Badań Jądrowych.	20 873,1	-
8.	Narodowe Centrum Badań Jądrowych w Otwocku	Wykonanie przebudowy układu energetycznego po stronie 6kV i uruchomienie 4 pól 6kV dla bezpiecznej rezerwowanej pracy reaktora Maria. Wykonanie trzech dwutransformatorowych podstacji kontenerowych 6/12/04kV wraz z wymianą kabli 6kV na kable 12/20kV w obiekcie Reaktora Jądrowego Maria.	2013	Zminimalizowano prawdopodobieństwo awarii kabli energetycznych zasilających budynek reaktora „Maria” na terenie Narodowego Centrum Badań Jądrowych.	2 432 202	-
9.	Narodowe Centrum Badań Jądrowych w	Zaprojektowanie i wykonanie modernizacji rozdzielnic potrzeb własnych Stacji	2013	Wskaźnik - modernizacja rozdzielnic potrzeb własnych Stacji Elektroenergetycznej	416 970	-

Lp.	Jednostka	Zadanie	Termin realizacji	Rezultaty inwestycji	Koszty [zł]	
					2013 r.	2014 r.
	Otwocku	Elektroenergetycznej Głównej „Świerk”		Głównej „Świerk” Zminimalizowano prawdopodobieństwo awarii kabli energetycznych a co za tym idzie ryzyka braku prądu zasilającego budynku na terenie Narodowego Centrum Badań Jądrowych w tym budynku z reaktora „Maria”.		
10.	Narodowe Centrum Badań Jądrowych w Otwocku	Remont dwóch linii kablowych średniego napięcia od budynku nr 10 (Stacja Elektroenergetyczna Główna „Świerk”) do podstacji elektrycznej OPT-5.	2013	Wskaźnik - remont dwóch linii kablowych średniego napięcia od budynku nr 10 (Stacja Elektroenergetyczna Główna „Świerk”) do podstacji elektrycznej OPT-5. Zminimalizowano prawdopodobieństwo awarii kabli energetycznych a co za tym idzie ryzyka braku prądu zasilającego budynku na terenie Narodowego Centrum Badań Jądrowych w tym budynku z reaktora „Maria”.	364 608	-
11.	Narodowe Centrum Badań Jądrowych w Otwocku	Remont i zwiększenie mocy rezerwowej do 200 kV sprzęgła kablowego RGI do RGII dla reaktora Maria.	2013	Wskaźnik - remont i zwiększenie mocy rezerwowej do 200 kV sprzęgła kablowego RGI do RGII dla reaktora Maria Zminimalizowano prawdopodobieństwo awarii kabli energetycznych zasilających budynki reaktora „Maria” na terenie Narodowego Centrum Badań Jądrowych	236 160	-
12.	PERN S.A. w Płocku	Zabezpieczenie rurociągu na rz. Wiśle k/Płocka;	2013-2014	Zmniejszenie ryzyka wystąpienia awarii	-	801 516
13.	PERN S.A. w Płocku	Remont przejścia rurociągu DN250 pod rzeką Wisłą w m. Białotłęka	2013-2014	Zmniejszenie ryzyka wystąpienia awarii	62 034	62 034
14.	PERN S.A. w Płocku	Wykonanie szczelnego dna i skarpy obwałowań zbiornika Nr 27 w BS Miszewko Strzałkowskie	2013	Wykonanie uszczelnienia skarp i dna obwałowania. Skarpy uszczelniono płytą żelbetową, dno geomembraną odporną na ropopochodne. Łączna powierzchnia uszczelnienia wynosi 14.400 m ² . Efektem jest ochrona powierzchni ziemi i wód przed zanieczyszczeniem	1 060 001	-
15.	PERN S.A. w Płocku	Wykonanie szczelnego dna obwałowań i skarpy zbiornika Nr 8 w BS Miszewko Strzałkowskie	2013	Wykonanie uszczelnienia skarp i dna obwałowania. Skarpy uszczelniono płytą żelbetową, dno geomembraną odporną na ropopochodne. Łączna powierzchnia uszczelnienia wynosi 6400	760 401	-

Lp.	Jednostka	Zadanie	Termin realizacji	Rezultaty inwestycji	Koszty [zł]	
					2013 r.	2014 r.
				m2. Efektem jest ochrona powierzchni ziemi i wód przed zanieczyszczeniem.		
16.	PERN S.A. w Płocku	Wykonanie szczelnego dna i skarpy obwałowań zbiornika Nr 4 w BS Miszewko Strzałkowskie	2013	Wykonanie uszczelnienia skarp i dna obwałowania. Skarpy uszczelniono płytą żelbetową, dno geomembraną odporną na ropopochodne. Łączna powierzchnia uszczelnienia wynosi 6400 m2. Efektem jest ochrona powierzchni ziemi i wód przed zanieczyszczeniem.	952 304	-

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie IV.1.4.

Ograniczenie budownictwa obiektów użyteczności publicznej i zbiorowego zamieszkania wzdłuż szlaków, którymi prowadzony jest transport materiałów niebezpiecznych poprzez odpowiednie zapisy w mpzp,

Działanie IV.2.8.

Zakaz lokalizacji zakładów stwarzających zagrożenie życia lub zdrowia ludzi w granicach miast i w obrębie zwartej zabudowy wsi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp oraz

Działanie IV.2.9.

Zakaz lokalizacji inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko na terenach szczególnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp

PZPWM wskazuje działania prewencyjne związane z zapobieganiem powstawania poważnych awarii przemysłowych w obiektach i instalacjach oraz na trasach przewozu materiałów niebezpiecznych przez rejony o dużej gęstości zaludnienia.

Polityka przewiduje m.in.:

- wyznaczanie miejsc parkowania pojazdów przewożących materiały niebezpieczne przy drogach ekspresowych, szybkiego ruchu i autostradach oraz przy głównych drogach wjazdowych do miast;
- wyznaczenie tras przejazdu tych pojazdów;
- lokalizowanie zakładów, które mogą stwarzać zagrożenia wystąpienia poważnej awarii w bezpiecznej odległości od siebie oraz od osiedli mieszkaniowych, obiektów użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego;
- sukcesywne przenoszenie zakładów stwarzających zagrożenie poważnymi awariami z terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej;
- lokalizowanie zakładów, które mogą stwarzać zagrożenia wystąpienia poważnej awarii w bezpiecznej odległości od siebie oraz od osiedli mieszkaniowych, obiektów użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego.

Polityka poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa będzie realizowana poprzez ukierunkowanie rozwoju przestrzennego zgodnie m.in. z zasadą obowiązywania ograniczeń do niezbędnego minimum zabudowy i zagospodarowania na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią.

W PZPWM wprowadzone zostały ustalenia dotyczące lokalizacji zakładów stwarzających zagrożenie dla ludzi i środowiska:

- sukcesywne przenoszenie zakładów stwarzających zagrożenie poważnymi awariami z terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej;
- lokalizowanie zakładów, które mogą stwarzać zagrożenia wystąpienia poważnej awarii, w bezpiecznej odległości od siebie oraz od osiedli mieszkaniowych, obiektów użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego;
- zakaz lokalizacji zakładów dużego i zwiększonego ryzyka na terenach zalewowych rzek.

Przy aktualizacji mpzp należy brać pod uwagę uwarunkowania wynikające z PZPWM.

IV.3. Cel średniokresowy – Ochrona przed powodzią i suszą

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 12 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniokresowego - **Ochrona przed powodzią i suszą**.

Tabela 39. Kierunki działań i działania w ramach celu średniokresowego – Ochrona przed powodzią i suszą

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
--------------	-----------	---------------------------------	-----------------

Kierunek działań – Przygotowanie oraz aktualizacja dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego			
IV.3.1.	Przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego	KZGW	↑
IV.3.2.	Przygotowanie mapy zagrożenia powodziowego	KZGW	↑
IV.3.3.	Przygotowanie mapy ryzyka powodziowego	KZGW	↑
IV.3.4.	Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym	KZGW, RZGW	↑
IV.3.5.	Opracowanie, przyjęcie i wdrożenie „Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej”	Wojewoda	→
IV.3.6.	Wyznaczanie i wprowadzanie do planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy i innych dokumentów planistycznych granic obszarów zagrożenia powodzią oraz ustaleń planów zarządzania ryzykiem powodziowym	miasta, gminy, powiaty	↔
IV.3.7.	Doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia powodzi	Wojewoda, Legionowskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe	↔
Kierunek działań – Przygotowanie i modernizacja technicznego zaplecza w zakresie ochrony przed powodzią i suszą			
IV.3.8.	Poprawa stanu infrastruktury przeciwpowodziowej	WZMiUW, RZGW, powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
IV.3.9.	Realizacja nowych inwestycji w zakresie infrastruktury przeciwpowodziowej w tym utworzenie polderów na terenie województwa mazowieckiego	WZMiUW, powiaty, miasta, gminy	↔
IV.3.10.	Budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wodnej w sposób techniczny i nietechniczny	WZMiUW, RDLP, powiaty, miasta, gminy,	↔
IV.3.11.	Doskonalenie systemu wczesnego ostrzegania przed zjawiskami hydrologicznymi oraz meteorologicznymi	miasta, gminy, powiaty, Województwo Mazowieckie	↔
IV.3.12.	Kontynuacja oceny zagrożenia suszą na Mazowszu	RZGW, IUNG	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: gawroliński, legionowski, lipski, ostrowski, płocki, płoński, przysuski, sokołowski, wołomiński

miasta i gminy: Belsk Duży, Borkowice, Brańszczyk, Cegłów, Ceranów, Cholewiska (m.), Chynów, Czerwińsk nad Wisłą, Czosnów, Czystków (m.), Gąbin, Garwolin, Góra Kalwaria, Grodzisk Mazowiecki, Halinów, Jabłonna Lacka, Józefów, Krasnosielc, Kozienice, Lesznów, Łomianki, Maciejowice, Miączyn (m.), Milanówek, Mława, Otwock, Piaseczno, Płońsk, Promna, Pruszków, Pułtusk, Radzymin, Repki, Rybno, Sabnie, Serock, Siennica, Słubice, Solec nad Wisłą, Staroźreby (m.), Szulborze Wielkie, m.st. Warszawa, Wilkówiec (m.), Wołomin, Wyszków, Wychódz (m.), Żelechów

przedsiębiorstwa realizujące działania: Gminna Spółka Wodna w Grodzisku Mazowieckim, Gminna Spółka Wodna w Jaktorowie, Legionowskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Operator Gazociągów Przemysłowych GAZ-SYSTEM S.A. w Warszawie, Spółka Wodna Gozdowo, Spółka Wodna Rościszewo, Spółka Wodna Sierpc, Zakład Gospodarki Komunalnej w Grodzisku Mazowieckim Sp. z o.o., Związek Spółek Wodnych w Siedlcach, Związek Spółek Wodnych w Sierpcu

Kierunek działań – Przygotowanie oraz aktualizacja dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego.

Działanie IV.3.1.

Przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego

Zagrożenie powodziowe na terenie województwa mazowieckiego związane jest przede wszystkim z dużymi rzekami.

Od 26 listopada 2007 r. obowiązuje tzw. Dyrektywa Powodziowa, stanowiąca ważne uzupełnienie wcześniejszego prawodawstwa wspólnotowego w zakresie gospodarowania wodami. Jest ona równorzędna z Ramową Dyrektywą Wodną i spójna z jej zapisami. Zapisy Dyrektywy Powodziowej zostały implementowane do polskiego prawa poprzez ustawę o zmianie ustawy Prawo wodne oraz niektórych innych ustaw i zobowiązywały Polskę do opracowania:

- wstępnej oceny ryzyka powodziowego;
- map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego;
- planów zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszarów dorzeczy oraz dla regionów wodnych.

Wstępna ocena ryzyka powodziowego (WORP) jest pierwszym z czterech dokumentów planistycznych wymaganych Dyrektywą 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim (Dyrektywa Powodziowa). Celem WORP jest wyznaczenie obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, czyli obszarów, na których istnieje znaczące ryzyko powodziowe lub na których wystąpienie dużego ryzyka jest prawdopodobne. WORP wykonuje się w oparciu o dostępne lub łatwe do uzyskania informacje i dostępna jest na stronie: <http://www.kzgw.gov.pl/pl/wstepna-ocena-ryzyka-powodziowego.html>. W zakresie WORP opracowano:

1. mapę obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi dla woj. mazowieckiego;
2. mapę znaczących powodzi historycznych dla woj. mazowieckiego;
3. mapę obszarów, na których wystąpienie powodzi jest prawdopodobne.

Na terenie województwa mazowieckiego najbardziej zagrożone wezbraniem są tereny położone nad Wisłą. Wezbrania są związane z intensywnymi opadami na Podkarpaciu, w Małopolsce, w Górach Świętokrzyskich i na Lubelszczyźnie. W wyniku wezbrań poza terenami położonymi nad Wisłą zagrożone są także tereny położone w dolinach Radomki, Bzury, Narwi, Bugu oraz ich dopływów.⁴³ Powodzie na środkowej Wiśle wywołane są wezbraniem, spowodowanymi intensywnym zasilaniem koryta rzecznej lub zahamowaniem odpływu przez lód rzeczny.

Warto zauważyć, że historyczne powodzie na Wiśle Środkowej miały charakter mieszany, gdy fala roztopowa była dodatkowo zasilana opadami deszczu. Różnorodność typów wezbrań wynika z mieszanego charakteru zasilania zlewni – opadowego w górskiej, południowej części zlewni i roztopowego, w nizinnej, dolnej części zlewni. Rzeka na omawianym odcinku ma charakter tranzytowy i przenosi oba typy wezbrań. Z analiz wynika, że na środkowej Wiśle przeważają wezbrania półroczna zimowego. Stanowią one 64% wszystkich wezbrań i najczęściej pojawiają się w marcu. Wezbrania letnie występują przeważnie w lipcu, nieco rzadziej w sierpniu i czerwcu. Najgroźniejsze wezbranie w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat wystąpiło w maju 2010 r. Mimo, że w środkowym biegu Wisły dominują wezbrania roztopowe (często podpiętrzane zatorami lodowymi), najwyższe poziomy wody Wisły osiągała podczas wezbrań letnich (1960 r., 1962 r., 2010 r.). Charakterystyczne są również wysokie wezbrania Wisły, które grupują się w pewnych okresach – występują rok po roku lub w niewielkich, kilkuletnich odstępach, potem następują dłuższe przerwy i ponownie zwiększa się częstość wezbrań.⁴⁴

Działanie IV.3.2.

Przygotowanie mapy zagrożenia powodziowego oraz

Działanie IV.3.3.

Przygotowanie mapy ryzyka powodziowego

Wstępna ocena ryzyka powodziowego została opracowana w terminie określonym przez ustawę Prawo wodne i w dniu 21 grudnia 2011 r. została zatwierdzona przez Prezesa KZGW. Raport z wykonania WOPR, po akceptacji Ministerstwa Środowiska, został przekazany Komisji Europejskiej przez KZGW w terminie, tj. do 22 marca 2012 r. W grudniu 2013 r. na Hydroportalu KZGW zostały opublikowane mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego.

Mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego są dokumentami planistycznymi wymaganymi Dyrektywą Powodziową. Za ich przygotowanie, zgodnie z ustawą Prawo wodne, odpowiada KZGW. Mapy zostały wykonywane zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska, Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Ministra Administracji i Cyfryzacji oraz Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 grudnia 2012 r. w sprawie opracowania map zagrożenia powodziowego oraz map ryzyka powodziowego (Dz. U. z dnia 2013 r. poz. 104). W dniach: 15-16.04.2015 r. mapy zostały przekazane do jednostek samorządu terytorialnego.

Mapy zagrożenia powodziowego wskazują:

- obszary na których prawdopodobieństwo powodzi jest: niskie (raz na 500 lat), średnie (raz na 100 lat) i wysokie (raz na 10 lat);
- głębokości i prędkości przepływu wody;
- obszary narażone na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wałów przeciwpowodziowych

Obszary zagrożenia powodziowego uzyskuje się w wyniku matematycznego modelowania hydraulicznego, z wykorzystaniem m.in. numerycznego modelu terenu, ortofotomapy i bazy danych obiektów topograficznych pozyskiwanych również w ramach projektu ISOK (Informatyczny System Osłony Kraju przed nadzwyczajnymi zagrożeniami).

Mapy ryzyka powodziowego są uzupełnieniem map zagrożenia powodziowego. Określają wartości potencjalnych strat powodziowych oraz negatywne skutki dla zdrowia ludzkiego, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej.

Informacje przedstawione na mapach są szczególnie przydatne w planowaniu przestrzennym oraz reagowaniu i zarządzaniu kryzysowym, w sytuacji wystąpienia powodzi.

Działanie IV.3.4.

Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym

Głównym celem opracowania planów zarządzania ryzykiem powodziowym jest ograniczenie negatywnych skutków powodzi na danym obszarze. Plany wskazują działania służące osiągnięciu wyznaczonych celów zarządzania ryzykiem powodziowym oraz metody nadawania im priorytetów. Plany te oraz zawarte w nich działania stanowią podstawę dla Komisji Europejskiej do weryfikacji projektów z zakresu ochrony przeciwpowodziowej.

W 2014 r. Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej (KZGW) wspierał przygotowanie krajowych dokumentów planistycznych w zakresie polityki ochrony środowiska zapewniających skuteczną realizację polityki spójności - Etap II.

Na podstawie WOPR oraz map zagrożenia i ryzyka powodziowego, opracowano kompleksowe dokumenty

---

⁴³ źródło: <http://mapy.isok.gov.pl/imap/>

⁴⁴ źródło: Niedbała J. i in., Określenie warunków przejścia wielkich wód w rzekach regionu wodnego Wisły Środkowej z uwzględnieniem wielkości przepływów charakterystycznych w profilu Zawichost, IMGW, 2012, Warszawa.

wskazujące cele zarządzania ryzykiem powodziowym oraz katalog działań służących osiągnięciu tychże celów, z uwzględnieniem ich priorytetów. Projekty PZRP są na etapie konsultacji w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko (SOOŚ).

Działanie IV.3.5.

Opracowanie, przyjęcie i wdrożenie „Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej”

W 2012 r. opracowano *Program Bezpieczeństwa Powodziowego w Regionie Wodnym Środkowej Wisły*. Celem *Programu* jest stworzenie operacyjnego, średniookresowego narzędzia minimalizowania ryzyka powodziowego w dorzeczu Wisły środkowej. *Program* zakłada działania ograniczające zabudowę na terenach zalewowych, edukację społeczeństwa, inwestycje w infrastrukturę powodziową, które są zgodne z zachowaniem warunków ochrony przyrody (w tym obszarów Natura 2000) i dotyczy działań prewencyjnych, które mogą ograniczyć ryzyko wydarzeń powodziowych - analogicznych jak w 2010 r. *Program* opiera się na skoordynowanych działaniach administracji rządowej i samorządowej. Zaproponowano w nim ponad 800 działań dla minimalizacji ryzyka powodziowego w regionie, łączne koszty tych działań oszacowano na ponad 14 mld zł. *Program* zakłada realizację działań w latach 2014-2030.

W ramach realizacji działania IV.3.5. Wojewoda Mazowiecki wraz z Marszałkiem Województwa podpisali porozumienie dot. współpracy w zakresie dostosowania planowania przestrzennego do potrzeb bezpieczeństwa powodziowego, wypracowania planu finansowania działań oraz współpracy przy jego realizacji. W trakcie realizacji prac wykorzystane będą ekspertyzy opracowane przez działający przy Wojewodzie zespół ds. Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Regionie Wodnym Środkowej Wisły. W ramach porozumienia do aktualizowanego przez Marszałka PZPWM zostaną wprowadzone zapisy niwelujące zagrożenie powodziowe. Dodatkowo w ramach porozumienia realizowane będą warsztaty i seminaria w celu popularyzacji wiedzy nt. zagrożenia powodziowego i ochrony przeciwpowodziowej. Edukacja przeciwpowodziowa administracji i społeczności lokalnych objętych Programem Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej dofinansowana jest przez WFOŚiGW w Warszawie.

Działanie IV.3.6.

Wyznaczanie i wprowadzanie do planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy i innych dokumentów planistycznych granic obszarów zagrożenia powodzią oraz ustaleń planów zarządzania ryzykiem powodziowym

Polityka poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa, odnosi się do najważniejszych zidentyfikowanych zagrożeń występujących na terenie województwa mazowieckiego i polega, przede wszystkim, na określeniu kierunków działań i zadań minimalizujących te zagrożenia, a w przypadku ich wystąpienia ograniczania skutków. Celem tej polityki jest zwiększenie odporności kluczowych układów struktury przestrzennej województwa mazowieckiego związanych z ekstremalnymi zjawiskami naturalnymi, zabezpieczenie przed działaniami szkodliwymi, a także wspieranie działań obronnych państwa. Z powyższego punktu widzenia najważniejszym zadaniem jest minimalizacja ryzyka wystąpienia powodzi oraz przeciwdziałanie ewentualnym jej skutkom. Kierunki działań obejmują działania techniczne i nietechniczne, do działań technicznych należy zaliczyć m.in.: budowę i modernizację wałów przeciwpowodziowych, prowadzenie robót utrzymaniowych na rzekach, tworzenie polderów zalewowych, poprawa struktury gleb, utrzymanie mokradeł oraz remont i budowę urządzeń wodnych. Polityka ta w aspekcie prewencyjnym jest realizowana poprzez określenie obszarów zagrożenia powodzią i ich uwzględnianie w PZPWM oraz w dokumentach planistycznych gmin.

W gminach Brańszczyk, Chynów, Góra Kalwaria, Grodzisk Mazowiecki, Halinów, Lesznowola, Płońsk, Promna, Pułtusk, Serock, Siennica, Solec nad Wisłą oraz Żelechów, w latach 2013-2014, wprowadzono do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego granice obszarów bezpośredniego oraz potencjalnego zagrożenia powodziowego. Na obszarach tych ustalono ograniczenia zabudowy lub zakazy zabudowy.

Działanie IV.3.7.

Doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia powodzi

Program Bezpieczeństwa Powodziowego w Regionie Wodnym Środkowej Wisły zakłada skoordynowane działania administracji rządowej i samorządowej, pozwalające na minimalizację ryzyka powodziowego – od kompleksowych inwestycji w infrastrukturę przeciwpowodziową, prowadzonych z poszanowaniem środowiska naturalnego, przez wytyczanie standardów gospodarki przestrzennej, jako skutecznego narzędzia minimalizacji zagrożenia powodziowego oraz poprzez edukację przeciwpowodziową społeczności lokalnych. Dzięki wykorzystaniu wiedzy i doświadczenia, partnerów w *Programie* zaproponowano ok. 800 działań, których łączne koszty oszacowano na ponad 14 mld zł.

W 2014 r. na terenie województwa mazowieckiego w warsztatach ekologicznych uczestniczyło ponad 2 000 uczniów. Głównym celem warsztatów było zwiększenie wiedzy dzieci i młodzieży w zakresie zagrożenia powodziowego oraz wskazywano jak reagować w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej. Łącznie zrealizowano 576 godzin lekcyjnych w 45 placówkach oświatowych, znajdujących się na terenie 11 gmin województwa mazowieckiego (Dąbrówka, Czosnów, Gabin, Maciejowice, Magnuszew, Słubice, Solec nad Wisłą, Łomianki, Nowy Dwór Mazowiecki, Korczew, Wyszków) oraz m.st. Warszawy. Z kolei w 2013 r. działania z zakresu edukacji przeciwpowodziowej realizowano w 8 gminach regionu wodnego środkowej Wisły (Solec nad Wisłą,

Maciejowice, Wyszaków, Gąbin, Korczew, Białobrzegi, Nowy Dwór Mazowiecki i Koziencice).

Ponadto w latach 2013-2014 Wojewoda Mazowiecki zorganizował akcję edukacyjną pn. *Edukacja przeciwpowodziowa administracji i społeczności lokalnych objętych Programem Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej*, która miała za zadanie zapoznać uczniów z tematyką i specyfiką powodzi oraz nauczyć jak reagować w przypadku wystąpienia tego rodzaju zagrożenia. W 2013 r. zajęcia przeprowadzono w 22 placówkach oświatowych, a w 2014 r. w 45 placówkach.

Kierunek działań – Przygotowanie i modernizacja technicznego zaplecza w zakresie ochrony przed powodzią i suszą

Działanie IV.3.8.

Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej

W latach 2013-2014 w zakresie modernizacji, rekonstrukcji lub rozbudowy wałów przeciwpowodziowych i urządzeń wodnych na Mazowszu zrealizowano inwestycje przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 40. Inwestycje związane z modernizacją, rekonstrukcją lub rozbudową wałów przeciwpowodziowych i urządzeń wodnych w latach 2013-2014

Lp.	Nazwa gminy, powiatu, instytucji	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
1.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Utrzymanie wód i urządzeń melioracji wodnych podstawowych istotnych dla regulacji stosunków wodnych na potrzeby rolnictwa.	W 2013 r. wykonano prace konserwacyjne: - ciek naturalne i kanały, wraz z obsługą urządzeń piętrzących – 3 555,05 km, - obwałowania - 736,61 km, - pompownie - 24 szt., - zbiorniki - 7 szt.
2.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	„Likwidacja przecieków wałów Doliny Białobrzegi gm. Słupno i Bodzanów”	Wykonano przesłonę przeciwfiltracyjną bentonitowo–cementową metodą DSM wgłębnego mieszania gruntu na mokro, w koronie wału, na głębokość 12 m (grubość min. 0,4 m), wraz z robotami towarzyszącymi o długości 1 600 m.
3.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Likwidacja przecieków wałów Doliny Rakowo - Drwały gm. Wyszogród - Etap II	Wykonano przesłonę przeciwfiltracyjną, zagęszczanie gruntu oraz roboty ziemne i przygotowawcze.
4.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	"Likwidacja przecieków i przywrócenie stateczności prawego wału wstecznego rzeki Bzury gm. Młodzieszyn i Brochów"	Zlikwidowano uprzywilejowane drogi filtracji w podłożu gruntowym (wykonano przesłonę bentonitowo-cementową), zagęszczono górną część korpusu wału do głębokości 1,2 m, uzupełniono ubytki gruntu powstałe podczas powodzi i prac dogęszczających, zabezpieczono siatką stalową ocynkowaną skarpy wału w rejonach wzmożonej aktywności bobrów.
5.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Naprawa śluzy wałowej w rejonie Kępa Polska-Czerwonka wraz ze wzmocnieniem wału przeciwpowodziowego	Naprawiono śluzę wałową w rejonie Kępa Polska-Czerwonka, wzmocniono wał przeciwpowodziowy.
6.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Remont ławy przywałowej lewego wału rzeki Wisły, odc. Głusiec Świerże w km 16+300-19+200, gm. Koziencice	Naprawiono drogę przywałową na odcinku 2 900 m.
7.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Zabezpieczenie przeciwpowodziowe doliny rzeki Radomki w km 41+800-46+500, gm. Jedlińsk	Udrożniono i ustabilizowano przekrój poprzeczny i podłużny koryta rzeki na długości 4 700 m.
8.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Zabezpieczenie przeciwpowodziowe doliny rzeki Kraski w km 6+910-13+420, gm. Grójec, Jasieniec.	Udrożniono i ustabilizowano przekrój poprzeczny i podłużny koryta rzeki na długości 6 510 m.
9.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Zabezpieczenie przeciwpowodziowe doliny rzeki Struga Wsolska w km 3+650-5+516, gm. Jedlińsk	Udrożniono i ustabilizowano przekrój poprzeczny i podłużny koryta rzeki na długości 1 866 m.
10.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Zabezpieczenie przeciwpowodziowe doliny rzeki Wiązownicy w km 5+797-12+050, 19+900-22+215, gm. Przytyk, Potworów	Udrożniono i ustabilizowano przekrój poprzeczny i podłużny koryta rzeki na długości 8 568 m.
11.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	"Rozbudowa wału lewego rzeki Wisły na odcinku Boiska – Jarentowskie Pole w km 1+596-5+350(5+915), gm. Chotcza"	Na dzień 31.12.2013 r. zrealizowano i sfinansowano roboty budowlano-montażowe oraz nadzór autorski przewidziane w harmonogramie rzeczowo-finansowym.

Lp.	Nazwa gminy, powiatu, instytucji	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
12.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Rozbudowa przepustu wałowego na rzece Wiśle w m. Kępa Piotrawińska w km 4+050 wraz z odbudową rowu odpływowego długości 1,4km, gm. Solec nad Wisłą"	Rozbudowano przepust – 1 szt.
13.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Odbudowa zbiornika wodnego w miejscowości Zwoleń na rzece Zwoleńce w km 31+350, gm. Zwoleń	Na dzień 31.12.2013r. zrealizowano i sfinansowano roboty budowlano-montażowe oraz przeprowadzono nadzór autorski przewidziany w harmonogramie rzeczowo-finansowym.
14.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Rozbudowa wału lewego rzeki Wisły w miejscowości Kępa Piotrawińska w km 1+400-4+900, gm. Solec nad Wisłą	Wybudowano 3 500 m wału przeciwpowodziowego.
15.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Rozbudowa wału lewego rzeki Wisły na odcinku Ostrów-Mniszew w km 0+000-0+500 w miejscowości Ostrów, gm. Magnuszew	Wybudowano 500 m wału przeciwpowodziowego.
16.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Rozbudowa wału lewego rzeki Wisły na odcinku Podmieście Świerże II – w km 4+920-6+013 w miejscowości Łoje, gm. Sieciechów	Wybudowano 1 093 m wału przeciwpowodziowego.
17.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	„Przebudowa wałów przeciwpowodziowych rzeki Wisły, Królewski Las zad. II, na odcinku Królewski Las – Kępa Radwankowska – 2,8 km”	Przebudowano wały.
18.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	„Przebudowa istniejących wałów przeciwpowodziowych lewobrzeżnego odcinka rzeki Wisły w km 2+900-9+600 – 6,7 km na terenie m.st. Warszawy, Dzielnica Wilanów i Mokotów”	Przebudowano 6,7 km wału przeciwpowodziowego.
19.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Przebudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w km 541+400-546+800, gm. Czosnów	Przebudowano wał.
20.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Modernizacja wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w km 525+000-537+400, gm. Łomianki	Zmodernizowano wał.
21.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Koncepcja regulacji rzeki Pukawka w km 0+000 - 6+480, pow. ostrowski	Wykonanie dokumentacji.
22.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Rzeka Wierzbica – udrożnienie koryta wraz z odbudową budowli regulacyjnych i przebudową przepustów w km 25+955 – 31+475	Udrożniono koryto rzeki, odbudowano budowle regulacyjne i przebudowano przepusty.
23.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Przebudowa - modernizacja obwałowania rzeki Bug na odcinku Wieska - Białostrzegi gm. Sterdyń oraz na odcinku - Przewóz Nurski - Wszębory gm. Cerańów, pow. sokołowski	Poprawa stanu technicznego obwałowania rzeki Bug.
24.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Przebudowa wału przeciwpowodziowego kl. II w km 23+040 - 35+000 prawobrzeżnej doliny Wisły na odcinku Bączki - Antoniówka Świerzowska gm. Maciejowice, pow. garwoliński	Przebudowano wał.
25.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	"Przebudowa - kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego rz. Wilgi w km 24+600 - 26+600 z odbudową 2 stopni i remontem 1 stopnia, m. Garwolin i Czyszków gm. Garwolin, pow. garwoliński"	Odbudowano 2 stopnie i wyremontowano 1stopień rz. Wilgi.
26.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Przebudowa Kanału Ożarowskiego na dł. 3,277 km - zad. III w km 8+261-11+538	Przebudowano Kanał Ożarowski.

Lp.	Nazwa gminy, powiatu, instytucji	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
27.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Przebudowa istniejących wałów przeciwpowodziowych lewobrzeżnego odcinka rzeki Wisły w km 0+000÷9+600, wstecznego lewobrzeżnego wału rzeki Jeziorki w km 0+000÷5+650 oraz wstecznego prawobrzeżnego wału rzeki Jeziorki, w km 0+718÷1+018 i 2+665÷3+165 (według pomiarów archiwalnych prof. Sokołowskiego), a w km 0+870÷1+170 i 2+825 ÷3+325 (według aktualnych pomiarów mk „Perfekt”)	Przebudowano wały.
28.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Zapewnienie odpowiedniej przepustowości koryta Rzeki Witonia w km 2+200-9+000 (6,8 km) wraz z przebudową budowli piętrzących - etap II, w gm. Rybno	Poprawiono przepustowość rz. Witonia.
29.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Ocena stanu technicznego prawobrzeżnego odcinka (od km 0+000 do km 4+400) wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły (w km 568,820-573,280 jej biegu) w m. Miączyn, Wychódźc i Wilkówiec, gm. Czerwińsk nad Wisłą, pow. płoński	Wykonanie dokumentacji.
30.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Przebudowa - kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego cieku Zanioksi w km 0+000-2+500 i rzeki Myśli w km 8+750-9+750	Przebudowano i ukształtowano przekrój podłużny i poprzeczny cieku Zanioksi.
31.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Przebudowa - kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego cieku Zanioksi w km 2+500-7+000 gm. Repki, pow. sokołowski	Przebudowano i ukształtowano przekrój podłużny i poprzeczny cieku Zanioksi.
32.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Opracowanie dokumentacji technicznej "Zabezpieczenie przeciwerozyjne i przeciwpowodziowe rz. Słupianki w km 0+900-9+000 Etap II (uzupełnienie)"	Wykonanie dokumentacji.
33.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Przebudowa Kanału Wawerskiego w km 3+740-4+270 w rejonie ul. Antenowej w Warszawie - wykonanie dokumentacji projektowej	Wykonanie dokumentacji.
34.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Zabezpieczenie przeciwpowodziowe koryta rzeki Jabłonicy w km 19+819-19+916, gm. Borkowice	Zabezpieczono koryto rzeki.
35.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Usunięcie szkód powodziowych na odcinku wału rzeki Wisły Marianów - Kolonia Nadwiślańska w km 1+400-4+900	Usunięto szkody powodziowe.
36.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Koncepcja dostosowania wałów Doliny Łowicko-Dobrzykowskiej w km. 1+210-35+215 do aktualnych przepływów ekstremalnych w korycie Wisły	Wykonanie dokumentacji.
37.	Powiat płoński	Zakup wyposażenia dla potrzeb spółek wodnych z terenu powiatu płońskiego	Zakupiono kosy spalinowe dla spółek wodnych.
38.	Powiat wołomiński	1. Poprawa świadomości właścicieli gruntów w zakresie obowiązku utrzymywania urządzeń wodnych, w tym melioracji szczegółowych oraz potrzeby tworzenia spółek wodnych w powiecie wołomińskim 2. Wsparcie organizacyjne i finansowe działających spółek wodnych w powiecie wołomińskim	Utworzono 3 spółki wodne. Udzielono datacji celowych 5 spółkom wodnym na sumę 129 999,79 zł, w ramach dotowanych zadań udrożniono 17 409 mb rowów, wykonano remont 21 przepustów, wyremontowano i udrożniono 2 studnie drenarskie oraz udrożniono 105 mb drenażu.

Lp.	Nazwa gminy, powiatu, instytucji	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
39.	Powiat wołomiński	1.Poprawa stanu urządzeń wodnych i melioracyjnych przy wykorzystaniu zakupionej w 2011 r. koparki wielozadaniowej 2.Poprawa stanu urządzeń wodnych- usuwanie awarii w ramach zarządzenia Kryzysowego	Poddano konserwacji 13,8 km urządzeń wodnych i rowów melioracyjnych, sporządzono niwelety, zmodernizowano 84 mb rurociągu.
40.	Miasto Mława	Przebudowa przepustów na rzece Seracz	Wybudowano przepust drogowy nr 1 do posesji przy ul. Targowej nad rzeką Seracz. Przebudowa przepustów na rzece Seracz etap II.
41.	Gmina Radzymin	Konserwacja rowów melioracyjnych	Konserwacja rowów melioracyjnych, mająca na celu ich udroźnienie, aby zapewnić odpływ wód opadowych i roztopowych do odbiorników, zlokalizowanych na terenie gminy Radzymin.
42.	Miasto Kozienice	Utrzymanie wałów przeciwpowodziowych i rzek	Wykonano roboty na rzece Zagożdżonca i rzece Brzeźniczce w celu poprawy spływu warunków przepływu wód powodziowych.
43.	Gmina Solec nad Wisłą	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej. Doskonalenie systemu wczesnego ostrzegania przed zjawiskami hydrologicznymi oraz meteorologicznymi.	Modernizacja wałów przeciwpowodziowych , kontrola wałów , sprawdzanie dziur po lisach, ostrzeganie mieszkańców o stanie wody na rzekach poprzez Straż osp oraz radio Lipsko.
44.	Warszawa - dzielnice - targówek	Utrzymanie i konserwacja urządzeń wodnych, które spełniają funkcje komunalne, położone na terenie m.st. Warszawy	Przeprowadzono prace konserwacyjne na całej długości (10,9 km) Kanału Bródnowskiego na terenie dzielnic Targówek, Białołęka i Rembertów a także na całej długości Kanału Zaciszańskiego (2,45 km).
45.	Warszawa - dzielnice - Wilanów	Wykonanie ekspertyzy hydrologicznej na podstawie monitoringu wód powierzchniowych	Wykonanie dokumentacji.
46.	Warszawa - dzielnice - Wilanów	Remont urządzeń melioracji wodnych szczegółowych.	Wyremontowano 3 przepusty, ułożono 400 m kieszki faszynowej.
47.	Warszawa - dzielnice - Wilanów	Utrzymanie urządzeń melioracji wodnych szczegółowych	Dokonano konserwacji 27 km urządzeń melioracji wodnych szczegółowych oraz Kanału Wolickiego. W ramach konserwacji wyremontowano 3 przepusty na rowach P1, P5, P21 i ułożono 800m kieszki faszynowej na rowach V, V-13 i V16.
48.	Warszawa - dzielnice - Włochy	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej - poprzez prace prowadzone na rowach melioracyjnych na terenach Dzielnicy Włochy m.st. Warszawy	Wykonano prace naprawcze i konserwacyjne na dł. 4 151 km rowów melioracyjnych.
49.	Operator Gazociągów Przemysłowych GAZ-SYSTEM S.A. w Warszawie	Konserwacja Kanału Bródnowskiego	Utrzymanie przepustowości Kanału Bródnowskiego.
50.	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Zabezpieczenie prawego brzegu rz. Bug w m. Brok.
51.	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Remont budowli regulacyjnych RL/486 i 1/486 na lewym brzegu Wisły w m. Piaski, gm. Konstancin-Jeziorna.
52.	Gminna Spółka Wodna w Jaktorowie	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Wykonano roboty ziemne na rowach melioracyjnych.
53.	Gminna Spółka Wodna w Grodzisku Mazowieckim	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Zakupiono specjalistyczną koparko-ladowarkę do czyszczenia, pogłębiania i umacniania urządzeń przeciwpowodziowych na potrzeby gminnej spółki wodnej Grodzisk Mazowiecki.
54.	Zakład Gospodarki Komunalnej w Grodzisku Mazowieckim Sp. z o.o.	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Zakupiono sprzęt do utrzymania urządzeń służących zabezpieczeniu przeciwpowodziowemu.
55.	Gmina Milanówek	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Zmodernizowano rowy melioracyjne w gminie Milanówek.
56.	Gmina Krasnosielc	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Zakupiono kosiarkę bijakową do udrażniania rowów melioracyjnych.

Lp.	Nazwa gminy, powiatu, instytucji	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
57.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie Oddział w Płocku	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Doposażono Wojewódzki Magazyn Przeciwpowodziowy w Kamionie w materiały i sprzęt służący ochronie przeciwpowodziowej.
58.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie Oddział w Płocku	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Doposażono Wojewódzki Magazyn Przeciwpowodziowy w Kamionie w sprzęt do utrzymania i konserwacji cieków wodnych, urządzeń melioracji wodnych podstawowych oraz wałów przeciwpowodziowych.
59.	Spółka Wodna Sierpc	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Odtworzenie urządzeń melioracji szczegółowych, służących zabezpieczeniu przeciwpowodziowemu na terenie Spółki Sierpc we wsiach Wilcza Góra rów R-A-3-2 100m; Dębowo rów R-A-1-880m: R-A- 200 m.
60.	Spółka Wodna Rościszewo	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Odtworzenie urządzeń melioracji szczegółowych służących zabezpieczeniu przeciwpowodziowemu na terenie Spółki Rościszewo we wsiach: Śniedzianowo rów R- 13-600m; Zamość Nowy rów R-6-850 m.
61.	Spółka Wodna Gozdowo	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Odtworzenie urządzeń melioracji szczegółowych służących zabezpieczeniu przeciwpowodziowemu na terenie Spółki Gozdowo we wsiach: Kolczyn R-4a/c- 1400m;Dzięgielewo rów R-K-1-1880 m.
62.	Spółka Wodna Gozdowo	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Odtworzenie urządzeń melioracji szczegółowych służących zabezpieczeniu przeciwpowodziowemu na terenie Spółki Wodnej Gozdowo we wsi Bombalice rów R- 3800 m, R-E-480m, R-C-450 m.
63.	Spółka Wodna Gozdowo	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Odtworzenie urządzeń melioracji szczegółowych służących zabezpieczeniu przeciwpowodziowemu na terenie Spółki Wodnej Gozdowo we wsi Rempin rów R-E -1800 m, Zakrzewko rów R-B - 750 m.
64.	Spółka Wodna Rościszewo	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Odtworzenie urządzeń melioracji szczegółowych służących zabezpieczeniu przeciwpowodziowemu na terenie Spółki Wodnej Rościszewo we wsiach: Września rów R-2 – 1400 m i Polik rów R-12 – 660 m.
65.	Spółka Wodna Sierpc	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Odtworzenie urządzeń melioracji szczegółowych służących zabezpieczeniu przeciwpowodziowemu na terenie Spółki Wodnej Sierpc we wsiach Dziembakowo - Warzyn Skóry rów R-C12 – 2 030 m, Wawrzyn Skóry - Białyszewo rów R-C12/2 – 1 780 m.
66.	Związek Spółek Wodnych w Sierpcu	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Zakupiono sprzęt do utrzymywania urządzeń służących zabezpieczeniu przeciwpowodziowemu.
67.	Związek Spółek Wodnych w Sierpcu	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Zakupiono sprzęt do utrzymywania urządzeń służących zabezpieczeniu przeciwpowodziowemu.
68.	Gmina Cegłów	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Wykonano roboty polegające na odmuleniu i umocnieniu skarp rowu melioracyjnego w miejscowości Cegłów.
69.	Związek Spółek Wodnych w Siedlcach	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Zakupiono zestaw koszący.
70.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.	Rzeka Liwiec km 55+750-54+450. Przebudowano śluzy w km 1+220 prawostronnego wału oraz wyremontowano wał od km 0+000-1+900, wraz z przebudową - modernizacją jazu w km 54+450 rzeki Liwiec w m. Węgrów.

źródło: Opracowanie własne na podstawie otrzymanych ankiet

Działanie IV.3.9.

Realizacja nowych inwestycji w zakresie infrastruktury przeciwpowodziowej, w tym utworzenie polderów na terenie województwa mazowieckiego

Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie w ramach powyższego działania realizował następujące przedsięwzięcia:

- *Archutowo III etap II – melioracja gruntów gm. Bulkowo* – projektem melioracji objęto 131,77 ha gruntów ornych. Przedmiotem planowanego przedsięwzięcia było w głównej mierze odprowadzenie nadmiaru wód gruntowych spływających z okolicznych terenów za pomocą sieci drenarskiej oraz podłączenie jej do odbudowanych istniejących rowów melioracyjnych. Rozwiązania techniczne przewidziane do wykonania w ramach zadania mają na celu uregulowanie wadliwych stosunków wodno – powietrznych w glebie, przy

zachowaniu maksymalnych ograniczeń ujemnego oddziaływania inwestycji na środowisko naturalne. Inwestycja polegała na budowie urządzeń melioracyjnych na typowo rolniczym terenie o dużym potencjale produkcyjnym. Celem robót inwestycyjnych było polepszenie warunków vegetacji, poprzez wykonanie sieci drenarskiej dla znacznego zwiększenia powierzchni przeznaczonych pod uprawy polowe. Efektem tych prac będzie wzrost plonów oraz poprawa warunków produkcji roślinnej, lepsze warunki komunikacyjne itp., przy możliwie najmniejszej ingerencji urządzeń technicznych w środowisko przyrodnicze;

- *Helenów Suserski i Dobrów – melioracja użytków rolnych, gmina Szczawin Kościelny* – w ramach przedmiotowego zadania inwestycyjnego wykonano melioracje wodne szczegółowe na łącznej powierzchni 224,15 ha. Projektowana inwestycja to budowa urządzeń melioracyjnych na typowo rolniczym terenie o dużym potencjale produkcyjnym. Celem robót inwestycyjnych było polepszenie warunków vegetacji, poprzez wykonanie sieci drenarskiej dla znacznego zwiększenia powierzchni przeznaczonych pod intensywne uprawy polowe. Efektem tych prac będzie wzrost plonów oraz poprawa warunków produkcji roślinnej, lepsze warunki komunikacyjne itp., przy możliwie najmniejszej ingerencji urządzeń technicznych w środowisko przyrodnicze;
- *Myski Żuki II – melioracje użytków rolnych, gmina Mochowo i Gozdowo* – przedmiotem planowanego przedsięwzięcia było wykonanie melioracji wodnych szczegółowych na łącznej powierzchni 93,98 ha. Drenowanie systematyczne gruntów ornych, wykonane w ramach zadania spowoduje obniżenie i ustabilizowanie się poziomu wód podpowierzchniowych na głębokości optymalnej dla uprawianych roślin polowych. Odprowadzony więc będzie jedynie nadmiar wód podpowierzchniowych, powodujących nadmierne uwilgotnienie. Wody te rurociągami drenarskimi zostaną odprowadzone do rowów melioracyjnych. Poziom wód gruntowych ustabilizuje się na głębokości 90 cm pod powierzchnią terenu;
- „Rzeka Mołtawa - budowa przegrody dolinowej w miejscowości Stanowo gm. Bodzanów” – przedmiotem inwestycji była budowa przegrody dolinowej o długości 114 m na rzece Mołtawie, w km 10+545, w miejscowości Stanowo wraz z jazem, przepławką, płytą przejazdową i odcinkiem drogi gminnej Stanowo-Cieśle. Przegroda umożliwi: retencjonowanie wód rz. Mołtawy, które utworzą zbiornik wodny o pojemności 40 tys. m³ oraz powierzchni w linii brzegowej 3,24 ha zaś w linii zwierciadła wody 2,7 ha, spiętrzenie i zretencjonowanie wód roztopowych z górnej części zlewni, co ograniczy zagrożenie powodziowe na terenach przyległych do rzeki poniżej zapory, komunikację drogą gminną Stanowo-Cieśle zaprojektowaną częściowo po koronie przegrody dolinowej. Wykonany w ramach zadania obiekt piętrząco-upustowy tj. jaz trzytorowy, umożliwi regulowanie wysokości piętrzenia wody i opróżnianie zbiornika. Prawy przelew jazu będzie spełniał rolę górnego progu przepławki dla migracji ryb i innych organizmów wodnych. Na przyczółkach jazu od strony dolnej wody, wykonana została płyta mostowa, zapewniająca przejazd przez rzekę ciągiem drogi gminnej. Usytuowane na wlotach do zbiornika rzeki Mołtawy i ciekłu Mołtawki stopnie przeciwrumowiskowe wraz z osadnikami ustabilizują dno przed wlotem do zbiornika jak również powstrzymają rumowisko przemieszczające się korytem rzeki. Zapobiegnie to zamulaniu się zbiornika. Spiętrzenie wody w zbiorniku ustabilizuje poziom wód gruntowych w strefie bezpośredniego oddziaływania zbiornika. Ponadto akwen wodny będzie doskonałym miejscem siedlisk flory i fauny związanej ze środowiskiem wodnym. W ramach inwestycji wykonano przebudowę drogi gminnej na dł. 282 m co zapewni ciągłość komunikacji pomiędzy wsiami Stanowo i Cieśle, przebudowę koryta rzeki Mołtawy na dł. 50 m oraz przebudowę kabla telekomunikacyjnego (urządzeń telekomunikacyjnych). Wybudowany zbiornik retencyjny pozwoli magazynować znaczne ilości wody w okresach suszy, jak również retencjonować wodę w okresie powodzi, co pozwoli uniknąć szkód materialnych związanych z podtopieniami i obniżeniem wydajności upraw z uwagi na suszę;
- „Rzeka Ryksa – przebudowa wałów wstecznych oraz remont koryta ciekłu w km 0+000 ÷ 2+200”. Przedmiotem zadania inwestycyjnego była rozbudowa wałów wstecznych oraz remont koryta rzeki Ryksy w km 0+000÷2+200. Rozbudowa obwałowania rzeki Ryksy ograniczy rozmycie oraz przerwanie wału w czasie przechodzenia wód powodziowych oraz zabezpieczy obwałowanie przed szkodliwą działalnością bobrów. Natomiast remont koryta rzeki Ryksy zapewni prawidłową ochronę przeciwpowodziową terenów położonych w dolinach: Zakrzewo-Kępa Polska i Rakowo-Drwały oraz wpłynie na poprawę spływu wód i lodów w jej dolnym odcinku, a tym samym zabezpieczy dno rzeki przed postępującą erozją. Ww. roboty budowlane zwiększą zabezpieczenie przeciwpowodziowe przedmiotowych dolin o łącznej powierzchni zalewu wodą 1% około 2 tys. ha oraz zamieszkałych przez ok.1 tys. ludzi. Przedmiotowa inwestycja ma również na celu dostosowanie parametrów istniejącego wału do wymagań rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 20 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budowle hydrotechniczne i ich usytuowanie (Dz. U. 2007 nr 86 poz. 579);
- odbudowa zbiornika wodnego (Staw Św. Jana) wraz z budową urządzenia wodnego-budowli piętrzącej o wysokości piętrzenia 1,5 m w miejscowości Chlewiska;
- melioracje użytków rolnych w ramach zadania inwestycyjnego Kamieńczyk-Sewerynówka IV gm. Sterdyń, pow. sokołowski;
- Kanał ulgi łączący rzekę Płonkę z rowem melioracyjnym R-3/1, m. Starożreby gm. Starożreby;
- budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych zadanie "Pukawka II" gm. Szulborze Wielkie, pow. ostrowski;
- melioracje użytków rolnych w ramach zadania inwestycyjnego Turna Łuzki VII gm. Jabłonna Lacka, pow. sokołowski.

Ponadto w ramach realizacji działania polegającego na wykonaniu nowych inwestycji w zakresie infrastruktury przeciwpowodziowej, w tym utworzeniu polderów na terenie województwa mazowieckiego, miasta, gminy i powiaty

realizowały poniższe zadania:

- Warszawa – dzielnice – Targówek – zaprojektowanie i wykonanie robót budowlanych polegających na wykonaniu zbiornika retencyjno - rekreacyjnego w rejonie ulic Bardowskiego i Skorpiona – zbiornik retencyjno-rekreacyjny o powierzchni zalewu 1,85 ha, o łącznej pojemności maksymalnej 27 100 m³, w tym o pojemności w warstwie retencyjnej - 9 900 m³;
- Miasto Garwolin- budowa zbiornika retencyjnego posiadającego retencję powodziową przy rzece Wilga w Garwolinie – etap I – budowa rowu opaskowego północno-zachodniego, modernizacja rowu zachodniego, przebudowa starorzecza;
- Gmina Halinów – opracowanie i uchwalenie 7 mpzp (miejscowości Okuniew, Zagórze, Budziska, Kazimierów, części miejscowości Chobot, Królewskie Brzeziny oraz Halinów), zawierających zapisy dotyczące zakazu lokalizacji inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko, na całym terenie objętym mpzp za wyjątkiem: infrastruktury kolejowej oraz infrastruktury technicznej, dróg publicznych, melioracji;
- powiat wołomiński - poprawa bezpieczeństwa powodziowego dla obszarów zurbanizowanych w dorzeczu rzeki Rządzy i Czarna. Określenie charakteru cieku Czarna Struga na terenie gm. Wołomin, w związku z brakiem wskazanego podmiotu odpowiedzialnego za utrzymanie. Realizacja w ramach porozumienia 2 koncepcji w zakresie zabezpieczenia terenów zurbanizowanych przed podtopieniami na terenie powiatu legionowskiego i wołomińskiego, w dorzeczu rzeki Czarnej, a także rzeki Rządzy w powiecie wołomińskim, na terenie gmin Radzymin i Klembów.

Działanie IV.3.10.

Budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wody w sposób techniczny i nietechniczny

W latach 2013-2014 w województwie mazowieckim przeprowadzono budowę i modernizację urządzeń zapewniających prawidłowe stosunki wodno-glebowe, poprzez zastosowanie rozwiązań technicznych pozwalających odprowadzić nadmiar wód w okresie roztopów oraz zatrzymać wodę w okresach suszy.

Tabela 41. Zrealizowane inwestycje w zakresie budowy i modernizacji infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji

Lp.	Nawa gminy, powiatu, instytucji	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
1.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Remont jazów na rzece Przewodówce w km: 11+140, 11+600, 12+200, 12+640, gm. Gzy, pow. pułtuski	Retencjonowanie wody w korycie rzeki do nawodnień podsiągowych przyległych użytków zielonych.
2.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Melioracje użytków rolnych „Szczerbaki” - zadanie I, gm. Winnica, pow. pułtuski	Uregulowanie stosunków wodno-powietrznych gleb, retencjonowanie nadmiaru wody odprowadzonej siecią drenarską z profilu glebowego.
3.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Remont jazu na rzece Potok Zadębie w km 3+900, gm. Siemiątkowo, pow. żuromiński	Przywrócenie funkcjonalności jazu, tj. możliwości prowadzenia piętrzenia, a tym samym retencjonowanie wody w korycie rzeki do nawodnień podsiągowych przyległych użytków zielonych.
4.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Remont jazu na rzece Potok Zadębie w km 5+380, gm. Siemiątkowo, pow. żuromiński	Przywrócenie funkcjonalności jazu, tj. możliwości prowadzenia piętrzenia, a tym samym retencjonowanie wody w korycie rzeki do nawodnień podsiągowych przyległych użytków zielonych.
5.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	„Jaz na rzece Łasica w miejscowości Łasice i Tułowice w gminie Brochów”	Poprawa zdolności retencyjnych zlewni rzeki Łasicy na obszarze Kampinoskiego Parku Narodowego i jego otuliny. Budowa jazu o świetle 3 x 4 m wraz z przepławką dla ryb, dojazdem i przejazdem przez jaz, dla potrzeb eksploatacyjnych i konserwacyjnych budowli. Wysokość piętrzenia ruchomego wynosi 1,60 m. Zainstalowano trzy zasowy stalowe dwudzielne z mechanizmami wyciągowymi o napędzie ręcznym. Dla zapewnienia stałej migracji ichtiofauny wybudowana została przepławka dla ryb w formie korytka obwodowego z przejściem kanałem krytym, pod zjazdem z przejazdu przez jaz.

Lp.	Nawa gminy, powiatu, instytucji	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
6.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Warszawie	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych „Skaszewo I”, gm. Gzy, pow. pułtuski	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych wykonanych na obszarze 303,45 ha na terenie wsi: Zebry Falbogi, Sulnikowo, Ołdaki, Nowe Borza, Nowe Skaszewo, Gzy, Gzy Wisnowa, w tym wykonanie: rowów odpływowych - 5 336 m, drenowania (sieć drenarska - 216 231 m, wyloty drenarskie - 45 szt., studzienki drenarskie - 92 szt.), przepustów komunikacyjnych (szt. 10). Celem inwestycji było takie uregulowanie stosunków wodno-powietrznych gleb, aby można było osiągnąć większe plony oraz umożliwić zmniejszenie do minimum wahań ich wielkości w wieloletiu. Wykonana inwestycja umożliwi retencjonowanie nadmiaru wody odprowadzonej siecią drenarską z profilu glebowego.
7.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Warszawie	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych „Skaszewo II”, gm. Gzy, pow. pułtuski	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych na obszarze 155,38 ha.
8.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Warszawie	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych zad. Drewnowo II, etap 1, gm. Boguty Pianki, pow. ostrowski	Wykonanie drenowania gruntów rolnych na powierzchni 174,18 ha, w celu: lepszego wykorzystania środków produkcji, stabilności i jakości plonów oraz poprawy skuteczności i efektywności zabiegów agrotechnicznych.
9.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Warszawie	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych zad. Drewnowo II, etap 2 i 3 gm. Boguty Pianki, pow. ostrowski	Wykonanie drenowania gruntów rolnych na powierzchni 218 ha, w celu: lepszego wykorzystania środków produkcji, stabilności i jakości plonów oraz poprawy skuteczności i efektywności zabiegów agrotechnicznych.
10.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Warszawie	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych zadanie "Milewo Łosie, Milewo Wielkie i Mieczki Ziemaki" gm. Troszyn, pow. ostrołęcki	Wykonanie drenowania gruntów rolnych na powierzchni 183,77 ha, w celu: lepszego wykorzystania środków produkcji, stabilności i jakości plonów oraz poprawy skuteczności i efektywności zabiegów agrotechnicznych.
11.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Warszawie	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych zadanie „Nieskórz, Jasienica, Chmielewo” gm. Ostrów Mazowiecka i gm. Zaręby Kościelne, pow. ostrowski	Wykonanie melioracji wodnych szczegółowych na powierzchni - 76,95 ha gruntów ornych i odtworzenie rowów na długości - 1,7 km.
12.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Warszawie	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych zadanie "Pukawka II" gm. Szulborze Wielkie, pow. ostrowski	Drenowanie gruntów rolnych na powierzchni – 129 ha. Wykonanie rowów odpływowych – 1,7 km.
13.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Warszawie	Budowa jazu rz. Trybówka i zastawki na Kanale Księży Lasek w m. Brzozowy Kąt, gm. Czarnia, pow. ostrołęcki	Budowa jazu piętrzącego w km 7+780 na rzece Trybówka - 1 szt. oraz budowa zastawki w km 0+835 na kanale Księży Lasek - 1 szt.
14.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Warszawie	Odbudowa jazu rzecze Tuchełka w m. Udrzynek, gm. Brańszczyk, pow. wyszkowski	Odbudowa jazu piętrzącego na rzece Tuchełka w ilości – 1 szt.
15.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Warszawie	Odbudowa jazu rzecze Wymakracz w m. Chrzczanka Włociańska, gm. Długosiodło pow. wyszkowski	Odbudowa jazu piętrzącego na rzece Wymakracz w ilości – 1 szt.
16.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Warszawie	Budowa zbiornika wodnego w miejscowości Jagodno na rzece Wiązownicy w km 1+928-3+500, gm. Przytyk – czasza zbiornika, jaz piętrzący i zaporę czołową.	Zrealizowano i sfinansowano roboty budowlano-montażowe oraz wykonano nadzór autorski przewidziane w harmonogramie rzeczowo-finansowym . Efekt rzeczowy uzyskano po zakończeniu robót tj. w 2015 r.

Lp.	Nawa gminy, powiatu, instytucji	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
17.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Wymiana zamknięć jazu i odbudowa czaszy zbiornika wodnego na rzece Promnik w Łaskarzewie	Odbudowa czaszy zbiornika wodnego na rzece Promnik w Łaskarzewie.
18.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Remont pompowni nr 1 i śluz wałowych nr 1, 2 i 3 w miejscowości Pułusk, pow. pułuski	Poprawa stanu technicznego.
19.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Przebudowa jazu na rzece Srebrna w km 6+780 oraz progę na cieku bez nazwy w km 0+050 w Mińsku Mazowieckim, pow. miński.	Poprawa stanu technicznego.
20.	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Rzeka Liwiec km 55+750-54+450. Przebudowa śluzy w km 1+220 prawostronnego wału oraz remont wału od km 0+000-1+900 wraz z przebudową - modernizacją jazu w km 54+450 rzeki Liwiec w m. Węgrów	Przebudowa śluzy, wału oraz remont i poprawa stanu technicznego wału i jazu.
21.	Powiat wołomiński	1.Zapewnie prawidłowej gospodarki wodnej na terenie powiatu wołomińskiego 2.Prowadzenie spraw z zakresu pozwoleń wodnoprawnych 3. Sporządzenie ekspertyzy dotyczącej likwidacji wód stojących	Zgłaszanie wniosków do zmian mpzp w zakresie konieczności budowy, zachowania, modernizacji oraz rewitalizacji urządzeń retencionujących wody. Pozwolenia wodnoprawne dot. budowy i modernizacji stawów wielofunkcyjnych, odprowadzania wód odpadowych do ziemi poprzez systemy drenaży i studni chłonnych. Sporządzenie ekspertyzy dotyczącej likwidacji wód stojących.
22.	Miasto Mława	Budowa zbiornika retencyjnego przy skrzyżowaniu ul. Ciecchanowskiej i ul. Dobrskiej w Mławie na sieci kd	Budowa zbiornika retencyjnego.
23.	Powiat ostrowski	Dotacja dla spółek wodnych działających na terenie powiatu ostrowskiego	Konserwowanie rowów melioracyjnych.
24.	Warszawa - dzielnice - Ursynów	Rekultywacja Jeziora Zgorzała wraz z zagospodarowaniem terenów przyległych - etap	Powstanie w zbiorniku rezerwy powodziowej o wartości: 67,20 tys. mJ.
25.	Warszawa - dzielnice - Ursynów	Rekultywacja Stawu Wąsalski i Stawu Pozytywka wraz z łącznikiem	Wzrost pojemności retencyjnej maksymalnej urządzeń wodnych z 13,36 tys. m ³ do 26,21 tys. m ³ . Pojemność retencyjna zwiększyła się o 12,85 tys. m ³ .
26.	Warszawa - dzielnice - Ursus	Przebudowa Rowu U-1 wraz z budową zbiornika retencyjnego w dolinie rzeki Raszynaka	Znaczna poprawa stanu technicznego rowu U-1 i budowli z nim związanych.
27.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu / Miasto Radom	„Zwiększanie możliwości retencyjnych oraz przeciwdziałanie powodzi i suszy w ekosystemach leśnych na terenach nizinnych”	Wykonanie 2 zbiorników retencyjnych w leśnictwach Łaziska i Jedlnia.
28.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu	Zwiększanie możliwości retencyjnych oraz przeciwdziałanie powodzi i suszy w ekosystemach leśnych na terenach nizinnych	W wyniku realizacji projektu wybudowano 21 zastawek piętrzących wodę w leśnictwach: Molendy, Patków, Podgórze, Słowiki i wykonano remont śródlęsnego zbiornika wodnego w leśnictwie Patków.
29.	Gmina Belsk Duży	Budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wody w sposób techniczny i nietechniczny.	Remont zbiornika wodno retencyjnego "Górnego" wraz z budowlą piętrzącą na rzece Krasce.

Lp.	Nawa gminy, powiatu, instytucji	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
30.	Powiat przysuski	Budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wody w sposób techniczny i nietechniczny.	Odbudowa istniejącego zbiornika wodnego wraz z budowlą piętrzącą i odcinkiem rowu odpływowego oraz na retencjonowanie wód powierzchniowych w zbiorniku w Radestowie gm. Borkowice.

źródło: Opracowanie własne na podstawie otrzymanych ankiet

Działanie IV.3.11.

Doskonalenie systemu wczesnego ostrzegania przed zjawiskami hydrologicznymi oraz meteorologicznymi

Zgodnie z ustawą o zarządzaniu kryzysowym, każda jednostka samorządu terytorialnego planuje wykonywanie zadań własnych z tego zakresu w ramach swojego budżetu. W tym celu jest mają obowiązek tworzyć rezerwę budżetową na zarządzanie kryzysowe. Wiele samorządów z województwa mazowieckiego zakupiło system, który w łatwy sposób umożliwia jednostkom samorządowym komunikację z mieszkańcami oraz usprawnia i przyspiesza rozsyłanie ważnych dla funkcjonowania gminy informacji wewnątrz organizacji. Centrum Alarmowe SMS wysyła w formie sms-ów, zainteresowanym mieszkańcom informacje m.in. dotyczące ostrzeżeń meteorologicznych. System funkcjonuje w następujących powiatach: legionowskim, lipskim, plockim, wołomińskim, m. st. Warszawa oraz w gminie Gąbin, Piaseczno, Solec nad Wisłą i Słubice.

Głównymi zadaniami WCZK, WSO, MSK w podsystemie operacyjno – koordynacyjnym jest monitorowanie sytuacji kryzysowych, utrzymywanie stałego kontaktu z punktami kontaktowymi na terenie województwa oraz koordynacja działań ratowniczych i humanitarnych prowadzonych w sytuacji kryzysowej. Ponadto ich zadaniem jest także zapewnienie odpowiedniej komunikacji pomiędzy uprawnionymi podmiotami na wszystkich szczeblach zarządzania kryzysowego, w celu skrócenia czasu przekazywania informacji, a tym samym skrócenia czasu podjęcia działań zapobiegawczych lub ratowniczych.

W latach 2013-2014 w województwie mazowieckim, w ramach realizacji działań z zakresu doskonalenia systemu wczesnego ostrzegania przed zjawiskami hydrologicznymi oraz meteorologicznymi, realizowano następujące działania:

- poprawiano stan istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej;
- zakupiono sprzęt do realizacji zadań wykonywanych przez Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie;
- zakupiono sprzęt wyposażenia do koordynowania i monitorowania przez Wojewodę Mazowieckiego zagrożeń środowiska i poważnych awarii oraz przywracania równowagi bezpieczeństwa ekologicznego i pierwotnego stanu środowiska naturalnego;
- wykonano 5 wodowskazowych punktów pomiaru poziomu wody rzeki Bug w celu sprawnego monitorowania stanu na okoliczność pogotowia i alarmu powodziowego;
- monitorowano stan rzeki Jeziorki poprzez codzienny odczyt stanu wodowskazu przez serwis pogody IMGW;
- wypracowano na bazie WCZK podsystemu operacyjno -koordynacyjnego w celu zapewnienia ciągłości podejmowania decyzji i działań dla utrzymania bezpieczeństwa województwa oraz zapewnienia ciągłego monitoringu źródeł, rodzajów, kierunków i skali zagrożeń, a także ich usuwania. Podsystem ten ma umożliwić zarówno kierowanie zespołami ludzkimi w skład, których będą wchodzić przedstawiciele organów administracji rządowej i samorządowej jak i efektywne wykorzystanie znajdujących się w ich dyspozycji sił i środków niezbędnych do właściwego zarządzania sytuacją kryzysową;
- stworzono system organizacyjny „INARMA”, którego celem było zmniejszenie szkód wywołanych powodzią w skali ponadregionalnej;
- zorganizowano i obsługiwano (w tym aktualizowano bazę adresową) system informacji alarmowej SMS, służący do dystrybucji m.in. ostrzeżeń pogodowych IMGW, informacji o zdarzeniach kryzysowych, itp.;
- utrzymywano stałą łączność telefoniczną z Powiatowym Centrum Zarządzania Kryzysowego oraz z PSP i OSP;
- umieszczano ostrzeżenia na stronach internetowych gmin;
- opracowano interaktywną mapę ryzyka i zagrożenia powodziowego;
- edukowano dzieci i młodzież w zakresie problematyki zagrożeń powodziowych;
- prowadzono ćwiczenia i konferencję poświęcone zagadnieniom powodzi;
- doskonalono system wczesnego ostrzegania przed zjawiskami hydrologicznymi oraz meteorologicznymi.

Działanie IV.3.12.

Kontynuacja oceny zagrożenia suszą na Mazowszu

Do oceny zagrożenia suszą w Polsce został utworzony *System Monitoringu Suszy Rolniczej (SMSR)*, który na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi prowadzi Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach (IUNG). System ten ma za zadanie wskazać obszary, na których potencjalnie wystąpiły straty spowodowane suszą dla poszczególnych upraw.

W 2014 r. RZGW w Warszawie opracował *Plan przeciwdziałania skutkom suszy w regionie wodnym Środkowej Wisły*. Celem opracowania była analiza oraz wskazanie obszarów występowania suszy na terenach RZGW

w Warszawie, wraz z ich hierarchizacją oraz oceną potencjalnych skutków suszy. Dla wskazanych obszarów została przeprowadzona wstępna ocena możliwości powiększenia zasobów dyspozycyjnych. Wyniki opracowania wraz z zaproponowanym harmonogramem i programem prac stanowią podstawę do opracowania wymaganych zgodnie z art. 88s ust. 2 ustawy - Prawo wodne - planów przeciwdziałania skutkom suszy w regionach wodnych: Środkowej Wisły, Niemna, Jarft, Świeżej oraz Lyny i Węgorapy.

IV.4. Cel średniokresowy – Ochrona przed osuwiskami

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 4 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniokresowego - **Ochrona przed osuwiskami**.

Tabela 42. Kierunki działań i działania w ramach celu średniokresowego – Ochrona przed osuwiskami

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Ochrona przed osuwiskami			
IV.4.1.	Kontynuacja systemu monitorowania terenów osuwiskowych	powiaty, gminy, miasta	↔
IV.4.2.	Zabezpieczenie istniejących osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych Skarpy Wiślanej	gminy, miasta	↔
IV.4.3.	Wprowadzenie w planach zagospodarowania przestrzennego w zapisach dotyczących rejonów osuwiskowych warunków wynikających z badań geologiczno-inżynierskich	gminy	↔
IV.4.4.	Konserwacja istniejących urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych	powiaty, gminy, miasta	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: garwoliński, piaseczyński, sierpecki, wołomiński

miasta i gminy: Brańszczyk, Góra Kalwaria, Piaseczno, Płońsk, m.st. Warszawa

Działanie IV.4.1.

Kontynuacja systemu monitorowania terenów osuwiskowych

Prowadzenie obserwacji terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy, a także rejestru zawierającego informacje o przedmiotowych obszarach, zgodnie z ustawą – POŚ (art. 110 a), należy do zadań starosty.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi⁴⁵ dla terenów, na których wystąpiły ruchy masowe ziemi oraz dla terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi, mogącymi spowodować albo powodującymi bezpośrednie zagrożenie dla życia ludzi, infrastruktury technicznej lub komunikacyjnej prowadzi się obserwacje zwane „monitoringiem”.

Poniżej przedstawione zostały prace podjęte przez starostów w ramach realizacji ww. zadania.

⁴⁵ źródło: Rozporządzenie z dnia 20 czerwca 2007 r. (Dz. U. z dnia 6 lipca 2007 r.)

Tabela 43. Przedsięwzięcia realizowane w latach 2013-2014 w ramach monitoringu terenów osuwiskowych

Lp.	Podmiot	Obszar	Nazwa przedsięwzięcia	Wykonane prace	Szacunkowe koszty [tys. zł]	
					2013	2014
1.	Powiat garwoliński	Miejscowość Krzywda gm. Łaskarzew.	Monitoring osuwiska przy boisku szkolnym w m. Krzywda gm. Łaskarzew.	Dokonano wpisu do "Powiatowego rejestru osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi" osuwiska w miejscowości Krzywda gm. Łaskarzew, prowadzenie monitoringu zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 20 czerwca 2007 r. w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi.	-	-
2.	Powiat wołomiński	Monitorowanie terenów osuwiskowych obejmuje wszystkie gminy powiatu wołomińskiego: Dąbrówka, Jadów, Klembów, Kobyłka, Marki, Poświętne, Radzimin, Strachówka, Tłuszcz, Wołomin, Ząbki, Zielonka (łącznie 12 gmin)	Monitorowanie terenów osuwiskowych	Na terenie całego powiatu wołomińskiego starosta prowadzi rejestr terenów zagrożonych osuwaniem się mas ziemnych. Tereny narażone zostały zidentyfikowane na terenie gmin: Jadów, Strachówka, Marki, Wołomin, Poświętne oraz na pograniczu gmin Kobyłka/ Zielonka. W ww. miejscach zagrożenie ruchami masowymi jest spowodowane erozją rzeczną rzek: Liwiec, Osownica, Czarna i Długa.	-	-
3.	Miasto Płock	Miasto Płock (powiat grodzki) na odcinku staromiejskim Skarpy Wiślanej oraz w rejonach, gdzie powierzchniowe ruchy zachodzą lub gdzie mogą zaistnieć.	Monitoring stateczności Skarpy Wiślanej w Płocku	Od 2010 r. miasto Płock prowadzi systematyczne pomiary stateczności Skarpy Wiślanej w miejscach najbardziej narażonych i podatnych na ruchy masowe ziemi. Sieć pomiarowa obejmuje 16 inklinometrów w obrębie Skarpy Wiślanej położonej wzdłuż prawego brzegu rzeki, gdzie w przeszłości notowano zaistnienie dziesiątków osuwisk. Precyzyjne pomiary pozwalają zidentyfikować zachodzące przemieszczenia wewnątrz górotworu (w odniesieniu do wyników z lat uprzednich i pomiaru zerowego). W ten sposób oceniana jest skuteczność wykonanych zabezpieczeń zbocza oraz przygotowywane są działania inżynierskie dla poprawy stabilności .	23,4	43,2
4.	Gmina Góra Kalwaria	Gmina Góra Kalwaria, Powiat piaseczyński	Kontynuacja systemu monitorowania terenów osuwiskowych.	Na terenie miasta i gminy Góra Kalwaria prowadzone są badania Skarpy Wiślanej w zakresie monitorowania osuwisk. Monitoring prowadzony jest przez starostwo powiatowe. Wykaz badań wgłębnych oraz mapy dostarczane są w raportach wynikowych.	-	-
5.	Powiat piaseczyński	Powiat Piaseczyński: Gminy miejsko-wiejskie: Góra Kalwaria, Konstancin-Jeziorna, Piaseczno, Tarczyn, Gminy wiejskie: Lesznowola, Prażmów.	Prowadzenie monitoringu Skarpy Wiślanej	Prowadzenie obserwacji Skarpy Wiślanej na terenie powiatu piaseczyńskiego, zwanych monitoringiem dla terenów, na których wystąpiły ruchy masowe ziemi oraz dla terenów zagrożonych ruchem masowym ziemi mogącymi spowodować albo powodującymi bezpośrednie zagrożenie dla życia ludzi, infrastruktury technicznej lub komunikacyjnej na obszarze powiatu.	67,7	68,0

Lp.	Podmiot	Obszar	Nazwa przedsięwzięcia	Wykonane prace	Szacunkowe koszty [tys. zł]	
					2013	2014
6.	Warszawa - jednostki - B. Ochrony Środowiska	Miasto Stołeczne Warszawa	Prowadzenie monitoringu Skarpy Warszawskiej w granicach administracyjnych m.st. Warszawy ze szczególnym uwzględnieniem przemieszczeń górotworu i budynków	Prowadzenie monitoringu terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi na terenie m.st. Warszawy tj. obszaru Skarpy Warszawskiej (Wiślanej), zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2016 poz. 672, z późn. zm.) oraz rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 20 czerwca 2007 r. w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi (Dz. U. Nr 121 poz. 840). Na obszarze Skarpy Warszawskiej wytypowano trzy odcinki o największym stopniu zagrożenia ruchami masowymi ziemi tzn. w rejonie Starego Miasta (od ulicy Kościelnej do klasztoru Sióstr Wizytek), w rejonie ulicy Myśliwieckiej i w sąsiedztwie kościoła p. w. Św. Katarzyny, do wieloletniego monitorowania stabilności stoku skarpy, a także do kontroli wytypowanych budynków i budowli, usytuowanych w ww. rejonach, w strefie objętej ruchami Skarpy Wiślanej metodami monitoringu geodezyjnego.	158,3	158,3

źródło: Opracowanie własne na podstawie otrzymanych ankiet

Dodatkowo, na terenie całej Polski od 2006 r. prowadzony jest **Projekt SOPO** (System Osłony Przeciwośuwiskowej). Jego podstawowym celem jest rozpoznanie, udokumentowanie i zaznaczenie na mapie w skali 1:10 000 wszystkich osuwisk oraz terenów potencjalnie zagrożonych ruchami masowymi w Polsce oraz założenie systemu monitoringu wgłębnego i powierzchniowego na 100 wybranych osuwiskach (90 w Karpatach i 10 w Polsce pozakarpaciej). Cały Projekt ma za zadanie wspomaganie władz lokalnych w wypełnianiu obowiązków dotyczących problematyki ruchów masowych wynikających z odpowiednich ustaw i rozporządzeń.

Zgodnie z Projektem SOPO na terenie województwa mazowieckiego tylko w czterech powiatach stwierdzono brak osuwisk i obszarów predysponowanych do występowania ruchów masowych: otwockim, ostrołęckim miejskim, radomskim miejskim i siedleckim miejskim.

Dla pozostałych powiatów projekt SOPO przewiduje wykonanie *Mapy osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi* (MOTZ). Dotychczas w województwie mazowieckim zrealizowane zostały 3 MOTZ dla niżej wymienionych powiatów:

- piaseczyńskiego (w 2010 r.);
- plockiego (w 2010 r.);
- sierpeckiego (w 2012 r.).

Pozostałe MOTZ planowane są do realizacji w latach 2021-2023.

Działanie IV.4.2.

Zabezpieczenie istniejących osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych Skarpy Wiślanej

Działania z zakresu zabezpieczania istniejących osuwisk prowadzone były w Płocku i gminie Góra Kalwaria.

Tabela 44. Przedsięwzięcia realizowane w latach 2013-2014 dotyczące zabezpieczania istniejących osuwisk

Lp.	Lokalizacja	Opis zadania	Szacunkowy koszt [tys. zł]
1.	Miasto Płock	Wzmocnienie Skarpy Wiślanej poprzez przebudowę spacerowego ciągu nadskarpowego na odcinku od Hotelu Starzyński do kościoła Św. Bartłomieja w Płocku. Inwestycja obejmuje zabezpieczenie powstałego osuwiska mas ziemnych, budowę nowego systemu kanalizacji deszczowej i wodociągowej, modernizację istniejącej zieleni mającej na celu przeciwdziałanie erozji powierzchniowej, zabezpieczenie gruntów nasypowych budujących koronę skarpy mikropalami i murkami oporowymi. Dodatkowo wykonana została wymiana nawierzchni ciągu spacerowego, sieci elektroenergetycznej i ogrodzenia terenu, a także elementy małej architektury.	6 164,2
2.	Gmina Góra Kalwaria	Zabezpieczanie istniejących osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych Skarpy Wiślanej. Na terenie miasta i gminy Góra Kalwaria prowadzone są badania Skarpy Wiślanej w zakresie monitorowania osuwisk. Monitoring prowadzony jest przez starostwo powiatowe. Wykaz badań wgłębnych oraz mapy dostarczane są w raportach wynikowych.	-

źródło: Opracowanie własne na podstawie otrzymanych ankiet

Działanie IV.4.3.

Wprowadzenie w planach zagospodarowania przestrzennego w zapisach dotyczących rejonów osuwiskowych warunków wynikających z badań geologiczno-inżynierskich

W zakresie ograniczania zagrożeń związanych z występowaniem terenów osuwisk *PZPWM* ustala:

- realizację wieloletniego projektu pt. *System Osłony Przeciwośuwiskowej* w celu wykonania map osuwisk i terenów potencjalnie zagrożonych ruchami masowymi;
- zabezpieczanie osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych;
- opracowanie zasad zagospodarowania i zabezpieczenie terenów osuwisk, z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych;
- wzmocnienie systemu zarządzania kryzysowego oraz wspieranie systemu ratownictwa i służb ratowniczych;
- usprawnienie wczesnego ostrzegania o zagrożeniach (huraganowe wiatry, pożary) i ich skutkach.

W zakresie ograniczania zagrożeń związanych z występowaniem terenów osuwiskowych gmina Brańszczyk, Góra Kalwaria, Piaseczno, Płońsk wprowadziły w planach zagospodarowania przestrzennego w zapisach dotyczących rejonów osuwiskowych warunki wynikające z badań geologiczno-inżynierskich.

Działanie IV.4.4.

Konserwacja istniejących urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych

Działania z zakresu konserwacji urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych prowadzone były w powiecie sierpeckim, gminie Góra Kalwaria i w Płocku.

Tabela 45. Przedsięwzięcia dotyczące konserwacji urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych, realizowane w latach 2013-2014

Lp.	Lokalizacja	Opis zadania	Szacunkowy koszt [tys. zł]
1.	Miasto Płock	Naprawa i zabezpieczenie infrastruktury technicznej (schody terenowe, alejki spacerowe, wodocięki, ogrodzenie korony skarpy), mającej wpływ na zachowanie stateczności zboczy Skarpy Wiślanej, a także bezpieczeństwo osób korzystających z tych terenów. W ramach tego zadania usuwane były także przyczyny zaistniałych uszkodzeń/awarii, związanych z powierzchniowymi ruchami masowymi ziemi oraz erozyjnym działaniem wód opadowych. Dla przebudów i remontów opracowywane zostały projekty techniczne, dla których najistotniejszym było uwzględnienie położenia obiektów budowlanych na terenach osuwiskowych (niestabilnego podłoża gruntowego).	432,6
2.	Gmina Góra Kalwaria	Na terenie miasta i gminy Góra Kalwaria prowadzone są badania Skarpy Wiślanej w zakresie monitorowania osuwisk. Monitoring prowadzony jest przez starostwo powiatowe. Wykaz badań wglębnych oraz mapy dostarczane są w raportach wynikowych.	-
3.	Powiat sierpecki	Wykonanie nowego muru oporowego oraz kanalizacji deszczowej w drodze powiatowej nr 3770 W, w miejscowości Sierpc, przy ul. Wojska Polskiego.	521,5

źródło: Opracowanie własne na podstawie otrzymanych ankiet

IV.5. Cel średniokresowy – Ochrona przeciwpożarowa

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 5 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniokresowego - **Ochrona przeciwpożarowa**.

Tabela 46. Kierunki działań i działania w ramach celu średniokresowego – Ochrona przed pożarami

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Ochrona przed pożarami			
IV.5.1.	Monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym zakup sprzętu	KPN, RDLP	↔
IV.5.2.	Propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym w lasach	KPN, RDLP, powiaty, gminy, miasta	↔
IV.5.3.	Budowa i modernizacja dróg przeciwpożarowych	KPN, RDLP, miasta,	↔
IV.5.4.	Modernizacja i wyposażenie jednostek straży pożarnych	KW PSP, KP PSP, KM PSP, OSP, powiaty, gminy, miasta, podmioty gospodarcze	↔
IV.5.5.	Opracowanie sieci dróg pożarowych w oparciu o numeryczne mapy terenów leśnych oraz analiza potrzeb ich zagęszczenia	RDLP	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: kozienski, pruszkowski, warszawski zachodni, wyszkowski, żuromiński

miasta i gminy: Belsk Duży, Bielany, Bielsk, Błędów, Błonie, Borowie, Brańszczyk, Brok, Brwinów, Cegłów, Ceranów, Chorzele, Chynów, Czarnia, Czerwin, Dębe Wielkie, Długosiodło, Dzierżążnia, Drobin(m.), Garwolin(m.), Głowaczów, Gołmin, Gostynin, Górzno, Gózd, Grębków, Grodzisk Mazowiecki, Grodzisk Mazowiecki/Ochotnicza Straż Pożarna w Grodzisku Mazowieckim, Grójec, Grudusk, Gzy, Huszlew, Jabłonna Lacka, Jaktorów, Jakubów, Jastrząb, Jedlińsk, Jednorozec, Kadzidło, Karczew, Karniewo, Klembów, Klwów, Kołbiel, Kozienski, Krasnosielc, Lelis, Leszno, Liw z siedzibą w Węgrowie, Łaskarzew, Łomianki(m.), Łosice, Maciejowice, Małkinia Górna, Miarki, Miedzna, Mława, Mogielnica, Mokobody, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Myszczyniec, Nasielsk, Nieporęt, Nowe Miasto nad Pilicą, Nowy Duninów, Nowy Dwór Mazowiecki, Ostrów Mazowiecka, Nur, Obryte, Olszewo-Borki, Opinogóra Górna, Orońsko, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Parysów, Platerów, Płoniawy-Bramura, Płońsk, Policzna, Potworów, Prażmów, Przasnysz, Przytyk, Radom, Regimin, Rościszewo, Różan, Rusinów, Rzekuń, Rzewnie, Sabnie, Sanniki, Siedlce(m.), Sienno, Skórzec, Słubice, Sobienie-Jeziory, Sobolew, Sokołów Podlaski(m.), Somińska, Stara Kornica, Starożreby, Stary Lubotyń, Stupsk, Szczawin Kościelny, Szydłowiec, Teresin, Tłuszcz, Toczów, Warka(m.), Wierzbica, Wilga, Wiskitki, Wiśniew, Wodynie, Wyszaków, Zakroczym, Zakrzew, Załuski, Zbuczyn, Zwoleń, Żabia Wola, Żelechów, Żyrardów

podmioty gospodarcze realizujące działania: Port Lotniczy "Radom" S.A., SuperDrob S.A. w Karczewie

jednostki rządowe i inne instytucje realizujące działania: Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej Miasta Stołecznego Warszawy, Komenda Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Białobrzegach, Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Wyszkowie, Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej Węgrów, Komenda Powiatowa Straży Pożarnej

w Ostrów Mazowiecka, Ochotnicza Straż Pożarna - Ratownictwo Wodne w Nowym Dworze Mazowieckim, Ochotnicza Straż Pożarna Pawliczka, Ochotnicza Straż Pożarna w Borzęcinie Dużym, Ochotnicza Straż Pożarna w Filipówce, Ochotnicza Straż Pożarna w Kampinosie, Ochotnicza Straż Pożarna w Kiełpińcu, Ochotnicza Straż Pożarna w Lagunach, Ochotnicza Straż Pożarna w Okuniewie, Ochotnicza Straż Pożarna w Pruszyńcu, Ochotnicza Straż Pożarna w Raszynie, Ochotnicza Straż Pożarna w Repkach, Ochotnicza Straż Pożarna w Rzewniu, Ochotnicza Straż Pożarna w Siecieniu, Ochotnicza Straż Pożarna w Siennie Starej, Ochotnicza Straż Pożarna w Starej Błotnicy, Ochotnicza Straż Pożarna w Starych Babicach, Ochotnicza Straż Pożarna w Wielgorzu, Ochotnicza Straż Pożarna w Zabrodziu, Ochotnicza Straż Pożarna w Zielonce, Referat Zarządzania Kryzysowego Spraw Obronnych i Ochrony Przeciwożarowej w Piasecznie, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Lublinie, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu, Szkoła Główna Służby Pożarniczej w Warszawie

Działanie IV.5.1.

Monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym zakup sprzętu

W latach 2013-2014 prowadzony był monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w ramach którego nadleśnictwa oraz inne jednostki wydatkowały środki m.in. na wyposażenie dostrzegalni pożarowych i systemy obserwacyjno alarmowe.

Tabela 47. Realizacja zadań w ramach monitoringu terenów szczególnie zagrożonych pożarami w latach 2013-2014 na Mazowszu

Lp.	Jednostka	Termin realizacji	Lokalizacja projektu	Zadanie	Szacunkowe koszty [tys. zł]
1.	Kampinoski Park Narodowy	2013-2014	powiat warszawski-zachodni (gminy: Izabelin, Kampinos, Leszno, Łomianki, Stare Babice,) powiat nowodworski (gminy: Czosnów, Leoncin), powiat sochaczewski (gmina Brochów)	Dyżury przeciwpożarowe w Kampinoskim Parku Narodowym.	408,5
2.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku	ciągłe	powiat ostrowski, Gmina Żaręby Kościelne, Gmina Szulborze Wielkie	Patrole przeciwpożarowe-patrołowanie naziemne, lotnicze lasów zarządzanych przez nadleśnictwo.	885
3.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Lublinie	2013-2014	Nadleśnictwo Sarnaki	Ochrona lasu przed pożarami-dyżury przeciwpożarowe w siedzibie nadleśnictwa, lotnicze patrołowanie terenów leśnych zagrożonych pożarami, zakup tablic, wykonanie pasów ppoż., porządkowanie terenu.	60,9
4.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie	ciągłe	Nadleśnictwo Ciechanów	Monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym zakup sprzętu. Propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym w lasach. Budowa i modernizacja dróg przeciwpożarowych. Opracowanie sieci dróg pożarowych w oparciu o numeryczne mapy terenów leśnych oraz analiza potrzeb ich zagęszczenia.	-
5.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie	ciągłe	teren Nadleśnictwa Dwukoły - na terenie gmin: Mława, Radzanów, Lipowiec Kościelny, Strzegowo, Stupsk, Szreńska, Szydłowo, Wieczfnia, Wiśniewo, Żuromin, Siemiątkowo, Lutocin, Lubowidz, Kuczbork, Biezuń i Raciąg	Monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym zakup sprzętu.	70,5

Lp.	Jednostka	Termin realizacji	Lokalizacja projektu	Zadanie	Szacunkowe koszty [tys. zł]
6.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie	2013-2014	Miasto Ostrołęka, Gminy: Goworowo, Troszyn, Czerwin, Rzekuń, Lelis, Olszewo Borki, Kadziło (część.), Młynarze, Sypniewo, Krasnosielc (część)	Obserwacja terenów leśnych i dyżury w Punkcie Alarmowo Dyspozycyjnym.	150,7
7.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie	ciągłe	Gmina: Baranowo, Jednorozec, Krasnosielc, Płoniawy - Bramura, Chorzele	Ochrona przeciwpożarowa lasu- monitoring z dostrzegalni przeciwpożarowych, patrole lotnicze, dyżury PAD, ocena stopnia zagrożenia pożarowego lasu, na podstawie danych z meteorologicznego punktu pomiarowego Budziska.	438,1
8.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie	ciągłe	całe Nadleśnictwa; w zasięgu terytorialnym powiatów: przasnyskiego, mławskiego i ciechanowskiego.	Monitoring obszarów leśnych Nadleśnictwa Przasnysz w okresie silnego zagrożenia pożarowego - obserwacja wzrokowa obszarów leśnych z 3 dostrzegalni przeciwpożarowych, zlokalizowanych w leśnictwach: Grabowo, Przejmy i Krzynołoga Mała. Lotnicze patrolowanie obszarów leśnych.	206,7
9.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	2013-2014		Monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym zakup sprzętu.	5,7
10.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	2013-2014	Gmina Gostynin, miasto Gostynin, gmina Szczawin Kościelny - powiat gostyniński, gmina Nowy Duninów - powiat płocki	Monitoring terenów leśnych zagrożonych pożarami, utrzymanie sieci łączności, punktu obserwacyjnego, punktu alarmowo - dyspozycyjnego, dyżury Służby Leśnej, koszty zabezpieczenia pożarzystk oraz nakłady na lotnictwo – tzw. leśna baza lotnicza.	142,7
11.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	2014	Gmina Puszcza Mariańska, miejscowość Puszcza Mariańska	Zakup kamery przeciwpożarowej do Nadleśnictwa Radziwiłłów.	52,8
12.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu	ciągłe	powiat grójecki: Belsk Duży, Chynów, Warka, Grójec, Nowe Miasto, Mogielnica, Goszczyn, Pniewy, Jasieniec powiat białobrzeski: Wyśmierzyce, powiat żyrardowski: Mszczonów, Radziejowice powiat grodziski: Żabia Wola powiat przysuski: Odrzywół	Lotnicze patrolowanie lasu oraz monitoring z użyciem samochodu z modulem gaśniczym.	37,3

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie IV.5.2.

Propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym w lasach

Jednym z najpowszechniejszych działań realizowanych w ramach ww. zadania było przeprowadzanie przez RDLP, miasta, gminy i powiaty akcji informacyjnych na temat zagrożeń pożarowych w lasach. Dotyczyły one głównie informowania społeczeństwa o:

- zapobieganiu powstawania pożarów w lasach;
- szkodliwości wypalania traw;
- konsekwencjach prawnych za nieprzestrzeżenie przepisów;

- zasadach postępowania w czasie pożaru.

W ramach przeprowadzanych szkoleń rozdawano ulotki i broszury mające na celu zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie zagrożeń pożarowych (np. w Siedlcach, gminach: Brwinów, Łaskarzew, Miarki, Mordy, Staroźreby oraz w powiecie żuromińskim). Ponadto wydano folder informacyjny z zakresu ochrony przeciwpożarowej w Kampinoskim Parku Narodowym. Organizowano również turnieje wiedzy pożarniczej dla młodzieży (np. w Gostyninie). Umieszczano materiały dotyczące przedmiotowego tematu na stronach internetowych gmin oraz tablicach informacyjnych (np. w gm. Brwinów).

Działalność informacyjna i ostrzegawcza w celu kształtowania u ludzi odpowiednich zachowań niestwarzających zagrożenia pożarowego w lesie i jego otoczeniu, stanowi jeden z podstawowych elementów edukacji przyrodniczo-leśnej prowadzonej przez nadleśnictwa.

Działalność ta prowadzona była w latach 2013-2014 poprzez:

- tablice ostrzegawcze wywieszane na terenach leśnych wzdłuż szlaków wycieczkowych i turystycznych;
- komunikaty ostrzegawcze podawane w środkach masowego przekazu (np. lokalne tygodniki, programy telewizyjne);
- ulotki rozpropagowane wśród mieszkańców, turystów, wczasowiczów;
- plakaty i ogłoszenia wywieszane w miejscach zbiorowego przebywania ludzi;
- turnieje wiedzy pożarniczej;
- współudział w organizacji konkursu „Młodzież zapobiega pożarom” na szczeblu gminnym i powiatowym;
- pogadanki i prelekcje na temat przyczyn zagrożenia pożarowego lasów, wygłaszane w przedszkolach i szkołach, obozach harcerskich, podczas zajęć prowadzonych w lesie, punktach edukacyjnych;
- konkursy dla dzieci i młodzieży.

RDLP w Olsztynie – Nadleśnictwo corocznie, wspólnie ze szkołami, organizuje akcje, mające na celu przeciwdziałanie zagrożeniu pożarowemu. Jest to szereg pogadanek i spotkań ze szkołami podstawowymi i gimnazjami. Poza tym współpracuje z lokalnymi mediami, w których publikowane są artykuły, dotyczące ochrony przeciwpożarowej. Ponadto Nadleśnictwo organizuje co roku wiosną naradę poświęconą ochronie przeciwpożarowej, na której omawiane są bieżące ważne problemy związane z zagrożeniem pożarowym. Uczestniczą w niej przedstawiciele KP PSP. Nadleśnictwo Lidzbark prowadzi również bierną ochronę przeciwpożarową lasów przez zakup i lokowanie tablic ostrzegawczo-informacyjnych o tematyce przeciwpożarowej w lasach.

RDLP w Radomiu – w okresie tzw. „Akcji bezpośredniej” służby terenowe Nadleśnictwa, przy każdej okazji spotkań z młodzieżą szkolną oraz miejscową ludnością, propagują zasady przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym w lasach.

RDLP w Łodzi – w ramach zadania uświadamiała podczas festynów i wydarzeń kulturalnych dzieciom, młodzieży i dorosłym zasady zachowania się w lesie oraz zagrożenia dla lasu, związane z działalnością człowieka. Dodatkowo organizowano konkursy i rozpowszechniano materiały edukacyjne.

Działanie IV.5.3.

Budowa i modernizacja dróg przeciwpożarowych

W latach 2013-2014 prowadzono wiele inwestycji z zakresu budowy i modernizacji dróg przeciwpożarowych, które zebrano w tabeli poniżej.

Tabela 48. Wykaz przedsięwzięć dotyczących budowy i modernizacji dróg przeciwpożarowych w latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego

Lp.	Jednostka	Zadanie	Lokalizacja zadania	Długość dróg / dojazdów pożarowych		Szacunkowy koszt [tys. zł]	
				2013	2014	2013	2014
1.	Kampinoski Park Narodowy	Poprawa przejezdności dojazdów pożarowych w Kampinoskim Parku Narodowym	Powiat warszawski-zachodni (gminy: Izabelin, Kampinos, Leszno, Łomianki, Stare Babice) powiat nowodworski (gminy: Czostów, Leoncin) powiat sochaczewski (gmina Brochów)	Oznakowano 88 dojazdów pożarowych o długości 340 km. Poprawiono przejezdność dojazdów pożarowych na długości 85,1 km.	Ze środków funduszu leśnego: poprawiono przejezdność dojazdów pożarowych na długości 86,56 km, wyrównano wyboje i koleiny kruszywem i mechanicznie rozgarnięto kruszywo na długości 13,69 km, utwardzono płytami typu Yomb dojazdy pożarowe na długości 5 km.	46,7	1 992,3
2.	Miasto Żyrardów	wykonanie drogi pożarowej do ZSP nr 6 w Żyrardowie	Miasto Żyrardów	-	Wykonano nawierzchnię z kruszywa łamanego stabilizowanego mechanicznie – 340 m ² .	-	12,8
3.	Miasto Radom	Budowa dróg p. poż. w leśnictwach Łaziska i Modrzejowice	Wieniawa, Skaryszew	Realizacja inwestycji – 1842 m.	Realizacja inwestycji – 1626 m.	651,6	721,2
4.	Miasto Siedlce	Wymiana oznakowania dróg pożarowych zlokalizowanych w lasach Nadleśnictwa Siedlce	Projekt był realizowany we wszystkich gminach powiatu siedleckiego, gminie Grębków i Wierzбно w powiecie węgrowskim oraz w gminie Dobre powiat miński	Wymiana 71 szt. tablic oznakowujących drogi pożarowe leśne zlokalizowane na terenie Nadleśnictwa Siedlce.	-	3	-
5.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie	Budowa i modernizacja dróg przeciwpożarowych	Leśnictwo Konopaty i Majdany (teren gminy Lubowidz, powiat żuromin)	Przebudowa 7,1 km dróg dojazdów pożarowych.	-	-	-
6.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie	Działanie 226. „Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonej przez katastrofy oraz wprowadzenie instrumentów zapobiegawczych” Schemat i i II Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	Powiat ostrołęcki, gminy: Myszyniec, Czarnia, Łyse, Kadzidło	Przebudowa 7 odcinków dróg o łącznej długości 10,37 km.	Przebudowa 10 odcinków dróg o łącznej długości 16,36 km.	1 705,1	2 117,3
7.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie	Przebudowa leśnych dróg na terenie Nadleśnictwa Ostrołęka	Gmina: Baranowo, Lelis, Olszewo Borki, Goworowo, Sypniewo, Czerwin	Zmodernizowano 20,995 km dróg leśnych i udostępniono las do akcji ratowniczo-gaśniczych.	-	-	-
8.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych	Przedsięwzięcie własne	Gmina: Baranowo, Jednorożec, Krasnosielc, Płoniawy - Bramura, Chorzele	-	-	154	148

Lp.	Jednostka	Zadanie	Lokalizacja zadania	Długość dróg / dojazdów pożarowych		Szacunkowy koszt [tys. zł]	
				2013	2014	2013	2014
	w Olsztynie						
9.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie	Wzmocnienie systemu ochrony przeciwpożarowej lasów Nadleśnictwa Parciaki	Powiat makowski, przasnyski, ostrołęcki gmina Chorzele, Jednorozec , Krasnosielc, Płoniawy-Bramura, Baranowo	Przebudowa drogi pożarowej na długości 4,21 km.	Przebudowa drogi pożarowej o długości 2,92 km.	795,3	400,6
10.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie	Przebudowa dróg przeciwpożarowych nr 7A i nr 3 na terenie Nadleśnictwa Przasnysz	Projekt jest realizowany na terenie powiatu przasnyskiego	Przebudowa drogi przeciwpożarowej nr 7A oraz drogi nr 3.	-	1210	-
11.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	Przebudowa drogi pożarowej nr 1	Gmina Nowy Duninów, powiat płocki	-	Przebudowa 4850 m drogi pożarowej.	-	1 308,6
12.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	Przebudowa odcinka drogi pożarowej nr 3	Gmina Nowy Duninów, powiat płocki	Przebudowa 470 m długości drogi pożarowej.	-	121,8	-
13.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	Przebudowa drogi pożarowej nr 29	Gmina Gostynin miasto, powiat gostyński	Przebudowa 1800 m długości drogi pożarowej.	-	446,9	-
14.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	Przebudowa drogi leśnej pożarowej w Leśnictwie Żyrardów	Powiat żyrardów, Leśnictwo Żyrardów	-	-	-	611,2
15.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	Przebudowa drogi leśnej Nr 15P w leśnictwie Soczewka. Droga pożarowa nr.4	Powiat płocki, gmina Nowy Duninów	Przebudowa dojazdu pożarowego na odcinku 540 m.	-	165,2	-
16.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	Przebudowa drogi leśnej Nr 23P w leśnictwie Jastrząbek. Droga pożarowa nr 4	Powiat płocki, gmina Nowy Duninów	Przebudowa dojazdu pożarowego na odcinku 1,530 km.	--	422	-
17.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	Przebudowa drogi leśnej Nr 53P w leśnictwie Korzeń. Droga pożarowa nr 15	Powiat płocki, gmina Łąck	Przebudowa dojazdu pożarowego na odcinku 0,650 km.	-	142,5	-
18.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	Przebudowa drogi leśnej Nr42P w leśnictwie Łąck. Droga Pożarowa nr 14	Powiat płocki, gmina Łąck	Przebudowa dojazdu pożarowego na odcinku 1 km.	-	236,7	-
19.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi	Przebudowa drogi leśnej Nr47P w leśnictwie Łąck. Droga pożarowa nr 13	Powiat płocki, gmina Łąck	Przebudowa dojazdu pożarowego na odcinku 0,685 km.	-	158,9	-

Lp.	Jednostka	Zadanie	Lokalizacja zadania	Długość dróg / dojazdów pożarowych		Szacunkowy koszt [tys. zł]	
				2013	2014	2013	2014
20.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu	Budowa dróg p. poż. w leśnictwach Łaziska i Modrzejowice	Wieniawa, Skaryszew	Realizacja inwestycji - 1842 m	Realizacja inwestycji - 1626 m	651,6	721,2
21.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu	Udostępnianie terenów leśnych społeczeństwu poprzez przebudowę drogi leśnej Nadleśnictwa Marcule	Powiat radomski, powiat Iłża	-	Przebudowa 2,28 km drogi leśnej.	-	769,2
22.	Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu	Odtworzenie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzenie instrumentów zapobiegawczych.	Powiat: Grójec, gmina Jasieniec	Wybudowanie dojazdu pożarowego na odcinku 0,825 km.	Wybudowanie dojazdu pożarowego na odcinku 1,582 km.	791,6	1 294,4

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie IV.5.4. Modernizacja i wyposażenie jednostek straży pożarnych

W ramach realizacji działania polegającego na modernizacji i wyposażeniu jednostek straży pożarnych w latach 2013-2014 wykonano m.in. następujące zadania:

- wybudowano, rozbudowano i zmodernizowano jednostki straży pożarnych;
- zakupiono samochody wsparcia działań ratowniczo-gaśniczych, kamery termowizyjne, łódź ratunkową dla OSP w Broku, wóz bojowy dla lotniskowej straży pożarnej na obiekcie lotniska cywilnego Radom- Sadków;
- zakupiono wyposażenie dla jednostek OSP w tym: odzież ochronną, hełmy, obuwie, węże ssawne tłoczne, rozdzielcze, klucze, linki, prądownice, pasy, rękawice, pilarki itp.;
- uzupełniono sprzęt ratownictwa OSP gminnych;
- zakupiono: mobilną komorę dymową, motopompy szlamowe, węże tłoczne, węże ssawne i prądownice;
- zakupiono sprzęt i wyposażenie do prowadzenia akcji ratunkowo – gaśniczych dla jednostek straży pożarnych, radiotelefon, pilarki spalinowe, turbowentylatory, zestawy hydrauliczne ratownictwa technicznego, drabiny przenośne.

Tabela 49. Wydatkowanie środków na modernizację i wyposażenie jednostek straży pożarnej w latach 2013-2014, (na podstawie ankiet)

Lp.	Jednostka	Wydatkowane środki [tys. zł]	
		2013 r.	2014 r.
1.	SWM	193,6	29,8
2.	Środki powiatów	448,8	247,1
3.	Budżet gminy	6 540,3	8 361,2
4.	Inne środki UE	19,0	19,5
5.	Środki własne przedsiębiorstw	310,2	271,4
6.	NFOŚiGW	1 867,3	51,4
7.	WFOŚiGW	14 759,7	3 713,6
8.	Inne środki zagraniczne	0,0	15,0
9.	Inne środki krajowe	2 158,5	2 275,2
10.	POIiŚ 2007-2013 (2013 r.)	1 403,0	0,0
11.	Środki budżetu państwa	1 047,6	1 760,8
12.	PROW 2007-2013	632,6	100,0
	RAZEM	29 380,6	16 845,0

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie IV.5.5. Opracowanie sieci dróg pożarowych w oparciu o numeryczne mapy terenów leśnych oraz analiza potrzeb ich zagęszczenia

Zgodnie z otrzymanymi ankietami zadanie realizowane było przez RDLP w Łodzi na terenie powiatu płockiego i gostynińskiego w gminach: Nowy Duninów, Gostynin i Szczawin Kościelny. Nadleśnictwa przeprowadziły analizę stanu sieci dróg leśnych oraz oceniły potrzeby w zakresie ewentualnej budowy i remontów dróg. W ramach realizacji zadania:

- opracowano sieć dróg leśnych Nadleśnictwa Gostynin;
- zinwentaryzowano drogi włączone do głównej sieci dróg leśnych;
- określono główne miejsca włączeń (wjazdów i wyjazdów) samochodów z ładunkiem drewna na drogi publiczne;
- zinwentaryzowano i określono potrzeby z zakresu infrastruktury drogowej, drogowych obiektów inżynierskich (mostów i przepustów) oraz składnic, a także nadano im numerację.

OBSZAR PRIORYTETOWY V – EDUKACJA EKOLOGICZNA SPOŁECZEŃSTWA
V.1 Cel średniookresowy – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza
Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 22 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza**.

Tabela 50. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca	Stan realizacji
Kierunek działań – Kształtowanie i promocja postaw prośrodowiskowych			
V.1.1.	Organizowanie kampanii informacyjno-edukacyjnych oraz akcji lokalnych służących ochronie środowiska	Województwo Mazowieckie, MZPK, KPN, NGO, RDLP, RDOŚ, powiaty, miasta, gminy, uczelnie wyższe, instytucje kultury	↔
V.1.2.	Wspomaganie edukacji ekologicznej prowadzonej przez samorządy powiatów, miast i gmin	Województwo Mazowieckie	↔
V.1.3.	Wspomaganie edukacji ekologicznej zgodnie z założeniami programów współpracy z organizacjami pozarządowymi	Województwo Mazowieckie	↔
V.1.4.	Prowadzenie działań związanych z edukacją przyrodniczo-leśną ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody	Województwo Mazowieckie, MZPK, RDLP, NGO, instytucje kultury, powiaty, miasta, gminy	↔
V.1.5.	Organizowanie kampanii i akcji edukacyjno-informacyjnych, dla wszystkich grup społecznych, dotyczących zasad i podstaw prawidłowego funkcjonowania gospodarki odpadami	Województwo Mazowieckie, NGO, powiaty, miasta, gminy, uczelnie wyższe, podmioty gospodarcze, związki gmin	↔
V.1.6.	Działania informacyjno-edukacyjne na temat zanieczyszczeń powietrza, ich wpływu na zdrowie i możliwości zmniejszenia tych zanieczyszczeń przez społeczeństwo	Województwo Mazowieckie, powiaty, miasta, gminy, związki gmin	↔
V.1.7.	Kształtowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania wody, energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadamianie o szkodliwości spalania paliw niskiej jakości	Województwo Mazowieckie, NGO, miasta, gminy, związki gmin	↔
V.1.8.	Prowadzenie działań edukacyjnych uświadamiających społeczeństwo o korzyściach płynących z użytkowania scentralizowanej sieci ciepłej, termomodernizacji i innych działań związanych z ograniczeniem emisji niskiej	MAE, gminy, podmioty gospodarcze	↔
V.1.9.	Promocja rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz technologii ograniczających zużycie energii	MAE, MODR, powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
V.1.10.	Prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o szkodliwości spalania odpadów i wypalania traw	Województwo Mazowieckie, powiaty, miasta, gminy	↔
Kierunek działań – Edukacja dzieci i młodzieży			
V.1.11.	Organizacja cyklicznych konkursów ekologicznych dla dzieci i młodzieży	Województwo Mazowieckie, MZPK, RDLP, NGO, powiaty, miasta, gminy, związki gmin	↔
Kierunek działań – Rozwój infrastruktury edukacyjnej			
V.1.12.	Rozwój terenowej infrastruktury edukacyjnej	KPN, RDLP, instytucje kultury	↔
V.1.13.	Utrzymanie istniejących i racjonalne tworzenie nowych placówek do spraw informacji i edukacji ekologicznej	MZPK, RDLP, powiaty, gminy	↔
Kierunek działań – Tworzenie dokumentów programowych z zakresu edukacji ekologicznej			
V.1.14.	Opracowanie wojewódzkiego programu edukacji ekologicznej	Województwo Mazowieckie	↓
Kierunek działań – Edukacja ekologiczna rolników			
V.1.15.	Realizacja Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego	gminy	↔
V.1.16.	Upowszechnianie dobrych praktyk rolniczych poprzez szkolenia dla rolników	powiaty, gminy	↔

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca	Stan realizacji
Kierunek działań – Działania informacyjno-edukacyjne skierowane do podmiotów gospodarczych i jednostek administracji publicznej			
V.1.17.	Organizowanie szkoleń i warsztatów z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach	Województwo Mazowieckie	↔
V.1.18.	Dystrybucja materiałów informacyjnych - ulotek i broszur w celu pozyskiwania nowych podmiotów zobowiązanych do składania wykazów i sprawozdań z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach	Województwo Mazowieckie	↔
V.1.19.	Udział w szkoleniach w zakresie ocen oddziaływania na środowisko zarówno dla sporządzających jak i opiniujących dokumenty	RDLP, GDDKiA, powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
V.1.20.	Edukacja w zakresie bezpieczeństwa transportu substancji niebezpiecznych	RZGW, podmioty gospodarcze	↔
V.1.20a	Organizacja lub udział w szkoleniach z zakresu ochrony środowiska	WIOS, RDLP, ZUK, KM, powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze, szkoły wyższe	↔
Kierunek działań – Działania edukacyjno-informacyjne zagrożeń ekologicznych			
V.1.21.	Akcje edukacyjno-szkoleniowe dla służb zakładów przemysłowych i pracowników administracji publicznej w zakresie zapobiegania awariom i skażeniom środowiska	WIOS, gminy, podmioty gospodarcze	↔
V.1.22.	Działania edukacyjno-informacyjne dla mieszkańców Mazowsza o możliwości zapobiegania i postępowania w razie wystąpienia poważnej awarii lub klęsk żywiołowych	Województwo Mazowieckie, powiaty, gminy, podmioty gospodarcze	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: białobrzeski, garwoliński, gostyniński, kozienicki, legionowski, makowski, miński, nowodworski, ostrołęcki, ostrowski, otwocki, plocki, płoński, pruszkowski, przasnyski, przysuski, radomski, sierpecki, szydłowiecki, warszawski zachodni, węgrowski, wołomiński, zwoleński, żuromiński, żyrardowski.

miasta i gminy: Andrzejewo, Belsk Duży, Bielsk, Bieżeń (m.), Borowie, Brańszczyk, Brudzeń Duży, Brwinów, Cegłów, Chynów, Ciepielów, Dąbrówka, Dęba Wielkie, Długosiodło, Drobin (m.), Garbatka-Letnisko, Gąbin (m.), Gołymin, Gostynin (m.), Gozdowo, Góra Kalwaria, Grębków, Grodzisk Mazowiecki, Grójec (m.), Grudusk, Halinów, Huszlew, Iłża (m.), Jabłonna, Jakubów, Jasieniec, Jastrząb, Jedlińsk, Jednorzec, Józefów (m.), Kałuszyn, Kampinos, Karczew, Karniewo, Klembów, Kobyłka (m.), Kozienice (m.), Krasnosielc, Lelis, Leszno, Lesznówola, Lubowidz, Lutocin, Łaskarzew (m.), Łomianki (m.), Małkinia Górna, Miarki (m.), Miedźna, Mirów, Mława (m.), Mokobody, Mordy (m.), Mrozy, Nadarzyn, Nieporęt, Nowy Duninów, Olszanka, Ostrołęka (m.), Ostrów Mazowiecka (m.), Otwock, Piaseczno (m.), Piastów, Platerów, Płock (m.), Płoniawy-Bramura, Płońsk (m.), Prażmów, Pruszków (m.), Przesmyki, Pułtusk, Radom (m.), Radzymin, Regimin, Różan, Rybno, Rzekuń, Sabnie, Sanniki, Serock (m.), Siedlce (m.), Sierpc (m.), Słubice, Sochaczew (m.), Sokołów Podlaski (m.), Solec nad Wisłą, Somianka, Starożreby, Stromiec, Sulejówek (m.), Szczutowo, Szydłowiec, Tłuszcz, Wiskitki, Wodynie, Wołomin (m.), Wyszków (m.), Żańsk, Zielonka (m.), Zwoleń, Żabia Wola

przedsiębiorstwa realizujące działania: Agrofreeze S.A. w Zajezerzu, BIOTON S.A. w Warszawie, Browar w Warce GRUPA Żywiec S.A., Daunpol Sp. z o.o. w Warszawie, EKO HARPOON - Recykling Sp. z o.o. w Cząstkowie Mazowieckim, ERCA POLAND Sp. z o.o. w Garwolinie, Hortex w Warszawie, MESKO S.A. w Skarżysku-Kamiennej, Mastermind Sp. z o.o. w Warszawie, New Business Look Sp. z o.o. w Warszawie, PIT-RADWAR S.A. w Warszawie, POLIMEX-MOSTOSTAL S.A. w Warszawie, Procesy Inwestycyjne Sp. z o.o. w Warszawie, Rockwool Polska Sp. z o.o. w Cigacicach, SOKOŁÓW S.A. w Sokołowie Podlaskim, SuperDrob S.A. w Karczewie, Topsis Semiconductor Materials S.A. w Warszawie, Wessling Polska Sp. z o.o. w Krakowie, ZAP SZNAJDER BATERIEN S.A. w Piastowie, Wytwórnia Surowic i Szczepionek „BIOMED” w Warszawie

inne instytucje realizujące działania: Boryna - Stowarzyszenie Miłośników Tradycji i Kultury w Wymysłach, Centrum Kultury Sportu i Rekreacji w Tłuszczu, Fundacja Fundusz Lokalny Ziemi Płockiej "Młodzi Razem" w Płocku, Fundacja "Ziemia i Ludzie" w Warszawie, Fundacja Emanio Arcus w Michałowie-Reginów, Fundacja Ośrodka Edukacji Ekologicznej w Warszawie, Fundacja PlasticsEurope Polska w Warszawie, Fundacja "Aktywni Razem" w Gąbinie, Fundacja Rozwoju Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego PANDA, Fundacja Alter Eko w Warszawie, Fundacja Drabina Rozwoju w Warszawie, Fundacja Chlorofil w Warszawie, Fundacja Ochrony Środowiska Naturalnego Miasta Żyrardowa i Okolic, Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej w Warszawie, Fundacja Drabina Rozwoju w Warszawie, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej - Counterpart Fund w Warszawie, Fundacja WWF Polska w Warszawie, Krajowa Agencja Poszanowania Energii S.A. w Warszawie, Liga Ochrony Przyrody Zarząd Okręgowy w Radomiu, Liga Ochrony Przyrody Zarząd Okręgowy w Płocku, Liga Ochrony Przyrody Zarząd Główny w Warszawie, Łowiec Polski Sp. z o.o. w Warszawie, Mazowiecka Spółka Mleczarska S.A. w Makowie Mazowieckim, Mennica Polska S.A. w Warszawie, Miejsko-gminny Zakład Gospodarki Komunalnej w Serocku, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, Muzeum Łowiectwa i Jeździectwa w Warszawie, Muzeum Kolejnictwa w Warszawie, Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, Muzeum Pałac w Wilanowie, Narodowe Centrum Badań Jądrowych w Otwocku, Nowodworski Ośrodek Kultury, PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie, Piaseczyńska Fundacja Ekologiczna, Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe „RADKOM” Sp. z o.o. w Radomiu, RCEE w Płocku, SGGW w Warszawie, Stowarzyszenie LGD „Razem dla rozwoju” w Wyszogrodzie, Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego w Łącku, Stowarzyszenie Miłośników Żubrów w Warszawie, Towarzystwo Przyjaciół Miejskiego Ogrodu Zoologicznego w Płocku, Towarzystwo Przyrodnicze "Bocian" w Warszawie, Uniwersyteckie Centrum Badań nad Środowiskiem Przyrodniczym i Zrównoważonym Rozwojem w Warszawie, Uniwersytet Warszawski - Ogród Botaniczny, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Wydawnicza Spółdzielnia Pracy "Stopka" w Siedlcach, Zakład Usług Komunalnych w Warce Sp. z o.o., Zakład Utylizacji Odpadów Komunalnych w Kobiernikach k/Płocka Sp. z o.o., Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa w Warszawie, Związek Gmin Regionu Płockiego w Płocku, Związek Gmin "Radomka" w Przytyku.

Działanie V.1.1.

Organizowanie kampanii informacyjno-edukacyjnych oraz akcji lokalnych służących ochronie środowiska

UMWM w latach 2013-2014 przeprowadził publiczne kampanie edukacyjne z zakresu prawidłowego postępowania ze zużytymi bateriami. W ramach realizacji przedsięwzięcia został przygotowany i wyemitowany, na antenie telewizji regionalnej TVP Warszawa oraz telewizji internetowej tvn24.pl, spot informacyjny zawierający informację na temat właściwego postępowania ze zużytymi bateriami i akumulatorami.

Ponadto Departament Środowiska UMWM wspólnie z Fundacją Wspierania Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego „Panda” zorganizował:

- w 2013 r. ekologiczną imprezę plenerową pn. *Bustowe Łapy – święto bocianów*. Głównym celem przedsięwzięcia było zwrócenie uwagi, że zmiany w środowisku naturalnym, wywołane często nieprzemyślaną działalnością człowieka, prowadzą do kurczenia się i zanikania naturalnych ekosystemów, a co za tym idzie zmniejszania się, a nawet wymierania populacji wielu gatunków roślin i zwierząt;
- w 2014 r. konferencję ekologiczną pn. *Ratujemy polską faunę przed inwazją obcych*. Konferencja dotyczyła m.in. problemu nielegalnie przewożonych przez granicę egzotycznych gatunków zwierząt i zatrzymywanych na stołecznym lotnisku oraz na przejściach granicznych ściany wschodniej.

MZPK zrealizował następujące przedsięwzięcia:

- dzień otwarty w mazowieckim parku krajobrazowym im. Czesława Łaszka;
- plener plastyczny *Malowany Październik*;
- konferencja z okazji XX-lecia Chojnowskiego Parku Krajobrazowego;
- konferencja z okazji XXV-lecia Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego;
- konferencja *30 lat Kozińskiego Parku Krajobrazowego im. Profesora Ryszarda Zaręby*;
- konferencja *20 lat Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego*;
- konferencja pn. *Działania z zakresu ochrony przyrody* realizowane przez Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych;
- dodruk publikacji pn. *Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych zaprasza*;
- *W oczekiwaniu na bociana* – ptasie wędrówki, obserwacje, edukacja w szkołach;
- program aktywnej edukacji pn. *Chronimy dziuplaki*;
- przygotowanie publikacji z zakresu edukacji ekologicznej.

RDLP w Radomiu w raportowanym okresie zorganizowała i przeprowadziła warsztaty oraz akcje edukacyjne:

- piknik majowy w Puszczy Iłżeckiej;
- akcja pn. *Czysty Las - Leczy Nas*;
- warsztaty ekologiczne pn. *Aktywna edukacja stacjonarna i terenowa na rzecz dzieci i młodzieży*.

Ponadto, w raportowanym okresie kampanie informacyjno-edukacyjne oraz akcje lokalne służące ochronie środowiska organizowały m.in. następujące:

- MŚ - edukacja dla zrównoważonego rozwoju - materiały dydaktyczne dla szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych;
- Muzeum Kolejnictwa w Warszawie - zeszyt edukacyjny pn. *Dlaczego kolej jest ekologiczna?* Stoisko promocyjne podczas Dnia Ziemi 2013 pod hasłem *Kolej przyjazna środowisku*;
- RDOŚ w Warszawie - *Blżej mazowieckiej przyrody - rzeki, puszcze, mokradła*;
- KPN - stoisko promocyjne podczas Dnia Ziemi 2013 pod hasłem *Kampinoski Park Narodowy - ostoja przyrody Mazowsza*;
- Muzeum Pałac w Wilanowie - edukacja społeczna w konflikcie urbanizacyjno-ekologicznym na terenie muzeum;
- Towarzystwo Przyjaciół Miejskiego Ogrodu Zoologicznego w Płocku - organizacja rodzinnej imprezy edukacyjno-rekreacyjnej dla dzieci niepełnosprawnych i przewlekle chorych pn. *Dreamnight at the Zoo – Wieczór marzeń w Zoo* na terenie płockiego Ogrodu Zoologicznego. Aktualizacja i druk przewodnika po Miejskim Ogrodzie Zoologicznym w Płocku;
- Uniwersyteckie Centrum Badań nad Środowiskiem Przyrodniczym i Zrównoważonym Rozwojem w Warszawie - *Miasto idealne – miasto zrównoważone*. Planowanie przestrzenne terenów zurbanizowanych i jego wpływ na ograniczenie skutków zmian klimatu;
- RCEE w Płocku - *EKO warsztaty* dla dzieci i młodzieży z terenu Mazowsza;
- New Business Look Sp. z o.o. w Warszawie - publikacja ogólnopolskiego miesięcznika *Ekologia i Rynek*;
- Procesy Inwestycyjne Sp. z o.o. w Warszawie - telewizyjny magazyn ekologiczny *Czysty Biznes*;
- Łowiec Polski Sp. z o.o. w Warszawie – kampania informacyjno-edukacyjna pn. *Ożywić pola*;
- Towarzystwo Przyrodnicze "Bocian" w Warszawie - *Pola tętniące życiem* - kampania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej w krajobrazie rolniczym. Dofinansowanie stoiska na festynie ekologicznym Dzień Ziemi 2013;
- Nadleśnictwo Sokołów - warsztaty cykliczne pn. *Rok drzewa - sosna pospolita*;
- Nadleśnictwo Jabłonna - stoisko promocyjne na festynie ekologicznym Dzień Ziemi 2013;
- Liga Ochrony Przyrody Zarząd Główny w Warszawie - przygotowanie i obsługa stoiska promocyjnego Ligi Ochrony Przyrody z okazji Dnia Ziemi 2013;

- Fundacja "Ziemia i Ludzie" w Warszawie - ogólnopolski program edukacji i kampania promocyjna dla osób starszych pn. *Zielona wiedza dla UTW. Bioróżnorodność to także MY – seniorzy*;
- Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej w Warszawie - kampania informacyjno-edukacyjna pn. *Zgodnie z Naturą*;
- Fundacja WWF Polska w Warszawie - kampania na rzecz różnorodności biologicznej mórz i oceanów;
- Fundacja "Aktywni Razem" w Gąbinie - ilustrowana *Księga Ptaków Północno-Zachodniego Mazowsza* - dodruk publikacji;
- Fundacja Rozwoju Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego PANDA - wydawnictwo Ekologiczne PANDA ochrona gatunków zagrożonych wyginięciem;
- Fundacja Alter Eko w Warszawie - Dzień Ziemi z Fundacją Alter Eko;
- Fundacja Chlorofil w Warszawie - *Zagraj o bratka od niedźwiadka!* - plenerowa gra edukacyjna na temat materiałów i substancji zawartych w odpadach WEEE;
- Fundacja Ochrony Środowiska Naturalnego Miasta Żyrardowa i Okolic - stoisko promocyjne *Miasto Ogród* na Dzień Ziemi 2013;
- Piaseczyńska Fundacja Ekologiczna - stoisko promocyjne na Dzień Ziemi 2013.

Działanie V.1.2.

Wspomaganie edukacji ekologicznej prowadzonej przez samorządy powiatów, miast i gmin

---

Marszałek Województwa Mazowieckiego objął patronatem następujące przedsięwzięcia realizowane przez samorządy powiatów, miast i gmin, placówki oświatowe, przedsiębiorstwa i inne instytucje:

- XV Eko-Piknik Kampinos 2013, organizowany przez Urząd Gminy Kampinos;
- XIV Powiatowy Dzień Ziemi, organizowany przez Starostwo Powiatowe w Płocku;
- XV Powiatowy Dzień Ziemi, organizowany przez Starostwo Powiatowe w Płocku;
- I Mazowieckie Forum Ekologiczne na rzecz rozwoju zielonych miejsc pracy, organizowane przez Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie;
- Ogólnopolski Konkurs Edukacyjny z zakresu przeciwdziałania zmianom klimatu pn. *Bądźmy klimatyczni*, organizowany przez firmę Aureus Advisors Sp. z o.o. w Poznaniu;
- 48 Międzynarodowe sympozjum Mikrobiologiczne pn. *Mikrobiologia a ochrona środowiska*, organizowane przez SGGW w Warszawie;
- konferencja INWAPO – Inwestycje Natura Wisła Aktywność Potencjał Ożywienie, organizowana przez Agencję Rozwoju Mazowsza w Warszawie;
- konferencja 30 lat Kozienickiego Parki Krajobrazowego, organizowana przez MZPK;
- XIV edycja konkursu pn. *Tomik Literacki Młodych Autorów* o tematyce przyrodniczej, organizowany przez Zespół Szkół w Izabelinie;
- IX Ogólnopolskie Seminarium Odpady w Radomiu, organizowane przez Zespół Szkół Technicznych im. Tadeusza Kościuszki w Radomiu;
- II Międzynarodowe Forum Zarządzania Odpadami w Polsce SOSEXPO 2013, organizowane przez Zarząd Targów Warszawskich S.A.;
- III Międzynarodowe Forum Gospodarowania Odpadami w Polsce SOSEXPO 2014, organizowane przez Zarząd Targów Warszawskich S.A.;
- konferencja pn. *Gospodarka odpadami nowe regulacje prawne*, organizowana przez firmę Progress Group w Warszawie;
- konferencja pn. *Gospodarka odpadami komunalnymi regionu płockiego w świetle znowelizowanej ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach*, organizowana przez Miasto Płońsk;
- II Płońska Konferencja Odpadowa pn. *Współpraca i uspołecznienie zarządzania kluczem do sukcesu*, organizowana przez Miasto Płońsk;
- II seminarium pn. *Energia z odpadów. Inwestycje, paliwa, technologie*, organizowane przez Development Manager Center for Business Education w Warszawie;
- kampania edukacyjno-promocyjna pn. *Segreguję – nic nie marnuję* w obszarze LGD Echo Puszczy Bolimowskiej, organizowana przez Gminę Wiskitki;
- konferencja z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi pn. *Gospodarka odpadami – wyzwania dla jednostek samorządu terytorialnego z terenu powiatu płockiego, płońskiego i gostyńskiego*, organizowana przez Związek Gmin Regionu Płockiego;
- konkurs wiedzy z zakresu Wspólnej Polityki Rolnej UE, Polityki Spójności oraz ekologii i przedsiębiorczości, organizowany przez Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Głinojecku;
- szkolenia *Nowy system gospodarki odpadami komunalnymi w Polsce*, organizowane przez Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energia Polskiej Akademii Nauk w Krakowie;
- IV edycja programu edukacyjnego z *Kujawskim pomagamy pszczołom*, organizowana przez Agencja PR – Garden of Words TTL s.c. w Warszawie;
- VI, VII, VIII i IX edycja konferencja pn. *Biogaz – praktyczne aspekty inwestycji w zieloną energię*, organizowana przez Progress Group w Warszawie;
- międzynarodowe Targi Energii Odnawialnej Efektywności Energetycznej RENEXPO®Poland 2013, organizowane przez Projekt Manager REECO Poland Sp. z o.o. w Warszawie;
- konferencja pn. *Biopaliwa. Jaka przyszłość krajowego łańcuch wytwórczego biokomponentów*,

- organizowana przez Stowarzyszenie Krajowej Izby Biopaliw w Warszawie;
- projekt pn. *Mazowsze liderem efektywności energetycznej*, organizowany przez Krajową Izbę Gospodarczej Efektywności Energetycznej w Warszawie;
- projekt pn. *Modele finansowania optymalizacji oświetlenia ulicznego w zakresie efektów ekologicznych i efektywności energetycznej na przykładzie usługi oświetleniowej o podwyższonym standardzie w gminie Przytyk*, organizowany przez Gminę Przytyk;
- Program edukacyjny korzystamy ze zbiorów ekologicznych w Bibliotece Pedagogicznej w Siedlcach i jej pięciu filiach.

Działanie V.1.3.

Wspomaganie edukacji ekologicznej zgodnie z założeniami programów współpracy z organizacjami pozarządowymi

---

W związku z utrzymującą się trudną sytuacją budżetową, Województwo Mazowieckie odstąpiło od otwartego konkursu ofert dla organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na realizację zadań publicznych w obszarze „Ochrona Środowiska”.

Niezależnie od powyższego, Marszałek Województwa Mazowieckiego objął patronatem wiele przedsięwzięć realizowanych przez organizacje pozarządowe, w tym:

- Ogólnopolskie obchody Światowego Dnia Ziemi 2013, organizowane przez Fundację Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Warszawie;
- XXIX Olimpiada Wiedzy Ekologicznej, organizowana przez Ligę Ochrony Kraju w Płocku;
- kampania pn. *Sprzątanie Świata – Polska 2014* pod hasłem *Turysto! Szanuj środowisko!*, organizowana przez Fundację Nasza Ziemia w Warszawie;
- XXI kampania pn. *Sprzątanie Świata – Polska 2014* pod hasłem *Turysto! Szanuj środowisko!*, organizowana przez RCEE w Płocku;
- Warsztaty pn. *Dobra decyzja środowiskowa gwarancją sukcesu*, organizowane przez Polskie Stowarzyszenie Energetyki Wiatrowej w Warszawie;
- program Charytatywno – Ekologiczny *Zakrętki.info – Pomagamy nie tylko przyrodzie*, organizowany przez Fundację Bez Tajemnic w Krakowie;
- obchody Jubileuszu 85-lecia Ligi Ochrony Przyrody w Okręgu Płocku, organizowane przez Ligę Ochrony Przyrody w Płocku;
- kampania społeczna pod hasłem *Nie śmieć na relaksie*, organizowana przez Stowarzyszenie *Nie śmieć na relaksie* w Serocku;
- IV Międzynarodowa Konferencja Logistyka Odzysku 2014, organizowana przez Eko Cykl Organizację Odzysku S.A. w Warszawie;
- kampania antyazbestowa pn. *Ogólnopolska kampania informacyjno-edukacyjna na rzecz usuwania azbestu*, organizowana przez Fundację Zielonych GAJA w Szczecinie;
- konferencja pn. *Efektywne wdrażanie nowego modelu gospodarowania odpadami komunalnymi*, organizowana przez RCEE w Płocku;
- program edukacji ekologicznej pn. *EKO-gaz – konkretna energia*, organizowany przez Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Archidiecezji Lubelskiej;
- cykl nieodpłatnych konferencji pn. *Gaz łupkowy – wpływ na środowisko, zagrożenia czy korzyści dla człowieka?* Kompendium wiedzy dla przedstawicieli administracji publicznej i samorządowej, organizowany przez Instytut Studiów Energetycznych Sp. z o.o. w Warszawie;
- program edukacyjny i kampania informacyjno-edukacyjna pn. *Czas na przyjazny gaz – wpływ wydobycia gazu łupkowego na środowisko naturalne*, organizowany przez Parlament Europejski;
- konferencja pn. *Odnawialne źródła energii obecnie i w nowej perspektywie po 2013 r.*, organizowana przez Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie;
- Polski Kongres Energii Odnawialnej – *Energia Jutra 2014*, organizowany przez Zielona Strona Mocy Sp. z o.o. w Warszawie.

Współpraca pozafinansowa:

Departament Środowiska UMWM, sprawuje nadzór nad MZPK, który w ramach współpracy pozafinansowej współdziałał z organizacjami statutowo prowadzącymi działalność pożytku publicznego w zakresie realizacji zadań i projektów w obszarze ochrony przyrody i edukacji ekologicznej.

Poniżej zostały wymienione organizacje współpracujące w 2013 r. z parkami krajobrazowymi wchodzącymi w skład MZPK:

Brudzeński Park Krajobrazowy:

- RCEE w Płocku – współpraca dotycząca zorganizowania akcji sprzątania Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego;
- Liga Ochrony Przyrody Zarząd Okręgu w Płocku – współpraca w etapie wojewódzkim XXVIII Olimpiady Wiedzy Ekologicznej;
- Fundacja Fundusz Lokalny Ziemi Płockiej „Młodzi Razem” w Płocku – pomoc w zorganizowaniu wolontariatu pracowniczego firmy Levi Strauss Poland Sp. z o.o. w Płocku;

- Fundacja „Nasza Wisła” w Murzynowie – współpraca dotyczyła pobudzenia ruchu turystycznego na rzece Skrwie Prawej.

Chojnowski Park Krajobrazowy:

- Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Zlewni Rzeki Jeziorki – konsultacje w sprawie przebiegu tras rowerowych i turystyki;
- Towarzystwo Przyjaciół Zalesia Dolnego w Piasecznie – współpraca przy organizacji wyjazdowych warsztatów dla nauczycieli edukacji przyrodniczej oraz leśników;
- Stowarzyszenie Perły Mazowsza – LGD w Tarcynie – współpraca w ramach organizacji festynu pn. *EkoPiknik* w Tarcynie.

Kozienicki Park Krajobrazowy:

- Stowarzyszenie „Jedlnia” – współpraca przy organizacji festynu historycznego pn. *Przeciw niepamięci* w Jedlni;
- Mazowiecko-Świętokrzyskie Towarzystwo Ornitologiczne w Pionkach – członkowie towarzystwa brali udział w organizowanych przez KPK prelekcjach dla szkół dotyczące ptaków oraz pomagali w organizacji konferencji z okazji XXX-lecia Kozienickiego Parku Krajobrazowego;
- Związek Harcerstwa Polskiego Hufiec Pionki:
  - Kozienicki Park Krajobrazowy udzielił pomocy w organizacji XXI Harcerskiego Biegu Patrolowego „Gacek”,
  - harcerze przygotowali pokaz z zakresu pierwszej pomocy przedmedycznej, w którym wzięli udział uczestnicy *I Rajdu Rowerowego – Szlakami Kozienickiego Parku Krajobrazowego*;
- PTTK Oddział Miejski w Radomiu – opracowano nową wersję regulaminu Odznaki Turystyczno-Krajoznawczej *Miłośnik Puszczy Kozienickiej* oraz podpisano porozumienie w sprawie współpracy przy rozprowadzaniu oznaki;
- Międzywydziałowe Koło Naukowe Biologów przy SGGW w Warszawie – studenci prowadzili na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego badania przyrodnicze.

Mazowiecki Park Krajobrazowy:

- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kołbielskiej – wspólna realizacja zadań i projektów dotyczących zadań z zakresu ochrony przyrody i edukacji ekologicznej. Pomoc przy realizacji m.in. zadania pn. *Czynna ochrona nietoperzy w Mazowieckim Parku Krajobrazowym*;
- Koło Naukowe Ochrony Środowiska przy SGGW w Warszawie – wsparcie przy realizacji zadań dotyczących ochrony traszki grzebieniastej i kumaka nizinnego w Mazowieckim Parku Krajobrazowym;
- Polski Klub Ekologiczny „Otwockie Sosny” w Otwocku – współorganizacja Otwockich Dni Ziemi pn. *Święto Sosny*;
- Stowarzyszenie Rodzin i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych Intelakualnie „Jesteśmy!” w Duchnowie – prowadzenie bieżącej współpracy w zakresie edukacji ekologicznej;
- Stowarzyszenie na rzecz ochrony zabytków „Pro Fortalicium”. Koło terenowe „Przedmoście Warszawa” w Karczewie – wymiana doświadczeń w zakresie edukacji historycznej. Coroczna realizacja projektu pn. *Piknik forteczny – Dąbrowiecka Góra* w lasach Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Związek Harcerstwa Polskiego Chorągiew Stołeczna. Hufiec Celestynów im. Bohaterów Akcji pod Celestynowem – realizacja zadań z zakresu ochrony przyrody i edukacji ekologicznej m.in. pomoc przy zadaniu pn. *Czynna ochrona orzesznicy na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego im Czesława Łaszka*;
- Stowarzyszenie Dziennikarzy im. Władysława Reymonta w Warszawie – współpraca przy organizacji Majówki Reymontowskiej na terenie ośrodka edukacyjno-muzealnego „Baza Tory”;
- 63 Drużyna Harcerska „Żywioty” z Kołbieli – Kołbielski Biwak nad Świdrem, warsztaty ekologiczne;
- LGD Natura i Kultura – Dzień Sportu i Rodziny w Osiecku – stoisko promocyjne MZPK;
- PTTK Oddział im. M.E. Andriollego w Otwocku – stoisko promocyjne MZPK podczas trwania II Powiatowej Konferencji Turystycznej.

Nadbużański Park Krajobrazowy:

- Stowarzyszenie Ekopsychologia w Zakliczynie – organizacja warsztatów pn. *Jak uczyć o odpadach?* Klembów;
- Społeczna Straż Rybacka – wspólne patrole na rzece Bug;
- Związek Polskich Fotografów Przyrody – Okręgu Mazowieckiego – organizacja pleneru fotograficznego nad Bugiem w gminie Korczew;
- Polsko-Ukraińska Fundacja im. I.J. Paderewskiego w Warszawie – pomoc przy organizacji i przeprowadzenie rajdu rowerowego z okazji 20-lecia NPK;
- Towarzystwo Ornitologiczne „Bocian”, Biuro Regionalne w Siedlcach – organizacja konferencji 20 lat NPK oraz udział w konferencji ornitologicznej XI Ostrowskich Spotkań Ornitologicznych w Broku;
- Środowiskowy Dom Samopomocy w Sokołowie Podlaskim – wykłady o tematyce przyrodniczej;
- Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Sokołowie Podlaskim – zajęcia terenowe na ścieżce przyrodniczej „Uroczysko Ceranów”.

Poniżej zostały wymienione organizacje współpracujące w 2014 r. z parkami krajobrazowymi wchodzącymi w skład

MZPK:

Brudzeński Park Krajobrazowy:

- RCEE w Płocku – współpraca przy sprzątaniu parku;
- Fundacja „Młodzi Razem” w Płocku – współpraca przy sprzątaniu parku.

Chojnowski Park Krajobrazowy:

- Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Zlewni Rzeki Jezioroki – współpraca turystyczna i edukacyjna.

Kozienicki Park Krajobrazowy:

- Mazowiecko-Świętokrzyskie Towarzystwo Ornitologiczne w Pionkach – nieodpłatne udostępnianie pomieszczeń biurowych na siedzibę towarzystwa. Współpraca przy wydaniu Rocznika nr 19 czasopisma przyrodniczego „Kulon” (nakład 500);
- Społeczny Instytut Ekologiczny w Warszawie – w ośrodku edukacyjno-muzealnym Kozienickiego Parku Krajobrazowego goszczono 80 kobiet, które uczestniczyły w realizowanym przez Społeczny Instytut Ekologiczny projekcie pn. *Sieć wsparcia partycypacji kobiet na terenach wiejskich*;
- Stowarzyszenie „Jedlnia Dzieciom” – udzielono pomoc przy organizacji festynu rodzinnego poprzez wystawienie stoiska edukacyjno-promocyjnego i prowadzenie warsztatów, konkursów i zabaw ekologicznych. W festynie wzięło udział 400 dzieci. W ramach warsztatów Eko-Odkrywcy przeprowadzono zajęcia edukacyjne nt. *Skrzydłaci przyjaciele – uczy się aktywnie chronić ptaki* oraz *Mali naukowcy – pożyteczne dżdżownice* oraz zajęcia w ośrodku edukacyjno-muzealnym Kozienickiego Parku Krajobrazowego w Augustowie. W zajęciach uczestniczyło 113 dzieci;
- Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej – w ośrodku edukacyjno-muzealnym Kozienickiego Parku Krajobrazowego w Augustowie goszczono 400 harcerzy z różnych stron Polski, którzy uczestniczyli w 32 Puszczańskich Harcach;
- LGD „Puszcza Kozienicka” w Kozienicach – delegacja Zespołu ds. Kozienickiego Parku Krajobrazowego reprezentowała MZPK na Litwie i promowała walory przyrodnicze Kozienickiego Parku Krajobrazowego podczas wizyty studyjnej zorganizowanej przez LGD „Puszcza Kozienicka” na teren zaprzyjaźnionych litewskich LGD oraz podczas festynu rodzinnego w Kozienicach zorganizowanego z okazji wizyty przedstawicieli litewskich LGD.

Mazowiecki Park Krajobrazowy:

- Stowarzyszenie „Klub Kobiet w Karczewie” – współpraca edukacyjna;
- Koło Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie – współpraca edukacyjna;
- Stowarzyszenie Dziennikarzy im. Władysława Stanisława Reymonta w Warszawie – współpraca edukacyjna;
- Uczniowski Klub Sportowy MDK w Otwocku – promocja i przekazanie publikacji MZPK;
- OSP Osieck – współpraca o charakterze pozafinansowym;
- OSP Wiązowna – współpraca o charakterze pozafinansowym;
- Klub Sportowy OK!Sport w Warszawie – współpraca w zakresie turystyki;
- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kołbielskiej – współpraca w zakresie kultury regionu kołbielskiego;
- Polski Klub Ekologiczny Koło „Otwockie Sosny” – współpraca w zakresie ochrony przyrody;
- LGD Natura i Kultura Wiązowna – współpraca o charakterze pozafinansowym.
- Nadbużański Park Krajobrazowy:
  - Ostrowskie Stowarzyszenie „Ludzie z Pasją” – konkurs fotograficzny Ptaki w krajobrazie jesienno-zimowym – nagrody książkowe od MZPK, wykład Marcina Doloty pn. *Znaczenie NPK na ziemi ostrowskiej*;
  - Polski Związek Wędkarski Koło nr 27 z Łochowa – Społeczna Straż Rybacka przy kole nr 27 – wspólne patrole na rzece Bug, w obrębie NPK w celu przeciwdziałania kłusownictwu;
  - Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” z Warszawy – współorganizacja rajdu rowerowego z okazji XX-lecia NPK nad Narwią oraz Hubertus Pułtuski;
  - Stowarzyszenie Ludzi z Pasją z Ostrowi Mazowieckiej – XII Ostrowskich Spotkań Ornitologicznych w Broku. Udział w konferencji ornitologicznej i wygłoszenie wykładu nt. *Bogactwo Przyrodnicze NPK*;
  - Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Sokołowie Podlaskim – zajęcia terenowe na ścieżce przyrodniczej „Uroczysko Ceranów”;
  - Stowarzyszenie Przyrodnicze „Bocian” w Warszawie – udział w VII międzynarodowym spisie gniazd bociana białego.

Ponadto MZPK otrzymał w ramach współpracy pomoc finansową od organizacji pozarządowych:

- LGK „Puszcza Kozienicka” – współpraca przy wydaniu kalendarza na 2015 r. promującego konkurs Moje spotkania z Puszcą;
- Mazowiecko-Świętokrzyskie Towarzystwo Ornitologiczne w Pionkach – współpraca przy wydaniu kalendarza na 2015 r. promującego konkurs Moje spotkania z Puszcą.

Działanie V.1.4.

Prowadzenie działań związanych z edukacją przyrodniczo-leśną ze szczególnym uwzględnieniem

zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody

W 2014 r. Muzeum Kolejnictwa w Warszawie zrealizowało infrastrukturę terenową służącą edukacji ekologicznej w Muzeum Kolei Wąskotorowej w Sochaczewie pn. *Wąskotorówką do Puszczy*. Jest to specjalnie wytyczony teren przeznaczony do celów edukacyjnych. Jego konstrukcja charakteryzuje się różnorodnością gier i zabaw dydaktycznych, dzięki którym tworzy klimat pozytywnych emocji sprzyjających integracji grupy. Angażując się w poszczególne zadania uczestnicy mają możliwość bliższego poznania się i współpracy. Zajęcia, podczas których wykorzystana zostaje infrastruktura terenowa, mają za zadanie rozbudzić wrażliwość jej uczestników na wartości przyrodnicze, ochronę środowiska i dziedzictwo kulturowe regionu.

W latach objętych raportem MZPK realizował następujące przedsięwzięcia:

- *Zielone serca Mazowsza* – kampania edukacyjno-informacyjna o mazowieckich parkach krajobrazowych;
- konferencja 30 lat Kozienickiego Parku Krajobrazowego im. Profesora Ryszarda Zaręby;
- organizacja akcji pn. *Dokarmiamy ptaki na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego w 2013 r.*;
- program edukacji ekologicznej pn. *Uczymy się aktywnie chronić ptaki na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego*;
- edukacja dla zrównoważonego rozwoju na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego w 2013 r.;
- dodruk publikacji pn. *Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych zaprasza*;
- wydanie czasopisma przyrodniczego upowszechniającego wiedzę o przyrodzie Mazowsza – „Kulon”;
- warsztaty ekologiczne dla młodzieży w 2013 r. pn. *Monitoring środowiska przyrodniczego Kozienickiego Parku Krajobrazowego*;
- warsztaty ekologiczne dla młodzieży w 2014 r. pn. *Uczymy się monitorować stan wód powierzchniowych Kozienickiego Parku Krajobrazowego*.

Większość przedsięwzięć była dofinansowana ze środków WFOŚiGW. Wsparcia finansowego i rzeczowego przy organizacji niektórych konkursów udzielały również: Samorząd Województwa oraz nadleśnictwa.

Ponadto RDLP zrealizowały następujące przedsięwzięcia:

- RDLP w Warszawie - opracowanie wydawnictw książkowych, prezentacji multimedialnych oraz przygotowanie wystaw przyrodniczych i konferencji prezentujących walory przyrodnicze rzek, puszczy i mokradeł (projekt pn. *Bliżej mazowieckiej przyrody - rzeki, puszcze, mokradła*) oraz zróżnicowania fauny w województwie mazowieckim (projekt pn. *Bliżej mazowieckiej przyrody - Zwierzęta Mazowsza*);
- RDLP w Olsztynie - prowadzenie zajęć z edukacji przyrodniczo-leśnej w szkołach oraz innych obiektach edukacyjnych;
- RDLP w Łodzi – udział Nadleśnictwa Łąck w akcjach i lokalnych wydarzeniach kulturalnych tj. obchody powiatowego Dnia Ziemi w Stubicach, Dożynki powiatu płockiego, Festiwal Folkloru i Kultury Ziemi Kujawskiej i Mazowieckiej *Od Kujawiaka do oberka*. Ponadto dla grup zorganizowanych zostały udostępnione obiekty edukacyjne, w których zorganizowano zajęcia edukacyjne dla dzieci, młodzieży i dorosłych;
- RDLP w Radomiu - promowanie walorów przyrodniczych nadleśnictwa, bieżące utrzymanie ścieżek edukacyjnych, organizowanie spotkań w lesie z dziećmi i młodzieżą, organizowanie wystaw Lasów Państwowych na festynach, rozstrzyganie ogłoszonych konkursów. Opracowanie i druk mapy pt. *Nadleśnictwo Zwoleń - Mapa turystyczno-leśna*, podnoszącej świadomość ekologiczną i popularyzującej wiedzy przyrodniczej.

Działanie V.1.5.

Organizowanie kampanii i akcji edukacyjno-informacyjnych, dla wszystkich grup społecznych, dotyczących zasad i podstaw prawidłowego funkcjonowania gospodarki odpadami

Departament Środowiska UMWM w latach 2013-2014 zorganizował:

- IX i X edycję konkursu pn. *Zbiórka makulatury* dla przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych z Mazowsza. Przedsięwzięcie to jest zachętą do propagowania postaw ekologicznych, przede wszystkim z zakresu selektywnego zbierania odpadów. W ten sposób najmłodszy mieszkańcy województwa uczą się, jak segregować odpady oraz jak można je wykorzystywać.

Związek Gmin Regionu Płockiego zorganizował:

- konferencję pn. *Gospodarka odpadami — wyzwania dla jednostek samorządu terytorialnego z terenu powiatu płockiego, płońskiego i gostynińskiego*;
- warsztaty *Tropiciele Odpadów* - edycja jesienna;
- warsztaty *Tropiciele Odpadów* - edycja wiosenna.

RCEE w Płocku zorganizowało:

- ogólnopolski projekt pn. *Bliżej śmieci dalej od nieporządku*;
- kampania pn. *Sprzątanie Świata 2013 – dalej od nieporządku*;
- kampania pn. *Sprzątanie Świata 2014 - Turysto! Szanuj Środowisko!*

Działanie V.1.6.

Działania informacyjno-edukacyjne na temat zanieczyszczeń powietrza, ich wpływu na zdrowie

i możliwości zmniejszenia tych zanieczyszczeń przez społeczeństwo

SWM w 2014 r., w ramach *Działania informacyjno-edukacyjne na temat zanieczyszczeń powietrza, ich wpływu na zdrowie i możliwości zmniejszenia tych zanieczyszczeń przez społeczeństwo*, realizował działania informacyjne dotyczące programów ochrony powietrza. Wydane zostały 3 foldery informacyjne dla wszystkich stref: aglomeracja warszawska, miasto Płock i mazowiecka.

Zadaniem folderów informacyjnych było zapoznanie mieszkańców z celem ogłoszenia i wdrażania programu ochrony powietrza, a także z podstawowymi informacjami dotyczącymi pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5. Głównym celem sporządzenia naprawczego programu ochrony powietrza jest przywrócenie naruszonych standardów jakości powietrza, a przez to poprawa warunków i podwyższenie standardów życia mieszkańców wszystkich stref.

Działanie V.1.7.

Kształtowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania wody, energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadamianie o szkodliwości spalania paliw niskiej jakości

UMWM w 2014 r. wydał publikacje o tematyce ekologicznej:

- *Ekolandia. Komiksowe łamigłówki dla najmłodszych* - książeczka podnosi świadomość ekologiczną dzieci i młodzieży oraz kształtuje prawidłowe postawy związane z ochroną środowiska. Jej grupą docelową są dzieci do ok. 8 roku życia. Oprócz historyjki obrazkowej, w publikacji są kolorowanki i proste łamigłówki, które w przystępny sposób edukują młode pokolenie i jednocześnie kształtują właściwe nawyki. Nakład wydawnictwa 13 513 egzemplarzy. Publikację dofinansował WFOŚiGW w Warszawie;
- *Żyję ekologicznie czyli mądrze, modnie, zdrowo i kolorowo* – poradnik przeznaczony dla dzieci i młodzieży. W opracowaniu w sposób przystępny została wskazana problematyka ochrony środowiska naturalnego - przedstawiono właściwe wzorce postępowania w duchu dbałości o środowisko naturalne. Poprzez atrakcyjne formy aktywności manualnej i umysłowej, takie jak rebusy, kolorowanki, łamigłówki, historyjki obrazkowe, czy zagadki, lektura poradnika będzie pobudzać dziecko do myślenia i rozwijać jego wyobraźnię. Wielkość nakładu – 15 151 egzemplarzy. Publikację dofinansował WFOŚiGW w Warszawie.

Przygotowane publikacje są dystrybuowane do przedszkoli i szkół Mazowsza, a także przekazywane dzieciom i młodzieży podczas festynów, spotkań organizowanych, czy współorganizowanych przez Województwo Mazowieckie.

Ponadto UMWM przygotował opracowanie graficzne kalendarza ściennego na 2015 r. zawierającego konkursowe prace plastyczne dzieci związane z ochroną środowiska oraz teksty o charakterze ekologiczno-edukacyjnym.

W latach 2013-2014 m.st. Warszawa wydało broszurę edukacyjną pn. *Energoszczuczki. Poradnik dobrej energii*. Broszura powstała w związku z realizacją działań informacyjno-edukacyjnych w ramach *Planu działań na rzecz zrównoważonego zużycia energii dla Warszawy w perspektywie do 2020 roku*. W broszurze mieszkańcy m.st. Warszawy znajdą informacje o tym, jak we własnym domu, miejscu pracy lub podczas podróży w racjonalny sposób korzystać z energii oraz jak w łatwy sposób ją oszczędzać, a tym samym ograniczyć wysokość własnych rachunków za energię elektryczną i ciepło, a równocześnie wspomóc działania miasta w realizacji celów polityki klimatycznej.

W ramach swoich działań, w latach 2013-2014 jednostki samorządowe zrealizowały m.in.: kampanie informacyjne na rzecz racjonalnego wykorzystania energii: *Światowe Dni Wody*, akcje *Godzina dla Ziemi*, *Woda źródłem życia*, *Zostań przyjacielem wody*, *Cenniejsza od złota*.

Działanie V.1.8.

Prowadzenie działań edukacyjnych uświadamiających społeczeństwo o korzyściach płynących z użytkowania scentralizowanej sieci ciepłej, termomodernizacji i innych działań związanych z ograniczeniem emisji niskiej

MAE w Warszawie w latach 2013-2014 wdrożył:

- sieci BEAN, która w perspektywie długoterminowej będzie rozszerzana o kolejne agencje energetyczne z państw regionu Morza Bałtyckiego oraz wymianę doświadczeń pomiędzy agencjami energetycznymi w zakresie efektywności energetycznej w przemyśle i jednostkach administracyjnych, jak również ułatwienie współpracy w ramach projektów w celu wspierania realizacji strategii UE dla regionu Morza Bałtyckiego;
- projekt STRATEGO - ma on na celu wsparcie władz krajowych w opracowaniu Krajowych Planów Działań dotyczących dostarczenia ciepła i chłodu (tzw. NHCP). Konsorcjum będzie korzystać z wyników Europejskiej Mapy Drogowej Ciepła (Heat Roadmap Europe) przygotowanej przez EuroHeat, zgodnie z którą została przeprowadzona ocena wymagań europejskiego potencjału w zakresie efektywności energetycznej sektora ciepła i chłodu wraz z mapowaniem zasobów ciepłych.

W latach 2013-2014 jednostki samorządowe oraz podmioty gospodarcze zrealizowały poniższe działania poprzez:

- rodzinne pikniki edukacyjne *Dzień energii*, Turniej Maszyn Wodnych, symposium naukowe *Czyste Źródła Energii*, Turniej Maszyn Wiatrowych, akcja *Listy dla Ziemi*, kampania *Misja(niska)emisja*, kampania *Gmina niskoemisyjna - w kierunku energetyki prosumenckiej*, kampania *Dziękuję, nie truję!* – Gmina Piaseczno;
- przekazywanie obwieszczeń, komunikatów, informacji o projektach, konkursach związanych z ochroną środowiska przychodzących do urzędu z jednostek zewnętrznych. Informacje przekazywane są

mieszkańcom gmin poprzez sołtysów, wywieszanie na tablicach ogłoszeń, stronie internetowej BIP – Gmina Staroźreby;

- apele, lekcje i inne działania edukacyjne – Gmina Sanniki;
- kampanię z zakresu zrównoważonego planowania miasta w kontekście adaptacji do zmian klimatu – Mastermind Sp. z o.o. w Warszawie.

Działanie V.1.9.

Promocja rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz technologii ograniczających zużycie energii

---

W ramach działań własnych, w latach 2013-2014 zrealizowano m.in.:

- MODR w Warszawie – XII edycja konferencji pn. *Odnawialne źródła energii obecnie i w nowej perspektywie po 2013 r.* oraz XIII edycję konferencji pn. *Odnawialne źródła energii*, kampania edukacyjno-informacyjna pn. *Biogazownie szansą dla rolnictwa i środowiska*. Jej główne cele to: propagowanie nowoczesnych rozwiązań związanych z energetyką odnawialną, zacieśnienie relacji pomiędzy partnerami zaangażowanymi w odnawialne źródła energii, przełamanie schematów na temat biogazowni, jakie funkcjonują w polskim społeczeństwie oraz wymiana doświadczeń.

Ponadto inne jednostki zrealizowały:

- MAE w Warszawie - cykl seminariów pn. *Biogazownia w twojej gminie*, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Pomocy Technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013;
- m.st. Warszawa – *Warszawska ENERGIA - od poznania do EKO-działania*;
- Krajowa Agencja Poszanowania Energii S.A. w Warszawie - *Na tropie energooszczędności*;
- Stowarzyszenie LGD „Razem dla rozwoju” w Wyszogrodzie - telewizyjna kampania edukacyjna dotycząca zagadnień ekologicznych związanych z gospodarką odpadową i promocją odnawialnych źródeł energii.

Działanie V.1.10.

Prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o szkodliwości spalania odpadów i wypalania traw

---

W 2013 r. Wojewoda Mazowiecki zainicjował akcję *NIE! Dla wypalania traw na Mazowszu*, do której przyłączyły się Mazowiecka Straż Pożarna oraz powiaty, miasta i gminy województwa mazowieckiego. Akcja informacyjna polegała na koordynacji dotychczasowych działań oraz zaangażowaniu lokalnych władarzy, a także dostarczeniu narzędzi (plakaty, spot filmowy). Kierowana jest do młodzieży, rolników, mieszkańców terenów wiejskich oraz samorządowców z kluczowym przekazem, że wypalanie traw:

- jest niebezpieczne dla ludzi i przyrody,
- jest prawnie zabronione,
- prowadzi do utraty dopłat bezpośrednich,
- angażuje duże siły straży pożarnej.

Ponadto jst organizowały akcje i kampanie dotyczące spalania odpadów i zmniejszenia ilości pożarów, związanych z wypalaniem traw na terenach swoich gmin i sołectw

Kierunek działań – Edukacja dzieci i młodzieży

Działanie V.1.11.

Organizacja cyklicznych konkursów ekologicznych dla dzieci i młodzieży

---

SWM od wielu lat organizuje cykliczne konkursy ekologiczne dla dzieci i młodzieży, które przeprowadzane są głównie przez Departament Środowiska UMWM oraz MZPK.

W latach 2013-2014, w ramach zadań Departamentu Środowiska UMWM zrealizował:

- II edycję konkursu pn. *Najpiękniejsze parki Mazowsza* - skierowany do jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa mazowieckiego, na których terenie w ciągu ostatnich 4 lat powstały czy też zostały zrewitalizowane parki lub skwery;
- IX i X edycję konkursu pn. *Zbiórka makulatury* - adresowany do placówek oświatowych na terenie województwa mazowieckiego. Głównym założeniem inicjatywy jest wychowanie dzieci i młodzieży w duchu poszanowania środowiska przyrodniczego oraz budowania świadomości w zakresie prawidłowych sposobów postępowania z odpadami. Konkurs jest zachętą do propagowania postaw ekologicznych przede wszystkim z zakresu selektywnego zbierania odpadów wśród najmłodszych mieszkańców Mazowsza;
- *Zbieramy makulaturę – oszczędzamy lasy* – konkurs ekologiczny dla szkół i przedszkoli z terenu województwa mazowieckiego organizowany przez Stena Recycling;
- XI edycję konkursu pn. *Ekologia i ja* dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów z terenu województwa mazowieckiego. Podstawowym celem konkursu jest podnoszenie poziomu świadomości ekologicznej wśród najmłodszych mieszkańców Mazowsza oraz kształtowanie prawidłowych postaw związanych z ochroną środowiska;
- V edycję konkursu pn. *Drugie życie śmieci - czyli zrobimy coś pożytecznego z niczego* - konkursu o tematyce ekologicznej dla przedszkoli z terenu województwa mazowieckiego. Celem konkursu jest zainteresowanie i poznanie przez najmłodszych mieszkańców Mazowsza formy przetwarzania wtórnego odpadów w wyniku którego mogą powstawać produkty o wartości wyższej niż przetwarzane surowce oraz rozwijanie wśród

- dzieci zmysłu plastycznego i kreatywności;
- VI edycję konkursu pn. *Żyję ekologicznie – czyli dobre nawyki przedszkolaka* – konkursu plastycznego o tematyce ekologicznej dla przedszkoli z terenu województwa mazowieckiego;
- XII edycję konkursu pn. *Żyję ekologicznie na co dzień* – konkursu o tematyce ekologicznej dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów z terenu województwa mazowieckiego.

Ponadto Departament Opłat Środowiskowych zorganizował konkurs pn. *Zbiórka zużytych baterii 2014* w zakresie prawidłowego postępowania ze zużytymi przenośnymi bateriami i akumulatorami. W placówkach oświatowych, które zgłosiły swój udział odbyła się zbiórka zużytych baterii i akumulatorów. O zwycięstwie zdecydowała masa zebranych baterii i akumulatorów w przeliczeniu na liczbę wychowanków/uczniów w danej placówce.

MZPK przeprowadził:

- XXIII konkurs przyrodniczy pn. *Moje spotkania z Puszczą* w Kozienickim Parku Krajobrazowym w 2013 r. - celem konkursu było pogłębienie przez uczniów wiedzy na temat miejsc o największych walorach przyrodniczych na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego i otuliny. Wyodrębniono w konkursie dziedziny (plastyka, literatura, fotografia, plakat, prezentacja multimedialna, test wiedzy o Kozienickim Parku Krajobrazowym) dla poszczególnych grup wiekowych, które stwarzają szansę uczniom do wzbogacenia swojej wiedzy o Kozienickim PK zgodnie z zainteresowaniami i umiejętnościami;
- XXIV konkurs przyrodniczy pn. *Moje spotkania z Puszczą* w Kozienickim Parku Krajobrazowym w 2014 r.;
- XIV i XV edycja konkursu pn. *Nadbużańskie spotkania z przyrodą* - celem konkursu było przede wszystkim zdobywanie i pogłębianie wiedzy na temat wartości przyrodniczych oraz walorów krajobrazowych parków krajobrazowych;
- konkurs edukacyjny dla szkół z terenu Mazowieckiego Parku Krajobrazowego im. Czesława Łaszka;
- konkurs pn. *Dokarmiamy ptaki zimą - szkolny karmnik* - celem konkursu przyrodniczego było propagowanie aktywnych form ochrony ptaków, wyrabianie poczucia odpowiedzialności u dzieci i młodzieży za otaczające ich środowisko i inspirowanie szkolnych grup do działań na rzecz ochrony przyrody oraz możliwość wypowiedzi artystycznej;
- przyrodniczy konkurs edukacyjny dla szkół z terenu Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego;
- konkurs przyrodniczy pn. *Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski* – celem konkursu było zdobywanie i pogłębianie wiedzy dotyczącej parków krajobrazowych Polski oraz poszerzenie wiadomości z zakresu ekologii, ochrony przyrody i ochrony środowiska;
- przyrodniczy konkurs edukacyjny dla szkół z terenu Chojnowskiego Parku Krajobrazowego.

Związek Gmin Regionu Płockiego zorganizował:

- konkurs „Wydawnictwa ekologiczne” - Kalendarze informacyjno-edukacyjne dla mieszkańców gmin ZGRP;
- X edycja konkursu pn. *Segreguj odpady*.

Kierunek działań – Rozwój infrastruktury edukacyjnej

Działanie V.1.12.

Rozwój terenowej infrastruktury edukacyjnej

W monitorowanych latach poszczególne jednostki zrealizowały następujące działania:

- Muzeum Romantyzmu w Opinogórze zrealizowało projekt pn. *Zwiększenie atrakcyjności turystycznej północnego Mazowsza - rozwój kompleksowej oferty turystycznej – III etap, część – ścieżka przyrodnicza*;
- KPN – realizacja ścieżki dydaktycznej i wydanie materiałów promocyjnych na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego leżącego w granicach gminy Brochów. W ramach realizacji zadania zostały wykonane następujące elementy: ścieżka dydaktyczna *Przez Wilczą Górę* o długości około 2,5 km, na jej trasie znajduje się 7 przystanków oraz przewodnik *Między Wisłą a Bzurą, atrakcje turystyczne gminy Brochów* - przewodnik opisujący wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe gminy Brochów, z uwzględnieniem Kampinoskiego Parku Narodowego;
- RDLP w Olsztynie - ogród dydaktyczny przy siedzibie Nadleśnictwa Ostrołęka;
- RDLP w Radomiu - ścieżka dydaktyczna przyrodniczo-leśna *Dąbrowa nad Zagożdżonką*, rozbudowa budynku Centrum Edukacji Przyrodniczej.

Działanie V.1.13.

Utrzymanie istniejących i racjonalne tworzenie nowych placówek do spraw informacji i edukacji ekologicznej

W ramach powyższego działania w latach 2013-2014 MZPK realizował przedsięwzięcie pn. *Wyposażenie ośrodka dydaktyczno – muzealnego Kozienickiego Parku Krajobrazowego w nową infrastrukturę terenową służącą edukacji ekologicznej*. Przedsięwzięcie obejmowało wykonanie:

- wiaty edukacyjnej o powierzchni 24 m² wyposażonej w stoły drewniane, ławki drewniane, dwustronne tablice dydaktyczne, które umożliwiają realizację tematów w ramach dwóch bloków tematycznych: *Poznaję i rozumiem przyrodę* oraz *Chronię środowisko, w którym żyję*;
- ścieżki zmysłów – konstrukcji, składającej się z poręczy oraz przegródek, w których umieszczone są: żwir, szyszki, mech, patyki, kora. Wędrówka ścieżką pozwala odkryć naturę poprzez dotyk. Ścieżka przeznaczona jest dla przedszkolaków oraz dla uczniów klas 1-3, a także osób niepełnosprawnych;

- leśnej skoczni – obiektu wypełnionego piaskiem, od strony dłuższego boku ograniczonego drewnianą podziałką umożliwiającą porównanie długości wykonanego skoku ze skalą długości skoków leśnych zwierząt. Wypełniona piaskiem leśna skocznia to doskonale miejsce do odciskania stempli imitujących tropy zwierząt, co pozwala na organizowanie ciekawych zajęć terenowych.

Ponadto, zrealizowano następujące działania:

- MŚ - Centrum multimedialne ochrony środowiska;
- Fundacja Drabina Rozwoju w Warszawie - Multimedialne Centrum Natura;
- RDLP w Łodzi - utrzymanie infrastruktury edukacyjnej, m.in. amortyzacja, naprawy, konserwacja obiektów edukacyjnych, a także uzupełnienie wyposażenia (sala edukacyjna, wyluszcznia nasion, wiata edukacyjna, ścieżki dydaktyczne);
- RDLP w Olsztynie - utrzymanie izby edukacji leśnej wraz z wiatą i ścieżką edukacyjną położonych na szkółce leśnej w Mławie oraz wiaty i ścieżki edukacyjnej położonych przy leśniczówce w gminie Lutocin, dostosowanie istniejącej sali konferencyjnej budynku socjalnego Szkołki Gospodarczej „Przejmy” do wymogów Izby edukacyjnej, utrzymanie i konserwacja infrastruktury: obiekt edukacyjny „Przejmy” wraz z izbą, ścieżka rowerowa „Góry Dębowe” z tablicami edukacyjnymi, terenowa izba edukacyjna „Dzierzgowo”.

Kierunek działań – Tworzenie dokumentów programowych z zakresu edukacji ekologicznej

Działanie V.1.14.

Opracowanie wojewódzkiego programu edukacji ekologicznej

W związku z trudną sytuacją budżetową województwa oraz wprowadzeniem programu oszczędnościowego, w latach 2013-2014 Województwo Mazowieckie odstąpiło od opracowania wojewódzkiego programu edukacji ekologicznej.

Kierunek działań – Edukacja ekologiczna rolników

Działanie V.1.15.

Realizacja Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego

Informacja nt. działania znajduje się w działaniu 1.4.7. *Realizacja Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego (Obszar priorytetowy I – Poprawa jakości środowiska, Cel średniookresowy – Ochrona powierzchni ziemi, Kierunek działań – Edukacja ekologiczna rolników).*

Działanie V.1.16.

Upowszechnianie dobrych praktyk rolniczych poprzez szkolenia dla rolników

Informacja nt. działania znajduje się w działaniu 1.4.8. *Upowszechnianie dobrych praktyk rolniczych poprzez szkolenia dla rolników (Obszar priorytetowy I – Poprawa jakości środowiska, Cel średniookresowy – Ochrona powierzchni ziemi, Kierunek działań – Edukacja ekologiczna rolników).*

Kierunek działań – Działania informacyjno-edukacyjne skierowane do podmiotów gospodarczych i jednostek administracji publicznej

Działanie V.1.17.

Organizowanie szkoleń i warsztatów z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach

W latach 2013-2014 UMWM zorganizował akcję szkoleniowo-promocyjną z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej i opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach. Szkolenia odbyły się w Warszawie oraz na obszarach działania Delegatur UMWM tj. (Ciechanów, Siedlce, Płock, Radom, Ostrołęka). Celem szkoleń było:

- dotarcie do jak największej liczby podmiotów korzystających ze środowiska na terenie województwa mazowieckiego z informacją o obowiązkach opłatowych i sprawozdawczych z zakresu opłat środowiskowych;
- zwiększenie ilości podmiotów rozliczających opłaty środowiskowe;
- zwiększenie liczby poprawnie naliczonych opłat środowiskowych i sporządzonych sprawozdań, w wyniku czego usprawniony jest proces weryfikowania złożonych przez podmioty sprawozdań oraz wysokości wniesionych opłat.

Szkolenia skierowane były do przedsiębiorców, przedstawicieli władz lokalnych, sektora prywatnego, organizacji pozarządowych i osób fizycznych prowadzących działalność w zakresie wymaganych pozwoleń środowiskowych, a także do przedstawicieli innych jednostek organizacyjnych. W 2013 r. zorganizowano 7 szkoleń, w których udział wzięło 286 osób, a w 2014 r. zorganizowano 15 szkoleń, w których uczestniczyły 592 osoby.

Działanie V.1.18.**Dystrybucja materiałów informacyjnych - ulotek i broszur w celu pozyskiwania nowych podmiotów zobowiązanych do składania wykazów i sprawozdań z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach**

W latach 2013-2014 UMWM opracował i wykonał broszurę informacyjną nt. opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej i opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach.

Broszura zawiera podstawowe informacje, których znajomość jest niezbędna dla podmiotów korzystających ze środowiska, aby prawidłowo wywiązywać się z nałożonych na nie obowiązków, m.in. przez: ustawę Prawo ochrony środowiska, ustawę o odpadach, ustawę o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami oraz opłacie produktowej, ustawę o bateriach i akumulatorach, ustawę o substancjach zubażających warstwę ozonową, ustawę o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Kolportaż prowadzony był na terenie całego województwa mazowieckiego. Broszura została przekazana Delegaturze UMWM celem dostarczenia do punktów i urzędów, gdzie prowadzona jest ewidencja działalności gospodarczej. Przekazano ją do dystrybucji następującym jednostkom: WFOŚiGW w Warszawie, Mazowieckiej Jednostce Wdrażania Programów Unijnych w Warszawie, WIOŚ w Warszawie, urzędem skarbowym, a także była rozsyłana do przedsiębiorców potencjalnie korzystających ze środowiska. Ponadto broszura przekazywana była podczas szkoleń organizowanych przez Departament Opłat Środowiskowych UMWM. Wersja elektroniczna została zamieszczona na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego. W 2013 r. nakład wynosił 5 000 broszur, a w 2014 r. 4 000 broszur, 25 000 ulotek i 1 000 plakatów.

Działanie V.1.19.**Udział w szkoleniach w zakresie ocen oddziaływania na środowisko zarówno dla sporządzających jak i opiniujących dokumenty**

Jednostki samorządu terytorialnego w ramach szkoleń dotyczących ocen oddziaływania na środowisko w 2013 r. przeszkoliły 42 osoby, a w 2014 r. – 60 osób.

Podmioty gospodarcze w 2013 r. przeszkoliły 377 pracowników, a w 2014 r. - 288. Tematyka szkoleń to m.in.: zmiana prawa z zakresu ochrony środowiska i ustawie o odpadach, obowiązki podmiotu korzystającego ze środowiska, zmiany w sprawozdawczości środowiskowej.

Działanie V.1.20.**Edukacja w zakresie bezpieczeństwa transportu substancji niebezpiecznych**

W 2013 r. do egzaminu dotyczącego przewożenia towarów niebezpiecznych przystąpili oraz uzyskali uprawnienia kierowcy w zakresie kursów:

- podstawowego do przewozu towarów niebezpiecznych ADR –1 845 osób;
- specjalistycznego w zakresie przewozu w cysternach –1 438 osób;
- specjalistycznego w zakresie przewozu towarów niebezpiecznych klasa 1 – 27 osób;
- specjalistycznego w zakresie przewozu towarów niebezpiecznych klasa 7 – 65 osób.

W 2013 r. Marszałek Województwa Mazowieckiego wydał 3 375 zaświadczeń ADR. Na terenie województwa mazowieckiego do dnia 31 grudnia 2013 r. były zarejestrowane 54 ośrodki prowadzące kursy dla kierowców przewożących towary niebezpieczne tj.: kursy ADR, kursy na eksperta ADN do spraw przewozu gazów, eksperta ADN do spraw przewozu chemikaliów oraz kursy dla doradców.

W 2014 r. do egzaminu dotyczącego przewożenia towarów niebezpiecznych przystąpili oraz uzyskali uprawnienia kierowcy w zakresie kursów:

- podstawowego do przewozu towarów niebezpiecznych ADR – 2 180 osób;
- specjalistycznego w zakresie przewozu w cysternach – 1 595 osób;
- specjalistycznego w zakresie przewozu towarów niebezpiecznych klasa 1 – 78 osób;
- specjalistycznego w zakresie przewozu towarów niebezpiecznych klasa 7 – 57 osób;

W 2014 r. Marszałek Województwa Mazowieckiego wydał 3 910 zaświadczeń ADR. Na terenie województwa mazowieckiego do dnia 31 grudnia 2014 r. były zarejestrowane 59 ośrodki prowadzące kursy dla kierowców przewożących towary niebezpieczne tj.: kursy ADR, kursy na eksperta ADN do spraw przewozu gazów, eksperta ADN do spraw przewozu chemikaliów oraz kursy dla doradców.

Ponadto, w latach 2013-2014, PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie w ramach szkoleń z zakresu ochrony środowiska, przeszkoliły łącznie 162 pracowników. Natomiast 8 pracowników RZGW w Warszawie brało udział w szkoleniach w zakresie ochrony środowiska.

Kierunek działań – Działania edukacyjno – informacyjne zagrożeń ekologicznych

---

Działanie V.1.21.**Akcje edukacyjno-szkoleniowe dla służb zakładów przemysłowych i pracowników administracji publicznej**

w zakresie zapobiegania awariom i skażeniom środowiska

WIOŚ w Warszawie w raportowanych latach przeszkolił 245 pracowników w celu doskonalenia współpracy z PSP w zakresie przeciwdziałania poważnym awariom oraz nadzoru nad usuwaniem ich skutków. Tematy szkoleń i instytucje uczestniczące w szkoleniu:

- *Zasady postępowania pracowników WIOŚ w Warszawie w przypadku wystąpienia poważnej awarii oraz zasady współdziałania z innymi organami administracji publicznej* - pracownicy Stanowiska Kierownika Mazowieckiego Komendanta Wojewódzkiego PSP w Warszawie;
- *Zadania wykonywane przez struktury organizacyjne Inspekcji Ochrony Środowiska z zakresu Prawa ochrony środowiska* - pracownicy Rządowego Centrum Bezpieczeństwa;
- *Zasady współpracy w zakresie przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym oraz prowadzenia nadzoru nad usuwaniem skutków awarii* - inspektorzy WIOŚ w Warszawie oraz pracownicy Komend Miejskich i Powiatowych PSP z województwa mazowieckiego.

W 2014 r. Browar w Warce GRUPA Żywiec S.A. przeszkolił 26 pracowników w zakresie poważnych awarii chemicznych, ich skutków oraz postępowania na wypadek ich wystąpienia. Organizowano również miesięczne kampanie tematyczne związane z bezpieczeństwem i środowiskiem Organizacja Dnia Bezpieczeństwa i Środowiska SHE Day. Udział w kampanii wzięły 123 osoby.

Działanie V.1.22.

Działania edukacyjno-informacyjne dla mieszkańców Mazowsza o możliwości zapobiegania i postępowania w razie wystąpienia poważnej awarii lub klęsk żywiołowych

Informacje nt. zrealizowanych działań związanych z edukacją przeciwpowodziową organizowanych przez SWM, znajdują się w działaniu IV.3.7. *Doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia powodzi.*

Ponadto powiat gostyniński w latach 2013-2014 zorganizował projekt mający na celu zapoznanie mieszkańców powiatu z oceną zagrożeń powiatu i poszczególnych gmin i o możliwości ich zapobiegania oraz zapoznanie ze sposobami postępowania w razie wystąpienia poważnej awarii lub klęski żywiołowej. W projekcie wzięło udział w 2013 r. – 670 uczestników, a w 2014 r. – 730 uczestników.

Powiat wołomiński w 2014 r. opracował i zaprojektował w nakładzie 5 000 egzemplarzy ulotki informacyjne propagujące wiedzę o sygnałach alarmowych, sposobach postępowania oraz zasadach pierwszej pomocy przedmedycznej.

V.2. Cel średniookresowy – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 5 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska.**

Tabela 51. Kierunki działań i działania w ramach celu – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Rozszerzenie zakresu informowania społeczeństwa o środowisku i jego stanie			
V.2.1.	Doskonalenie metod udostępniania informacji o środowisku i jego stanie	WIOŚ, powiaty, miasta, gminy	↔
V.2.2.	Rozbudowa baz danych zawierających informacje z zakresu ochrony środowiska ze szczególnym uwzględnieniem przestrzennych baz danych GIS i ich publikacji poprzez usługi sieciowe	Województwo Mazowieckie, RDLP, powiaty, gminy, instytucje badawcze	↔
V.2.3.	Udział w szkoleniach i warsztatach pracowników instytucji publicznych oraz przedsiębiorców w zakresie przepisów o dostępie społeczeństwa do informacji o środowisku	MPWiK, WIOŚ, RDLP, miasta, gminy	↔
V.2.4.	Upowszechnienie informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie mazowieckim	RDLP, powiaty, miasta gminy, podmioty gospodarcze	↔
Kierunek działań – Zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa i organizacji pozarządowych w postępowaniach administracyjnych i sporządzaniu dokumentów programowych z zakresu ochrony środowiska			
V.2.5.	Doskonalenie form konsultacji społecznych	powiaty, gminy	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

powiaty: grójecki, otwocki, żuromiński

miasta i gminy: Cegłów, Drobin (m.), Góra Kalwaria, Halinów, Jabłonna, Jednorzec, Lutocin, Miedzna, Mochowo, Mrozy, Ostrów Mazowiecka (m.), Otwock, Piaseczno (m.), Pruszków (m.), Pułtusk, Rybno, Sulejówek (m.), Warszawa (m.st.).

przedsiębiorstwa realizujące działania: Browar w Warce GRUPA Żywiec S.A., ZAP SZNAJDER BATTERIEN S.A. w Piastowie.

inne instytucje realizujące działania: Państwowy Instytut Geologiczny - Państwowy Instytut Badawczy Warszawa, Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe „RADKOM” Sp. z o.o. w Radomiu, Zakład Utylizacji Odpadów Komunalnych w Kobiernikach k/Płocka Sp. z o.o.

Kierunek działań – Rozszerzenie zakresu informowania społeczeństwa o środowisku i jego stanie

---

Działanie V.2.1.

Doskonalenie metod udostępniania informacji o środowisku i jego stanie

---

UMWM informacje o środowisku i jego stanie udostępnia w formie elektronicznej bądź papierowej. Na stronie internetowej dostępny jest wniosek umożliwiający korespondencję z wnioskodawcą z wykorzystaniem wyłącznie drogi elektronicznej, ponadto karty informacyjne o dokumentach zawierających informacje o środowisku są udostępniane na stronie internetowej w *Publicznie dostępnym wykazie o dokumentach zawierających informacje o środowisku i jego ochronie* dostępnym pod adresem: <http://f7.mazovia.pl/>. Dokumenty o szczególnym znaczeniu są podawane do publicznej wiadomości z wykorzystaniem Biuletynu informacji publicznej jak również zamieszczane w dziale *Ekologia i środowisko*.

Ponadto, UMWM prowadzi wojewódzką bazę danych, dotyczących wytwarzania i gospodarowania odpadami (WSO). Baza WSO nie będzie rozbudowywana gdyż Ministerstwo Środowiska utworzyć prowadzi działania w kierunku utworzenia nowej *Bazy danych o produktach i opakowaniach oraz o gospodarce odpadami - BDO*.

UMWM w 2013 r. udzielił informacji na 182 wnioski o udostępnianie informacji o środowisku, a w 2014 r. na 157.

Ponadto, m.st. Warszawa prowadzi EKOPORTAL - elektronicznego wykazu zawierającego informacje o środowisku i jego ochronie, umieszczanie dokumentów udostępnianych publicznie oraz ogłoszeń na tablicy ogłoszeń, a także na stronach Biuletynu Informacji Publicznej m.st. Warszawy.

M.st. Warszawa w latach 2013-2014 udzieliło odpowiedzi na 599 wniosków o udostępnienie informacji o środowisku.

Działanie V.2.2.

Rozbudowa baz danych zawierających informacje z zakresu ochrony środowiska ze szczególnym uwzględnieniem przestrzennych baz danych GIS i ich publikacji poprzez usługi sieciowe

---

W latach 2013-2014, w ramach zadań Departament Geodezji i Kartografii UMWM, zrealizowano:

- opracowywanie we współpracy z Głównym Geodetą Kraju, jednolitej, ciągłej przestrzennie Bazy Danych Obiektów Topograficznych (BDOT) z obszaru całego województwa mazowieckiego. BDOT zawiera aktualne informacje m.in. o terenach chronionych (obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, parki narodowe, rezerwy);
- opracowanie 5 arkuszy Mapy Hydrograficznej Polski w skali 1:50 000 w wersji analogowej i numerycznej wraz z drukiem. Zakres map informacyjny obejmuje najważniejsze zagadnienia z zakresu hydrografii takie jak: topograficzne działy wodne, wody powierzchniowe, wypływy wód podziemnych, wody podziemne, przepuszczalność gruntów, zjawiska i obiekty gospodarki wodnej oraz punkty hydrometryczne pomiarów stacjonarnych. Opracowaniem objęto obszar wzdłuż rzeki Wisły w rejonie miast: m.st. Warszawy, Legionowa, Piaseczna i Wołomina;
- w ramach Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej, pracownicy Departamentu Geodezji i Kartografii otrzymując poszczególne wykazy, rejestry i bazy danych tematycznie związane z ochroną środowiska, przypisują lokalizację przestrzenną i publikują dane w postaci usług danych przestrzennych – WMS.

UMWM w 2013 r. zakupił usługi aktualizacji i serwisowania oprogramowania służącego do: obsługi opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane, opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach, zarządzania informacjami środowiskowymi, księgowania wpływów i ich redystrybucji. Warszawa (m.st.) od 2009 r. prowadzi ogólnopolską bazę terenów zieleni. Baza danych i aplikacja do jej obsługi wykorzystująca oprogramowanie ArcGIS ma być narzędziem umożliwiającym prawidłowe zarządzanie zasobami zieleni, diagnozę stanu zieleni i jej monitorowanie. W 2013 r. inwentaryzacją objęto pasy zieleni przyulicznej dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych czterech dzielnic m.st. Warszawy (Wawer, Wesoła, Śródmieście, Białołęka).

RDLP w Białymstoku wykonał aktualizację Leśnej Mapy Numerycznej. Jest ona częścią Systemu Informatycznego Lasów Państwowych stanowiącą bazę danych przestrzennych, aktualizowana m.in. o nowe formy ochrony przyrody lub ich zmianę. Jest wykorzystywana do analiz przestrzennych w zakresie ochrony środowiska i ochrony przyrody. Stanowi element Banku Danych o Lasach dostępnych w serwisie: <http://www.bcll.lasv.qov.pl/portal/mapy>.

Działanie V.2.3.

Udział w szkoleniach i warsztatach pracowników instytucji publicznych oraz przedsiębiorców w zakresie przepisów o dostępie społeczeństwa do informacji o środowisku

---

W 2014 r. pracownicy MPWiK w Warszawie wzięli udział w konferencji pn. *Środowisko Informacji* zorganizowanej przez Ministerstwo Środowiska, NFOŚiGW oraz GDOŚ w Centrum Nauki Kopernik w Warszawie. Temat konferencji dotyczył aktywnego dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie z zastosowaniem najnowszych technologii informatycznych. Sesje tematyczne obejmowały m.in.: oceny oddziaływania na środowisko, monitoring, przegląd zasobów bazodanowych o środowisku, wykorzystanie technologii w pozyskiwaniu danych o środowisku, wykorzystanie danych o środowisku, warsztaty komputerowe.

W 2014 r. 2 pracowników WIOŚ w Warszawie wzięło udział w szkoleniu dotyczącym rozpowszechniania wiedzy na tematy ochrony środowiska, informacji o środowisku i jego stanie, natomiast RDLP w Łodzi przeszkoliła 1 pracownika z zakresu aktualizacji wiedzy o zasadach udostępniania informacji publicznej oraz informacji o środowisku.

Działanie V.2.4.

Upowszechnienie informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie mazowieckim

Departament Opłat Środowiskowych UMWM w latach 2013-2014 przeprowadził publiczne kampanie edukacyjne opisane w działaniu V.1.1. *Organizowanie kampanii informacyjno-edukacyjnych oraz akcji lokalnych służących ochronie środowiska.*

Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe „RADKOM” Sp. z o.o. w Radomiu w monitorowanym okresie organizowało szereg kampanii informacyjno-edukacyjnych z zakresu sposobów prawidłowego postępowania z odpadami:

- kampanie edukacyjne, dotyczące selektywnej zbiórki różnego rodzaju odpadów i surowców wtórnych;
- współpraca z Zakładem Doskonalenia Zawodowego w Radomiu w zakresie organizacji i przeprowadzenia projektu GREEN JOB. Program ten obejmował warsztaty i staże w Zakładzie Utylizacji Odpadów Komunalnych, w ramach szkolenia Operator odpadami i recyklingu;
- edukacja ekologiczna społeczeństwa - w tym zakresie przeprowadzono m.in.: Dni Otwarte Zakładu Utylizacji Odpadów Komunalnych, XIII i XIV Proekologiczne Forum Dzieci i Młodzieży, organizowane rokrocznie od kilku lat festyny ekologiczne Radom czyste miasto;
- udział w radomskim IV i V Pikniku Naukowym;
- konkursy ekologiczne pn. *Każdy odpad niebezpieczny w środowisku jest zbyteczny, Hej ho! Hej ho! Segregujmy szkło!, Szkoła Przyjazna Środowisku.*

Ponadto, w raportowanych latach następujące podmioty gospodarcze zrealizowały następujące działania:

- Browar w Warce GRUPA Żywiec S.A. opublikował raport wpływu Grupy Żywiec na gospodarkę, społeczeństwo i środowisko w 2013 r., obejmujący również działania browaru w Warce;
- ZAP SZNAJDER BATERIEN S.A. w Piastowie zorganizował kampanię edukacyjną dotyczącą recyklingu akumulatorów kwasowo-ołowiowych.

Kierunek działań – Zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa i organizacji pozarządowych w postępowaniach administracyjnych i sporządzaniu dokumentów programowych z zakresu ochrony środowiska

Działanie V.2.5.

Doskonalenie form konsultacji społecznych

Województwo Mazowieckie prowadzi stronę internetową Samorządowe Forum Dialogu Obywatelskiego www.dialogmazovia.pl, na której znajdują się między innymi:

- aktualne informacje na temat otwartych konkursów ofert dla organizacji pozarządowych, ogłaszanych przez Zarząd Województwa Mazowieckiego i ich rozstrzygnięć,
- informacje o obowiązujących procedurach oraz wskazówki, jak, gdzie i kiedy złożyć ofertę na konkurs, czy sprawozdanie z realizowanego zadania publicznego,
- aktualne akty prawne i formularze,
- bazę danych organizacji pozarządowych współpracujących z Samorządem Województwa Mazowieckiego,
- forum dyskusyjne,
- ogłoszenia o interesujących konferencjach i szkoleniach oraz innych ciekawych inicjatywach podejmowanych przez mazowieckie organizacje.

Województwo Mazowieckie, co roku opracowuje *Roczny program współpracy Samorządu Województwa Mazowieckiego z organizacjami pozarządowymi* oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W ramach współpracy pozafinansowej realizowane są działania związane z konsultacjami dokumentów programowych i aktów prawnych z organizacjami pozarządowymi. Ponadto w 2013 r. Zarządzeniem Nr 337/13 z dnia 10 stycznia 2013 r. została powołana przez Marszałka Województwa Mazowieckiego Mazowiecka Rada Działalności Pożytku Publicznego II kadencji. Przedstawiciele organizacji pozarządowych prowadzących działalność na terenie województwa, stanowią, co najmniej połowę składu Rady Wojewódzkiej. Kadencja Rady trwa 2 lata, a działanie w niej jest nieodpłatne. Do zadań Rady należy m.in. konsultowanie projektu Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego oraz innych dokumentów strategicznych, opracowywanych przez Samorząd Województwa Mazowieckiego. W latach 2013-2014 przekazano do konsultacji z Radą Działalności Pożytku Publicznego 29 projektów uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego dotyczących ochrony środowiska, w tym m.in. *Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2023*, likwidacji/zmiany/wyznaczenia aglomeracji ściekowej oraz podziału Województwa Mazowieckiego na obwody łowieckie.

W związku z opracowywaniem *Raportu* z realizacji programu ochrony środowiska województwa mazowieckiego na lata 2011-2012, Departament Środowiska skierował pisma do 48 organizacji pozarządowych (związanych z ochroną środowiska) z bazy danych znajdującej się na stronie internetowej Samorządowego Forum Dialogu Obywatelskiego. Pismo wraz z ankietą dotyczyło stopnia i efektów realizacji działań zapisanych w Programie Ochrony Środowiska dla Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.

OBSZAR PRIORYTETOWY VI – ZAGADNIENIA SYSTEMOWE

VI.1. Cel średniookresowy – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 2 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego**.

Tabela 52. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Promocja wdrażania normy ISO 14001 i EMAS			
VI.1.1.	Wdrażanie systemów zarządzania środowiskowego	podmioty gospodarcze, jednostki rządowe	↔
VI.1.2.	Doskonalenie systemów zarządzania środowiskowego	miasta, podmioty gospodarcze, jednostki rządowe	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

miasta i gminy: Ciechanów (m.), Siedlce (m.).

przedsiębiorstwa realizujące działania: Browar w Warce GRUPA Żywiec S.A., Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m.st. Warszawie S.A., PIT-RADWAR S.A. w Warszawie, Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe „RADKOM” Sp. z o.o. w Radomiu, Reckitt Benckiser Production Poland Sp. z o.o. w Nowym Dworze Mazowieckim, BIOTON S.A. w Warszawie, Drukarnia Wydawnicza H. BAUER Sp. z o.o. w Ciechanowie, Fortum w Warszawie, Hortex w Warszawie, Mazowiecka Spółka Mleczarska S.A. w Makowie Mazowieckim, MESKO S.A. w Skarżysku-Kamiennej, PERN S.A. w Płocku, PKP Energetyka Sp. z o.o. w Warszawie, POLIMEX-MOSTOSTAL S.A. w Warszawie, POLKOMTEL S.A. w Warszawie, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Ciechanowie, Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej "Żyrardów" Sp. z o.o., Topsil Semiconductor Materials S.A. w Warszawie, ZAP SZNAJDER BATERIEN S.A. w Piastowie, Vivenge Sp. z o.o. w Siedlcach, IMPEXMETAL S.A. w Katowicach, DPD Polska Sp. z o.o. w Warszawie, BONUS EUROTECH Sp. z o.o. w Łomiankach, Otwockie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.

inne instytucje realizujące działania: Instytut Technologii Elektronowej w Warszawie.

Kierunek działań – Promocja wdrażania normy ISO 14001 i EMAS

Działanie VI.1.1.

Wdrażanie systemów zarządzania środowiskowego

W ramach realizacji działania w latach 2013-2014, głównie podejmowano zadania polegające na:

- analizie stanu obecnego (ciągłe doskonalenie w ramach wdrożonego systemu ISO 14001);
- wdrożeniu Systemu Zarządzania Środowiskowego zgodnego z wymaganiami normy ISO 14001;
- certyfikacji przez akredytowaną jednostkę certyfikującą.

Tabela 53. Lista projektów dofinansowana w latach 2013-2014, w ramach POIiŚ 2007-2013

Lp.	Jednostka realizująca	Nazwa przedsięwzięcia/projektu	Środki wypłacone z POIiŚ 2007-2013 [zł]	
			2013	2014
1.	Vivenge Sp. z o.o. w Siedlcach	Wdrażanie i certyfikacja systemu zarządzania środowiskiem wg PN-EN ISO 14001:2005 w Vivenge Sp. z o.o. z Siedlec	10 500	-
2.	Impexmetal S.A. w Katowicach	Wdrożenie i certyfikacja systemu zarządzania środowiskiem zgodnego z ISO 14001 w Impexmetal SA	12 700	-
3.	DPD Polska Sp. z o.o. w Warszawie	Wdrożenie i certyfikacja systemu zarządzania środowiskowego ISO 14001 w firmie DPD Polska Sp. z o.o.	-	14 084
4.	BONUS EUROTECH Sp. z o.o. w Łomiankach	Opracowanie, wdrożenie i certyfikacja Systemu Zarządzania Środowiskowego zgodnego z wymaganiami normy ISO 14001:2004 w BONUS EUROTECH Sp. z o.o.	8 215	-
5.	Otwockie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.	Wdrożenie Systemu Zarządzania Środowiskowego ISO 14001:2004 w Otwockim Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.	18 200	-

Razem	49 615	14 084
--------------	--------	--------

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie VI.1.2.

Doskonalenie systemów zarządzania środowiskowego

Najczęściej podejmowane działania przez jednostki samorządu terytorialnego i przedsiębiorstwa, w ramach doskonalenia systemów zarządzania środowiskowego w latach 2013-2014 to:

- identyfikacja i monitorowanie wskaźników środowiskowych;
- określanie celów i zadań środowiskowych;
- ocena zgodności działalności z przepisami prawa oraz uaktualnianie zasad w sytuacjach zmieniających się przepisów prawnych i wewnętrznych jednostki (aktualizacja procedur, formularzy, instrukcji, działań korygujących oraz działań zapobiegawczych);
- systematyczne przestrzeganie procedur, przeglądy środowiskowe oraz audyty wewnętrzne i zewnętrzne;
- upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego;
- standaryzacja dokumentacji systemowej oraz procesów;
- podnoszenie kwalifikacji zawodowych (szkolenia, seminaria, warsztaty);
- bieżące przeglądy posiadanych decyzji administracyjnych i ich aktualizowanie;
- poprawa jakości oferowanych wyrobów oraz usług.

W latach 2013-2014, z uwagi na trudną sytuację finansową UMWM, odstąpiono od certyfikowania wdrożonych pięciu systemów zarządzania środowiskowego. Pomimo tego systemy były nadal utrzymywane i doskonalone.

UMWM w raportowanych latach, w obszarze zarządzania środowiskowego, zrealizował następujące działania:

- na podstawie porozumienia z firmą Remondis, w siedzibach Urzędu wystawiono tzw. elektroboxy służące do zbiórki zużytego, małogabarytowego sprzętu elektrycznego i elektronicznego w celu promowania wśród pracowników proekologicznych zachowań;
- we współpracy z firmami zewnętrznymi organizowano adresowane nie tylko do pracowników, ale i do mieszkańców Warszawy, zbiórki odpadów (odpady elektryczne i stare telefony);
- zaktualizowano program zarządzania środowiskowego w UMWM wraz z jego załącznikami;
- drogą elektroniczną przesłano do wszystkich pracowników informacje na temat nowych zasad segregacji odpadów;
- kontynuowano działania związane z promowaniem wśród pracowników proekologicznych zachowań (racjonalne wykorzystanie papieru i materiałów biurowych, oszczędzanie energii elektrycznej i wody) oraz zbiórką makulatury i odpadów (zużytych tonerów);
- prowadzono działania mające na celu ograniczenie korespondencji papierowej wewnątrz urzędu.

Tabela 54. Lista projektów zrealizowanych w ramach zadania VI.1.2. w latach 2013-2014

Lp.	Jednostka realizująca	Nazwa przedsięwzięcia/projektu	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia	
			2013	2014
1.	Browar w Warce GRUPA Żywiec S.A.	Ciągłe doskonalenie w ramach wdrożonego systemu ISO 14001	Uzyskany certyfikat podczas audytu w 2013 r.	Uzyskany certyfikat podczas audytu w 2014 r. (recertyfikacja)
2.	Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m.st. Warszawie Spółka Akcyjna	Warsztaty doskonalące dla pracowników Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w m.st. Warszawie S.A. dotyczące zasad postępowania z odpadami - <i>Ochrona środowiska naturalnego w aspekcie poważnych awarii</i>	Łącznie w 9 szkoleniach w 2013 r. wzięło udział 102 pracowników Spółki. Przeprowadzono 5 wykładów, w których łącznie wzięło udział 204 pracowników.	Przeprowadzono 7 wykładów, w których łącznie wzięło udział 256 pracowników.
3.	PIT-RADWAR S.A. w Warszawie	Ponowna certyfikacja	Przedłużenie certyfikatu do 2017 r.	-
4.	Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe „RADKOM” Sp. z o.o. w Radomiu	Doskonalenie Systemu Zarządzania Środowiskowego wg normy PN – EN ISO 14001: 2005	-	W dniach 3–4 luty 2014 r. przeprowadzony został audyt dla ponownej certyfikacji Systemu Zarządzania Środowiskowego wg normy PN- EN 14001:2005. Audyt przeprowadziła jednostka certyfikująca TÜV Rheinland Polska Sp. z o.o. Na podstawie raportu

Lp.	Jednostka realizująca	Nazwa przedsięwzięcia/projektu	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia	
			2013	2014
				z audytu jednostka certyfikująca stwierdziła, że System Zarządzania Środowiskowego funkcjonujący w PPUH „RADKOM” Sp. z o.o. jest zgodny z normą PN – EN ISO 14001:2005 i udzielono certyfikacji.
5.	Reckitt Benckiser Production Poland Sp. z o.o. w Nowym Dworze Mazowieckim	Doskonalenie oraz utrzymanie systemu ISO 14001	-	-
6.	Miasto Ciechanów	Audyty i szkolenie w ramach Zintegrowanego Systemu Zarządzania (ZSZ) zgodnego z normami ISO 9001 oraz ISO 14001	Ilość procesów, zdefiniowanych w ramach ZSZ biorących udział w audycie: 5 Czas trwania audytu: 30 godzin	Ilość procesów, zdefiniowanych w ramach ZSZ biorących udział w audycie: 8 Czas trwania audytu: 48 godzin
7.	Miasto Siedlce	Wdrożenie systemu zarządzania środowiskowego ISO 14001 w Przedsiębiorstwie Energetycznym w Siedlcach Sp. z o.o.	-	-
8.	BIOTON S.A. w Warszawie	Audyt sprawdzający	Zapobieganie zanieczyszczeniu środowiska. Podnoszenie kwalifikacji pracowników. Zapewnienie zgodności prowadzonych działań z wymaganiami prawnymi.	Zapobieganie zanieczyszczeniu środowiska. Podnoszenie kwalifikacji pracowników. Zapewnienie zgodności prowadzonych działań z wymaganiami prawnymi.
9.	Fortum Power and Heat Polska Sp. z o.o. w Warszawie	Utrzymanie i doskonalenie wdrożonego zintegrowanego systemu zarządzania	-	-
10.	PERN S.A. w Płocku	Doskonalenie systemów zarządzania środowiskiem	-	-
11.	PKP Energetyka Sp. z o.o. w Warszawie	Utrzymanie i doskonalenie wdrożonego w Spółce PKP Energetyka S.A. od dnia 15 kwietnia 2004 r. Zintegrowanego Systemu Zarządzania: jakością, środowiskiem oraz bezpieczeństwem i higieną pracy.	-	-
12.	POLIMEX-MOSTOSTAL S.A. w Warszawie	Przystosowanie dokumentacji z zakresu zarządzania środowiskowego do struktury organizacyjnej Grupy Kapitałowej Polimex-Mostostal.	100% dostosowanych dokumentów	100% dostosowanych dokumentów
13.	POLKOMTEL S.A. w Warszawie	Utrzymanie i doskonalenie systemu zarządzania środowiskowego wg ISO 14001:2004 w zakresie sprzedaży produktów i usług telekomunikacyjnych oraz energii elektrycznej, obsługa i utrzymanie klienta.	Pozytywny wynik audytu nadzoru realizowanego przez firmę certyfikującą.	Pozytywny wynik audytu nadzoru systemu zarządzania środowiskowego, w trakcie którego poszerzony został zakres certyfikacji o sprzedaż energii elektrycznej.
14.	Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Ciechanowie	Audyty i szkolenie w ramach Zintegrowanego Systemu Zarządzania (ZSZ) zgodnego z normami ISO 9001 oraz ISO 14001	Ilość procesów, zdefiniowanych w ramach ZSZ biorących udział	Ilość procesów, zdefiniowanych w ramach ZSZ biorących udział

Lp.	Jednostka realizująca	Nazwa przedsięwzięcia/projektu	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia	
			2013	2014
			w audycie: 5 Czas trwania audytu: 30 godzin	w audycie: 8 Czas trwania audytu: 48 godzin
15.	Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o.	Doskonalenie systemów zarządzania środowiskowego w Zakładzie Oczyszczania Miasta PGK w Płońsku Sp. z o.o.	Utrzymanie certyfikatu zarządzania środowiskowego ISO 14001	Utrzymanie certyfikatu zarządzania środowiskowego ISO 14001
16.	Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej "Żyrardów" Sp. z o.o. w Żyrardowie	<ul style="list-style-type: none"> Seminarium z zakresu ochrony środowiska Warsztaty z zakresu Bezpieczeństwa Pracy i Ochrony P.Poż. Audit certyfikujący Audit nadzoru 	Ilość osób biorących udział w seminarium – 118. Pozytywny wynik auditu certyfikującego	Ilość osób biorących udział w warsztatach -116. Pozytywny wynik auditu nadzoru
17.	Topsil Semiconductor Materials S.A. w Warszawie	Szkolenie dla pracownika: „Pełnomocnik do spraw Systemu Zarządzania Środowiskowego zgodnie z wymaganiami normy ISO 14 001: 2004”	-	Przeszkolono 1 osobę
18.	ZAP SZNAJDER BATERIEN S.A. w Piastowie	ISO 14001	Poprawa jakości	Wzrost o 3,5% wolumeru sprzedaży w porównaniu do 2013 r.

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

VI.2. Cel średniokresowy – Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji działania środowiskowego określonego w ramach celu średniokresowego - **Zwiększanie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji.**

Tabela 55. Kierunki działań i działania w ramach celu średniokresowego – Zwiększanie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Tworzenie trwałych powiązań między jednostkami naukowo-badawczymi, przemysłem, samorządem oraz administracją rządową w zakresie wdrażania ekoinnowacji w przemyśle oraz produkcji wyrobów sprzyjających środowisku			
VI.2.1.	Promowanie tworzenia różnych form współpracy pomiędzy jednostkami naukowo-badawczymi i przemysłem	Województwo Mazowieckie, jednostki naukowo-badawcze, uczelnie wyższe	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:

miasta i gminy: m.st. Warszawa.

inne instytucje realizujące działania: Politechnika Warszawska, Centrum Transferu Technologii i Rozwoju Przedsiębiorczości Politechniki Warszawskiej, PAN w Warszawie.

Kierunek działań – Tworzenie trwałych powiązań między jednostkami naukowo-badawczymi, przemysłem, samorządem oraz administracją rządową w zakresie wdrażania ekoinnowacji w przemyśle oraz produkcji wyrobów sprzyjających środowisku

Działanie VI.2.1.

Promowanie tworzenia różnych form współpracy pomiędzy jednostkami naukowo-badawczymi i przemysłem

Urząd m.st. Warszawy zorganizował X i XI Forum Operatorów Systemów i Odbiorców Energii i Paliw w 2013 r. pn. *Gdzie byliśmy – gdzie jesteśmy – dokąd zmierzamy* oraz w 2014 r. pn. *Funkcjonowanie Warszawy w przypadku wystąpienia deficytu mocy i energii elektrycznej*. Głównym celem projektu było podnoszenie świadomości społecznej w zakresie funkcjonowania energetyki, zacieśnienie relacji pomiędzy uczestnikami rynku energii, podejmowanie wspólnych inicjatyw na rzecz usprawnienia podnoszenia bezpieczeństwa energetycznego i efektywności energetycznej, a także ochrony praw konsumenta. Do uczestnictwa w forum zaproszono przedstawicieli środowiska naukowego, organizacje społeczne, związki branżowe, organizacje administracji publicznej, samorządy, przedstawicieli państw obcych. W forum, w monitorowanych latach, wzięło udział łącznie

217 osób.

Forum Energetyczne 2013 r. – podjęte tematy:

- Warszawa wczoraj i dziś 2014-2013;
- Planowanie zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe vs. bezpieczeństwo energetyczne m.st. Warszawy;
- Ewolucja prawa energetycznego na przestrzeni lat 2004-2013;
- Wręczenie dyplomów – Zasłużony dla energetyki warszawskiej;
- Potrzeby energetyki warszawskiej w świetle zachodzących zmian.

Forum Energetyczne 2014 r. – podjęte tematy:

- Elektroenergetyka w Polsce – stan rzeczy – wyzwania;
- Zaopatrzenie Warszawy w energię elektryczną vs. potencjalny stan wystąpienia deficytu mocy i energii elektrycznej;
- udział w debacie: *Jak ograniczyć skutki deficytu mocy w Warszawie?*.

CZLiTT PW w Warszawie – stworzenie najważniejszego w województwie mazowieckim ośrodka badawczego odpowiedzialnego m.in. za prowadzenie prac B+R, transfer technologii, współpracę z sektorem biznesowym, zarządzanie technologiami oraz działania edukacyjne.

KEZO Polskiej Akademii Nauk w Jabłonie – zakończona budowa centrum badawczego mającego na celu realizowanie wielu aspektów związanych z nowoczesnymi źródłami energii. Będą prowadzone prace nie tylko nad technologiami pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych, technologiami magazynowania tej energii i sposobami przesyłania jej, ale i nad technikami zarządzania energią dzięki technikom informatycznym. To największe i najnowocześniejsze tego typu centrum w Polsce i jedno z trzech w Europie. Centrum powstało dzięki współpracy UMWM, władz PAN i Instytutu Maszyn Przepływowych PAN w Gdańsku.

VI.3. Cel średniokresowy – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 3 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniokresowego – **Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku**.

Tabela 56. Kierunki działań i działania w ramach celu średniokresowego – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Monitoring i kontrola podmiotów gospodarczych korzystających ze środowiska			
VI.3.1.	Monitoring i kontrola wydanych zezwoleń na eksploatację instalacji	Województwo Mazowieckie, powiaty	↔
Kierunek działań – Prowadzenie bazy danych dotyczącej szkody w środowisku			
VI.3.2.	Aktualizacja rejestru szkód w środowisku	RDLP, GIOŚ	↔
Kierunek działań – Egzekwowanie odpowiedzialności za szkody w środowisku			
VI.3.3.	Sprawowanie kontroli nad wywiązywaniem się sprawców szkód z obowiązków w zakresie naprawy lub zapobiegania takim szkodom	Województwo Mazowieckie	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania: -

powiaty: białobrzeski, grójecki, kozienicki, miński, wołomiński, żuromiński.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: -

Kierunek działań – Monitoring i kontrola podmiotów gospodarczych korzystających ze środowiska

Działanie VI.3.1.

Monitoring i kontrola wydanych zezwoleń na eksploatację instalacji

W latach 2013-2014 Departament Środowiska UMWM prowadził monitoring spełniania warunków pozwoleń zintegrowanych w zakresie wprowadzania gazów i pyłów do powietrza, pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód oraz pozwoleń na wytwarzanie odpadów. W 2013 r. zostało wysłanych około 30 wezwań w sprawie złożenia wyjaśnień do pozwoleń zintegrowanych oraz 9 w sprawie pozwoleń na wprowadzenie gazów i pyłów do powietrza. W 2014 r. zostało wysłanych około 40 wezwań w sprawie złożenia wyjaśnień do pozwoleń zintegrowanych oraz 2 wezwania w sprawie pozwoleń na wprowadzenie gazów i pyłów do powietrza. W żadnym przypadku nie zostało wszczęte postępowanie w sprawie cofnięcia pozwolenia.

Z informacji uzyskanych od powiatów w latach 2013-2014, przeprowadzonych było 50 kontroli decyzji zezwalających na eksploatację instalacji na terenie województwa mazowieckiego.

Tabela 57. Liczba przeprowadzonych kontroli na terenie województwa mazowieckiego w latach 2013- 2014

Jednostka samorządu terytorialnego	Liczba przeprowadzonych kontroli	
	2013 r.	2014 r.
powiat białobrzeski	4	6
powiat grójecki	-	4

Jednostka samorządu terytorialnego	Liczba przeprowadzonych kontroli	
	2013 r.	2014 r.
powiat miński	3	4
powiat wołomiński	12	14
powiat żuromiński	1	2
Razem	20	30

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet z jst

Kierunek działań – Prowadzenie bazy danych dotyczącej szkody w środowisku

Działanie VI.3.2.

Aktualizacja rejestru szkód w środowisku

Z informacji uzyskanych od RDLP w Białymstoku na terenie województwa mazowieckiego w 2013 r. zarejestrowano uszkodzony drzewostan na powierzchni 59 ha, a 2014 r. na powierzchni 60 ha lasów. Natomiast z informacji uzyskanych od GIOŚ na terenie województwa mazowieckiego w 2013 r. zarejestrowano 18 szkód w środowisku. Główną przyczyną uszkodzeń były zanieczyszczenia powierzchni ziemi substancjami ropopochodnymi (kod szkody – lb) oraz chromem (kod szkody – I) – 9 zdarzeń. Ponadto 2 szkody wystąpiły w chronionych siedliskach przyrodniczych (kod szkody – V) oraz 3 szkody w gatunkach chronionych (kod szkody – IV).

Tabela 58. Zestawienie szkód w środowisku występujących na terenie województwa mazowieckiego w 2013 r.

Lp.	Kod szkody	Opis	Status	Sprawca	Data rozpoznania	Miejscowość szkody
1.	I	szkoda polegająca na zanieczyszczeniu gruntu chromem na terenie rowu przy drodze dojazdowej do Zakładu Garbarskiego s.c. zlokalizowanego na terenie działki nr ew 767/12 Gulin, gm. Zakrzew	zakończone	Zakład Garbarski s.c. Pasik Kobykarczyk w Gulinie, Zakrzew Gulin	18.03.2013 r.	Gulin, gm. Zakrzew
2.	IV	szkoda w gatunkach chronionych i siedliskach powstała w wyniku odmulania rowów i cieku wodnego na obiekcie Puborskie Łąki, gm. Pionki	w toku	Spółka dla Zagospodarowania Wspólnoty Gruntowej Rolnej wsi Augustów 99	01.02. 2013 r.	Puborskie Łąki
3.	lb	szkoda w powierzchni ziemi polegająca na zanieczyszczeniu gruntu substancjami ropopochodnymi na terenie stacji Paliw nr 1 w Grodzisku Mazowieckim	w toku	Stacja Paliw nr 1 w Grodzisku Mazowieckim – PKN ORLEN S.A. Grodzisk Mazowiecki, ul. Żyrardowska 24	08.01. 2013 r.	Grodzisk Mazowiecki
4.	lb	szkoda w powierzchni ziemi polegająca na zanieczyszczeniu gruntu na terenie Stacji Paliw nr 4066 w Warszawie	zakończone	Stacja Paliw nr 4066 w Warszawie – PKN ORLEN S.A. Warszawa, ul. Hynka	10.01. 2013 r.	Warszawa, ul. Hynka 2
5.	I	szkoda w powierzchni ziemi na terenie TDM Electronics S.A. przy ul. Ogrodowej 5 oraz na terenie działki nr 171/1 w m. Kopana	w toku	TDM Electronics S.A. Tarczyn, ul. Ogrodowa 5	17.06. 2013 r.	Kopana, ul. Ogrodowa 5
6.	lb	szkoda polegająca na zanieczyszczeniu gruntu substancjami ropopochodnymi na terenie działki 553/6 w pobliżu ul. Zwycięstwa w m. Nieporęt w wyniku awarii rurociągu naftowego	zakończone	PERN S.A. Płock, ul. Wyszogrodzka	13.04. 2013 r.	Nieporęt
7.	lb	zagrożenie szkodą w środowisku polegające na zanieczyszczeniu gruntu substancjami ropopochodnymi na terenie Stacji Paliw nr 991 w m. Dobre	zakończone	Stacja Paliw nr 991 w m. Dobre – PKN ORLEN S.A. Dobre	15.05. 2013 r.	Dobre
8.	lb	zagrożenie szkodą w środowisku polegające na zanieczyszczeniu gruntu substancjami ropopochodnymi na terenie Stacji Paliw nr 705 w Jabłonna przy ul. Zegrzyńskiej 5	w toku	Stacja Paliw nr 705 w Jabłonna – PKN ORLEN S.A. Jabłonna, ul. Zegrzyńska 5	06.05. 2013 r.	Jabłonna, ul. Zegrzyńska 5

Lp.	Kod szkody	Opis	Status	Sprawca	Data rozpoznania	Miejscowość szkody
9.	IV	szkoda polegająca na zniszczeniu chronionych gatunków na skutek zasypywania stawu przy ul. Łąkowej w Milanówku (staw na terenie dz. 70/1)	w toku	Sprawca nieznany	30.04. 2013 r.	Milanówek, ul. Łąkowa
10.	I	szkoda polegająca na zanieczyszczeniu gleby odpadami niebezpiecznymi o kodzie 13 02 08* na drodze krajowej nr 7 w m. Rembertów, gm. Tarczyn	w toku	ORLEN S.A. Tczew, ul. Malinowska 24	26.04. 2013 r.	Rembertów
11.	Ib	szkoda w środowisku gruntowym polegająca na zanieczyszczeniu gruntu substancjami ropopochodnymi na terenie instalacji ORLEN OIL Sp. z o.o.	w toku	ORLEN OIL Sp. z o.o. Płock, Chemików 7	29.05. 2013 r.	Płock, Chemików 7
12.	V	szkoda w chronionych siedliskach przyrodniczych oraz chronionych gatunkach spowodowana odmulaniem koryta rzeki Swojęcianki na odcinku od miejscowości Swojęcín do wsi Obręb, gm. Lułocin	w toku	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie, Oddział w Ciechanowie, Ciechanów, ul. Powstańców Śląskich	01.04. 2013 r.	Swojęcín, Obręb
13.	IV	szkoda w gatunkach chronionych płazów i chronionych siedliskach przyrodniczych w rejonie obwodnicy Żyrardowa	w toku	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad – Oddział w Warszawie, Warszawa, ul. Mińska 25	06.05. 2013 r.	Żyrardów
14.	V	szkoda w chronionych siedliskach przyrodniczych oraz gatunkach chronionych spowodowana odmulaniem rowów melioracyjnych na działce nr Ew. 435, obręb 0004, wieś Korboniec, gm. Wiśniewo	w toku	EKONOVA S.A. Warszawa, ul. Julianowska 13	14.05. 2013 r.	Korboniec
15.	Ib	szkoda polegająca na zanieczyszczeniu gruntu substancjami ropopochodnymi na terenie Stacji Paliw nr 681 w m. Bazar k. Makowa Mazowieckiego	zakończone	Stacja Paliw nr 681 w m. Bazar k. Makowa Mazowieckiego – PKN ORLEN S.A. Bazar	03.06. 2013 r.	Bazar k. Makowa Mazowieckiego
16.	I	szkoda polegająca na zanieczyszczeniu powierzchni ziemi na terenie parkingu przy ul. Kolejowej 86 w Szydłowcu wskutek wycieku oleju napędowego z cysterny samochodu	w toku	MEGA TANK Sp. z o.o. Nowiny 55	29.05. 2013 r.	Szydłowiec, ul. Kolejowa 86
17.	Ib	szkoda polegająca na zanieczyszczeniu gruntu substancjami ropopochodnymi na terenie Stacji Paliw nr 999 w m. Latowicz	zakończone	Stacja Paliw nr 999 w m. Latowicz – PKN ORLEN S.A. Latowicz	01.08. 2013 r.	Latowicz
18.	Ib	szkoda polegająca na zanieczyszczeniu gruntu substancjami ropopochodnymi na terenie Stacji Paliw nr 999 w Chorzelach przy ul. Grunwaldzkiej	zakończone	Stacja Paliw nr 761 w Chorzelach – PKN ORLEN S.A. Chorzele, ul. Grunwaldzka	03.06. 2013 r.	Chorzele, ul. Grunwaldzka

źródło: Rejestr GIOŚ

Kierunek działań – Egzekwowanie odpowiedzialności za szkody w środowisku

Działanie VI.3.3.

Sprawowanie kontroli nad wywiązywaniem się sprawców szkód z obowiązków w zakresie naprawy

lub zapobiegania takim szkodom

UMWM w 2014 r., poniższe działania zrealizował poprzez:

- odszkodowania za szkody wyrządzone przez zwierzęta łowne;
- szacowanie szkód wyrządzonych przez zwierzęta łowne.

Organem w sprawach odpowiedzialności za zapobieganie szkodom i naprawę szkód w środowisku jest RDOŚ. W monitorowanym okresie RDOŚ nie prowadził żadnych prac rekultywacyjnych. Nie mniej jednak w tym okresie wydano 123 decyzji dotyczących wykonania rekultywacji gruntów.

4 WSKAŹNIKI ŚRODOWISKOWE DLA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Wskaźniki środowiskowe mają na celu ocenę stopnia zmian w środowisku, np. pod wpływem określonych czynników. Poniższa tabela przedstawia wybrane wskaźniki środowiskowe *Programu* dla stanu wyjściowego na 2009 r. oraz dla kolejnych lat, w tym 2013 r. i 2014 r.

Wartości wskaźników środowiskowych określono głównie na podstawie danych GUS (Roczniki statystyczne, raporty z serii *Ochrona środowiska*, BDL i inne), GIOŚ, URE, CIOP, a także stron dotyczących edukacji ekologicznej.

Tabela 59. Wskaźniki środowiskowe dla województwa mazowieckiego

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostka	ROK					
			2009 stan wyjściowy	2010	2011	2012	2013	2014
1.	Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych	Mg/rok	5 052	5 225	4 893	4 616	4 518	4 532
2.	Emisja zanieczyszczeń gazowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych ogółem, w tym: - dwutlenek siarki - tlenki azotu - tlenek węgla - dwutlenek węgla	tys. Mg	27 935,1	29 506,8	28 580,9	27 841,9	28 654,9	28 435,5
			90,8	97,2	84,9	81,1	78,1	79,7
			46,2	50,5	47,3	42,7	40,8	38,2
			13,5	17,4	20,8	19,7	18,7	19,3
			27 781,3	29 331,5	28 419,3	27 688,9	28 508,4	28 289,7
3.	Zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji: - pyłowe - gazowe	tys. Mg	1 333,8	1463,3	1 512,4	1 514,1	1 624,6	1 710,4
			100,3	113,5	113,5	114,2	123,9	135,9
4.	Wielkość zasobów wód podziemnych	m ³ /km ²	58 712	59 330	59 944	60 581	61 102	61 854
5.	Udział wód podziemnych w wodach przeznaczonych do konsumpcji	%	50,9	51,42	52,9	54,6	57,2	55,1
6.	Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej	m ³ /1 mieszk./rok	527,8	529,38	522,0	540,4	507,9	550,9
7.	Ilość ścieków przemysłowych i komunalnych odprowadzanych do wód lub ziemi	m ³ /1 mieszk./rok	43,9	52,13	47,48	45,5	47,3	46,6
8.	Liczba mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków	% ogólnej liczby ludności	51,3	53,4	53,5	65,1	69,5	69,9
9.	Wskaźnik proporcji pomiędzy długością sieci kanalizacyjnej i wodociągowej	km/km	0,25	0,27	0,28	0,29	0,31	0,36

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostka	ROK					
			2009 stan wyjściowy	2010	2011	2012	2013	2014
10.	Wskaźnik skanalizowania	km sieci/1000 mieszk.	1,86	2,01	2,17	2,32	2,46	2,87
11.	Masa zebranych odpadów komunalnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim	kg	299	301	275	260	250	262
12.	Odsetek mieszkańców objętych zorganizowanym systemem zbierania/odbierania odpadów komunalnych	%	76	75	74	74	100	100
13.	Ilość odzyskiwanych surowców wtórnych w całkowitym strumieniu odpadów komunalnych	%	8%	9	11	12	15	18
14.	Powierzchnia użytków rolnych wymagających wapnowania	%	75%	75	75	75	75	75
15.	Liczba ekologicznych gospodarstw rolnych (posiadających certyfikat)	szt	1 096	1 232	1 409	1 655	1 946	2 024
16.	Powierzchnia gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji ogółem, w tym: - zdewastowane - zdegradowane	ha	4094	4 007	4 101	4 073	4134	3 883
			4055 39	3 755 252	3 823 278	3 491 582	3473 661	3581 302
17.	Zainstalowana moc elektryczna z odnawialnych źródeł energii ogółem, w tym: - elektrownie wiatrowe - elektrownie wodne - elektrownie biomasowe - elektrownie biogazowe - elektrownie słoneczne	MW	145,509	1 46,056	146,516	244,872	291,73	365,234
			10,570	10,570	10,570	106,250	151,790	218,731
			22,079	22,150	22,325	22,062	22,083	21,902
			102,580	102,580	102,580	102,580	102,58	102,580
			10,269	10,745	11,030	13,969	15,266	21,989
			0,011	0,011	0,011	0,011	0,011	0,032

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostka	ROK					
			2009 stan wyjściowy	2010	2011	2012	2013	2014
18.	Powierzchnia obszarów prawnie chronionych ogółem, w tym:	ha	1 054	1055242,8	1055438,5	1 055 514,5	1055517,8	1055504,5
	- parki narodowe		889,4	38 476,1	38 476,1	38 476,1	38476,1	38476,1
	- rezerваты przyrody		38 476,1	18 202,9	17 990,4	18 057,0	18057,0	18073,7
	- parki krajobrazowe		18 221,9	168 395,8	168 747,7	168 747,7	168747,7	168734,1
	- obszary chronionego krajobrazu		168 150,1	822 505,8	822 559,4	822 569,9	822569,9	822545,7
	- użytki ekologiczne		822 393,5	1 824,0	1 827,6	1 827,6	1828,7	1836,6
	- stanowiska dokumentacyjne		1 825,6	521,9	521,9	521,9	521,9	521,9
	- zespoły przyrodniczo- krajobrazowe		521,1	5 316,3	5 315,4	5 314,3	5316,5	5316,5
	- pomniki przyrody		5 301,1	4 275	4 398	4 272	4249	4256
	- Natura 2000		4 235	619 983,38	619 796,9	621 547,6	621 565	621 565
19.	Lesistość województwa	%	22,6	22,7	22,8	22,9	23	23,1
20.	Liczba zdarzeń mających znamiona poważnej awarii		18	15	18	20	22	15
21.	Wały przeciwpowodziowe wymagające odbudowy lub modernizacji	km	260	307	299	290	271	260
22.	Ilość ośrodków edukacji ekologicznej	szt.	19	19	19	19	19	19

5 NAKŁADY FINANSOWE NA REALIZACJĘ POŚ WM

Nakłady finansowe na realizację POŚ WM w latach 2013 i 2014 zostały wyliczone głównie w oparciu o otrzymane od jednostek realizujących karty realizacji przedsięwzięć dla poszczególnych zadań, sprawozdania finansowe m. in. z funduszy ekologicznych, a także w oparciu o budżet województwa mazowieckiego. Ze względu na istniejące luki w informacjach dotyczących finansowania niektórych zadań, wykazane poniżej kwoty należy traktować orientacyjnie, a nie jako informacje księgowe.

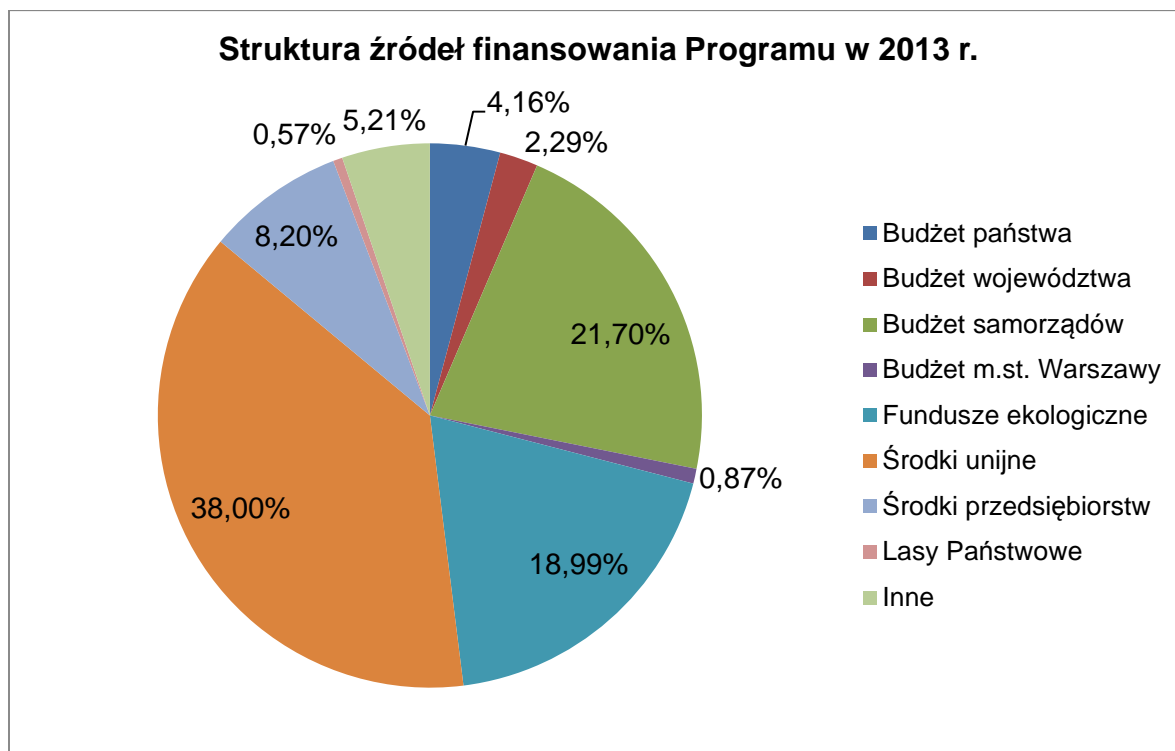
W przypadku nakładów finansowych dotyczących budowy nowych dróg, przyjęto zasadę, że jedynie 8% kosztów tych zadań jest związanych z realizacją POŚ WM 2011-2014.

Tabela 60. Nakłady finansowe na realizację POŚ WM w 2013 r.

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Budżet państwa	Budżet województwa	Budżet samorządów	Budżet m.st. Warszawy	Fundusze ekologiczne	Środki unijne	Środki przedsiębiorstw	Lasy Państwowe	Inne	RAZEM
		w mln zł									
I. Poprawa jakości środowiska	I.1. Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.	44,39	127,34	735,96	27,45	81,17	824,84	233,11	0,44	126,25	2 200,95
	I.2. Poprawa jakości wód	1,56	1,13	182,88	3,70	187,50	431,46	169,87	0,00	21,28	999,38
	I.3. Racjonalna gospodarka odpadami	0,62	0,03	212,50	0,53	36,60	11,33	14,21	0,09	49,34	325,25
	I.4. Ochrona powierzchni ziemi	0,00	0,19	0,01	0,00	0,59	158,76	0,50	0,00	0,01	160,06
	I.5. Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym	10,73	1,94	114,63	5,47	0,63	679,97	2,29	0,00	139,00	954,66
II. Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych	II.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi	0,00	0,00	0,81	0,20	0,19	3,31	0,07	0,05	0,37	5,00
	II.2. Zrównoważone wykorzystanie energii	3,17	4,97	13,26	2,05	765,86	39,39	102,33	0,00	2,27	933,30
	II.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Budżet państwa	Budżet województwa	Budżet samorządów	Budżet m.st. Warszawy	Fundusze ekologiczne	Środki unijne	Środki przedsiębiorstw	Lasy Państwowe	Inne	RAZEM
		w mln zł									
III. Ochrona przyrody	III.1. Ochrona walorów przyrodniczych	3,76	0,02	50,92	16,69	6,79	13,78	0,01	0,00	0,09	92,06
	III.2. Zwiększenie lesistości	6,11	0,01	0,46	0,00	0,05	36,81	0,00	8,42	0,00	51,86
	III.3. Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej	0,00	0,00	0,00	0,00	0,10	0,59	1,71	1,98	0,00	4,38
IV. Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego	IV.1. Transport substancji niebezpiecznych	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	IV.2. Przeciwdziałanie poważnym awariom	3,80	0,00	0,01	0,00	1,75	7,94	9,24	0,00	0,00	22,74
	IV.3. Ochrona przed powodzią i suszą	197,71	14,47	2,80	0,99	143,01	266,48	3,39	22,61	0,59	652,05
	IV.4. Ochrona przed osuwiskami	0,00	0,00	0,41	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,41
	IV.5. Ochrona przeciwpożarowa	1,05	0,19	72,15	0,00	16,67	7,78	1,09	2,79	2,39	104,11
V. Edukacja ekologiczna	V.1. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza	0,58	0,05	38,21	0,16	5,19	9,85	0,35	0,81	0,15	55,35
	V.2. Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	0,00	0,18	0,73	0,00	1,75	0,00	0,12	0,00	0,00	2,78

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Budżet państwa	Budżet województwa	Budżet samorządów	Budżet m.st. Warszawy	Fundusze ekologiczne	Środki unijne	Środki przedsiębiorstw	Lasy Państwowe	Inne	RAZEM
		w mln zł									
I. Zagadnienia systemowe	VI.1. Upowszechnienie znaczenia zarządzania środowiskowego	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,05	0,22	0,00	0,00	0,27
	VI.2. Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	4,54	0,00	0,00	0,80	5,35
	VI.3. Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ogółem		273,48	150,52	1 425,75	57,24	1 247,85	2 496,88	538,51	37,19	342,54	6569,96

Rysunek 2. Struktura źródeł finansowania Programu w 2013 r.

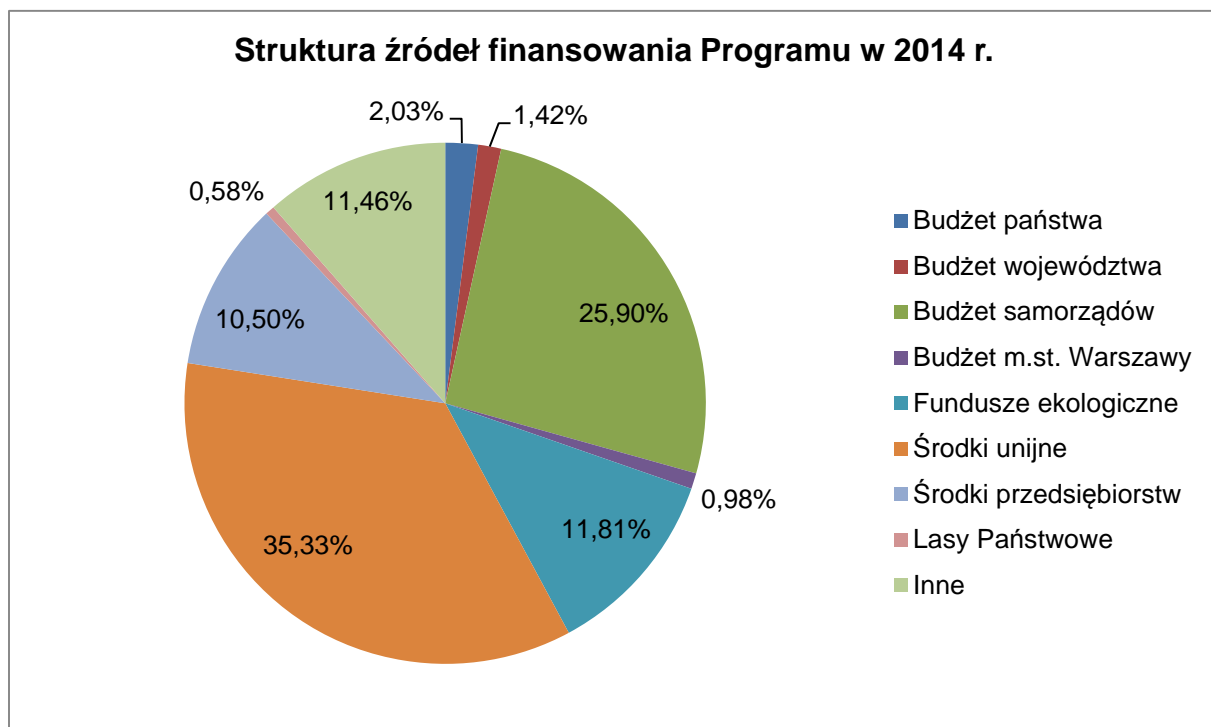
Tabela 61. Nakłady finansowe na realizację POŚ WM w 2014 r.

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Budżet państwa	Budżet województwa	Budżet samorządów	Budżet m.st. Warszawy	Fundusze ekologiczne	Środki unijne	Środki przedsiębiorstw	Lasy Państwowe	Inne	RAZEM
		w mln zł									
I. Poprawa jakości środowiska	I.1. Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.	53,83	87,49	1 001,82	33,80	89,65	715,24	175,30	0,35	493,77	2 651,25
	I.2. Poprawa jakości wód	2,25	0,79	182,28	2,25	49,06	724,46	409,81	0,00	18,30	1 389,20
	I.3. Racjonalna gospodarka odpadami	0,82	0,07	399,31	0,70	44,81	32,50	35,43	0,08	92,79	606,51
	I.4. Ochrona powierzchni ziemi	0,01	0,12	0,04	0,00	0,00	115,89	1,93	0,00	0,02	118,01
	I.5. Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym	13,99	4,55	187,92	6,63	0,27	646,29	6,05	0,00	171,70	1 037,40
II. Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych	II.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi	0,00	0,00	0,35	0,42	0,16	0,62	0,13	0,11	0,41	2,20
	II.2. Zrównoważone wykorzystanie energii	5,40	2,56	18,63	4,16	618,92	58,32	73,68	0,00	2,33	784,00
	II.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi	0,00	0,00	0,01	0,00	1,57	0,00	0,00	0,00	0,00	1,58
III. Ochrona	III.1. Ochrona walorów przyrodniczych	1,49	0,61	54,53	18,96	9,97	21,35	0,01	0,49	0,39	107,80

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Budżet państwa	Budżet województwa	Budżet samorządów	Budżet m.st. Warszawy	Fundusze ekologiczne	Środki unijne	Środki przedsiębiorstw	Lasy Państwowe	Inne	RAZEM
		w mln zł									
	III.2. Zwiększenie lesistości	6,11	0,00	0,25	0,00	0,12	50,32	8,43	8,44	0,13	73,80
	III.3. Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej	0,00	0,00	0,00	0,40	0,32	0,09	3,44	2,98	0,00	7,23
IV. Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego	IV.1. Transport substancji niebezpiecznych	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,01
	IV.2. Przeciwdziałanie poważnym awariom	4,50	0,00	0,06	0,00	3,19	2,86	14,92	0,00	32,14	57,67
	IV.3. Ochrona przed powodzią i suszą	54,53	3,02	1,21	2,78	4,50	122,61	26,41	23,11	0,83	239,00
	IV.4. Ochrona przed osuwiskami	0,42	3,00	3,83	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7,25
	IV.5. Ochrona przeciwpożarowa	1,76	0,03	10,56	0,00	3,79	3,01	1,00	6,05	4,56	30,76
V. Edukacja ekologiczna	V.1. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza	0,42	0,09	6,51	0,56	23,91	5,20	0,40	0,21	0,09	37,39
	V.2. Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	0,00	0,00	0,48	0,03	1,08	0,00	0,23	0,00	0,00	1,82

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Budżet państwa	Budżet województwa	Budżet samorządów	Budżet m.st. Warszawy	Fundusze ekologiczne	Środki unijne	Środki przedsiębiorstw	Lasy Państwowe	Inne	RAZEM
		w mln zł									
VI. Zagadnienia systemowe	VI.1. Upowszechnienie znaczenia zarządzania środowiskowego	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,21	0,00	0,00	0,22
	VI.2. Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	48,97	0,00	0,00	8,64	57,62
	VI.3. Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku	0,55	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,55
Ogółem		146,08	102,33	1 867,80	70,69	851,32	2 547,74	757,39	41,82	826,10	7 211,25

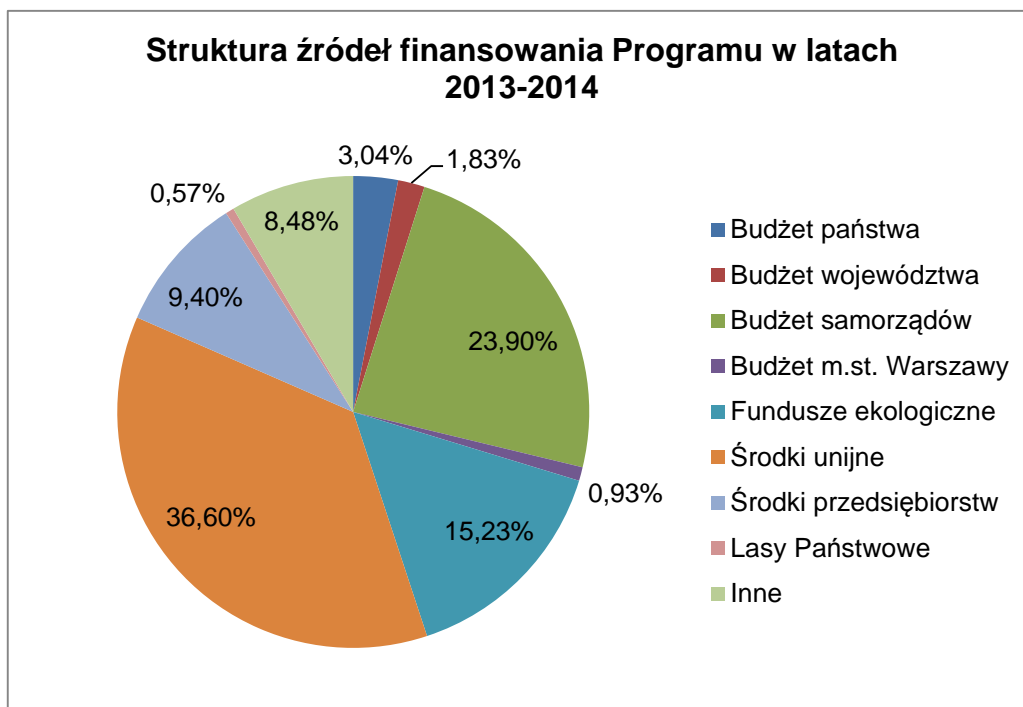
Rysunek 3. Struktura źródeł finansowania Programu w 2014 r.

Tabela 62. Stan realizacji kosztów planowanych w POŚ WM w latach 2011-2014.

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Planowane szacunkowe koszty w latach 2011-2014	Poniesione koszty w latach 2011-2012	Poniesione koszty w latach 2013-2014	Suma kosztów poniesionych w latach 2011-2014	% realizacji kosztów planowanych na lata 2011-2014
		[mln zł]				
I. Poprawa jakości środowiska	I.1. Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.	3 654	1 786,71	4 852,20	6 638,92	181,69
	I.2. Poprawa jakości wód	7 385	2 233,35	2 388,58	4 621,93	62,59
	I.3. Racjonalna gospodarka odpadami	1 320	297,88	931,76	1 229,64	93,15
	I.4. Ochrona powierzchni ziemi	59	133,87	278,07	411,94	698,20
	I.5. Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym	1 092	870,71	1 992,06	2 862,77	262,16
Ogółem obszar I		13 510	5 322,52	10 442,67	15 765,19	116,69
II. Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych	II.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi	324	9,05	7,20	16,25	5,02
	II.2. Zrównoważone wykorzystanie energii	1 028	101,26	1 717,30	1 818,56	176,90
	II.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi	18	0	1,58	1,58	8,78

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Planowane szacunkowe koszty w latach 2011-2014	Poniesione koszty w latach 2011-2012	Poniesione koszty w latach 2013-2014	Suma kosztów poniesionych w latach 2011-2014	% realizacji kosztów planowanych na lata 2011-2014
		[mln zł]				
Ogółem obszar II		1 370	110,31	1 726,08	1 836,39	134,04
III. Ochrona przyrody	III.1. Ochrona walorów przyrodniczych	621	189,98	199,86	389,84	62,78
	III.2. Zwiększenie lesistości	7	20,61	125,66	146,27	2089,57
	III.3. Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej	11	42,61	11,61	54,22	492,91
Ogółem obszar III		639	253,20	337,13	590,33	92,38
IV. Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego	IV.1. Transport substancji niebezpiecznych	-	-	0,01	0,01	-
	IV.2. Przeciwdziałanie poważnym awariom	43	15	80,41	95,41	221,88
	IV.3. Ochrona przed powodzią i suszą	182	155,68	891,05	1 046,73	575,13
	IV.4. Ochrona przed osuwiskami	0,20	9,60	7,66	17,26	8630,00
	IV.5. Ochrona przeciwpożarowa	53	161,17	134,87	296,04	558,57

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Planowane szacunkowe koszty w latach 2011-2014	Poniesione koszty w latach 2011-2012	Poniesione koszty w latach 2013-2014	Suma kosztów poniesionych w latach 2011-2014	% realizacji kosztów planowanych na lata 2011-2014
		[mln zł]				
Ogółem obszar IV		278,20	341,45	1 114,00	1 455,45	523,17
V. Edukacja ekologiczna społeczeństwa	V.1. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza	62	21,50	92,74	114,24	184,26
	V.2. Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	0,10	2,10	4,60	6,70	6700,00
Ogółem obszar V		62,10	23,60	97,34	120,94	194,75
VI. Zagadnienia systemowe	VI.1. Upowszechnienie znaczenia zarządzania środowiskowego	bd.	0,99	0,49	1,48	-
	VI.2. Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji	bd.	-	62,97	62,97	-
	VI.3. Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku	bd.	3,65	0,55	4,20	-
Ogółem obszar VI		bd.	4,64	15,04	68,65	-
Ogółem wszystkie obszary priorytetowe		15 859,3	6 055,72	13 732,26	19 905,6	125,51

Rysunek 4. Struktura źródeł finansowania Programu w latach 2013-2014

6 PODSUMOWANIE

6.1 Ocena realizacji POŚ WM w latach 2013-2014

Realizacja zadań zawartych w *Programie Ochrony Środowiska* przyczyniła się do poprawy jakości środowiska. Jednak, żeby zauważyć znaczące zmiany potrzeba długofalowych działań strategicznych, a przede wszystkim zmiany postawy konsumpcyjnego stylu życia mieszkańców, który często promowany jest przez media.

Analizie poddano 207 działań wyznaczonych w ramach 58 kierunków działań, 21 celów średniookresowych i 5 obszarów priorytetowych *Programu Ochrony Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.*

W latach 2011-2012 zakończono realizację trzech działań:

- I.3.11. Likwidacja mogilnika Zajezerze-Nagórniki;
- I.3.20. Sukcesywna likwidacja odpadów zawierających PCB o stężeniu poniżej 50 ppm;
- IV.3.1. Przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego.

Podobnie w latach 2013-2014 zakończono realizację trzech działań:

- IV.3.2. Przygotowanie mapy zagrożenia powodziowego;
- IV.3.3. Przygotowanie mapy ryzyka powodziowego;
- IV.3.4. Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym.

W latach 2013-2014 nie realizowano następujących siedmiu działań:

- I.2.5. Realizacja *Programu* wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4000 RLM odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód;
- I.3.15. Budowa składowisk odpadów azbestowych;
- I.4.2. Aktualizacja map glebowo-rolnych, badania zasobności gleb jako podstawy do wyznaczania kolejności wapnowania i określenia właściwego nawożenia;
- IV.1.1. Wyznaczenie i budowa przy głównych drogach w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne;
- IV.1.5. Sukcesywna modernizacja środków transportu przewożących materiały niebezpieczne;
- IV.2.3. Wzmocnienie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska;
- V.1.14. Opracowanie wojewódzkiego programu edukacji ekologicznej.

Realizacja większości działań (144) została określona w *Raporcie* jako długofalowa, to znaczy, że przedsięwzięcia są działaniami ciągłymi i cyklicznymi (corocznymi), natomiast 50 działań określono jako działania, które są w trakcie realizacji, a ich zakończenie planowane jest w najbliższych latach.

Nakłady poniesione na realizację POŚ WM w latach 2013-2014 wyniosły blisko 14 mld zł, w latach 2011-2012 około 6 mld zł co łącznie daje kwotę prawie 20 mld zł. Szacowane koszty przeznaczone na realizację Programu wyniosły niespełna 16 mld zł. Wynika z tego, że na realizację działań zawartych w dokumencie przeznaczono więcej środków finansowych niż przewidywano.

Realizacja celów średniookresowych Programu przez Samorząd Województwa Mazowieckiego, wojewódzkie jednostki organizacyjne i spółki została przedstawiona poniżej:

Zarząd Województwa Mazowieckiego pełni m.in. funkcję Instytucji Zarządzającej RPO WM 2007-2013, dlatego RPO WM 2007-2013 jest odzwierciedleniem polityki rozwoju prowadzonej przez Samorząd Województwa Mazowieckiego.

W ramach RPO WM 2007-2013 można było uzyskać dofinansowanie na realizację działań mających wpływ na poprawę ochrony środowiska na Mazowszu. Najważniejszym priorytetem z punktu widzenia poprawy jakości środowiska jest *Priorytet IV Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka*:

- 4.1 Gospodarka wodno-ściekowa;
- 4.2 Ochrona powierzchni ziemi;
- 4.3 Ochrona powietrza, energetyka;
- 4.4 Ochrona przyrody, zagrożenia, systemy monitoringu.

Niemniej jednak istotne są również priorytety: *III Regionalny system transportowy, V Wzmocnienie roli miast w rozwoju regionu oraz VI Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji*.

Ponadto Samorząd Województwa Mazowieckiego wykonuje również zadania Instytucji Wdrażającej, następujących działań objętych PROW 2007-2013:

- Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa (Schemat I - scalanie gruntów, Schemat II - gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi) – OŚ 1;
- Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej – OŚ 3;
- Odnowa i rozwój wsi – OŚ 3;
- Leader – OŚ 4;⁴⁶

Dzięki pozyskanym środkom w ramach PROW 2007-2013 (ponad 208 mln zł) w latach 2013-2014 możliwe było dofinansowanie m.in. przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska takich jak: budowa sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich, budowa i modernizacja systemów poboru, przesyłu i uzdatniania wody, budowa urządzeń udrażniających rzeki i potoki, budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wody, poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.

⁴⁶ www.mazovia.pl

OBSZAR PRIORYTETOWY I – POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA

Cel średniookresowy - Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.

- UMWM w 2013 r. kontynuował prace nad programami ochrony powietrza:
  - Programem ochrony powietrza dla strefy miasto Radom, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5 w powietrzu;
  - Programem ochrony powietrza dla strefy aglomeracja warszawska, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 i dwutlenku azotu w powietrzu;
  - Programem ochrony powietrza dla stref województwa mazowieckiego, w których został przekroczony poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu;
  - Programem ochrony powietrza dla strefy mazowieckiej, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5 w powietrzu;
  - Programem ochrony powietrza dla strefy miasto Płock, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5 w powietrzu;
  - Programem ochrony powietrza dla strefy aglomeracja warszawska, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM2,5 w powietrzu.

Rezultatem było uchwalenie przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w ostatnim kwartale roku sześciu dokumentów.

- Przeprowadzono termomodernizację budynków muzeów i zespołów opieki zdrowotnej podległych pod SWM. Na ten cel wydatkowano kwotę 7 533 tys. zł.
- W latach 2013-2014 MZDW kontynuował działania związane z modernizacją, remontami i budową dróg wraz z mostami. Na ten cel wydano w analizowanym okresie 313 730,6 tys. zł, z czego 154 812,5 tys. zł stanowiły środki SWM. Pozostałe środki pochodziły z RPO WM 2007-2013 oraz budżetu Państwa.
- Kontynuacja systemu *Parkuj i Jedź* poprzez budowę parkingów głównie przy stacjach kolejowych oraz stacjach metra, które zostały dofinansowane w ramach RPO WM 2007-2013. W latach 2013-2014 oddano do użytku:
  - parking przy ul. Wąskiej w Wołominie – 140 miejsc postojowych;
  - tymczasowy parking przy peronach: PKP Radość, PKP Międzyzylesie, PKP Goławek;
  - parking tymczasowy P+R Metro Imielin i P+R CH Wileńska – 163 miejsca postojowe;
  - parking „Metro Stokłosy” – 393 miejsca postojowe.
- W ramach swojej działalności Koleje Mazowieckie-KM Sp. z o.o. zrealizowały projekty:
  - zakup dwunastu pięcioczołowych EZT do obsługi połączeń uruchamianych do Skierniewic. Całkowity koszt inwestycji wyniósł 209 165 tys. zł;
  - modernizacja 34 elektrycznych zespołów trakcyjnych serii EN57 podczas napraw w poziomie utrzymania P5. Koszt przedsięwzięcia to 187 900 tys. zł;
  - zakup dwudziestu dwóch wagonów piętrowych i dwóch lokomotyw do pociągów typu push-pull. W 2014 r. wydatkowano na inwestycje 10 842 tys. zł.
- WORD w analizowanym okresie, w ramach podnoszenia świadomości ekologicznej oraz zmniejszenia presji wywieranej przez kierowców na środowisko naturalne, kontynuował organizację szkoleń dotyczących zmiany stylu jazdy. Łącznie przeszkolono 91 osób. Ponadto w latach 2013-2014 przeprowadzono Mistrzostwa Eko-drivingu.

Cel średniookresowy – Poprawa jakości wód

- Marszałek Województwa Mazowieckiego corocznie, do 31 marca, na podstawie danych od gmin, przekazuje Prezesowi Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej (KZGW) sprawozdanie z realizacji inwestycji w ramach KPOŚK.
- W ramach RPO WM 2007-2013, Priorytet IV, Działanie 4.1. *Gospodarka wodno-ściekowa* dofinansowano 35 projektów (wspierane były przedsięwzięcia zmierzające do optymalizacji gospodarki wodno-ściekowej, zredukowania zanieczyszczeń odprowadzanych do wód oraz zapewnienia odpowiedniej jakości i ilości wody pitnej), których łączna wartość wynosi 376 945,4 tys. zł.
- W ramach Osi 3 PROW 2007-2013 *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej* (gospodarka wodno-ściekowa) w latach 2013-2014 dofinansowanych zostało 173 projekty, z czego dofinansowanie z EFRROW wyniosło 153 171,7 tys. zł.
- W latach 2013-2014 WZMiUW kontynuował prace w zakresie renaturyzacji jezior Zdwońskiego i Ciechomickiego. Na realizację tych przedsięwzięć w latach 2013-2014 wydatkowano kwotę 596,4 tys. zł.
- W latach 2013-2014 MODR Warszawa wzięła udział w realizacji 5-ciu programów działań, mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych (OSN), obszarów wyodrębnionych w naszym województwie przez RZGW w oparciu o wyniki badań i analiz jakości wody, w związku z realizacją w Polsce unijnej Dyrektywy Azotanowej:
  1. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Bug od Tocznej do Broku.
  2. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych Dopływ Narwi od Orzu do Pełty, Krępanka, Niestępówka, Pniewnik i Wkra.

3. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Skrwa Lewa.
4. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Prawostronne dopływy Zbiornika Włocławek.
5. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Bzura.

Cel średniookresowy – Racjonalna gospodarka odpadami

W ramach **Celu średniookresowego – Racjonalna gospodarka odpadami** jako najważniejsze zadania realizowane przez Województwo Mazowieckie należy wskazać:

- opracowanie Sprawozdania z realizacji Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza za okres od dnia 1 stycznia 2011 r. do dnia 31 grudnia 2013 r.
- wyznaczenie i budowę regionalnych zakładów gospodarki odpadami.
- zamknięcie składowisk, które nie spełniają obowiązujących wymogów.
- gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest.
- monitoring usuwania wyrobów zawierających azbest.
- gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających PCB.
- w latach 2013-2014 Marszałek Województwa Mazowieckiego w zakresie gospodarki odpadami wydał 342 decyzje, w tym 178 w 2013 r. oraz 164 w 2014 r.
- w latach 2013-2014 zorganizowanym systemem odbioru odpadów komunalnych zostało objętych 100% mieszkańców.
- w 2014 r. na terenie województwa mazowieckiego funkcjonowały 24 RIPOK (12 instalacji mechaniczno-biologicznego przetwarzania MBP, 4 kompostownie, 7 składowisk oraz 1 instalacja termicznego przekształcania odpadów komunalnych), tj. o 2 więcej w porównaniu do 2013 r.
- w 2013 r. 56 gmin z terenu województwa mazowieckiego nie osiągnęło zakładanego poziomu recyklingu i przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych, szkła, natomiast w 2014 r. liczba ta zmniejszyła się do 24 gmin.⁴⁷
- na terenie województwa mazowieckiego zinventaryzowano łącznie 890 735,035 Mg wyrobów zawierających azbest (stan na dzień 5 lutego 2014 r.), z czego nadal wykorzystywanych jest 853 308,644 Mg, przy czym większość przez osoby fizyczne.

Cel średniookresowy – Ochrona powierzchni ziemi

- W ramach wdrażania programu PROW 2007-2013 SWM przyznawał dofinansowanie projektom realizowanym przez WZMiUW w działaniu *Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa*. Wydatkowano 57,28 mln zł, z czego EFRR dofinansował 35,27 ml zł.
- W ramach realizacji *Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu* w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego w latach 2013-2014, SWM zorganizował:
  - pokaz osiągnięć producentów i rolników, w tym rolników ekologicznych z województwa mazowieckiego podczas festynu „Dzień Ziemi”;
  - konkurs wiedzy w zakresie rolnictwa i produktu ekologicznego pn.: „Smak ekologicznej żywności”. Głównym celem konkursu było kształtowanie świadomości ekologicznej dzieci i młodzieży oraz popularyzacja i upowszechnienie wśród nich wiedzy nt. żywności ekologicznej.
  - ponadto MODR w Warszawie w ramach swojej działalności prowadził szkolenia oraz porady indywidualne dla rolników z terenu województwa mazowieckiego, które dotyczyły: ograniczania niekorzystnego wpływu produkcji rolnej na środowisko naturalne, ograniczenia nakładów na środki ochrony roślin oraz nawozy mineralne, poprzez prawidłową gospodarkę tymi środkami, a także rolnictwa ekologicznego.

W ramach realizacji zadania udzielono szkoleń i porad następującej liczbie osób:

- porady w ramach Kodeksu Dobrych Praktyk Rolniczych – 3 193 (2013 r.), 3 193 (2014 r.);
- porady w zakresie cross-compliance – 15 675 (2013 r.), 10 577 (2014 r.);
- szkolenia w zakresie cross-compliance - 197 szkoleń dla 2 666 uczestników (2013 r.), 122 szkolenia dla 1 821 uczestników (2014 r.).

MODR podejmował także szereg przedsięwzięć mających na celu identyfikację, promocję produktów regionalnych oraz upowszechnienie wiedzy z zakresu wytwarzania tych produktów zgodnie z wymaganiami bezpieczeństwa żywności poprzez organizację szkoleń, pokazów, konkursów, olimpiad, imprez, programów doradczych i porad indywidualnych.

Cel średniookresowy – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

---

⁴⁷ źródło: Sprawozdania Marszałka Województwa Mazowieckiego z realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi za lata 2012-2014

W ramach ochrony przed hałasem jako najważniejsze zadanie należy wskazać opracowanie programów ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami, które zostały przyjęte uchwałami Sejmiku Województwa Mazowieckiego w 2014 r. Najważniejszą częścią tych opracowań są zadania zmierzające do przywrócenia standardów akustycznych na obszarach przekroczeń.

W zakresie ochrony przed polami elektromagnetycznymi zapisy dotyczące zasad ograniczenia w użytkowaniu terenów położonych w zasięgu ewentualnego ponadnormatywnego promieniowania elektromagnetycznego wprowadzono do PZPWM, które następnie uwzględniano w mpzp.

OBSZAR PRIORYTETOWY II – RACJONALNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW NATURALNYCH

Cel średniokresowy – Racjonalne gospodarowanie wodami

- WZMiUW wykonał dokumentację projektową na odbudowę zbiornika wodnego w miejscowości Zwoleń oraz zbiornika wodnego w gminie Przytyk o powierzchni lustra wody 35 ha.
- W 2013 r. Marszałek Województwa Mazowieckiego dokonał 2 przeglądów pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód, natomiast w 2014 r. nie dokonał takich przeglądów.

Cel średniokresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii

- W latach 2013-2014 realizowano projekt *EINSTEIN - Effective Integration of Seasonal Thermal Energy storage systems IN existing buildings*, w którym MAE jest jednym z partnerów odpowiadającym za przeprowadzenie badań i koordynację części inwestycyjnej projektu w Polsce. Projekt jest realizowany w ramach 7 Programu Ramowego w zakresie badań i rozwoju technologicznego, a jego wartość w części realizowanej przez MAE wynosi 351 040 EUR, z czego grant wynosi 213 480 EUR.
- W ramach planowania energetycznego na poziomie lokalnym MAE prowadzi doradztwo dla samorządów lokalnych w zakresie odnawialnych źródeł energii (OZE). MAE opracowuje dla gmin i miast projekty założeń do planów zaopatrzenia w energię, a także ich aktualizację. Na wniosek zainteresowanej gminy, MAE przeprowadza analizę jej potencjału energetycznego, ustalając stan bieżący oraz przyszłe zapotrzebowanie na energię. Na tym etapie dokonuje szczegółowej weryfikacji potencjału w zakresie OZE wskazując pożądane działania, które mogą przyczynić się do zapewnienia zrównoważonego rozwoju danej gminy.
- W Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Radomiu w 2013 r. kontynuowano i zakończono projekt pn. *Budowa instalacji fotowoltaicznej i wiatrowej wraz z systemem kogeneracyjnym*. Zakres przedmiotowy realizowanego przedsięwzięcia dotyczył rozbudowy i modernizacji infrastruktury służącej do produkcji i przesyłu energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych przyczyniającej się do poprawy jakości środowiska, poprzez poprawę stanu atmosfery.

Cel średniokresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi

- W latach 2013-2014 Wydział Geologii UMWM w Warszawie przeprowadził 16 kontroli sprawdzających zgodność wykonywanej przez przedsiębiorcę działalności z posiadaną koncesją oraz z przepisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze (14 kontroli w 2013 r. i 2 kontrole w 2014 r.).
- W latach 2013-2014 w Wydziale Geologii wydano 621 decyzji administracyjnych, w tym, w 2013 r. - 326, w 2014 r. - 295.

OBSZAR PRIORYTETOWY III – OCHRONA PRZYRODY

Cel średniokresowy – Ochrona walorów przyrodniczych

- W ramach realizacji celu w 2014 r. UMWM opracował jednolitą, ciągłą przestrzennie Bazę Danych Obiektów Topograficznych (BDOT10k) dotyczącą całego województwa. Opracowana baza została wykonana we współpracy z Głównym Geodetą Kraju zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie wytycznymi. Baza w zakresie danych o zasobach przyrodniczych zawiera informacje m.in. o obszarach chronionych (obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, parki narodowe, rezerwy). Zadanie zostało zrealizowane poprzez wprowadzenie odpowiednich zapisów związanych z ochroną przyrody do PZPWM. Plan uwzględnia potrzeby i wymagania związane z ochroną zasobów przyrodniczych, a także zawiera założenia polityki poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa poprzez ukierunkowanie rozwoju, m.in. zgodnie z zasadą obowiązywania ograniczeń do niezbędnego minimum zabudowy i zagospodarowania na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią, utrzymanie potencjału przyrodniczego obszarów i obiektów objętych ochroną prawną w przestrzeni województwa, dążenie do minimalizacji negatywnych oddziaływań inwestycji, w tym transportowych, na obszary chronione cenne przyrodniczo poprzez zastosowanie najlepszych dostępnych technik i rozwiązań planistycznych.
- MZPK w ramach czynnej ochrony wybranych gatunków chronionych realizował następujące projekty: na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego im. Cz. Łaszka;
- czynna ochrona „Kobylej Góry” - siedliska rzadkiej flory;
- reintrodukcja pазia żeglarza (*Iphiclides podalirius*) i pазia królowej (*Papilio machaon*);
- czynna ochrona i monitoring populacji nietoperzy;

- prowadzenie i utrzymanie Ośrodka Rehabilitacji Ptaków oraz pokazowej woliery wilka (*Canis lupus*);
- czynna ochrona orzesznicy (*Muscardinus avellanarius*);
- czynna ochrona raka szlachetnego (*Astacus astacus*);
- czynna ochrona traszki grzebieniastej (*Triturus cristatus*) i kumaka nizinnego (*Bombina bombina*) oraz identyfikacja zagrożeń wynikających ze zmian stosunków wodnych siedlisk związanych z tymi gatunkami;
- monitoring oraz czynna ochrona sów;
- restytucja różanki (*Rhodeus sericeus*) oraz strzebli błotnej (*Eupallasella percnurus*).
na terenie Chojnowskiego Parku Krajobrazowego:
- czynna ochrona płazów - inwentaryzacja oraz monitoring;
- czynna ochrona nietoperzy- monitoring i poprawa warunków bytowych.
na terenie Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego:
- czynna ochrona oraz monitoring zagrożonych gatunków roślin;
- czynna ochrona nietoperzy.
na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego:
- odtwarzanie pogłowia różanki (*Rhodeus sericeus*);
- restytucja i czynna ochrona raka szlachetnego (*Astacus astacus*).

MZPK w ramach inwentaryzacji przyrodniczej, realizował następujące projekty:

- inwentaryzacja siedlisk przyrodniczych, stanowisk roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową oraz ich siedlisk, a także zasługujących na ochronę tworów i składników przyrody nieożywionej na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego;
- w Mazowieckim Parku Krajobrazowym: monitoring śmiertelności gatunków objętych ochroną ścisłą i częściową, inwentaryzacja występowania raka szlachetnego, monitoring sów.
- MZPK oznakował granice Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- WZMIUW zrealizował 14 zadań mających na celu budowę, przebudowę urządzeń udrażniających rzeki (m.in. regulacja – kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego koryt rzek i kanałów).

Cel średniookresowy – Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej

- W celu ograniczenia degradacji środowiska oraz strat zasobów różnorodności biologicznej, poprzez ograniczenie antropopresji na najcenniejsze obszary chronione, przy jednoczesnym zapewnieniu możliwości wypoczynku i turystyki na terenach cennych przyrodniczo MZPK realizował wiele przedsięwzięć, m.in. modernizowano ścieżki edukacyjno-przyrodnicze, infrastrukturę turystyczną, w tym wiaty, miejsca biwakowe, punkty widokowe, parkingi, a także infrastrukturę edukacyjną-tablice i urządzenia edukacyjne.

OBSZAR PRIORYTETOWY IV – POPRAWA BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO

Cel średniookresowy – transport substancji niebezpiecznych

- W latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego zadanie polegające na kontroli drogowych pojazdów przewożących materiały niebezpieczne prowadził Wojewódzki Inspektorat Transportu Drogowego w Radomiu. W 2013 r. przeprowadzono 2 441 kontroli przewozu towarów niebezpiecznych, natomiast w 2014 r. przeprowadzono o 77 kontroli mniej (2 364 kontrole). W ramach powyższego celu, Województwo Mazowieckie realizowało zadanie polegające na ograniczeniu budownictwa obiektów użyteczności publicznej i zbiorowego zamieszkania wzdłuż szlaków, którymi prowadzony jest transport materiałów niebezpiecznych poprzez odpowiednie zapisy w PZPWM.

Cel średniookresowy – Przeciwdziałanie poważnym awariom

W PZPWM wprowadzone zostały ustalenia dotyczące lokalizacji zakładów stwarzających zagrożenie dla ludzi i środowiska:

- sukcesywne przenoszenie zakładów stwarzających zagrożenie poważnymi awariami z terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej;
- lokalizowanie zakładów, które mogą stwarzać zagrożenia wystąpienia poważnej awarii, w bezpiecznej odległości od siebie oraz od osiedli mieszkaniowych, obiektów użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego;
- zakaz lokalizacji zakładów dużego i zwiększonego ryzyka na terenach zalewowych rzek.

Cel średniookresowy – Ochrona przed powodzią i suszą

W ramach **Celu średniookresowego – Ochrona przed powodzią i suszą, Województwo Mazowieckie realizowało zadanie** polegające na doskonaleniu systemu wczesnego ostrzegania przed zjawiskami

hydrologicznymi oraz meteorologicznymi. W ramach realizacji zadania w latach 2011-2013 powstał projekt *Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Regionie Wodnym Środkowej Wisły*.

- W latach 2013-2014 WZMiUW przeprowadził prace konserwacyjne polegające na poprawie stanu infrastruktury przeciwpowodziowej, w tym utworzenie polderów na terenie województwa mazowieckiego.
- W 2014 r. Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej (KZGW) wspierał przygotowanie krajowych dokumentów planistycznych w zakresie polityki ochrony środowiska zapewniających skuteczną realizację polityki spójności - Etap II.
- W ramach realizacji działania IV.3.5. *Opracowanie, przyjęcie i wdrożenie „Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej”* Wojewoda Mazowiecki wraz z Marszałkiem Województwa podpisali porozumienie dot. współpracy w zakresie dostosowania planowania przestrzennego do potrzeb bezpieczeństwa powodziowego, wypracowania planu finansowania działań oraz współpracy przy jego realizacji.

Cel średniookresowy – Ochrona przed osuwiskami

W zakresie ograniczania zagrożeń związanych z występowaniem terenów osuwisk *PZPMM* ustala:

- realizację wieloletniego projektu pt. *System Osłony Przeciwoświsowej* w celu wykonania map osuwisk i terenów potencjalnie zagrożonych ruchami masowymi;
- zabezpieczanie osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych;
- opracowanie zasad zagospodarowania i zabezpieczenie terenów osuwisk, z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych;
- wzmocnienie systemu zarządzania kryzysowego oraz wspieranie systemu ratownictwa i służb ratowniczych;
- usprawnienie wczesnego ostrzegania o zagrożeniach (huraganowe wiatry, pożary) i ich skutkach.

Cel średniookresowy – Ochrona przeciwpożarowa

- W latach 2013-2014 prowadzony był monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w ramach którego nadleśnictwa oraz inne jednostki wydatkowały środki m.in. na wyposażenie dostrzegalni pożarowych i systemy obserwacyjno alarmowe.
- Samorząd Województwa Mazowieckiego, w latach 2013-2014 dofinansował wiele zadań z zakresu doposażenia jednostek OSP oraz budowy i modernizacji dróg przeciwpożarowych.

OBSZAR PRIORYTETOWY V – EDUKACJA EKOLOGICZNA SPOŁECZEŃSTWA

Cel średniookresowy – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza

- SWM corocznie obejmuje patronatem przedsięwzięcia środowiskowe realizowane przez samorządy powiatów miast i gmin, placówki oświatowe, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa i inne instytucje.
- SWM od wielu lat organizuje cykliczne konkursy ekologiczne dla dzieci i młodzieży, które przeprowadzane są przez Departament Środowiska UMWM. W latach 2013-2014, zrealizowano:
  - II edycję konkursu pn. *Najpiękniejsze parki Mazowsza* - skierowany do jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa mazowieckiego, na których terenie w ciągu ostatnich 4 lat powstały czy też zostały zrewitalizowane parki lub skwery;
  - IX i X edycję konkursu pn. *Zbiórka makulatury* - adresowany do placówek oświatowych na terenie województwa mazowieckiego. Głównym założeniem inicjatywy jest wychowanie dzieci i młodzieży w duchu poszanowania środowiska przyrodniczego oraz budowania świadomości w zakresie prawidłowych sposobów postępowania z odpadami. Konkurs jest zachętą do propagowania postaw ekologicznych przede wszystkim z zakresu selektywnego zbierania odpadów wśród najmłodszych mieszkańców Mazowsza;
  - *Zbieramy makulaturę – oszczędzamy lasy* – konkurs ekologiczny dla szkół i przedszkoli z terenu województwa mazowieckiego organizowany przez Stena Recycling;
  - XI edycję konkursu pn. *Ekologia i ja* dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów z terenu województwa mazowieckiego. Podstawowym celem konkursu jest podnoszenie poziomu świadomości ekologicznej wśród najmłodszych mieszkańców Mazowsza oraz kształtowanie prawidłowych postaw związanych z ochroną środowiska;
  - V edycję konkursu pn. *Drugie życie śmieci - czyli zrobimy coś pożytecznego z niczego* - konkursu o tematyce ekologicznej dla przedszkoli z terenu województwa mazowieckiego. Celem konkursu jest zainteresowanie i poznanie przez najmłodszych mieszkańców Mazowsza formy przetwarzania wtórnego odpadów w wyniku którego mogą powstawać produkty o wartości wyższej niż przetwarzane surowce oraz rozwijanie wśród dzieci zmysłu plastycznego i kreatywności;
  - VI edycję konkursu pn. *Żyję ekologicznie – czyli dobre nawyki przedszkolaka* – konkursu plastycznego o tematyce ekologicznej dla przedszkoli z terenu województwa mazowieckiego;
  - XII edycję konkursu pn. *Żyję ekologicznie na co dzień* – konkursu o tematyce ekologicznej dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów z terenu województwa mazowieckiego.
- Departament Opłat Środowiskowych zorganizował konkurs pn. *Zbiórka zużytych baterii 2014* w zakresie

- prawidłowego postępowania ze zużytymi przenośnymi bateriami i akumulatorami. W placówkach oświatowych, które zgłosiły swój udział odbyła się zbiórka zużytych baterii i akumulatorów. O zwycięstwie zdecydowała masa zebranych baterii i akumulatorów w przeliczeniu na liczbę wychowanków/uczniów w danej placówce.
- SWM w 2014 r. wydał foldery informacyjne dotyczące Programów Ochrony Powietrza. Zadaniem folderów było zapoznanie mieszkańców z celem przygotowania i wdrażania Programu Ochrony Powietrza, a także z podstawowymi informacjami dotyczącymi pyłu zawieszzonego PM10 i pyłu zawieszzonego PM2,5.
  - UMWM w 2014 r. wydał publikacje o tematyce ekologicznej: *Ekolandia. Komiksowe łamigłówki dla najmłodszych* oraz *Żyję ekologicznie czyli mądrze, modnie, zdrowo i kolorowo*. Przygotowane publikacje są dystrybuowane do przedszkoli i szkół Mazowsza, a także przekazywane dzieciom i młodzieży podczas festynów, spotkań organizowanych, czy współorganizowanych przez Województwo Mazowieckie.
  - MODR w Warszawie w ramach działania *Promocja rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz technologii ograniczających zużycie energii* zorganizował XII edycję konferencji nt. *Odnawialne źródła energii obecnie i w nowej perspektywie po 2013 r.* oraz XIII edycję konferencji pn. *Odnawialne źródła energii*, kampania edukacyjno-informacyjna *Biogazownie szansą dla rolnictwa i środowiska*.
  - MAE w Warszawie realizowała przedsięwzięcie - cykl seminariów pn. *Biogazownia w twojej gminie* współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Pomocy Technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.
  - W ramach podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza MZPK realizował następujące przedsięwzięcia:
    - dzień otwarty w mazowieckim parku krajobrazowym im. Czesława Łaszka;
    - plener plastyczny *Malowany Październik*;
    - konferencja z okazji XX-lecia Chojnowskiego Parku Krajobrazowego;
    - konferencja z okazji XXV-lecia Brudzeńskiego Parku Kraj obrazowego;
    - konferencja 30 lat Kozienickiego Parku Krajobrazowego im. Profesora Ryszarda Zaręby;
    - konferencja 20 lat Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego;
    - konferencja pn. *Działania z zakresu ochrony przyrody* realizowane przez Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych;
    - dodruk publikacji pn. *Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych zaprasza*;
    - *W oczekiwaniu na bociana* – ptasie wędrówki, obserwacje, edukacja w szkołach;
    - program aktywnej edukacji pn. *Chronimy dziuplaki*;
    - przygotowanie publikacji z zakresu edukacji ekologicznej;
    - *Zielone serca Mazowsza* – kampania edukacyjno-informacyjna o mazowieckich parkach krajobrazowych;
    - organizacja akcji pn. *Dokarmiamy ptaki na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego w 2013 r.*;
    - program edukacji ekologicznej pn. *Uczymy się aktywnie chronić ptaki na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego*;
    - edukacja dla zrównoważonego rozwoju na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego w 2013 r.
    - wydanie czasopisma przyrodniczego upowszechniającego wiedzę o przyrodzie Mazowsza – „Kulon”;
    - warsztaty ekologiczne dla młodzieży w 2013 r. pn. *Monitoring środowiska przyrodniczego Kozienickiego Parku Krajobrazowego*;
    - warsztaty ekologiczne dla młodzieży w 2014 r. pn. *Uczymy się monitorować stan wód powierzchniowych Kozienickiego Parku Krajobrazowego*.
  - W ramach działania organizacja cyklicznych konkursów ekologicznych dla dzieci i młodzieży MZPK realizował następujące przedsięwzięcia:
    - XXIII konkurs przyrodniczy pn. *Moje spotkania z Puszcą w Kozienickim Parku Krajobrazowym w 2013 r.*;
    - XXIV konkurs przyrodniczy pn. *Moje spotkania z Puszcą w Kozienickim Parku Krajobrazowym w 2014 r.*;
    - XIV i XV edycja konkursu pn. *Nadbużańskie spotkania z przyrodą*;
    - konkurs edukacyjny dla szkół z terenu Mazowieckiego Parku Krajobrazowego im. Czesława Łaszka;
    - konkurs pn. *Dokarmiamy ptaki zimą - szkolny karmnik*;
    - przyrodniczy konkurs edukacyjny dla szkół z terenu Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego;
    - konkurs przyrodniczy pn. *Poznajemy Parki Krajobrazowe Polski*;
    - przyrodniczy konkurs edukacyjny dla szkół z terenu Chojnowskiego Parku Krajobrazowego.
  - W ramach działania *Rozwój terenowej infrastruktury edukacyjnej* SWM zrealizował:
    - projekt pn. *Zwiększenie atrakcyjności turystycznej północnego Mazowsza - rozwój kompleksowej oferty turystycznej – III etap* - Muzeum Romantyzmu w Opinogórze.
  - W ramach działania *Utrzymanie istniejących i racjonalne tworzenie nowych placówek do spraw informacji i edukacji ekologicznej* MZPK realizował przedsięwzięcie pn. *Wyposażenie ośrodka dydaktyczno – muzealnego Kozienickiego Parku Krajobrazowego w nową infrastrukturę terenową służącą edukacji ekologicznej*. Przedsięwzięcie obejmowało wykonanie:
    - wiaty edukacyjnej;
    - ścieżki zmysłów dla przedszkolaków oraz dla uczniów klas 1-3, a także osób niepełnosprawnych;

- o leśnej skoczni, co pozwala na organizowanie ciekawych zajęć terenowych.
- SWM w latach 2013-2014 zorganizował akcję szkoleniowo-promocyjną z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej i opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach. Szkolenia odbyły się w Warszawie oraz na obszarach działania Delegatur UMWM tj. (Ciechanów, Siedlce, Płock, Radom, Ostrołęka).
- W latach 2013-2014 SWM opracował i wykonał broszurę informacyjną nt. opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej i opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach.

Cel średniokresowy – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska

- W ramach kierunku działań: *Rozszerzenie zakresu informowania społeczeństwa o środowisku i jego stanie* UMWM w 2013 r. zakupił usługi aktualizacji i serwisowania oprogramowania służącego do: obsługi opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane, opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach, zarządzania informacjami środowiskowymi, księgowania wpływów i ich redystrybucji;
- Departament Geodezji i Kartografii opracował 5 arkuszy Mapy Hydrograficznej Polski w skali 1:50 000 z obszaru województwa mazowieckiego w wersji analogowej i numerycznej (spójna tematyczna baza danych przestrzennych). Opracowaniem objęto obszar wzdłuż rzeki Wisły w rejonie miast: Warszawy, Legionowa, Piaseczna i Wołomina;
- Departament Geodezji i Kartografii opracował jednolitą, ciągłą przestrzennie Bazę Danych Obiektów Topograficznych (BDOT10k) z obszaru całego województwa mazowieckiego. Baza zawiera aktualne informacje o m.in. terenach chronionych (obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, parki narodowe, rezerваты).

OBSZAR PRIORYTETOWY VI – ZAGADNIENIA SYSTEMOWE

Cel średniokresowy – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego

W latach 2013-2014, z uwagi na trudną sytuację finansową UMWM, odstąpiono od certyfikowania wdrożonych pięciu systemów zarządzania środowiskowego. Pomimo tego systemy były nadal utrzymywane i doskonalone. UMWM w raportowanych latach, w obszarze zarządzania środowiskowego, zrealizował następujące działania:

- na podstawie porozumienia z firmą Remondis, w siedzibach Urzędu wystawiono tzw. elektroboxy służące do zbiórki zużytego, małogabarytowego sprzętu elektrycznego i elektronicznego w celu promowania wśród pracowników proekologicznych zachowań;
- we współpracy z firmami zewnętrznymi organizowano adresowane nie tylko do pracowników, ale i do mieszkańców Warszawy, zbiórki odpadów (odpady elektryczne i stare telefony);
- zaktualizowano program zarządzania środowiskowego w UMWM wraz z jego załącznikami;
- drogą elektroniczną przesłano do wszystkich pracowników informacje na temat nowych zasad segregacji odpadów;
- kontynuowano działania związane z promowaniem wśród pracowników proekologicznych zachowań (racjonalne wykorzystanie papieru i materiałów biurowych, oszczędzanie energii elektrycznej i wody) oraz zbiórką makulatury i odpadów (zużytych tonerów);
- prowadzono działania mające na celu ograniczenie korespondencji papierowej wewnątrz urzędu.

Cel średniokresowy – Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu eko innowacji

- Stworzenie na terenie województwa mazowieckiego dwóch innowacyjnych jednostek naukowo-badawczych: CZliTT PW w Warszawie oraz KEZO Polskiej Akademii Nauk w Jabłonie. Projekty te otrzymały dofinansowanie w ramach RPO WM 2007-2013.

Cel średniokresowy – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku

- W ramach działania *Monitoring i kontrola wydanych zezwoleń na eksploatację instalacji*, Departament Środowiska UMWM prowadził monitoring warunków pozwoleń zintegrowanych, w zakresie wprowadzania gazów i pyłów do powietrza, warunków pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód oraz pozwoleń na wytwarzanie odpadów.
- Z informacji uzyskanych od powiatów w latach 2013-2014, przeprowadzonych było 50 kontroli decyzji zezwalających na eksploatację instalacji na terenie województwa mazowieckiego.

6.2 Ocena efektów wdrażania POŚ WM w latach 2013-2014

Analizę osiągniętego efektu ekologicznego wraz z oceną realizacji Programu oparto na wskaźnikach zdefiniowanych w Programie. Na podstawie analizy zmian wartości przyjętych wskaźników ocenia się, że wpływ realizacji Programu na stan środowiska, wielkość presji wywieranej na ten stan i skuteczność działań ochronnych

jest niewystarczający.

Można zidentyfikować pozytywne trendy w zakresie:

- Zmniejszenia emisji zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych;
- Zmniejszenia emisji do powietrza dwutlenku siarki, tlenków azotu i tlenku węgla z zakładów szczególnie uciążliwych;
- Zwiększenia masy zanieczyszczeń pyłowych i gazowych zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach do redukcji;
- Zwiększenia wielkości zasobów wód podziemnych;
- Zwiększenia liczby mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków;
- Wzrostu wskaźnika proporcji pomiędzy długością sieci kanalizacyjnej i wodociągowej;
- Wzrostu wskaźnika skanalizowania województwa;
- Zwiększenia masy zebranych odpadów komunalnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim;
- Objęcia 100% mieszkańców zorganizowanym systemem zbierania/odbierania odpadów komunalnych;
- Zwiększenia ilości odzyskiwanych surowców wtórnych w całkowitym strumieniu odpadów komunalnych;
- Zmniejszenia powierzchni gruntów zdegradowanych wymagających rekultywacji;
- Stałego rozwoju odnawialnych źródeł energii;
- Zwiększenia lesistości województwa;
- Zmniejszenia liczby zdarzeń mających znamiona poważnej awarii;
- Zmniejszenia długości wałów przeciwpowodziowych wymagających odbudowy lub modernizacji.

Niepokojące są jednak trendy negatywne w postaci:

- Zwiększenia emisji dwutlenku węgla do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych;
- Zwiększenia udziału wód podziemnych w wodach przeznaczonych do konsumpcji;
- Zwiększenia zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej w przeliczeniu na jednego mieszkańca na rok;
- Zwiększenia ilości ścieków przemysłowych i komunalnych odprowadzanych do wód lub ziemi;
- Utrzymywania na stałym poziomie powierzchni użytków rolnych wymagających wapnowania oraz liczby ekologicznych gospodarstw rolnych;
- Zwiększenia powierzchni gruntów zdewastowanych wymagających rekultywacji;
- Utrzymania na stałym poziomie ilości ośrodków edukacji ekologicznej.

Problemy istotne dla ochrony środowiska, które w dalszym ciągu są do rozwiązania to:

- Zanieczyszczenie powietrza, zwłaszcza w większych miastach, gdzie notowane są najwyższe stężenia monitorowanych substancji;
- Stosowanie tradycyjnych źródeł energii w gospodarstwach indywidualnych oraz niskosprawnych urządzeń;
- Brak wystarczającego wsparcia rozbudowy sieci lokalnych systemów ciepłowniczych, w tym instalacji kogeneracyjnych;
- Szybki przyrost liczby pojazdów i niewydolny system komunikacji zbiorowej;
- Brak odpowiedniej ilości obwodnic miast regionu;
- Niezadowalający stan dróg stanowiących uzupełnienie sieci dróg krajowych;
- Niewielkie wykorzystanie potencjalnych możliwości w zakresie odnawialnych źródeł energii
- Protesty społeczności lokalnych związane z planowanymi inwestycjami OZE, szczególnie elektrowniami biogazowymi, wodnymi i wiatrowymi
- Brak odpowiedniej infrastruktury elektroenergetycznej dla rozwoju OZE;
- Brak wystarczająco rozwiniętego systemu selektywnej zbiórki odpadów;
- Niewystarczająca liczba regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów;
- Wzrastająca liczba ZDR i ZZR oraz innych zakładów stwarzających ryzyko wystąpienia poważnej awarii;
- Niepełny stopień skanalizowania gmin;
- Nieprawidłowa eksploatacja bezodpływowych zbiorników na nieczystości;
- Zanieczyszczenie wód ze spływów powierzchniowych;
- Konsumpcyjny tryb życia;
- Energochłonność gospodarki;
- Zły stan istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej oraz brak wystarczającej liczby zbiorników przeciwpowodziowych;
- Niedostateczna liczba zbiorników małej retencji;
- Dysproporcja w dostępie do infrastruktury ściekowej i wodociągowej;
- Brak zatwierdzonych i wdrażanych planów ochrony lub planów zadań ochronnych dla obszarów chronionych;
- Presja zabudowy na obszary o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych związana z brakiem dokumentów planowania przestrzennego;
- Brak aktualizacji wykazu tras drogowych i kolejowych, po których przewożone są towary niebezpieczne.

6.3 Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy realizacji zadań przewidzianych w *Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.* oraz osiągniętego efektu ekologicznego wg wskaźników stwierdza się konieczność dalszego inwestowania w działania z zakresu ochrony środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony powietrza ze względu na brak znaczącej poprawy

jakości tego komponentu. Środki należy kierować na podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców, tak aby z rozmysłem podejmowali proponowane działania zapobiegające tzw. „niskiej emisji”. Dodatkowo w związku z zachodzącymi zmianami w klimacie oraz intensyfikacją ekstremalnych zjawisk pogodowych należy wdrażać działania adaptacyjne. W dalszym ciągu niezbędny jest stały monitoring jakości środowiska.

Duże znaczenie w tym zakresie mają działania wymienione poniżej (większość z nich to kontynuacja z poprzedniego Raportu ze względu na konieczność wdrażania rozwiązań długookresowych i aktualności zidentyfikowanych potrzeb).

- Zapewnienie, że planowanie przestrzenne będzie pełniło rolę instrumentu ochrony środowiska.
- Kontynuacja działań dla powstrzymania wzrastającej presji środków transportu na stan środowiska, w szczególności na stan powietrza, a także działań zmierzających do zmniejszenia emisji pochodzącej z ogrzewania gospodarstw indywidualnych. Szczególnie dotyczy to terenów zurbanizowanych, na których najczęściej przekraczane są dopuszczalne normy jakości powietrza.
- Kontynuacja działań na rzecz poprawy efektywności wykorzystania energii i jej pozyskiwania ze źródeł odnawialnych. Działania te należy uznać za szczególnie ważne, gdyż są niezbędne dla uzyskania dalszego obniżenia emisji gazów cieplarnianych na Mazowszu i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych.
- Edukacja społeczeństwa w zakresie zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów w gospodarstwach domowych.
- Kontynuacja działań zmierzających do poprawy stanu wód powierzchniowych i podziemnych zarówno pod względem jakościowym jak i ilościowym.
- Zintensyfikowanie działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa ekologicznego, a szczególnie zagrożenia powodziowego, które stanowi bardzo poważny problem na Mazowszu.
- Zwiększenie intensywności zalesień i zadrzewień, a także zwiększenie powierzchni zieleni na terenach zurbanizowanych. Obszary te wpływają na poprawę jakości powietrza, a w przypadku lasów i zadrzewień poprawiają retencję wodną.
- Prowadzenie działań zmierzających do udroźnienia, kształtowania i odtwarzania korytarzy ekologicznych (leśnych, rzecznych i innych) umożliwiających przemieszczanie się zwierząt, a także funkcjonowanie populacji.
- Zahamowanie strat różnorodności biologicznej na wszystkich poziomach jej organizacji.
- Rozszerzenie działań edukacyjnych w celu podniesienia świadomości ekologicznej mieszkańców.
- Utworzenie programów i finansowanie badań w zakresie: energetyki, budownictwa, geologii, transportu, rolnictwa i gospodarki leśnej, gospodarki wodnej w celu rozwoju nowych technologii sprzyjających ochronie środowiska.
- Dostosowanie sektorów wrażliwych (gospodarka wodna, różnorodność biologiczna i obszary prawnie chronione, leśnictwo, energetyka, rolnictwo, transport, gospodarka przestrzenna i obszary zurbanizowane, budownictwo) na zmiany klimatu poprzez realizację działań zawartych w *Strategicznym planie adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030*;
- Rozwój systemów zarządzania zagrożeniami.
- Transformacja gospodarki w kierunku gospodarki cyrkulacyjnej.

WYJAŚNIENIE SKRÓTÓW

ADR	– skrót międzynarodowej konwencji dotyczącej drogowego przewozu towarów i ładunków niebezpiecznych
ADN	– przepisy europejskie o międzynarodowym przewozie towarów niebezpiecznych w żegludze śródlądowej
AKPiA	– Aparatura Kontrolno-Pomiarowa i Automatyka
ARIMR	– Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
ARR	– Agencja Rynku Rolnego
AOT40	– Oznacza sumę różnic między godzinowymi stężeniami ozonu w warstwie przyziemnej większymi niż 80 µg/m ³ (= 40 ppb) a wartością 80µg/m ³ w ciągu dnia, zebranymi w okresie od maja do lipca każdego roku
BAiPP	– Biuro Architektury i Planowania Przestrzennego m.st. Warszawy
BAT	– ang. Best available technology pol. Najlepsze Dostępne Techniki
BOŚ	– Bank Ochrony Środowiska S.A.
BDL	– Bank Danych Lokalnych
BDOT	– Baza Danych Obiektów Topograficznych
CIOP	– Centralny Instytut Ochrony Pracy
c.w.u.	– ciepła woda użytkowa
CZiITT PW	– Centrum Zarządzania Innowacjami i Transferem Technologii Politechniki Warszawskiej
DJP	– duża jednostka przeliczeniowa inwentarza
DK	– droga krajowa
EBI	– Europejski Bank Inwestycyjny
EFRR	– Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFFROW	– Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
EMAS	– System Ekozarządzania i Audytu
EMS	– System Zarządzanie Środowiskiem
EZT	– Elektryczny Zespół Trakcyjny
FAPA	– Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA w Warszawie
GDDKiA	– Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad w Warszawie
GDOŚ	– Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
GIS	– System Informacji Geograficznej
GIOŚ	– Główny Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie
gm.	– gmina
GUGUK	– Główny Urząd Geodezji i Kartografii
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
GZWP	– Główne Zbiorniki Wód Podziemnych
IOŚ	– Instytut Ochrony Środowiska
ISO	– Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna
ISOK	– Informatyczny System Osłony Kraju
ITD	– Inspekcja Transportu Drogowego
IUNG	– Instytut Upraw Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach
IBL	– Instytut Badawczy Leśnictwa w Sękocinie Starym
JBR	– jednostki badawczo – rozwojowe
JCW	– jednolita część wód
JCWP	– jednolite części wód powierzchniowych
JCWpd	– jednolite części wód podziemnych
Jst	– jednostki samorządu terytorialnego
JRG	– Jednostka Ratowniczo Gaśnicza
KEZO	– Konwersja Energii i Źródła Odnawialne
KFD	– Krajowy Fundusz Drogowy
KP PSP	– Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej
KW PSP	– Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej
KM	– „Koleje Mazowieckie - KM” Sp. z o.o.
KPN	– Kampinoski Park Narodowy
KPOŚK	– Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
kW	– kilowat
kWp	– moc zainstalowana w modułach fotowoltaicznych
KM PSP	– Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej
KW PSP	– Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej
KZGW	– Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej
LCS	– lokalne centrum sterownia
LGD	– Lokalna Grupa Działania
LP	– Lasy Państwowe
LPG	– autogaz
MAE	– Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o.
MBP	– mechaniczno – biologiczne przetwarzanie odpadów
MBPR	– Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie
Mg	– megagram
MJWPU	– Mazowiecka Jednostka Wdrażania Projektów Unijnych w Warszawie
MPK	– Mazowiecki Park Krajobrazowy
MPWiK	– Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji
MODR	– Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego
Mpzp	– Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego

MSIP	– Mazowiecki System Informacji Przestrzennej
MSK	– Miejski System Kryzysowy
MŚ	– Ministerstwo Środowiska
MW	– megawat
MWe	– megawat mocy elektrycznej
MWc	– megawat mocy cieplnej
MOTZ	– mapa osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi
MUW	– Mazowiecki Urząd Wojewódzki
MZDW	– Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich
MZPK	– Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych w Otwocku
NIK	– Najwyższa Izba Kontroli
NFOŚiGW	– Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie
NGO	– organizacje pozarządowe (non-governmental organizations)
OchK	– obszar chronionego krajobrazu
OSN	– Obszary Szczególnie Narażone
OSP	– Ochotnicza Straż Pożarna
OZE	– odnawialne źródła energii
PAD	– punkt alarmowo-dyspozycyjny
PCB	– polichlorowane bifenyle
PE	– Przedsiębiorstwo energetyczne
PEC	– Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej
PEM	– Promieniowanie elektromagnetyczne
PEP	– Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016
PEŚ	– Program dla Europy Środkowej
PGL LP	– Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe
PGO WM	– Projektu Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla województwa mazowieckiego na lata 2016 - 2021 z uwzględnieniem lat 2022 – 2027
PKN Orlen S.A.	– Polski Koncern Naftowy Orlen S.A. w Płocku
PKP	– Polskie Koleje Państwowe
PIG	– Państwowy Instytut Geologiczny
PM10	– wszystkie cząstki pyłu o wielkości 10 mikrometrów lub mniejsze
PM2,5	– wszystkie cząstki pyłu o wielkości 2,5 mikrometrów lub mniejsze
PMS	– Państwowy Monitoring Środowiska
POIiŚ 2007-2013	– Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013
POŚ WM lub Program	– Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.
ppk	– punkt pomiarowo-kontrolny
PROW 2007-2013	– Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
PROW 2014-2020	– Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
PSP	– Państwowa Straż Pożarna
PSPA	– potencjalni sprawcy poważnych awarii
PSZOK	– punkt selektywnego zbierania odpadów komunalnych
PZO	– Punkt zdawczo-odbiorczy
PZPWM	– Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego
PZRP	– Plan Zarządzania Ryzykiem Powodziowym
RCEE	– Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku
RDOŚ	– Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Warszawie
RDF	– paliwo alternatywne (<i>Refuse Derived Fuel</i>)
RDLP	– Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych
RGOK	– region gospodarki odpadami komunalnymi
RIPOK	– Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych
RLM	– równoważna liczba mieszkańców
RPI	– Regionalny Plan Implementacyjny dla Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin
RPO WM 2007-2013	– Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013
RZGW	– Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie
SMSR	– System Monitoringu Suszy Rolniczej
SOOŚ	– strategiczna ocena oddziaływania na środowisko
SOPO	– System Osłony Przeciwosuwiskowej
SPZOZ	– Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej
STES	– sezonowy zasobnik energii cieplnej pozyskanej ze Słońca
SUW	– Stacja Uzdatniania Wody
SWM	– Samorząd Województwa Mazowieckiego
SWPZZPOZ	– Samodzielny Wojewódzki Publiczny Zespół Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej
UE	– Unia Europejska
URE	– Urząd Regulacji Energetyki
UMWM w Warszawie	– Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie
ustawa POŚ	– ustawa Prawo ochrony środowiska
WBDA	– Wojewódzka baza danych wyrobów i odpadów zawierających azbest
WCZK	– Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego
WFOŚiGW	– Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie
WIOŚ	– Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie
WITD	– Wojewódzki Inspektorat Ruchu Drogowego w Radomiu
WKD	– Warszawska Kolej Dojazdowa Sp. z o.o.
WMS	– Web Map Service (standard udostępniania map w postaci rastrowej)

WPGO	– Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018 – 2023
WORD	– Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Warszawie
WORP	– Wstępna Ocena Ryzyka Powodziowego
WSO	– Wojewódzki System Odpadowy
WSO	– Wojewódzki System Ostrzegania
WSZPZOZ	– Wojewódzki Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. prof. Eugeniusza Wilczkowskiego w Gostyninie-Zalesiu
WWA	– wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne
WZMiUW	– Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie
ZDR	– zakłady zakwalifikowane do grupy dużego ryzyka
ZHP	– Związek Harcerstwa Polskiego
ZMID	– Zarząd Miejskich Inwestycji Drogowych
ZTM	– Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie
ZUK	– Zakład Usług Komunalnych
ZUSOK	– Zakład Unieszkodliwiania Stałych Odpadów Komunalnych
ZZR	– zakłady o zwiększonym ryzyku

SPIS TABEL

Tabela 1. Wykaz programów ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego i raportów z ich realizacji.....	5
Tabela 2. Wykaz celów głównych, obszarów działań i celów szczegółowych stanowiących podstawę analiz w Raporcie.....	7
Tabela 3. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.	20
Tabela 4. Przedsięwzięcia termomodernizacyjne zrealizowane przez Samorząd Województwa Mazowieckiego.	23
Tabela 5. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Poprawa jakości wód	31
Tabela 6. Lista projektów dofinansowana w latach 2013-2014 w ramach RPO WM 2007-2013 Priorytet IV, Działanie 4.1 – Gospodarka wodno-ściekowa.....	33
Tabela 7. Lista projektów dofinansowanych w latach 2013-2014, w ramach RPO WM 2007-2013 (Priorytet IV, Działanie 4.1 – Gospodarka wodno-ściekowa).....	34
Tabela 8. Dofinansowanie zadań z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, w ramach Osi 3 PROW 2007-2013 Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej – 2013 r.	33
Tabela 9. Dofinansowanie zadań z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, w ramach Osi 3 PROW 2007-2013 Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej – 2014 r.	35
Tabela 10. Przedsięwzięcia z zakresu budowy i rozbudowy lub modernizacji przemysłowych oczyszczalni ścieków, realizowane na Mazowszu w latach 2013-2014	37
Tabela 11. Lista projektów realizowanych w latach 2013-2014, w ramach RPO WM 2007-2013 Priorytet IV, Działanie 4.1 – Gospodarka wodno-ściekowa	39
Tabela 12. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Racjonalna gospodarka odpadami	43
Tabela 13. Planowane do budowy składowiska odpadów azbestowych na terenie województwa mazowieckiego	51
Tabela 14. Dane dotyczące gospodarki wodno-ściekowej w województwie mazowieckim w latach 2013-2014 ...	52
Tabela 15. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona powierzchni ziemi.....	54
Tabela 16. Dofinansowanie w ramach PROW 2007-2013 w latach 2013-2014, działanie Podstawowe usługi dla gospodarki ludności wiejskiej.....	56
Tabela 17. Dofinansowanie w ramach PROW 2007-2013 w latach 2013-2014, działanie Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa	57
Tabela 18. Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji i zagospodarowania oraz zrekultywowane i zagospodarowane na terenie województwa mazowieckiego w latach 2013-2014	57
Tabela 19. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym.....	59
Tabela 20. Inwestycje drogowe wraz z budową zabezpieczeń akustycznych	60
Tabela 21. Budowa zabezpieczeń akustycznych niewynikająca z budowy dróg	61
Tabela 22. Przedsięwzięcia wdrażające rozwiązania ograniczające hałas w zakładach w latach 2013-2014	61
Tabela 23. Przedsięwzięcia dotyczące poprawy stanu technicznego tras kolejowych wraz z zabezpieczeniami akustycznymi	62
Tabela 24. Wykaz analiz porealizacyjnych i przeglądów ekologicznych przeprowadzonych w latach 2013-2014	65
Tabela 25. Zgłoszenia wraz z aktualizacjami zgłoszeń instalacji wytwarzających pola elektromagnetyczne zlokalizowanych na terenie województwa mazowieckiego w latach 2013-2014	67
Tabela 26. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Racjonalne gospodarowanie wodami	68
Tabela 27. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zrównoważone wykorzystanie energii	72
Tabela 28. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi.....	78
Tabela 29. Postępowania administracyjne w sprawie wydobycia kopalin bez koncesji w latach 2013-2014.....	78
Tabela 30. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona walorów przyrodniczych..	79
Tabela 31. Inwestycje realizowane przez WZMiUW związane z budową urządzeń udrażniających rzeki i potoki	85
Tabela 32. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zwiększenie lesistości	88
Tabela 33. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – zwiększenie lesistości.....	90
Tabela 34. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Transport substancji niebezpiecznych	92
Tabela 35. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Przeciwdziałanie poważnym awariom	93
Tabela 36. Przedsięwzięcia KW PSP z dofinansowaniem WFOŚiGW w latach 2013-2014.....	95
Tabela 37. Wykaz zdarzeń o znamionach poważnej awarii i poważnych awarii w 2013 r. w województwie mazowieckim	96
Tabela 38. Wykaz przedsięwzięć mających na celu eliminację potencjalnych zagrożeń wystąpienia awarii w zakładach.....	98
Tabela 39. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed powodzią i suszą.	101
Tabela 40. Inwestycje związane z modernizacją, rekonstrukcją lub rozbudową wałów przeciwpowodziowych i urządzeń wodnych w latach 2013-2014.....	105
Tabela 41. Zrealizowane inwestycje w zakresie budowy i modernizacji infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji.....	111
Tabela 42. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed osuwiskami	115

Tabela 43. Przedsięwzięcia realizowane w latach 2013-2014 w ramach monitoringu terenów osuwiskowych ...	116
Tabela 44. Przedsięwzięcia realizowane w latach 2013-2014 dotyczące zabezpieczania istniejących osuwisk.	118
Tabela 45. Przedsięwzięcia dotyczące konserwacji urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych, realizowane w latach 2013-2014	119
Tabela 46. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed pożarami	119
Tabela 47. Realizacja zadań w ramach monitoringu terenów szczególnie zagrożonych pożarami w latach 2013-2014 na Mazowszu	120
Tabela 48. Wykaz przedsięwzięć dotyczących budowy i modernizacji dróg przeciwpożarowych w latach 2013-2014 na terenie województwa mazowieckiego	123
Tabela 49. Wydatkowanie środków na modernizację i wyposażenie jednostek straży pożarnej w latach 2013-2014, (na podstawie ankiet)	126
Tabela 50. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza	127
Tabela 51. Kierunki działań i działania w ramach celu – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	140
Tabela 52. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego	143
Tabela 53. Lista projektów dofinansowana w latach 2013-2014, w ramach POIiŚ 2007-2013	143
Tabela 54. Lista projektów zrealizowanych w ramach zadania VI.1.2. w latach 2013-2014	144
Tabela 55. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zwiększanie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji	146
Tabela 56. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku	147
Tabela 57. Liczba przeprowadzonych kontroli na terenie województwa mazowieckiego w latach 2013- 2014 ...	147
Tabela 58. Zestawienie szkód w środowisku występujących na terenie województwa mazowieckiego w 2013 r.	148
Tabela 59. Wskaźniki środowiskowe dla województwa mazowieckiego	151
Tabela 60. Nakłady finansowe na realizację POŚ WM w 2013 r.	154
Tabela 61. Nakłady finansowe na realizację POŚ WM w 2014 r.	158
Tabela 62. Stan realizacji kosztów planowanych w POŚ WM w latach 2011-2014.	162

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Regionalne instalacje przetwarzania odpadów na terenie województwa mazowieckiego w 2014 r....	48
Rysunek 2. Struktura źródeł finansowania Programu w 2013 r.	157
Rysunek 3. Struktura źródeł finansowania Programu w 2014 r.	161
Rysunek 4. Struktura źródeł finansowania Programu w latach 2013-2014.....	165